

RUDOLF STEINER

**Duchovné bytosti
v kozmických telesách a prírodných ríšach.**

Desať prednášok konaných v Helsigforse
v čase od 3. do 14.apríla 1912.

Preložené z nemeckého originálu *Die geistigen Wesenheiten in den Himmelskörpern und Naturreichen*. Číslo v súbornom diele - GA 136.

Preklad: PhDr.Emília Nemcová CSc, PhDr.Jana Sejáková CSc.
Korekcia: RNDr. Jitka Tereková, RNDr.Emil Páleš CSc.

Knižne vyšlo vo vydavateľstve Sophia pod ISBN 80-967458-1-6 v roku 1996.

OBSAH

ÚVODNÉ SLOVÁ NA PRIVÍTANIE POSLUCHÁČOV	4
I.	7
II.	16
III.	26
IV.	36
V.	44
VI.	54
VII.	66
VIII.	80
IX.	94
X.	108
DOSLOV (MÁRIA STEINEROVÁ)	124
TABUĽKA HIERARCHICKÝCH BYTOSTÍ	127

Úvodné slová na privítanie poslucháčov v Helsinkách 3. apríla 1912.

Milí priatelia, pred chvíľou ste mi na privítanie adresovali milé slová. A na tieto milé slová by som chcel najprv odpovedať najsrdečnejším pozdravom v tom zmysle, v akom sa my, milí priatelia, navzájom ako duchovne hľadajúci vítame na celom svete.

Tým, že som s niekoľkými našimi blízkymi nemeckými priateľmi prišiel sem k Vám do Fínska, do tejto krásnej krajiny, hovoriacej k nám starými spomienkami a starými ságami, chcel by som sa predovšetkým zmieniť o veciach tak, aby som nejakým spôsobom spojil univerzálne s vhodným konkrétnym. Aby sa vo vnútri veľkej oblasti krajín strednej Európy, v ktorých mojou úlohou a povinnosťou je duchovnovedecky pôsobiť, aj pri stretnutí s úplne cudzím človekom používal rovnako s láskou pozdrav "Grüß Gott!" ("Pozdrav Pán Boh!") alebo "Gott zum Grüß!" ("Pán Boh na pozdrav!", "Pánboh uslyš!"). Je to v určitých krajinách strednej Európy všeobecne používaný nemecký pozdrav. Naň by som chcel myslieť, keď hovorím o pozdrave, pre mňa najmilšom, ktorý by som Vám chcel priniesť a ktorý tkvie vlastne už v tom, že sa my všetci, milí priatelia, tak ako sme rozšírení po celom svete so svojimi názormi a svojou túžbou po určitom spôsobe poznania, nazývame hľadačmi Boha. A tým, že sa tak nazývame, obsahuje pozdrav, idúci od jednej duše, Boha hľadajúcej, k tej ďalšej, všetko už tým pomenovaním, ktoré sme si dovolili dať sami sebe. Tým, že sa nazývame hľadačmi Boha, apelujeme na to najhlbšie, na to najvnútornejšie v každom jednom človeku. Tým, že sa tak spolu s niekým pomenujeme, hovoríme k tomu najvnútornejšiemu, k tomu najhlbšiemu v každom jednom človeku, a naopak, sami hovoríme alebo prinajmenšom chceme hovoriť z nášho najhlbšieho, najvnútornejšieho vnútra.

To, čo vyjadrujeme tým, že sa nazývame hľadačmi Boha, spája v našej duši to božské, a tým, že sa teda takto nazývame, zdravíme sa tiež, pretože necháme hovoriť to Božské v nás. Aby stále viac a viac ľudí vo svete spájalo to, čo je v tomto mene, to je dokonca naším cieľom, našou snahou. A keď sa tak zídeme na nejakom takom mieste ako tu a keď si možno vzhľadom na vonkajšiu stránku nášho jazyka ťažšie rozumieme, tak si ako hľadajúci Boha hneď porozumieme, tak povediac, na celom svete, keď sa skutočne pousilujeme nimi byť, keď v nás necháme hovoriť to najvnútornejšie z našej bytosti. Preto sa to tak veľmi podobá na oživenie prastarých posvätných spomienok, ktoré sú spoločné pre všetkých ľudí, keď sa zídeme ako hľadajúci Boha. Hovoríme si, že všetci, všetci ľudia sú spoločného duchovno-božského pôvodu a že aj keď sa rozišli podľa teritórií a podľa jazykových idiómov, je možné udržať v duši na strunu, ktorá tam zvučí o prastarých, svätých ľudských spomienkach, ktoré v sebe skrývajú duchovno-

božské, z ktorého pochádzame. A tak si pripadáme ako bratia zo všeobšiahlej ľudskej rodiny, ktorí pochádzajú zo spoločného domova, svoj vývoj, svoju evolúciu prekonali v najrozličnejších oblastiach a nezabudli na to, čo im pripomína ich prastarý svätý pôvod.

Čo je vlastne hľadanie Boha v súčasnosti? Niečo ako mocný výkrik túžby ľudí, ktorí už dnes rozumejú tomu, čo má stále viac a viac spájať všetkých ľudí v budúcnosti; čo má stále viac a viac nechať v budúcnosti ožívať to spájajúce vo všetkých srdciach, ako to bolo stále silnejšie a silnejšie, čím ďalej pozeráme späť do našej minulosti. Preto je samozrejmé, že sa stretávame pri tom najlepšom pozdrave, ktorým sa môžeme pozdraviť, keď sa ako duchovne hľadajúci stretáme. Ľudia sa stretávajú po celej širej Zemi. Jedni sa poznajú viac, iní menej, jedni sú priateľmi, iní sa navzájom milujú. Tak to chodí v živote. A tí ľudia, ktorí majú spoločné ciele, spoločné záujmy, sa spájajú obzvlášť v našej dobe na základe spoločných ideálov. Pretože tí vedia, že sa v týchto spoločných ideáloch stretnú. Ale keď sa stretávame ako tí, ktorí túžia po duchovnom poznaní, znamená to aj niečo iné. Tu sa stretávame tak, že každý hneď každého v podstate pozná. Pretože čím sa ľudia poznajú? Tým, že o sebe navzájom niečo vedia. Na svete prechádzame ľahostajne popri tom, o kom nič nevieme; milo podávame ruku tomu, ktorý je našim starým známym; usmievame sa na toho, ktorého sme dávno nestretli a ktorý nás pri stretnutí napĺňa vnútornou radosťou. Skrátka, od človeka k človeku sa nadväzuje puto tým, že jeden o druhom niečo vie. Keď sa stretávame ako duchovne hľadajúci, tak navzájom o sebe všetci niečo vieme a nikto nám nie je cudzí. O tom druhom vieme, že v jeho najhlbšom vnútri, v jeho vlastnom ľudskom jadre žije rovnaký duchovný ideál ako v nás a tak nám pripadá ako starý známy, ako samozrejmý známy.

Popri všetkom ostatnom, čo môže človeku priniesť duchovné poznanie, bude dochádzať k tomu, že ľudia, ktorí sa na vonkajšej fyzickej úrovni ešte nevideli, sa budú môcť navzájom stretnúť na celej zemeguli tak, že budú o sebe to najdôležitejšie vedieť jednoducho tým, že sa nájdu na spoločnej pôde duchovného poznania. To dodá všetkému, čo robíme a hovoríme, onen tón srdečnosti, ktorý tu nemá chýbať, onen tón srdečnosti, ktorý sa tu práve vyjadril a za ktorý tak vrúcne ďakujem. Keď vy, milí priatelia, v tých prednáškach, ktoré sa odo mňa požadujú, napriek všetkému zdanlivo čisto duchovnému, k čomu nás budú viesť najmä prvé prednášky, spoznáte niečo z tohto srdečného tónu, potom mi budete správne rozumieť. Ako duchovní bádatelia a usilujúci o duchovné poznanie musíme mnohonásobne dosiahnuť to, že najprv preputujeme duchovné svety, aby sme sa napokon, keď sme na seba nechali zapôsobiť to najrozličnejšie z duchovného života, opäť stretli s výsledkami duchovného poznania ako v jednom harmonickom srdečnom tóne. A tak by som chcel, aby ste mi z tohto hľadiska trochu porozumeli. Aj keby to boli zdanlivo čisto duchovné, čisto spirituálne skutočnosti, ktorými máme prejsť podľa úlohy, ktorú mi uložili naši

priatelia, tak sa v priebehu týchto dní nepovie nič, čo by nemalo vnútorne súvisieť s týmto práve načrtnutým cieľom.

A po predoslaní týchto slov dovoľte mi prejsť hneď k téme, ktorá vyjadruje našu úlohu.

I.

Kozmická sústava ako suma duchovných pôsobností. Za formou a farbou v prírode sa ako nadzmyslový svet prejavuje svet života, mnohosť rozrôznených bytostí. Tento hlbší svet, skrývajúci sa za vonkajším závojom prírody, sa nám odhaľuje premenou vonkajších prírodných dojmov na morálne pocity. Pozorovanie elementárneho sveta a jeho duchovných bytostí. Sprvu pevne ohraničených bytostí (prvá kategória), tvorivo pôsobiacich v zemi, a bytostí meniacich svoj tvar (druhá kategória), obklopujúcich rastlinnú bytosť, kľáčiacu vo vode a v hmle.

Keď ma sem priatelia láskavo zavolali, požiadali ma, aby som hovoril o tom, čo nachádzame ako duchovné bytosti v prírodných ríšach a v nebeských telesách. Tým sa dotkneme oblasti, ktorá je veľmi vzdialená od všetkého toho, čo dnes dáva človeku poznanie vonkajšieho intelektualistického sveta. Hneď od samého začiatku sa budeme dotýkať oblasti, ktorej reálnosť dnes vonkajší svet popiera. Chcel by som predpokladať iba jedno, milí priatelia: že mi na základe vašich doterajších duchovnovedeckých štúdií vyjdete v ústrety s vaším citom pre porozumenie duchovného sveta. Pokiaľ ide o spôsob, akým veci pomenujeme, na tom sa už v priebehu prednášok dorozumieme. Všetko ostatné v určitom ohľade vyplynie skutočne samo od seba, keď si postupne osvojíme citové porozumenie pre to, že za našim zmyslovým svetom, za svetom, ktorý ako ľudia najskôr prežívame, je duchovný svet a že práve tak, ako vnikáme do fyzického sveta tým, že si ho všímame nielen ako veľkú jednotu, ale že si ho všímame špecifikovaný do jednotlivých rastlín, jednotlivých zvierat, jednotlivých minerálov, do jednotlivých národov, jednotlivých ľudí, práve tak možno špecifikovať duchovný svet do jednotlivých tried a indivíduí duchovných bytostí. Takže na pôde duchovnej vedy nehovoríme len o duchovnom svete všeobecne, ale hovoríme o celkom určitých bytostiach a silách, ktoré sú za fyzickým svetom.

Čo všetko zahrňame do fyzického sveta? Ujasnime si najprv toto. K fyzickému svetu počítame všetko, čo môžeme vnímať našimi zmyslami, čo môžu vidieť naše oči, počuť naše uši, hmatať naše ruky. Do fyzického sveta zahrňujeme ďalej všetko to, čo môžeme obsiahnuť našimi myšlienkami, pokiaľ sa tieto myšlienky vzťahujú na vonkajšie vnímanie, na to, čo nám môže povedať fyzický svet. Do fyzického sveta musíme zahrnúť aj všetko to, čo sami ako ľudia vo vnútri tohto fyzického sveta konáme. Tvrdenie, že všetko to, čo ako ľudia vo fyzickom svete konáme, patrí do fyzického sveta, by však mohlo ľahko vyvolať pochybnosti; lebo si musíme povedať, že ľudia tým, že vo fyzickom svete konajú, vnášajú do tohto fyzického sveta duchovné. Ľudia nekonajú len tak, ako im to vnukávajú fyzické pudy a vášne, ale konajú napríklad podľa morálnych zásad; naše konanie prestupuje morálka. Isteže, keď konáme morálne, do nášho konania zasahujú duchovné impulzy, ale javisko, na ktorom konáme morálne, je predsa fyzický svet. A práve tak, ako do nášho konania zasahujú duchovné impulzy, práve tak k

nám prenikajú duchovné impulzy cez farby, tóny, teplo a chlad, cez všetky zmyslové vnemy.

Duchovné je spočiatku pre vonkajšie vnímanie, pre to, čo vonkajší človek môže rozpoznať a konať, všade do istej miery skryté, zahalené. Pre duchovné je charakteristické, že človek ho môže spoznať až vtedy, keď sa snaží stať sa aspoň v nepatrnej miere iným, aký je zo začiatku.

Pracujeme spoločne v našich duchovnovedeckých skupinách; nepočúvame tu však len o takých alebo onakých pravdách, ktoré nám napríklad hovoria: jestvujú rôzne svety, človek pozostáva z rôznych článkov alebo tiel, alebo ako to už nazveme - ale tým, že to všetko necháme na seba pôsobiť, aj keď si to vždy nevšimneme, bez toho, aby sme pri tom prechádzali nejakým ezoterickým vývinom, stáva sa naša duša postupne inou. To, čo sa učíme na pôde duchovnej vedy, pôsobí na našu dušu tak, že sa stáva inou, než akou bola predtým. Porovnajme niekedy spôsob, akým cítite, po tom, ako ste sa niekoľko rokov zúčastňovali na duchovnom živote v pracovnej skupine; porovnajme raz spôsob, akým cítite, akým myslíte, so spôsobom, akým ste cítili a mysleli predtým, alebo akým cítia a myslia ľudia, ktorí sa o duchovnú vedu nezaujímajú. *Duchovná veda neznamena iba osvojovanie si poznatkov; duchovná veda znamená výchovu v najvyššom zmysle, sebvýchovu našej duše.* Robíme zo seba niečo iné, naše záujmy sa menia; pozornosti, ktoré človek rozvíja pre to či ono, sa po niekoľkých rokoch vníkania do duchovnej vedy stávajú inými. To, čo ho predtým zaujímal, ho už nezaujíma; to, čo ho predtým nezaujímal, začína ho nanajvýš zaujímať. Nesmie sa iba povedať, že až ten získa vzťah k duchovnému svetu, kto prešiel ezoterickým vývinom. Ezoterika sa nezačína až ezoterným vývinom. V okamihu, keď sa spojíme s nejakou duchovnovedeckou skupinou a keď sme v nej celým našim srdcom a cítime, čo je obsiahnuté v náukách duchovnej vedy, tu sa už začína ezoterika, tu sa už začína naša duša premieňať, tu sa už s nami začína diať čosi podobné, čo by sa asi udialo, povedzme, s bytosťou, ktorá by predtým vnímala len svetlo a tmu, a potom by na základe osobitnej, inej organizácie očí začala vidieť farby. Pre takú bytosť by svet vyzeral celkom inak. Treba si to len povšimnúť, treba si to len priznať; potom zistíme: celý svet začína vyzerať inak, ak istý čas prechádzame duchovnou sebvýchovou, ktorú môžeme nadobudnúť v niektorom duchovnovedeckom združení. Táto sebvýchova k celkom určitému cíteniu voči duchovnému svetu, táto sebvýchova k nazeraniu na to, čo je za fyzickými skutočnosťami, to je plod duchovnovedeckého hnutia vo svete a to je to najdôležitejšie na duchovnom porozumení. Nesmieme sa domnievať, že si duchovné porozumenie môžeme osvojiť čírou sentimentalitou, tým, že vždy iba hovoríme, že chceme naše city prenikať láskou. To chcú aj iní ľudia, keď sú to dobrí ľudia; tým by sme si vypestovali len istú povýšenosť. Oveľa viac si musíme ujasniť, ako naše city vychovávame tým, že nechávame na nás pôsobiť poznanie skutočností vyššieho sveta a týmto poznaním meníme našu dušu. Tento zvláštny

spôsob výchovy našej duše k citovému vzťahu k vyššiemu svetu, tento spôsob je príznačný pre duchovného vedca. Toto porozumenie potrebujeme, ak chceme hovoriť o veciach, o ktorých sa má predovšetkým hovoriť v tomto cykle prednášok.

Ten, kto sa dokáže pozerať ezoterne školeným zrakom za fyzické skutočnosti, nachádza hneď za všetkým tým, čo sa rozprestiera vôkol ako farba, ako tóny, ako teplo, ako chlad, čo sa nachádza okolo ako prírodné zákony, za všetkým tým nachádza hneď bytosti, ktoré sa vonkajším zmyslom a vonkajšiemu rozumu neprejavujú, ktoré sú za fyzickým svetom. Potom preniká stále hlbšie a hlbšie a objavuje takpovediac svety s bytosťami stále vyššieho druhu. Ak si chceme osvojiť porozumenie pre všetko toto, čo je za naším zmyslovým svetom, potom musíme, v zmysle tejto zvláštnej úlohy, ktorú som tu dostal, vyjsť vlastne z toho najbližšieho, s čím sa za naším zmyslovým svetom stretávame, keď pozdvihneme len celkom prvý závoj, ktorým nám naše zmyslové vnímanie zastiera duchovné dianie. V podstate tento svet, ktorý sa ezoterne školenému zraku predstavuje ako najbližší, vlastne najviac prekvapuje dnešný rozum, súčasnú schopnosť chápania. Hovorím však k tým, ktorí duchovnovedecké už do seba prijali, a tak smiem predpokladať, že viete, že za tým, čo sa nám u človeka navonok javí ako prvé, čo u neho našimi očami vidíme, čo u neho našimi rukami hmatáme, čo u neho môžeme naším rozumom v bežnej anatómii alebo fyziológii pochopiť, že za tým, čo nazývame fyzickým ľudským telom, spoznávame v duchovnovedeckom zmysle najbližší nadzmyslový článok človeka. Tento jeho najbližší nadzmyslový článok nazývame éterickým alebo životným telom. O ešte vyšších článkoch dnes nechceme hovoriť, chceme si len ujasniť, že ezoterný pohľad, ktorý je schopný hľadieť za fyzické telo, nachádza najskôr éterické alebo životné telo. Čosi podobné môže ezoterný pohľad dokázať aj vo vzťahu k prírode vonku. Tak, ako môžeme ezoterne skúmať u človeka, či má za svojím fyzickým telom ešte niečo iného, a nájsť u neho éterické, životné telo, tak sa môžeme pozerať ezoterným zrakom na prírodu vonku v jej farbách, formách a tónoch, v jej ríšach, minerálnej, rastlinnej, zvieracej a ľudskej ríši, pokiaľ pred nás fyzicky predstupujú, a potom zistíme, že tak, ako máme za fyzickým telom človeka éterické alebo životné telo, takisto nájdeme aj istý druh éterického alebo životného tela za celou fyzickou prírodou. Lenže je jeden obrovský rozdiel medzi týmto éterickým alebo životným telom celej fyzickej prírody a človeka. Keď sa ezoterný zrak upiera na éterické alebo životné telo človeka, vidí ho ako jednotu, ako súvislý útvar, ako súvislú formu alebo podobu. Keď ezoterný zrak prenikne cez to, čo sa v prírode vonku javí ako farba, ako forma, ako minerálne, rastlinné, zvieracie útvary, nachádza éterické alebo životné telo fyzickej prírody ako mnohosť, ako nekonečnú rozmanitosť. To je ten veľký rozdiel: jediná, jednotná bytosť ako éterické alebo životné telo u človeka; mnoho rozličných, diferencovaných bytostí za fyzickou prírodou.

Teraz vám musím, milí priatelia, ukázať cestu, po ktorej možno dospieť k takému tvrdeniu, aké bolo práve vyslovené, k tvrdeniu, že za našou fyzickou prírodou sa nachádza éterické alebo životné telo - vlastne *éterický* alebo *životný svet* - mnohosť, mnohorakosť diferencovaných bytostí. Ak chcem povedať, ako k tomu dospieť, môžem to zaodiť do jednoduchých slov; človek dospieva stále viac k uznaniu tohto éterického alebo životného tela za fyzickou prírodou tým, že začne pociťovať celý svet okolo seba morálne. Čo to znamená pociťovať svet morálne? Zamerajme najprv náš pohľad zo Zeme nahor, do diaľok vesmíru, z ktorých k nám prichádza v ústrety modrosť oblohy. Predpokladajme, že to robíme v deň, keď azúr neba nenarúša ani najľahší biely, striebřistý obláčik. Predpokladajme, že hľadáme do tejto všade sa nad nami rozprestierajúcej modrosti neba. Či ho vo fyzickom zmysle uznávame za čosi reálne, či nie, na tom nezáleží, ale záleží hlavne na dojme, ktorým na nás táto nad nami sa pnúca nebeská modrosť pôsobí. Predpokladajme, že sa môžeme tejto nebeskej modrosti oddávať intenzívne, dosť dlho a že to dokážeme robiť tak, že celkom zabudneme na všetko, čo je nám inak zo života známe, alebo čo je inak v živote vôkol nás. Predpokladajme, že by sme dokázali na okamih zabudnúť na všetky vonkajšie dojmy, na všetky spomienky, na všetky životné starosti a zármutky a dokázali by sme sa celkom oddať jedinému dojmu modrého neba. Áno, vidíte, milí priatelia, to, čo vám teraz poviem, môže zakúsiť každá ľudská duša, ak len vykoná potrebné prípravy; čo vám teraz poviem, môže sa stať všeobecným ľudským zážitkom. Predpokladajte, že ľudská duša tak hľadá a nepozera sa na nič iné, iba na modrosť neba. Potom nastane istý okamih, okamih, keď modrosť neba prestáva, keď už modrosť nevidíme, nevidíme nič také, čo by sme v niektorom ľudskom jazyku označovali ako modrosť. Ak si však vo chvíli, keď pre nás prestáva byť modrosť modrou, uvedomíme našu vlastnú dušu, potom v našej duši postrehneme určitú zvláštnu náladu: modrosť akoby mizne, pred nami sa otvára nekonečnosť, a do tejto nekonečnosti sa chce vliať celkom určitá nálada našej duše, celkom určitý pocit našej duše - do prázdnoty, ktorá vzniká tam, kde bola predtým modrosť. A ak chceme pomenovať tento duševný pocit, ak chceme pomenovať to, čo chce von do všetkých nekonečných diaľok, ak to chceme pomenovať, potom na to máme iba jedno slovo: naša duša cíti zbožnosť, zbožnosť voči nekonečnosti, oddanú zbožnosť. Všetky náboženské pocity vo vývoji ľudstva majú v podstate určitý odtieň toho, čo tu teraz nazývam zbožnosťou: dojem modrej oblohy sa stal zbožne oddaným, nábožensky ladeným, morálnym. Ďaleko sa rozprestierajúca modrosť vyvolala teda v našej duši morálny pocit. Tým, že zmizla modrosť, v našej duši ožilo určité morálne cítenie voči vonkajšiemu svetu.

A teraz sa chceme zamyslieť nad iným citom, pri ktorom sa môžeme opäť iným spôsobom morálne naladiť voči vonkajšej prírode. Chceme sa pozrieť na to, ako pučia stromy a ako sa lúky zapíňajú zeleňou, chceme nasmerovať náš pohľad

na zeleň, ktorá môže pokryť zem najrozmanitejším spôsobom alebo k nám vystupuje zo stromov; a opäť to chceme urobiť tak, že zabudneme na všetko, čo môže na našu dušu pôsobiť z vonkajších dojmov, a oddáme sa výlučne tomu, čo pred nás vo vonkajšej prírode predstupuje ako zeleň. Ak sme opäť schopní celkom sa oddať tomu, čo vyrastá reálne ako zeleň, tak toto môžeme opäť doviest' tak ďaleko, že táto zeleň ako zeleň pre nás zmizne, tak ako predtým zmizla modrosť ako modrosť. Opäť nemôžeme povedať, že pred naším zrakom sa rozprestiera farba, avšak namiesto toho (podotýkam výslovne, že hovorím o veciach, ktoré môže zažiť každý človek, ak sa na to patrične pripravil), namiesto toho cíti duša čosi zvláštne. Cíti: *teraz rozumiem tomu, čo zažívam, keď si v sebe predstavujem, keď si v sebe myslím, tvorím, keď vo mne vyklíči myšlienka, keď sa vo mne rozozvučí predstava! To chápem až teraz, učí ma to až pučanie, klíčenie zelene všade vôkol mňa. Začínam rozumieť tomu najvnútornejšiemu v mojej duši z vonkajšej prírody, keď sa mi ako vonkajší prírodný dojem stratila a vo mne zostal namiesto toho morálny dojem. Zeleň rastlín mi hovorí, ako by som mal cítiť, keď je moja duša omilostená prechovávať v sebe myšlienky a predstavy.* - Opäť sa vonkajší prírodný dojem zmenil na morálny cit.

Alebo sa zahľadme na bielu snehovú plochu. Takisto, ako to bolo vykreslené pri modrosti neba a zeleni rastlinnej prikrývky, môže to v nás vyvolať morálny cit. Vyvolá morálny cit pre všetko to, čo nazývame javom látky, hmoty vo svete. A až vtedy, keď sme, hľadiac na snehovú pokrývku, zabudli na všetko a pociťujeme belosť a potom ju necháme zmiznúť, potom nadobudneme porozumenie pre to, čo zaplňa svet ako hmota. Potom cítime hmotu hýbať sa a tkať vo svete.

A tak možno premeniť na morálne všetky vonkajšie zrakové dojmy, takto možno premeniť na morálne city zvukové dojmy. Predpokladajme, že počujeme nejaký tón a nato počujeme jeho oktávu. Ak na tento dvojzvuk základného tónu a jeho oktávy opäť naladíme našu dušu tak, že zabudne na všetko ostatné, že všetko ostatné zo seba vylúči a potom, celkom oddaná tomuto dvojzvuku základného tónu prímy a oktávy, to nakoniec dovedie tak ďaleko, že napriek tomu, že obidva tóny znejú, prestane ich počuť a, takpovediac, odvráti pozornosť od tohto dvojzvuku, potom zistíme, že v našej duši sa opäť objavuje morálny cit. Začneme duchovne rozumieť tomu, čo prežívame, keď v nás žije želanie, ktoré nás chce k niečomu doviest', a potom na toto želanie pôsobí náš rozum. Súzvuk želania a rozumu, myšlienky a žiadosti, tak, ako žijú v ľudskej duši, toto možno vycítiť z tónu a jeho oktávy.

Takto by sme mohli nechať na seba pôsobiť najrozmanitejšie zmyslové dojmy. Takýmto spôsobom by sme mohli to, čo vôkol v prírode vnímame našimi zmyslami, takpovediac nechať zmiznúť, takže táto zmyslová pokrývka sa odstráni a potom by všade vystúpili morálne city, sympatie a antipatie. A keď si takýmto spôsobom zvykneme vylučovať všetko to, čo naše oči vidia, čo naše uši počujú, čo naše ruky hmatajú, čomu náš rozum, ktorý je viazaný na mozog, rozumie, a

naučíme sa napriek tomu stáť zoči-voči svetu, potom v nás pôsobí niečo hlbšie ako zraková schopnosť našich očí, ako sluchová schopnosť našich uší, ako sila rozumu nášho mozgového myslenia. Potom stojíme voči vonkajšiemu svetu svojou hlbšou bytosťou. Potom na nás pôsobí šira nekonečnosť tak, že sme zbožne naladení. Potom na nás pôsobí zelená rastlinná pokrývka tak, že cítime, ako sami vo svojom vnútri duchovne rozkvitáme. Potom pôsobí biela snehová pokrývka tak, že z nej čerpáme pochopenie pre to, čím je vo svete hmota, látka. Potom uchopujeme svet niečím hlbším v nás, než čím ho inak chápeme. Preto tiež prichádzame takýmto spôsobom k čomusi hlbšiemu vo svete, než inak. Tu, takpovediac, odkladáme vonkajší závoj prírody a vchádzame do sveta, ktorý leží za týmto vonkajším závojom.

Práve tak, ako hľadiac za fyzické telo človeka dospievame k jeho éterickému alebo životnému telu, tak prichádzame týmto spôsobom do oblasti, v ktorej sa nám postupne odhaľujú rozmanité bytosti, tie bytosti, ktoré žijú a pôsobia za minerálnou ríšou, za rastlinnou a zvieracou ríšou. Pred nami sa postupne otvára éterický svet, diferencovaný vo svojich jednotlivostiach. V ezoternej vede sa to, čo sa človeku popísaným spôsobom postupne otvára, nazývalo vždy *elementárnym svetom*. A tie duchovné bytosti, ku ktorým sa dostaneme, ak pôjdeme cestou, o ktorej sme už hovorili, tieto duchovné bytosti sú *elementárni duchovia*, ktorí sa skrývajú za všetkým fyzicko-zmyslovým. Už som povedal, že zatiaľ čo éterické telo človeka je jednotou, to, čo vnímame ako éterický svet celej prírody, je mnohosťou, rozmanitosťou. Ako teda môžeme popísať niečo z toho, čo tu k nám spoza vonkajšej prírody postupne preniká, keď to, čo tu vnímame, je niečo celkom nové? Nuž tak, že porovnávaním nadviažeme na to, čo je známe. V celej tej rozmanitosti, ktorá je za fyzickým svetom, nachádzame najprv bytosti, ktoré ezoternému zraku poskytujú uzavreté obrazy. Áno, musím nadviazať na to, čo je známe, aby som mohol charakterizovať to, čo tu najskôr nájdeme. Vnímame uzavreté obrazy, bytosti *určitým spôsobom ohraničené*, o ktorých môžeme povedať, že sa dajú opísať podľa svojej formy alebo podoby. Tieto bytosti sú jednou triedou toho, čo nájdeme najskôr za fyzicko-zmyslovým svetom. Druhú triedu bytostí, ktoré tu nájdeme, by sme mohli opísať, iba keď odhliadneme od toho, čo sa ukazuje v pevných formách, čo má pevné podoby, iba keď vyslovíme slovo metamorfóza, *premena podoby*. To je to druhé, čo sa ponúka ezoternému zraku. Bytosti, ktoré majú určité formy, patria k jednej triede; bytosti, ktoré vlastne v každom okamihu menia svoju podobu, ktoré, keď pred nás predstúpia a my sa domnievame, že sme ich uchopili, sú už zase iné, takže sme ich schopní sledovať, iba keď sami učiníme našu dušu pohyblivou a vnímavou, patria do tejto druhej triedy.

Ezoterný zrak nájde prvú triedu bytostí, ktoré majú celkom určitú formu, vlastne len vtedy, keď za predpokladov, ako som vám ich popísal, vnikne do hlbín Zeme. Povedal som vám, že všetko, čo na nás vo vonkajšom svete pôsobí, treba

pozdvihnúť na morálne pôsobenie, ako to bolo popísané. Ako príklad sme uviedli, ako možno k morálnym dojmom pozdvihnúť modrosť oblohy, zeleň rastlín, belosť snehu. Predpokladajme, že vnikneme do vnútra Zeme. Ak sa staneme, povedzme, spoločníkmi baníkov, potom zájdem, vnikajúc do vnútra Zeme, do oblastí, v ktorých nemôžeme postupne vyškoliť naše oko tak, aby sa pohľad zmenil na morálny dojem. Ale všimneme si tam pocit tepla, odstupňované teplotné rozdiely. Tieto musíme cítiť ako prvé, to musí byť fyzický dojem, fyzický prírodný dojem, keď sa ponoríme do ríše zemskeho. Ak budeme prihliadať k týmto teplotným rozdielom, k týmto teplotným posunom, ak necháme na seba pôsobiť to, čo inak pri našom zostupe nadol na naše zmysly pôsobí, potom dospejeme pri tomto prenikaní do vnútra Zeme prostredníctvom pocitu spolupatričnosti s tým, čo pôsobí vo vnútri Zeme, k určitému zážitku: Ak totiž potom necháme bez povšimnutia všetko, čo tu vyvoláva dojmy, ak sa snažíme tu dole nič necítiť, ani teplotné rozdiely, ktorými sme sa len pripravili; ak sa snažíme nič nepočuť a nič nevidieť, ale nechať na seba pôsobiť dojem tak, aby sa z našej duše vynoril ako dojem morálny, potom pred naším ezoterným zrakom povstane trieda *tvorivých prírodných bytostí*, ktorá pre ezoterný zrak reálne pôsobí vlastne vo všetkom zemskom, predovšetkým vo všetkom metalickom, a ktorá sa predstavuje jeho imaginácii, jeho imaginatívne poznaniu v ostro ohraničených podobách najrozličnejšieho druhu. Ten, kto sa s ezoternou výchovou a súčasne s určitou láskou k veci - lebo tá k tomu patrí obzvlášť v tejto oblasti - stane spoločníkom baníkov, kto vnikne do bane a tu dole dokáže zabudnúť na všetky vonkajšie dojmy, ten cíti, ako sa pred jeho imagináciou objavuje, takpovediac, najbližšia trieda bytostí, ktoré tvoria a tkajú za všetkým zemským, predovšetkým metalickým. Dnes som ešte nehovoril o tom, ako sa s tým, čo je takýmto spôsobom reálne, vysporiadali ľudové rozprávky a ľudové povesti; o skutočnostiach, ktoré sa ponúkajú ezoternému zraku, by som vám chcel porozprávať najprv len akosi sucho. Pretože podľa úlohy, ktorú som dostal, musím postupovať empiricky, musím porozprávať najprv o tom, čo nachádzame v rozličných prírodných ríšach. Tak som to pochopil, keď som dostal túto tému.

Práve tak, ako ezoterným zrakom postrehujeme v našej imaginácii takýmto spôsobom pevne ohraničené prírodné bytosti, u ktorých vidíme obrisy, ktoré by sme mohli nakresliť, tak sa ezoternému zraku ponúka iná možnosť, vnímať bytosti, ktoré sa vyskytujú bezprostredne za závojom prírody. Keď sa oddáme, povedzme, za dňa, kedy sa poveternostné pomery v každom okamihu menia, kedy sa napríklad tvoria mraky, keď sa z mrakov rinie nadol dážď, keď prípadne opäť zo zeme nahor stúpajú pary - ak sa oddáme v takýto deň týmto javom spôsobom, ako to bolo vykreslené, takže namiesto fyzického dojmu sa objaví morálny dojem - tu môžeme opäť niečo prežiť. Obzvlášť vhodné je oddať sa dojmu, ktorým na nás pôsobí, povedzme, zvláštna hra vodnej masy trieštiacej sa a rozprašujúcej sa vo vodopáde; keď sa oddávame tvoriacim sa, rozptyľujúcim sa

hmlám alebo vodným parám, ktoré naplňajú vzduch a stúpajú nahor v podobe dymu, alebo keď vidíme, ako sa rinie jemný dážď alebo pociťujeme jemné mrhlenie, prestupujúce vzduch. Ak to všetko pociťujeme morálne, tu sa pred nami objavuje druhá trieda bytostí, pri ktorých by sme chceli použiť slovo metamorfóza, premena. Túto druhú skupinu bytostí nemôžeme nakresliť, ako napríklad nemôžeme namaľovať ani blesk. Môžeme zachytiť iba niektorú podobu, ktorú má táto bytosť v určitom okamihu, v ďalšom okamihu je to už všetko zmenené. Takže takéto *neustále sa meniace bytosti*, ktorých symbol pre imagináciu by sme mohli nájsť nanajvýš v neustále sa meniacich útvaroch mrakov, tieto sa nám zjavujú ako druhá trieda bytostí.

Ale my sa ako ezoterici zoznamujeme s týmito bytosťami ešte iným spôsobom. Keď pozorujeme rastliny, ako vyrastajú na jar zo zeme - ale pozor, len vtedy, keď ešte len vyháňajú prvé zelené výhonky, nie neskôr; keď sa už chystajú prinášať plody - vtedy ezoterný zrak pociťuje, že vlastne tie isté bytosti, ktoré odhalil v rozptyľujúcich sa a opäť sa zrážajúcich vodných parách, obklopujú aj pučiace, rašiace rastliny. Takže môžeme povedať, že keď vidíme vyrážať zo zeme rastliny, vidíme ich obklopené takýmito metamorfujúcimi sa bytosťami. A ezoterný zrak potom cíti, akoby to, čo hore nad rastlinným pukom neviditeľne pôsobí a tká, malo mať niečo do činenia s tým, čo rastlinu zo zeme pudí nahor, čo ju vynáša nahor. Vidíte, milí priatelia, obyčajná fyzická veda pozná iba rast rastlín, vie iba, že rastlina má akúsi hnaciu silu, ktorá vyráža zdola nahor. Ezoterik však spoznáva, že u kvetiny je to inak. Predpokladajme, že máme pred sebou mladý rastlinný výhonok. Ezoterik rozoznáva okolo mladého výhonku meniace sa bytosti, ktoré boli, takpovediac, vypustené z okolia a tlačia sa nadol; ktoré nevychádzajú iba zdola nahor, ako to robí fyzický rastový princíp, ale ktoré rastlinu vyťahujú zo zeme zhora nadol. Takže ezoterný pohľad na jar, keď sa zem pokrýva zeleňou, cíti čosi ako z vesmíru zostupujúce prírodné sily, ktoré vynášajú von to, čo je v pôde, aby vnútro Zeme mohlo hľadiť na oblohu, na vonkajší okolitý svet. Nad rastlinou je čosi stále sa pohybujúce a charakteristické je to, že ezoterný pohľad si osvojí práve cítenie pre to, že to, čo tu rastlinu obtkáva, je to isté, čo vo vyparujúcej sa a v dážď sa zrážajúcej vode. To je druhá trieda, trieda prírodných síl a prírodných bytostí.

Keď zajtra prejdeme k opisovaniu tretej a štvrtej triedy, ktoré sú ešte oveľa zaujímavejšie, ukáže sa nám to ešte presnejšie. Keď robíme takéto pozorovania, ktoré sú také vzdialené súčasnému vedomiu ľudstva, musíme sa pridrižovať tohto, že všetko, čo k nám pristupuje, je fyzické, prestúpené duchovným. Ako si musíme myslieť človeka preniknutého tým, čo ezoterný pohľad vidí ako éterické telo, tak si musíme myslieť všetko, čo vo svete tká a žije, prestúpené mnohosťou, rozmanitosťou duchovných živých bytostí a síl. Postup našich pozorovaní má byť taký, že najprv jednoducho popíšeme skutočnosti, ktoré môže vo vonkajšom svete zažiť ezoterne školený pohľad; skutočnosti, ktoré vychádzajú

z pozorovania hlbín Zeme, okruhu vzduchu, toho, čo sa deje v jednotlivých prírodných ríšach, čo sa deje v nebeských diaľavách na pohybujúcich sa planétach, na stáliciach vyplňajúcich nebeské priestory. A že to celé spojíme nakoniec až do istého druhu teoretického poznania, ktoré nám môže objasniť, čo tvorí duchovné základy nášho fyzického vesmíru a jeho rozličných ríši a oblastí.

II.

Bleskurýchlo sa rozžarujúce a opäť miznúce bytosti vzduchu, súvisiace s dozrievaním v prírode (tretia kategória). Uchovávatelia zárodkov v tepelnom živle (štvrtá kategória). Na vnímanie duchovného sveta, vyššieho než je svet prírodných duchov, je potrebné pomocou meditácie a koncentrácie vytvoriť vedomý spánkový stav; pri precitnutí tohto vedomia sa postrehnú bytosti riadiace prírodných duchov. Tieto spôsobujú striedanie ročných období pridelovaním práce prírodným duchom a predstavujú astrálne telo Zeme, do ktorého sa norí v noci astrálne telo človeka; nepôsobia na astrálne telá ľudí a zvierat len tvarujúco, ale aj duševne v rámci pocitov, myslenia a podnetov vôle; riadia deň a noc a vôbec všetko, čo podlieha rytmickému striedaniu: sú to duchovia obežných dôb. Keď precitne ezoterikovo astrálne telo, nemá, pokiaľ je to možné, jeho ja upadnúť do spánku; inak sa človek v astrálnom svete cíti rozštiepený a stráca svoju vnútornú súdržnosť. Ak si však pri tom uchováme pamäť a svedomie, nemôže naše ja po precitnutí astrálneho tela nikdy usnúť. So svojím prebudeným ja sa cítime byť rozliati nielen do sveta duchov obežných dôb, ale aj do celej substancie jednotného ducha samotnej planéty. Úlohou ducha Zeme je utvárať vzťah Zeme k iným nebeským telesám.

Včera večer som sa pokúsil ukázať najprv cestu, ktorá ľudskú dušu vedie k pozorovaniu toho duchovného sveta, ktorý je skrytý bezprostredne za naším zmyslovo-fyzickým svetom, a pokúsil som sa upozorniť na dve triedy, na dve kategórie duchovných bytostí, ktoré nachádza ezoterný zrak, keď uvedeným spôsobom odstráni závoj zo zmyslového sveta. Dnes by sme si mali ďalej pohovoriť ešte o dvoch ďalších druhoch, kategóriách prírodných bytostí. Jeden druh, teda osobitná kategória, sa ezoterne školenému zraku ukazuje pri pozorovaní pozvoľného vädnutia a odumierania, povedzme, rastlinného sveta za neskorého leta alebo na jeseň, vôbec odumierania prírodných bytostí. Už keď rastliny začínajú vyvíjať vo svojich kvetoch plody, možno nechať pôsobiť vyvíjanie sa plodu na dušu tak, ako sme to včera vykreslili. A tým istým spôsobom sa pre imagináciu získa dojem o duchovných bytostiach, ktoré majú do činenia s odumieraním, s vädnutím prírodných bytostí. Tak, ako sme mohli včera opísať, že rastliny na jar akoby boli zo zeme vyťahované určitými bytosťami, podliehajúcimi neustálej premene, tak môžeme povedať, že keď napríklad rastliny prešli vývinom a musia vädnúť, vtedy zasahujú iné bytosti, bytosti, o ktorých nemôžeme povedať ani to, že neustále menia svoju podobu, môžeme o nich povedať vlastne iba to, že nemajú žiadnu skutočnú podobu. Rozžarujúce sa ako blesky, prebleskujúce ako malé meteory a opäť miznúce - tak sa nám javia; zase sa rozžiaria, zase zmiznú, takže nemajú žiadnu určitú podobu, ale akoby sa mihali nad našou Zemou, rozsvetujú sa a zhasínajú ako meteor alebo bludička. Tieto bytosti súvisia predovšetkým s dozrievaním všetkého, čo je v prírodných ríšach. Tieto sily alebo bytosti sú na to, aby mohli bytosti v prírodných ríšach dozrievať. Ezoterný pohľad môže tieto bytosti postrehnúť vlastne iba vtedy, keď sa zameria výlučne a jedine na samotný vzduch, a to čo najčistejší vzduch. Včera sme druhý druh prírodných bytostí opísali tak, že nechávame na seba pôsobiť rozprašujúcu sa alebo opäť sa zhromažďujúcu vodu, aká sa ponúka nášmu

pozorovaniu v útvaroch mrakov či inak. Ak chceme nadobudnúť predstavu o týchto meteoricky sa rozžarujúcich a opäť zhasínajúcich bytostiach, žijúcich akosi neviditeľne vo vzduchu bez vody a dychtivo vysávajúcích svetlo, ktorým je vzduch preniknutý a ktoré im umožňuje roztrblietať sa a rozžiarit sa, musí na dušu pôsobiť vzduch čo najviac zbavený vody a prežiarený slnečným svetlom a teplom. Sú to tieto bytosti, ktoré sa znášajú napríklad na rastlinný svet alebo aj na zvierací svet a zabezpečujú dozrievanie.

Už aj zo spôsobu, akým možno k týmto bytostiam dospieť, vidíme, že sú v určitom vzťahu k tomu, čo sa v ezoterike oddávna nazýva živlami. Čo sme včera vykreslili ako prvý druh takýchto bytostí, možno nájsť, keď zostúpime do hĺbín Zeme, keď vnikneme do pevnej hmoty našej planéty. Tu sa našej imaginácii prejavajú bytosti s určitou formou, takže tieto bytosti môžeme nazývať aj bytosťami pevného živlu alebo prírodnými duchmi zeme. Druhú kategóriu, ktorú sme včera opísali, tú sme našli v zhlukujúcej sa a rozprašujúcej sa vode; preto môžeme tieto duchovné bytosti dať do súvislosti s tým, čo ezoterika oddávna nazýva tekutým alebo vodným živlom. V ňom sa premieňajú, zároveň preberajú úlohu vyťahovať zo zeme všetko, čo rastie a pučí. S živlom vzduchu, obsahujúceho čo najmenej vody, súvisia tie bytosti, o ktorých sme mohli rozprávať dnes. Takže môžeme hovoriť o prírodných duchoch zeme, vody a vzduchu.

Môžeme vziať do úvahy ešte štvrtú kategóriu takýchto duchovných bytostí. Ezoterný zrak sa s touto štvrtou kategóriou môže oboznámiť, ak počká, kým sa z kvetu vytvorí plod a zárodok, a potom pozoruje, ako zárodok postupne vyrastá v novú rastlinu. Iba pri tejto príležitosti možno ľahko - inak je to ťažké - pozorovať štvrtý druh týchto bytostí, pretože štvrtý druh, to sú opatrovatelia všetkých zárodkov, všetkých semien v rámci našej prírodnej ríše. Ako strážcovia prenášajú semeno z jednej generácie rastlín alebo aj iných prírodných bytostí do nasledujúcej generácie. A môžeme pozorovať, že tieto bytosti, ktoré sú strážcami semien alebo zárodkov a umožňujú, že sa na zemi objavujú vždy tie isté bytosti, že tieto bytosti žijú s teplom našej planéty, s tým, čo sa oddávna nazývalo živlom ohňa alebo živlom tepla. Preto sú aj sily semien spojené s určitou teplotou, s určitou teplotou. A ak ezoterný zrak pozoruje celkom presne, zisťuje, že potrebnú premenu tepla okolia na teplo, aké semeno alebo zárodok potrebujú, aby mohli dozrieť, takúto potrebnú premenu neživého tepla na živé teplo zabezpečujú tieto bytosti. Preto možno aj tieto bytosti označiť za prírodných duchov tepla alebo ohňa. Takže sme teraz spoznali - presnejšie údaje si vypočujeme v nasledujúcich prednáškach - štyri kategórie prírodných duchov, ktoré majú určitý vzťah k tomu, čo nazývame živlami - zem, voda, vzduch a oheň. Tieto bytosti akoby mali v týchto živloch svoje teritórium, ako má aj samotný človek svoj okruh, svoje teritórium na celej planéte. Ako je tu doma

vzhľadom na vesmír, tak majú tieto bytosti svoje teritórium každá v niektorom z uvedených živlov.

Už včera sme upozornili na to, že tieto rozličné bytosti znamenajú pre celú našu Zem so svojimi prírodnými ríšami, teda pre náš pozemský, fyzický svet to isté, čo znamená pre jednotlivého človeka éterické alebo životné telo. Povedali sme iba, že toto životné telo je jednotou, zatiaľ čo éterické telo Zeme pozostáva z mnohých, mnohých takýchto prírodných duchov, ktorí sa ešte k tomu rozdeľujú na štyri kategórie. Éterické alebo životné telo Zeme pozostáva zo živého spolupôsobenia týchto prírodných bytostí. Nie je teda jednotou, ale mnohosťou, mnohorakosťou. Ak chceme ezoterným zrakom spoznať toto éterické telo Zeme, musíme, ako to bolo včera opísané, fyzický svet nechať na seba pôsobiť morálne, a tak odsunúť závoj fyzického sveta; potom akoby bolo to, čo leží bezprostredne pod týmto závojom, toto éterické telo Zeme, viditeľné.

Čo sa stane, keď teraz odsunieme aj to, čo označujeme ako éterické telo Zeme? Vieme už, milí priatelia, že tretím článkom ľudskej bytosti za éterickým telom je astrálne telo, telo, ktoré je nositeľom našich žiadostí, našich prianí, našich vášní. Takže, keď odhliadame od vyšších článkov ľudskej prirodzenosti, môžeme povedať nasledovné. U človeka máme najprv fyzické telo, potom za fyzickým telom éterické a za éterickým telom astrálne telo. Práve tak je to aj vo vonkajšej prírode. Keď odsunieme to fyzické, objavíme síce mnohosť, ale táto nám predstavuje éterické telo celej Zeme so všetkými jej prírodnými ríšami. Môžeme teraz hovoriť aj o nejakom druhu astrálneho tela Zeme? O niečom, čo vzhľadom na celú Zem, vzhľadom na všetky ríše našej Zeme zodpovedá astrálnemu telu človeka? K tomuto astrálnemu telu Zeme sa však nemôžeme dostať tak ľahko ako k éterickému telu. Videli sme, že sa k tomuto éterickému telu dostaneme jednoducho tak, že javy sveta nenecháme na seba pôsobiť len zmyslovými dojmami, ale morálne. Ak však chceme preniknúť ďalej, potrebujeme hlbšie ezoterné cvičenia, ako ich nájdete čiastočne opísané, pokiaľ sa môžu vo verejnej publikácii uviesť, v mojej knihe *Poznávanie vyšších svetov*. V určitom bode ezoterického vývinu, ako sa tam môžete dočítať, začína byť človek pri vedomí aj v čase, v ktorom je inak v bezvedomí, teda v dobe medzi zaspaním a prebudením. Vieme, že obyčajný bezvedomý stav, obyčajný spánkový stav človeka spočíva v tom, že človek nechá ležať v posteli svoje fyzické a éterické telo, a astrálne telo a to ostatné, čo k nemu patrí, vysunie von. Ale potom je človek aj pre normálny stav v bezvedomí. Keď sa stále viac a viac venuje cvičeniam, ktoré spočívajú v meditácii a koncentrácii atď., keď zosilňuje driemajúce skryté sily svojej duše, potom môže dosiahnuť vedomý spánkový stav. Takže človek potom, keď uvoľní svoje astrálne telo z fyzického a éterického tela, nie je v bezvedomí, ale má okolo seba síce nie fyzický svet, ani svet prírodných duchov, ale iný, ešte duchovnejší svet, ako je ten, čo sme doteraz opisovali. Keď u človeka nastane okamih, že cíti, ako sa mu rozsvetuje jeho

vedomie po tom, čo sa uvoľnil zo svojho fyzického a éterického tela, potom vníma celkom nový druh duchovných bytostí.

To najbližšie, čo si všimne ezoterný pohľad, ktorý sa tak ďaleko vyškolicil, je to, že tento nový druh duchov, ktorých teraz vníma, sú akoby veliteľmi prírodných duchov. Ujasnime si, do akej miery sú veliteľmi. Pozrite sa, povedal som vám, že tie bytosti, ktoré môžeme nazývať prírodnými duchmi vôd, pôsobia obzvlášť vtedy, keď raší, zo zeme vyháňa rastlinný svet. Tí prírodní duchovia, ktorých môžeme nazývať prírodnými duchmi vzduchu, zohrávajú svoju rolu viac vtedy, keď majú v neskoré leto a na jeseň rastliny vädnúť, odumierať. Tu sa vznášajú na rastlinný svet vzdušné bytosti podobné meteorom a akoby sa sýtli rastlinným svetom tým, že nechajú vädnúť jeho letné a jarné útvary. Toto usporiadanie spočíva v tom, že raz pôsobia v tej či onej oblasti Zeme predovšetkým duchovia vody a druhý raz duchovia vzduchu, tieto veci sa totiž menia podľa rôznych oblastí Zeme; na severnej pologuli je to samozrejme celkom inak ako na južnej pologuli. Toto rozmiestňovanie, akoby vysielanie príslušných prírodných duchov k ich činnosti v pravý čas zabezpečujú duchovné bytosti, ktoré možno spoznať až vtedy, keď je ezoterný zrak tak ďaleko vyškolený, že človek, aj keď sa uvoľní zo svojho éterického a fyzického tela, môže niečo vnímať vo svojom okolí. Takže môžeme napríklad povedať, že v súvislosti s našou Zemou, s našou planétou Zem, pôsobia duchovné bytosti, ktoré rozdeľujú práce prírodných duchov podľa ročných období, ktoré spôsobujú striedanie ročných období v rôznych oblastiach Zeme tým, že rozdeľujú práce prírodných duchov. Tieto duchovné bytosti predstavujú to, čo by sme mohli nazvať astrálnym telom Zeme. Sú to tie isté, do ktorých sa človek večer, keď zaspí, ponorí so svojím astrálnym telom. Astrálne telo, ktoré pozostáva z vyšších duchov, je spojené so Zemou a do oblasti týchto vyšších duchov, ktorí sa pohybujú okolo planéty Zem a prestupujú ju ako duchovná atmosféra, sa v noci ponára vlastné astrálne telo človeka.

Ezoterné pozorovanie zisťuje veľký rozdiel medzi predtým opísanými kategóriami prírodných duchov, medzi duchmi zeme, duchmi vody atď. a týmito duchmi, ktorí prírodných duchov riadia. Prírodní duchovia sa zaoberajú tým, že nechávajú prírodné bytosti dozrievať a vädnúť, že teda vnášajú do celej zemskej planetárnej oblasti život. Inak je to pri duchovných bytostiach, ktoré môžeme označiť v ich súhrne ako astrálne telo Zeme. Tieto duchovné bytosti sú také, že človek, keď sa s nimi môže oboznámiť svojím ezoterným zrakom, pociťuje ich už ako bytosti, ktoré majú čo do činenia s jeho vlastnou dušou, s jeho vlastným astrálnym telom. Sú to bytosti, ktoré pôsobia na astrálne telo človeka a aj na astrálne telo zvierat tak, že môžeme hovoriť nielen o oživujúcom pôsobení, ale o takom pôsobení, akým je pôsobenie pocitov, myšlienok na našu vlastnú dušu. Prírodných duchov vody, vzduchu - tých pozorujeme a možno povedať, že sú v okolí; duchovné bytosti, o ktorých hovoríme teraz, o tých nemožno povedať, že sú v našom okolí, ale keď ich vnímame, sme s nimi stále spojení, akoby do nich

vliati. Splývame s nimi a ony k nám v duchu hovoria. Je to tak, ako keby sme z okolia vnímali myšlienky a pocity; a aj vôľové impulzy, sympatie a antipatie sa vyjadrujú v tom, čo k nám tieto bytosti nechávajú prúdiť myšlienkami, pocitmi, vôľovými impulzmi. Takže v tomto druhu, v tejto kategórii duchov vidíme už bytosti podobné ľudským dušiam.

Keď sa ešte raz pozrieme na to, čo sme uviedli, môžeme povedať, že všetky druhy usporiadania v čase, rozdelenia v časových a priestorových vzťahoch tiež súvisia s týmito duchovnými bytosťami. Preto sa nám v ezoterike dochovalo staré slovo na označenie týchto duchovných bytostí, ktoré v ich súhrne rozoznávame ako astrálne telo Zeme, a toto slovo vyjadrené v našom jazyku by znelo: *duchovia obežných dôb našej planéty*. Takže tieto bytosti, ktoré zahŕňame do astrálneho tela Zeme, spôsobujú nielen pravidelný ročný cyklus v raste a vädnutí, ale aj pravidelný cyklus, ktorý je vyjadrený vo vzťahu k planéte Zem ako deň a noc. Inými slovami, všetko, čo súvisí s rytmickým opakovaním sa, s rytmickým striedaním, so striedaním časových pomerov a s opakovaním časových udalostí, to všetko riadia duchovné bytosti, ktoré všetky spolu patria do astrálneho tela Zeme a na ktoré sa hodí pomenovanie *duchovia obežných dôb našej planéty*. A to, čo astronóm zisťuje o obehu Zeme okolo svojej osi výpočtami, ezoterný zrak vníma tak, že vie, že okolo celej planéty sú rozdelení duchovia obežných dôb, ktorí sú skutočne nositeľmi síl, otáčajúcich Zem okolo jej osi. Je skutočne mimoriadne dôležité, že v astrálnom tele Zeme vidíme všetko to, čo súvisí s obvyklým striedaním, s rozkvetaním a odkvetaním rastlín, ale aj všetko to, čo súvisí so striedaním ročných období, denných dôb, až po striedanie dňa a noci. Všetko, čo sa takto deje, vyvoláva v pozorovateľovi, ktorý zašiel až tak ďaleko, že je schopný vyjsť so svojím astrálnym telom z fyzického a éterického tela, a predsa dokáže zostať pri vedomí, dojem duchovných bytostí, ktoré patria práve medzi duchov obežných dôb.

Tým akoby sme odtiahli druhý závoj, závoj, utkaný z prírodných duchov. Mohli by sme povedať, že prvý závoj, utkaný zo zmyslovo-fyzických dojmov, stiahneme a dostaneme sa k éterickému telu Zeme, k prírodným duchom; potom môžeme stiahnuť druhý závoj a dostaneme sa k duchom obežných dôb, ktorí riadia, usporadúvajú všetko, čo sa periodicky vracia, čo podlieha rytmickému striedaniu.

Vieme teraz, že v našich astrálnych telách je opäť umiestnené to, čo môžeme nazvať vyššími článkami ľudskej prirodzenosti a čo zatiaľ zhrňujeme ako *ja*, vložené do nášho astrálneho tela. O našom astrálnom tele sme už povedali, že sa vnára do oblasti duchov obežných dôb akoby do vlniaceho sa mora duchov obežných dôb. Naše *ja*, to vlastne spí pre normálne vedomie ešte viac ako astrálne telo. To, že *ja* ešte viac spí, si ezoterne sa vyvíjajúci človek, ktorý sa ezotericky dostáva ďalej, uvedomuje tak, že sa najprv učí vnikáť do vnímania astrálneho tela, do duchovného sveta, do ktorého sa ponára a ktorý pozostáva z duchov obežných dôb. Toto vnímanie je vlastne z istého hľadiska nebezpečné

úskalíe ezoterického vývinu; pretože astrálne telo človeka je opäť jednotou; avšak všetko to, čo je v oblasti duchov obežných dôb, je v podstate mnohosťou, rozmanitosťou. A keďže je človek spojený, ako sme opísali, s touto rozmanitosťou, ponorený do tejto rozmanitosti, ak so svojím *ja* ešte spí, ale bdie už so svojím astrálnym telom, cíti sa ako rozkúskovaný vo vnútri sveta duchov obežných dôb. Tomu sa pri správnom ezoterickom vývine treba vyhnúť. Preto tí, ktorí môžu dávať návod na takýto správny vývin, robia opatrenia, aby človek podľa možnosti so svojím *ja* nezaspal, keď sa už jeho astrálne telo prebudilo. Keby totiž človek nechal svoje *ja* spať, zatiaľ čo jeho astrálne telo sa už prebudilo, stratil by svoju vnútornú súdržnosť a pripadal by si ako Dionýzos rozkúskovaný v celom astrálnom svete Zeme, pozostávajúcom z duchov obežných dôb. Pri správnom ezoterickom vývine sa teda robia opatrenia, aby sa to nestalo. Tieto opatrenia spočívajú v tom, že sa dbá o to, aby ten, kto má dosiahnuť meditáciu, koncentráciu alebo inými ezoterickými cvičeniami jasnovidnosť, aby v celej oblasti jasnovidného, ezoterného pozorovania zachoval dve veci, dve veci aby nezabudol. Je to mimoriadne dôležité, aby sa v každom ezoterickom vývine zariadilo všetko tak, aby sa nestratili dve veci, ktoré má človek v bežnom živote, ktoré však môže počas ezoterického vývinu ľahko stratiť, keď nie je správne usmerňovaný. Ak sa však usmerňuje správne, potom ich nestratí. Prvé je, aby človek nestratil spomienku na všetky zážitky súčasnej inkarnácie, ako ich inak má vo svojej pamäti: nesmie byť narušená *súvislosť pamäti*. Pod touto súvislosťou pamäti sa rozumie v oblasti ezoteriky ešte oveľa viac ako v obyčajnom živote. V obyčajnom živote sa pod touto pamäťou rozumie vlastne iba to, že sa môžeme pozrieť naspäť a nestrácame pritom z nášho vedomia dôležité udalosti nášho života. V ezoterike sa pod správnu pamäťou rozumie ešte aj to, že človek so svojím cítením, so svojimi pocitmi prikladá význam iba tomu, čo už v minulosti vykonal, takže si nepripisuje žiadnu inú hodnotu než tú, ktorú si môže pripísať na základe svojich minulých činov.

Prosím, aby ste mi dobre rozumeli, milí priatelia! Je tým povedané niečo mimoriadne dôležité. Keby sa človek svojím ezoterickým vývinom dostal k tomu, že by zrazu povedal - *som vtelením toho či oného ducha*, bez toho, aby na to bolo nejaké oprávnenie na základe toho, čo doteraz urobil tu v tomto fyzickom svete, potom by sa jeho pamäť v ezoternom zmysle prerušila. V ezoternom vývine je dôležitá zásada nepripisovať si žiadnu inú hodnotu ako tú, ktorá vyplýva z našich výkonov vo fyzickom svete v rámci súčasnej inkarnácie. To je mimoriadne dôležité. Každá iná hodnota musí vyplynúť až na základe ďalšieho ezoterického vývinu, ku ktorému možno dospieť až vtedy, keď najprv stojíme pevne na zemi, že sa nepokladáme za nič iného než za to, čo sme mohli vykonať v tejto inkarnácii. Je to aj prirodzené, keď sa na vec pozeráme objektívne; pretože to, čo sme vykonali v súčasnej inkarnácii, je aj výsledkom predchádzajúcich inkarnácií, je to to, čo z nás urobila doteraz karma. Čo z nás

karma ešte urobí, to ju musíme ešte nechať urobiť, to nesmieme započítavať do našej hodnoty. Skrátka, ak sa máme sami hodnotiť, pri začínajúcom ezoterickom vývine to urobíme správne jedine vtedy, ak odvodzujeme našu hodnotu iba z toho, čo sa nám ponúka v spomienke ako minulosť. To je jeden prvok, ktorý si musíme zachovať, aby naše *ja* nezaspalo, keď sa prebudí naše astrálne telo.

To druhé, čo sa nám ako súčasnému človeku tiež nesmie stratiť, je stupeň nášho *svedomia*, ktorý máme vo vonkajšom fyzickom svete. Tu je opäť niečo, o čo treba dbať. Už častejšie ste sa dozvedali, že tu alebo tam niekto prechádza ezoterným vývinom. Ak nebol vedený správne, často možno pozorovať, že tento človek berie veci vo vzťahu k otázkam svedomia ľahšie ako *pred* svojím ezoterným vývinom. Predtým ho výchova, sociálne súvislosti viedli k tomu, že toto alebo tamto smel alebo nesmel robiť; po začiatku ezoterného vývinu dokonca niekto, kto predtým neklamal, začne klamať, berie veci vo vzťahu k otázkam svedomia viac naľahko ako predtým. Nesmieme stratiť ani jeden stupeň už dosiahnutého svedomia. Taká pamäť, že si pripisujeme hodnotu len na základe pozorovania toho, čím sme sa stali, nie na základe nejakej výpožičky z budúcnosti, niečoho, čo ešte len vykonáme; a taký stupeň svedomia, aký sme doteraz nadobudli v celkom obyčajnom fyzickom svete, to si musíme udržať. Ak si v našom vedomí uchováme tieto dva prvky - našu zdravú pamäť, ktorá nám nenahovára, že sme niečím iným, než tým, čo vyplýva z našich výkonov; a naše svedomie, ktoré nám prikazuje, aby sme veci morálne nebrali na ľahšiu váhu ako doposiaľ, dokonca, aby sme ich brali vážnejšie. Ak sme si tieto dva prvky uchovali, potom naše *ja* nemôže nikdy zaspať, keď bdie naše astrálne telo. Potom vnášame *súdržnosť nášho ja* do sveta, v ktorom bdieme s naším astrálnym telom, v ktorom akoby *bdejúc* spíme, keď si zachránime a prenesieme naše vedomie do stavu, v ktorom sme s naším astrálnym telom uvoľnení z fyzického a éterického tela. A potom, keď sa so svojím *ja* prebudíme, potom necítíme len to, že naše astrálne telo je spojené so všetkými duchovnými bytosťami, ktoré sme dnes opisovali ako duchov obežných dôb našej planéty, ale celkom zvláštne cítime, že nemáme už vlastne bezprostredný vzťah k jednotlivému človeku, nositeľovi tohto fyzického tela, éterického tela, v ktorom sa zvyčajne nachádzame. Cítime, akoby nám všetko, čo súvisí len s vlastnosťami nášho fyzického a éterického tela, bolo odňaté. Cítime preto tiež, že nám je odňaté všetko to, čo môže žiť iba navonok na nejakom území našej planéty. Pretože to, čo žije na nejakom území našej planéty, súvisí práve s duchmi obežných dôb. Avšak teraz, keď bdieme s naším *ja*, cítime sa nielen vnorení do celého sveta duchov obežných dôb, ale cítime sa zajedno s celým jednotným *duchom planéty*, zobúdžeme sa v jednotnom duchu samotnej planéty.

To je mimoriadne dôležité, že cítime spolupatričnosť s celou planétou. Tento život s planétou sa prejavuje napríklad dostatočne bdelému ezoternému zraku tak, že človek, keď už zašiel tak ďaleko, že sa jeho *ja* a jeho astrálne telo zobudia

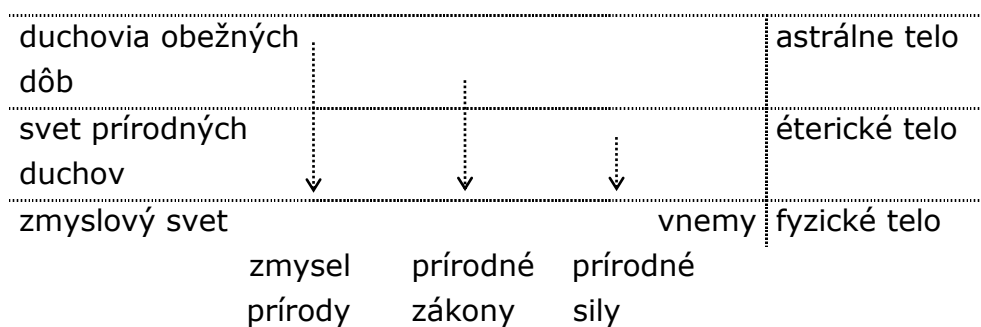
súčasne, počas denného bdenia, keď je v zmyslovom svete, sleduje slnko, ako putuje po nebi od ranného brieždenia po večerné zmrákanie, ale slnko mu nemizne, keď zaspí. Keď zaspí, zostane s ním slnko spojené; neprestane svietiť, iba nadobúda duchovný charakter. Takže človek, keď potom v noci skutočne spí, sleduje slnko aj v noci. Človek je práve taký, že so striedajúcimi sa stavmi planéty má do činenia iba dovtedy, kým žije v astrálnom tele. S týmito striedajúcimi sa stavmi planéty však už nemá nič spoločné, keď si uvedomí svoje ja. Potom si uvedomí všetky stavy planéty, ktorými môže planéta prejsť. On, človek, sa potom vleje do celej substancie ducha planéty.

Nesmiete si však, keď toto takto vyslovujem, myslieť, že výrokom - *človek sa spojil s duchom planéty, žije v jednote s týmto duchom planéty* - sa už vo vzťahu k jasnovidnosti povedalo niečo nesmierne. Lebo toto je tak, ako je to tu mienené, len niečo ako začiatok. Pretože keď sa človek opísaným spôsobom zobudí, potom je to tak, že vlastne spoluprežíva ducha planéty iba všeobecne, zatiaľ čo tento duch planéty pozostáva z mnohých, mnohých jednotlivostí, z nádherných jednotlivých duchovných bytostí; ako budeme počuť v nasledujúcich prednáškach. Jednotlivosti planetárneho ducha, zvlášť rozmanitosti tohto ducha človek ešte nevníma. Čo vníma je, že spočiatku vie: *žijem vnorený do planetárneho ducha ako do mora, ktoré duchovne obmýva celú planétu Zem a je teda sám duchom Zeme*. Možno prekonávať nesmierne dlhý vývin, aby toto zjednotenie s planetárnym duchom bolo možné ďalej a ďalej prežívať, ale k začiatku došlo tým, čo sme opísali. Tak, ako u človeka hovoríme, že za jeho astrálnym telom je jeho ja, tak hovoríme o tom, že za tým všetkým, čo nazývame súhrnom duchov obežných dôb, sa skrýva duch samotnej planéty, planetárny duch. Zatiaľ čo duchovia obežných dôb riadia prírodných duchov živlov, aby vyvolávali na planéte Zem rytmické striedanie, opakovania v čase, striedanie v priestore, duch Zeme má inú úlohu. Tento duch Zeme má za úlohu uvádzať samotnú Zem do vzájomného vzťahu k ostatným nebeským telesám v okolí, riadiť ju a usmerňovať tak, aby v priebehu času prichádzala k ostatným nebeským telesám do správneho postavenia. Tento duch Zeme je akoby veľkým zmyslovým orgánom Zeme, prostredníctvom ktorého sa Zem, zemská planéta dostáva do správneho vzťahu k okoliu.

Keby som mal teda zhrnúť poradie duchovných bytostí, s ktorými máme na našej Zemi najbližšie čo do činenia a ku ktorým si môžeme nájsť cestu postupným ezoterným vývinom, tu by som musel povedať: *Ako najvrchnejší závoj máme zmyslový svet so všetkou jeho rozmanitosťou, s tým, čo vidíme rozprestreté pre naše zmysly, čo môžeme pochopiť ľudským rozumom. Za zmyslovým svetom máme svet prírodných duchov. Za svetom prírodných duchov máme svet duchov obežných dôb a za ním planetárneho ducha.*

planetárny duch

.....ja

Ak chcete to, čo sa z tejto výstavby svetov prejavuje normálnemu vedomiu, porovnať s touto výstavbou svetov samotnou, môžete si to ujasniť nasledovne: Najvrchnejší závoj sveta by bol tento svet zmyslov, za ním svet prírodných bytostí, svet duchov obežných dôb a za ním planetárny duch. Tu však musíme povedať, že planetárny duch sa vo svojej pôsobnosti v istom zmysle pretláča až do zmyslového sveta, takže v zmyslovom svete možno vnímať určitým spôsobom jeho obraz; a práve tak je to pri duchoch obežných dôb, a pri prírodných duchoch.

Takže keď pozorujeme samotný zmyslový svet normálnym vedomím, akoby sme v tomto zmyslovom svete mali v odtlačku zozadu stopu týchto svetov, ktoré sú za ním, asi tak, akoby sme v najvrchnejšom obale, ktorý sme ako zmyslový svet odstránili, mali za ním stupňovito pôsobiace duchovné bytosti. Normálne vedomie vníma zmyslový svet ako jeho vnemy; svet prírodných duchov sa vo vnemoch odtláča ako to, čo nazývame *prírodnými silami*. Kde hovorí veda o prírodných silách, tam nemáme vlastne nič skutočné. Pre ezoterika nie sú prírodné sily ničím skutočným, sú májou, sú odtlačkom prírodných duchov, pôsobiacich za zmyslovým svetom.

Odtlačkom duchov obežných dôb je zase to, čo pre normálne vedomie nazývame *prírodnými zákonmi*. Všetky prírodné zákony sú tu v podstate preto, že duchovia obežných dôb pôsobia riadiaco ako mocnosti. Prírodné zákony nie sú pre ezoterika ničím skutočným. Keď obyčajný prírodovedec hovorí o prírodných zákonoch a vonkajškovo ich kombinuje, ezoterik vie, že tieto prírodné zákony sa vo svojej pravde odhalia, keď človek pri zobudenom astrálnom tele počúva, čo hovoria duchovia obežných dôb a čo nariaďujú prírodným duchom. Toto sa v máji, vo vonkajšom zdaní, vyjadruje v prírodných zákonoch. A ďalej sa obyčajne normálne vedomie nedostane. K odtlačku planetárneho ducha vo vonkajšom svete sa normálne vedomie obyčajne nedostáva. Normálne vedomie dnešného ľudstva hovorí o vonkajšom svete vnemov, o skutočnostiach, ktoré možno vnímať, hovorí o prírodných silách: svetlo, teplo, magnetizmus, elektrina, príťažlivá sila, odpudivá sila, tiaž atď. To sú tie bytosti máje, ktorých podstatou je v skutočnosti svet prírodných duchov, éterické telo Zeme. Potom hovorí vonkajšia veda o prírodných zákonoch. Opäť je to mája. Základom je to, čo sme dnes opísali ako svet duchov obežných dôb. Až potom, keď sa prenikne ešte

d'alej, možno dôjsť k odrazu samotného planetárneho ducha vo vonkajšom zmyslovom svete. Veda to dnes nerobí. Tí, čo to dnes ešte robia, tým sa už veľmi neverí. Robia to básnici, umelci, oni hľadajú ešte za vecami zmysel. Prečo kvitne rastlinný svet? Prečo vznikajú a zanikajú zvieracie rody a druhy? Prečo obýva človek Zem? Keď sa niekto takto pýta na zmysel prírodných úkazov a tento zmysel chce rozčleniť, skombinovať z vonkajších skutočností, ako sa o to niekedy ešte pokúša aj hlbšia filozofia, vtedy sa približuje k odtlačku samotného planetárneho ducha vo fyzickom svete. Ale dnes sa už tomuto hľadaniu zmyslu bytia veľmi neverí. Cit tomu niekedy ešte trochu verí, ale veda už nechce vedieť veľa o tom, čo by sa dalo nájsť okrem prírodných zákonov v rade javov. Keď sa nad prírodnými zákonmi vo veciach sveta, ako ich možno vnímať zmyslami, hľadá ešte nejaký *zmysel*, potom by sa tento zmysel mohol vnímať ako *odtlačok planetárneho ducha* v zmyslovom svete. To by bola vonkajšia mája. Najskôr je vonkajšou májou samotný zmyslový svet, lebo je tým, čo zo seba vydáva éterické telo Zeme; substanciou prírodných duchov. Druhou májou je to, čo sa ľuďom zjavuje z prírodných duchov v prírodných silách; treťou májou to, čo sa zjavuje z duchov obežných dôb ako prírodné zákony, a štvrtou májou niečo, čo napriek svojej povahe máje hovorí k duši človeka, pretože človek sa vo vnímaní zmyslu prírody cíti aspoň trochu spojený s duchom celej planéty, ktorý vedie planétu svetovým priestorom a zároveň dáva celej planéte zmysel. V tejto máji spočíva bezprostredne odtlačok samotného planetárneho ducha.

Tak môžeme povedať, že dnes sme vystúpili až k *jednotnému duchu planéty*. A ak chceme opäť k tomu, čo sme tu našli pre planétu, urobiť paralelu s človekom, môžeme povedať: zmyslový svet zodpovedá fyzickému telu človeka, svet prírodných duchov éterickému telu, svet duchov obežných dôb astrálnemu telu a planetárny duch zodpovedá ľudskému ja. Tak ako ja človeka vníma fyzické okolie Zeme, tak vníma planetárny duch všetko to, čo je v okolí a vôbec vo svetovom priestore mimo planéty, a podľa týchto vnemov zo svetového priestoru upravuje činy planéty a aj cítenie planéty, o ktorom budeme hovoriť zajtra. Pretože to, čo robí planéta vonku v priestore tým, že ide svojou cestou svetovými diaľkami, a to, čo spôsobuje vo svojom vlastnom tele, vo svojich živloch, z ktorých pozostáva, to je zase výsledok toho, čo planetárny duch vo vonkajšom svete pozoruje. Tak, ako jednotlivá ľudská duša žije na Zemi vedľa druhých ľudí, riadi sa podľa nich, tak žije planetárny duch vo svojom planetárnom tele, ktorým je pôda, na ktorej stojíme; ale tento planetárny duch žije v spoločnosti druhých planetárnych duchov, druhých duchov nebeských telies vôbec.

III.

Druhý druh charakteristiky duchovných bytostí vychádza z ľudskej prirodzenosti, z vnútorného života, ktorý človek užíva sám pre seba bez toho, aby menil stav svojho vedomia. Bytosti najbližšej vyššej kategórie však, keď svoje vnímanie odvracajú od vonkajšieho sveta a obracajú sa postrehovaním k sebe samým, svoj stav vedomia menia, a tento iný stav vedomia si uchovávajú vôľou bez toho, aby dochádzalo k rozdeleniu ich bytostných článkov, ako je to u človeka v spánku. V najbližšej vyššej kategórii máme pred sebou bytosti, ktoré postrehujú tým, že sa prejavujú, tým, že vyjadrujú, čím sú - tým bdejú. Ak svojou vôľou nevstupujú do pomeru k okolitému svetu, spia, to jest strácajú svoj sebacpocit, potom do nich vstupuje prejavovanie sa vyšších svetov; teda namiesto vnútorného života je u nich napĺňanie sa duchom. Prejavom ich bytia je absolútna pravda. Cesty, ktorými môže ezoterik nájsť tieto bytosti, sú premáhanie egoistického vnútorného života a pridržiavanie sa morálnych právd, ktoré môžu prísť cestou vnútorného vnuknutia. Potom vyššie ja, ktoré sa zjednocuje s duchom sveta, premáha svojvoľné ja. Vstupnou bránou k duchovne bytostnému prežívaniu je uznanie, že v človeku žije niečo duchovne-bytostné, ktoré je vyššie než on sám v tejto inkarnácii. Je to pôsobenie inšpirujúcej anjelskej bytosti - duchovného vodcu, do jeho vlastnej bytosti. V priebehu ďalšieho ezoterného vývoja odhaľujú sa mu potom archanjeli ako vedúce bytosti národov, archai ako vedúce bytosti časov. Im sú podriadené odčlenené bytosti tretej hierarchie, určené k službám v prírode.

V priebehu oboch predchádzajúcich prednášok sme sa oboznámili s istými duchovnými bytosťami, s ktorými sa môže ezoterný pohľad stretnúť, keď sa pohrúži do duchovného života našej planéty. Dnes bude potrebné ísť ešte inou cestou, aby sme vystúpili do duchovného sveta, pretože až pozorovaním druhej stránky budeme v stave vytvoriť si správne predstavy o povahe duchovných bytostí, o ktorých sme hovorili, až po takzvaného planetárneho ducha. Bude vždy mimoriadne ťažké slovami nejakého jazyka charakterizovať tie duchovné bytosti, ktoré nám sprostredkúva ezoterné vnímanie, pretože ľudské jazyky, aspoň tie súčasné, sú uspôsobené len na javy, skutočnosti fyzického sveta. A preto možno len dúfať, že sa charakteristikou z rozličných strán dá priblížiť k tomu, čo sa vlastne myslí, keď sa hovorí o duchovných bytostiach. Pre našu dnešnú charakteristiku bude potrebné vyjsť z prirodzenosti človeka samotného a najprv si vyjasniť určité vlastnosti ľudskej prirodzenosti, aby sme na základe toho mohli charakterizovať vyššie bytosti, ktoré stretneme vo vyšších svetoch. A preto si dnes obzvlášť všimneme jednu vlastnosť ľudskej prirodzenosti. Je to vlastnosť, ktorú možno charakterizovať takto: človek je vybavený možnosťou viesť *vnútorný život*, nezávislý od všetkého vonkajšieho. Túto možnosť môžeme pozorovať v každej hodine nášho bdelého denného života. Vieme, že vo vzťahu k tomu, čo vidíme našimi očami, počujeme našimi ušami, máme niečo spoločné so všetkými ostatnými bytosťami, ktoré tiež používajú svoje zmysly. Vnútorný život v protiklade s vonkajším svetom máme ako ľudia spoločný s inými ľuďmi a možno aj s inými bytosťami. Každý pre seba, to vieme ako ľudia až príliš dobre, má svoje osobitné bolesti, osobitné radosti, má svoje zármutky a starosti, svoje osobitné nádeje a ideály; a istým spôsobom sú tieto starosti, bolesti, zármutky,

nádeje a ideály osobitnou ríšou, ktorú nemôžeme fyzickým zrakom na druhom človeku hneď vidieť, ktorú si nesie so sebou svetom práve ako samostatný vnútorný život. Keď sme s nejakým človekom v tej istej miestnosti, vieme, čo môže pôsobiť na jeho oči, na jeho uši. Čo prebieha v jeho duši, čo prežíva vnútri, to môžeme snád' vytušiť len z toho, čo nám chce prejaviť svojím výrazom tváre, svojimi gestami alebo svojou rečou; keď však chce mať svoj vnútorný svet ako svoj zvláštny svet pre seba, nemôžeme len tak bez všetkého do tohto jeho osobitného vnútorného sveta vniknúť.

Keď teda ezoterným pohľadom pozeráme do svetov, ktoré sú najskôr vonkajšiemu fyzickému svetu skryté, stretávame sa tu s bytosťami, ktoré sú práve vo vzťahu k vlastnostiam, ktoré sme práve teraz charakterizovali, uspôsobené celkom inak. Stretávame totiž bytosti, ktoré nemôžu viesť taký samostatný vnútorný život, aký vedie človek. Nachádzame tu totiž ako najbližšiu skupinu, ako najnižšiu kategóriu duchovných bytostí také, ktoré sú hneď, keď vedú svoj vnútorný život, prevedené týmto vnútorným životom do iného stavu, do iného stavu vedomia ako je život, ktorý vedú vo vonkajšom svete a s vonkajším svetom. Pokúsme sa porozumieť si! Dajme tomu, že by nejaký človek musel žiť tak, že keby chcel žiť svojím vnútorným životom a nechcel by upierať svoj pohľad na vonkajší svet, ktorý ho obklopuje, keby nechcel žiť s týmto vonkajším svetom, hneď by musel jednoducho prostredníctvom tejto svojej vôle prejsť do iného stavu vedomia. Vieme, že človek vo svojom normálnom živote prechádza do iného stavu vedomia bez svojej vôle, keď je v spánku. Ale vieme aj, že tento spánok je spôsobený tým, že sa astrálne telo a ja človeka oddelia od éterického a fyzického tela. Vieme teda, že sa s človekom niečo deje, ak sa má dostať do iného stavu vedomia. Tým, že človek jednoducho povie: tu mám pred sebou lúku, pokrytú mnohými kvetmi, spôsobuje mi radosť tým, že sa na ňu pozerám - tým sa človek ešte nedostane do iného stavu vedomia; prežíva, takpovediac, sám pre seba svoju radosť z lúky, z kvetín, v spoločenstve s vonkajším svetom. Tie bytosti, ktoré možno ezoterným zrakom nájsť ako najbližšiu kategóriu vo vyššom svete, menia svoj stav vedomia zakaždým, keď svoje vnímanie, svoje konanie odvracajú od ich vonkajšieho sveta a obracajú ho na seba. U nich teda nemusí dochádzať k žiadnemu oddeľovaniu jednotlivých bytostných článkov, ale v sebe samých, také aké sú, spôsobujú jednoducho svojou vôľou iný stav vedomia.

Vnímanie týchto bytostí, o ktorých tu hovoríme ako o najbližšej kategórii nad človekom, nie je také ako vnímanie človeka. Človek vníma tak, že vonkajší svet predstupuje pred jeho zmysly. Takpovediac sa tomuto svetu oddáva. Tieto bytosti, o ktorých tu máme hovoriť, nevnímajú taký vonkajší svet, ako ho vníma človek svojimi zmyslami, ale vnímajú tak, ako človek - to je však len na porovnanie - keď napríklad sám hovorí alebo hýbe rukou a vníma svoj vlastný pohyb rukou, alebo keď, povedzme, nejakou mimikou vyjadruje svoje vnútro,

skrátka, keď vyjadruje svoju prirodzenosť. Pri bytostiach vyššieho sveta, o ktorých máme teraz hovoriť, je istým spôsobom všetko vnímanie zároveň prejavovaním ich vlastnej bytosti. O to vás prosím, aby ste prihliadali na to, že keď vystúpime k vyšším kategóriám bytostí, ktoré už nie sú pre človeka navonok viditeľné, máme pred sebou bytosti, ktoré *vnímajú tak, že sa prejavujú*, že vyjadrujú to, čím samy sú. A svoju vlastnú bytosť vnímajú vlastne len tak dlho, kým ju chcú nejakým spôsobom vyjadriť navonok. Mohli by sme povedať, že bdejú iba vtedy, keď sa prejavujú. A keď sa neprejavujú, keď teda svojou vôľou nevstupujú do vzťahu s okolím, s vonkajším svetom, potom nastupuje u nich iný stav vedomia, v istom zmysle spia. Ibaže ich spánok nie je žiadny nevedomý spánok ako u človeka, ale ich spánok pre ne znamená istý druh zníženia, straty ich seba pocitu. Svoj seba pocit majú tak dlho, kým sa prejavujú navonok, a istým spôsobom svoj seba pocit strácajú, keď sa viac neprejavujú. Vtedy nespia ako ľudia, ale do ich vlastnej bytosti vstupuje niečo ako prejavovanie sa duchovných svetov, ktoré sú vyššie ako ony samy. Sú potom vo svojom vnútri naplnené vyššími duchovnými svetmi.

Zdôrazňujem teda: keď človek upriamuje pohľad navonok a vníma, potom žije s vonkajším svetom, potom sa stráca vo vonkajšom svete. Oddáva sa napríklad na našej planéte rôznym prírodným ríšam. Keď odvráti zrak od toho čo je vonku, vstupuje do svojho vnútra a žije samostatný vnútorný život, slobodne od tohto vonkajšieho sveta. Keď tieto bytosti, o ktorých hovoríme ako o najbližšej kategórii nad človekom, pôsobia navonok, potom prejavujú *seba* a potom majú svoj seba pocit, svoje vlastné seba prežívanie v tomto prejavovaní sa, a keď vstúpia do svojho vnútra, nedostávajú sa k samostatnému vnútornému životu ako človek, ale dostávajú sa do života s inými svetmi. Tak, ako sa dostáva človek k vonkajšiemu svetu, keď ho vníma, tak vnímajú iné svety, ktoré stoja nad nimi, keď hľadia *do seba*; potom prichádzajú do tohto iného stavu vedomia, kde sa cítia byť naplnené inými bytosťami, ktoré sú vyššie ako ony samy. Takže keď berieme do úvahy človeka, môžeme povedať: človek má v tom, že sa stráca vo vonkajšom svete, svoje vnímanie; v tom, že sa od vonkajšieho sveta odvracia, svoj samostatný vnútorný život. Tie bytosti, ktoré patria do najbližšej vyššej kategórie - nazývame ich všeobecne bytosťami takzvanej tretej hierarchie - majú namiesto vnímania *prejavovanie sa* a v prejavovaní sa prežívajú *seba*. Namiesto vnútorného života majú zážitok vyšších svetov, to znamená, že namiesto vnútorného života majú *napĺňanie sa duchom*. Toto je ten najpodstatnejší rozdiel medzi človekom a bytosťami najbližšej vyššej kategórie.

Tretia hierarchia:
Človek:

prejavovanie sa
vnímanie

napĺňanie sa duchom
vnútorný život

Rozdiel medzi človekom a týmito bytosťami najbližšej vyššej kategórie môžeme ukázať, povedal by som, na jednom krikľavom prípade zo života. Krikľavý prípad je ten, že človek sa dostáva do stavu, keď vnútorne má zážitky, ktoré s tým, čo navonok vníma, nie sú v súlade, a keď vnútorné zážitky človeka nie sú v súlade s vnímaním vonkajšieho sveta, tak najkrikľavejším prípadom je lož. A aby sme si porozumeli, môžeme túto možnú zvláštnosť u človeka vyjadriť tak, že povieme: človek je schopný niečo vnímať a vo svojom vnútri vyvolávať, aj vyjadrovať iné predstavy, než aké zodpovedajú vnímaniu. Človek môže touto svojou vlastnosťou prostredníctvom ľži protirečiť vonkajšiemu svetu. To je tá možnosť, ktorá, ako budeme počuť v priebehu týchto prednášok, musela byť človeku daná práve preto, aby mohol dospieť k pravde zo svojej slobodnej vôle. A keď pozorujeme človeka takého, aký raz vo svete je, musíme brať do úvahy túto vlastnosť, že človek vo svojom vnútornom živote môže vytvoriť a aj vyjadriť predstavy, ktoré nie sú v zhode s vnímaním, so skutočnosťami. U bytostí vyššej kategórie, ktoré sme tu uviedli, pokiaľ si zachovávajú svoju prirodzenosť, takáto možnosť nie je. Lebo čo by sa stalo, keby bytosť tretej hierarchie chcela klamať? Potom by musela vo svojom vnútri prežiť niečo, čo by mala vniesť do vonkajšieho sveta iným spôsobom, ako to prežíva. Ale potom by to táto bytosť najbližšej vyššej kategórie už nemohla vnímať, pretože všetko to, čo tieto bytosti vo svojom vnútri prežívajú, je prejavovaním sa, to prechádza hneď aj do vonkajšieho sveta. Ak chcú tieto bytosti seba vôbec prežívať, musia žiť v ríši absolútnej pravdy. Predpokladajme, že by tieto bytosti klamali, to znamená, že by mali vo svojom vnútri niečo, čo by vo svojich prejavoch zmenili tak, že by to nebolo v súlade s týmito prejavmi, potom by to nemohli vnímať, pretože môžu vnímať len svoju vnútornú prirodzenosť. Pod vplyvom ľži by boli ihneď omámené, hneď by boli prenesené do takého stavu, ktorý by bol zatemnením, stlmením ich zvyčajného vedomia, ktoré môže žiť práve iba v prejavovaní ich vnútra. Tak máme nad nami triedu bytostí, ktoré kvôli svojej vlastnej prirodzenosti musia žiť v ríši absolútnej pravdy a pravdivosti, ak nechcú túto prirodzenosť poprieť. A každé odchýlenie sa od pravdivosti by tieto bytosti omámilo, oslabilo by ich vedomie. Ak máme tieto bytosti pozorovať ezoterným zrakom, potom ide o to, aby ezoterik našiel najprv správne cesty, na ktorých by mohol tieto bytosti stretnúť. Pokúsim sa charakterizovať, ako môže ezoterik tieto bytosti nájsť.

To prvé, čo ten, kto prechádza ezoterným vývinom, musí vnútorne prežiť, je, že sa snaží určitým spôsobom prekonať práve vnútorný život zvyčajného, normálneho vedomia. To, čo v našom vnútri prežívame, označujeme ako naše egoistické prežívanie, ako to, čo chceme mať zo sveta iba pre nás samých. Čím viac ezoterne sa vyvíjajúci človek dospieva k tomu, že sa stáva pokojným voči tomu, čo je jeho egoistickým prežívaním, voči tomu, čo sa týka len jeho, tým bližšie je k vstupnej bráne k vyšším svetom. Zoberme si ľahko zrozumiteľný prípad. Všetci vieme, že sa nám určité pravdy, určité veci na svete páčia alebo

nepáčia výlučne kvôli nám samým, že je nám to či ono sympatické alebo nesympatické kvôli nám samým. Takéto pocity voči svetu, ktoré v sebe prechovávame len kvôli nám samým, musí ten, kto sa chce ezoterne vyvíjať, zo svojho srdca vytrhnúť. Musí sa istým spôsobom oslobodiť od všetkého, čo sa týka iba jeho. Je to pravda, ktorá sa často zdôrazňuje, ale v podstate sa jej dá pridržovať ťažšie, ako si zvyčajne myslíme, pretože v normálnom vedomí má človek neobyčajne málo oporných bodov, aby sa od seba oslobodil, aby prekonal to, čo sa týka iba jeho. Uvedomme si len na okamih, čo má vlastne znamenať toto „oslobodenie sa od seba samého“. Oslobodenie od toho, čo sa zvyčajne nazýva egoistickými pohnútkami, nie je možno také ťažké. Ale musíme si uvedomiť, že sme sa v inkarnácii, v ktorej žijeme, narodili v určitom čase, na určitom mieste; že keď sa našimi očami pozeráme na to, čo nás obklopuje, hľadia tieto oči na celkom iné veci, než je to napríklad u človeka, ktorý žije na inom kúsku zeme. Toho musia zaujímať v jeho okolí celkom iné veci. A tak sme už tým, že sme sa narodili ako vtelené, fyzicky vtelené ľudské bytosti v určitom čase a na určitom mieste, obklopení všelijakými vecami, ktoré vyvolávajú náš záujem, našu pozornosť, ktoré sa vlastne špeciálne týkajú nás a ktoré sú u druhého človeka iné. Tým, že sme ako ľudia rozlične rozdelení po celej našej planéte, sme určitým spôsobom nútení mať každý osobitné záujmy, mať na Zemi akosi svoju osobitnú domovinu. Preto nikdy nemôžeme v tom, čo môžeme poznávať v našom bezprostrednom okolí, prežívať v najvyššom zmysle to, čo nás oslobodzuje od našich osobitných ľudských záujmov, od našich osobitných ľudských pozorností. Keďže sme teda ľudia vo fyzickom tele a pokiaľ nimi sme, už kvôli nášmu vonkajšiemu vnímaniu nemôžeme vôbec dosiahnuť bránu, vedúcu do vyššieho sveta. Od všetkého toho, čo môžu naše zmysly vonku vidieť, čo môže náš rozum skombinovať z vecí vonkajšieho sveta, od toho všetkého musíme odhliadnuť, to patrí k našim osobitným záujmom. Keď sa však teraz pozrieme na to, čo máme obyčajne v našom vnútri, na naše utrpenie a radosti, na naše zármutky a starosti, na naše nádeje a ciele, tu veľmi, veľmi skoro zistíme, ako je tento vnútorný svet závislý od toho, čo vonku prežívame, ako sa istým spôsobom zafarbuje podľa toho, čo vonku prežívame. Ale je tu predsa istý rozdiel.

Musíme pravda bez všetkého pripustiť, že každý nosíme vo svojom vnútri svoj svet. To, že jeden sa narodil na nejakom mieste, v nejakom čase, druhý na inom mieste, v inom čase, to istým spôsobom zafarbuje jeho vnútorný svet. Ale okrem tohto vnútorného sveta zažívame ešte aj čosi iné. Je samozrejme naším špeciálnym, do istej miery naším diferencovaným vnútorným svetom; má istú farbu, ale my môžeme prežívať ešte niečo: Keď niekedy z miesta, kde sme zvyknutí používať naše zmysly, prídeme na celkom vzdialené miesto, stretneme sa s nejakým človekom, ktorý má celkom iné vonkajšie skúsenosti, vnímanie, môžeme si s ním porozumieť, a rozumieme si s ním preto, že prežil isté utrpenie, ktoré sme podobným spôsobom prežili my sami, pretože sa istým spôsobom vie

radovať z podobných vecí, z ktorých sa radujeme aj my. Kto z nás by to nezažil, že sa s človekom, ktorého stretne vo vzdialenom prostredí, snáď ťažko môže dorozumieť o vonkajšom svete, ktorý obaja majú, ale že sa môže ľahko dorozumieť o tom, čo cíti a po čom túži srdce. S naším vnútorným svetom sme si my ľudia už oveľa bližší ako s naším vonkajším svetom, a skutočne by bola veľmi malá nádej vnieť duchovnovedeckú ideu do celého ľudstva, keby sme nevedeli, že vo vnútri každého človeka, kdekoľvek sa na Zemi nachádza, žije niečo, čo sa s nami môže dorozumieť. Aby teraz človek dospel k niečomu, čo je celkom oslobodené od jeho špecifického, egoistického vnútra, musí odložiť aj každé zafarbenie svojho vnútorného prežívania, ktoré je ešte ovplyvnené vonkajším svetom. To sa môže stať len vtedy, keď si človek vytvorí možnosť vo svojom vnútri prežívať niečo, čo k nemu vôbec neprichádza z vonkajšieho sveta, čo zodpovedá tomu, čo možno nazvať *vnútorným vnuknutím*, inšpiráciou, niečo, čo vnútorne v duši samo vyrastá a prospieva. Zo špecifického vnútorného života môže človek vystúpiť tak, že cíti, že sa jeho vnútru otvára niečo, čo je nezávislé od jeho špecifickej, egoistickej existencie. To pociťujú ľudia, keď opakovane tvrdia, že na celej zemeguli môže existovať porozumenie pre isté morálne ideály, pre isté logické ideály, o ktorých nemôže pochybovať žiadny človek, ktoré každý človek môže pochopiť, pretože neprichádzajú z vonkajšieho sveta, ale z vnútorného sveta človeka.

Jednu oblasť - je to, pravda, veľmi suchá, triezva oblasť - majú celkom bezpochyby všetci ľudia vo vzťahu k takýmto vnútorným prejavom spoločnú. Je to to, čo sa vzťahuje na čísla a ich pomery, skrátka, na matematiku, na počítanie a rátanie. To, že tri krát tri je deväť, sa nemôžeme nikdy dozvedieť z vonkajšieho sveta, to si musíme nechať zjaviť cez naše vnútro. Preto nie je na zemeguli ani žiadna možnosť sa o tom hádať. Či je niečo pekné alebo škaredé, o tom sa možno na celej zemeguli veľa hádať; ale keď si niekto vo svojom vnútri ujasní, že tri krát tri je deväť, alebo že celok sa rovná súčtu jeho častí, alebo že súčet uhlov v trojuholníku je 180° , tak to vie nie preto, že mu to zjavil vonkajší svet, ale iba jeho vnútro. Už pri suchej, triezvej matematike sa začína to, čo by sme mohli nazvať inšpiráciou. Len ľudia si obvykle nevšímajú, že inšpirácia sa začína už pri suchej matematike, pretože väčšina ľudí si z nej nechce dať niečo zjaviť. Ale vo vzťahu k vnútornému zjavovaniu to v zásade nie je inak ani s morálnymi pravdami. Keď človek spoznal niečo ako správne, povie: toto je správne a opak je nesprávny, a žiadna vonkajšia moc sveta vo fyzickej sfére ma nepresvedčí, že to, čo sa mi zjavuje ako správne, by v mojom vnútri bolo nesprávne. Aj morálne pravdy sa v najvyššom zmysle zjavujú cez naše vnútro. Tým, že sa citovo obraciame svojím duchovným pohľadom na túto možnosť vnútorného prejavovania, môžeme sa vychovávať. Dokonca je veľmi dobrá aj výchova čírou matematikou. Keď sa človek napríklad častejšie oddáva myšlienke, či je toto alebo tamto jedlo dobré, na to môže mať svoju mienku a niekto iný môže mať

inú mienku. To je ponechané ľubovôli jednotlivca. Ale matematika, morálne povinnosti nie sú založené na ľubovôli. Pri nich viem, že mi zjavujú niečo, voči čomu, keď to nechcem uznať za pravdivé, ukazujem, že nie som hoden ľudskosti.

Uznanie tohto zjavovania sa cez vnútro, cez pocit, vnútorný impulz, je mocnou pedagogickou silou vo vnútri človeka, keď sa mu meditatívne oddá. Keď si povie: v zmyslovom svete je toho veľa, o čom rozhoduje iba moja ľubovôľa, ale z ducha sa mi zjavujú veci, pri ktorých moja ľubovôľa nič nezmôže a ktoré sa ma predsa dotýkajú, ktorých sa musím ako človek stať hoden - keď človek nechá túto myšlienku viac a viac zosilnievať, takže bude nakoniec premožený svojím vlastným vnútrom, potom vyrastá nad číry egoizmus, potom vyššie ja, ktoré sa cíti byť zajedno s duchom sveta, prekonáva jeho obyčajné, svojvoľné ja. Niečo také si musíme v sebe vyvíjať ako náladu, ak chceme dospieť k bráne, vedúcej do duchovného sveta. Pretože ak sa často oddávame náladám, ako sme ich charakterizovali, ukážu sa plodné. Ukážu sa plodné najmä vtedy, keď ich vnesieme čo najkonkrétnejšie do myšlienok a najmä keď v sebe prechováme také myšlienky, prijímame do seba také myšlienky, ktoré sa nám ozrejmuje ako pravdivé a ktoré napriek tomu protirečia vonkajšiemu zmyslovému svetu. Také myšlienky môžu byť najprv iba obrazmi, ale tieto obrazy sú pre ezoterný vývin človeka mimoriadne potrebné.

Chcem vám povedať o jednom takom obraze, chcem vám na takom obraze ukázať, ako môže človek svoju dušu povzniesť nad seba samého. Zoberte si dva poháre, v jednom je voda, v druhom nie je. Pohár, v ktorom je voda, nemá byť celkom plný, iba do polovice. Predpokladajme teraz, že pozorujete vo vonkajšom svete tieto dva poháre. Keď z pohára s vodou preležete niečo do prázdneho pohára, prázdny pohár bude trochu naplnený vodou, v druhom však potom bude menej vody. Keď ešte raz odležete vodu z pohára, ktorý bol spočiatku do polovice naplnený vodou, do spočiatku prázdneho pohára, bude v prvom pohári ešte menej vody, skrátka: prelievaním bude v pohári, ktorý bol spočiatku do polovice plný, stále menej a menej vody. To je pre vonkajší fyzicko-zmyslový svet pravdivá predstava.

Teraz si vytvoríme predstavu, ktorá je celkom iná. Pomyslíte si, že by ste si pokusne vytvorili opačnú predstavu: predstavili by ste si, že ležete z dopoly naplneného pohára vodu do prázdneho pohára. Do druhého pohára sa dostane voda, ale v dopoly naplnenom pohári (predstavte si to), by bolo prelievaním stále viac vody, a keby ste vodu odliali po druhý raz, znovu by niečo prešlo do predtým prázdneho pohára, ale v spočiatku dopoly naplnenom pohári by bolo ešte viac vody. Vylievaním by bolo v prvom pohári stále viac a viac vody. Myslíte si, že si tvoríte túto predstavu. Samozrejme, každý človek, ktorý sa v našej spoločnosti ráta medzi absolútne rozumných ľudí, si povie: „No, to, čo si predstavuješ, je úplný nezmysel. Predstavuješ si, že vylievaš vodu, a že sa tak viac vody dostane do pohára, z ktorého vylievaš.“ Áno, keď sa táto predstava použije na fyzický

svet, je to prirodzene nezmyselná predstava; ale napodiv sa dá uplatniť v duchovnom svete. V duchovnom svete sa dá podivuhodne uplatniť. Predpokladajme, že nejaký človek má láskyplné srdce a zo svojho láskyplného srdca preukáže druhému človeku, ktorý lásku potrebuje, láskavý čin. Dáva tak niečo druhému človeku - ale sám nebude prázdnejší, ale tým, že druhému človeku preukáže láskavý čin, dostane viac, bude plnší. A keď druhý raz vykoná čin lásky, bude ešte plnší, má ešte viac. Človek neschudobnie, nevyprázdni sa tým, že vykonáva láskavé činy, ale stáva sa bohatším, plnším. Do druhého človeka vlieva niečo, čo ho samého viac naplňa.

Ak náš obraz, ktorý je pre zvyčajný fyzický svet nemožný, nezmyselný, použijeme na vylievanie lásky, potom je použiteľný, potom ho môžeme chápať ako obraz, symbol duchovných skutočností. Čo je láska, je tak komplikované, že žiaden človek by nemal mať takú opovážlivosť, aby si myslel, že definoval lásku, že ju prehliadol v jej podstate. Láska je zložitá. Vnímame ju, ale žiadna definícia nemôže lásku vyjadriť. Ale symbol, jednoduchý symbol, pohár vody, ktorý tým, že z neho odlievame, sa stáva plnším, to nám zobrazuje jednu vlastnosť pôsobenia lásky. Keď si tak predstavujeme to zložené na láskyplných činoch, nerobíme v podstate nič iné ako matematik vo svojej suchej vede: Nikde niet skutočného kruhu, nikde skutočného trojuholníka; tie si musíme len myslieť. Keď nakreslíme kruh a len trochu si ho prezrieme pod mikroskopom, vidíme iba číre kriedové alebo iné čiastočky, taký kruh nebude mať nikdy pravidelnosť skutočného kruhu. Musíme prejsť k našej predstave, k nášmu vnútornému životu, keď si chceme predstaviť kruh alebo trojuholník alebo čosi podobné. Tak musíme, aby sme si predstavili čosi také ako duchovný čin - napríklad lásku - tiež siahnuť k obrazom a pridržiavať sa nejakej vlastnosti.

Takéto obrazy sú pre ezoterný vývin užitočné. Na nich pozorujeme, že vystupujeme nad zvyčajnú predstavivosť; že keď chceme vystúpiť k duchu, musíme si vytvárať predstavy práve opačné, než sú tie, ktoré sú použiteľné pre zmyslový svet. Z toho zistíte, že vytváranie takýchto symbolických predstáv je dôležitým prostriedkom výstupu do duchovného sveta. Nájdete to rozvedené v mojej knihe *Poznávanie vyšších svetov*. Takto sa človek dostáva k poznaniu niečoho, čo stojí nad ním, ako svet, ktorý ho inšpiruje, ktorý nemôže vnímať vo vonkajšom svete, ktorý však do neho vniká. Keď sa stále viac a viac oddáva tomuto svetu predstáv, dospeje k zisteniu, že prostredníctvom neho, prostredníctvom každého človeka žije niečo duchovne bytostné, čo je vyššie ako sám človek v tejto inkarnácii so svojím egoizmom.

Keď človek začne uznávať, že nad nami je čosi také ako bytosť, ktorá vedie nás, obyčajných ľudí, potom máme v rade bytostí tretej hierarchie prvú formu, tie bytosti, ktoré nazývame *anjelmi* alebo *angeloí*. Človek, keď vykresleným spôsobom vystúpi nad seba, zažíva najprv pôsobenie anjelskej bytosti dovnútra svojej vlastnej bytosti. Keď si teraz túto bytosť, ktorá nás inšpiruje, predstavíme

samostatne tak, že má opísané vlastnosti ako prejavovanie sa a napĺňanie sa duchom, dospejeme k pojmu bytosti tretej hierarchie stojacej bezprostredne nad človekom. Takže prvé bytosti nad človekom možno označiť ako tie, ktoré vedú, riadia a usmerňujú jednotlivého individuálneho človeka.

Takýmto spôsobom som vám trochu vykreslil, ako sa môže človek pozdvihnúť najprv k prvým bytostiam, stojacim nad ním, tak, že o nich získa predstavu. Tak ako má každý jednotlivec takýmto spôsobom vodcu a keď vyjdúc nad seba, nad naše egoistické záujmy, nás ezoterný pohľad upozorní: *máš svojho vodcu*, tak jestvuje aj možnosť, že sa ezoterný pohľad obráti na skupiny ľudí, kmene, národy atď. Takéto spolupatriace skupiny ľudí sú vedené práve tak, ako je vedený uvedeným spôsobom jednotlivý človek. Ibaže tie bytosti, ktoré vedú celé národy alebo celé kmene, sú ešte mocnejšie ako vodcovia jednotlivého človeka. Takíto vodcovia národov alebo kmeňov, ktorí žijú v duchovnom svete, ktorí majú prejavovanie sa ako svoje vnímanie, duchovné zážitky ako svoje vnútro a ktorých činy sa vyjadrujú v tom, čo robí celý národ alebo celý kmeň, sa v západnej ezoterike nazývajú *archanjelmi* alebo *archangeloj*. Keď človek vo svojom ezoternom vývine stále napreduje, môže dospieť k tomu, že sa mu neodhalí len to, čo vedie špeciálne jeho, ale že sa mu potom odhalí to, čo vedie skupinu ľudí, ku ktorej spočiatku patrí.

A potom, keď náš ezoterný vývin ďalej napreduje, potom nachádzame bytosti ako vodcov ľudí, ktoré už nemajú do činenia s jednotlivými kmeňmi, s jednotlivými národmi, ale ktoré sú vodcami po sebe nasledujúcich období. Keď ezoterne školený človek sleduje napríklad epochu, v ktorej žili starí Egypťania alebo Chaldejci, ukáže sa mu celkový ráz, celkový charakter obdobia pod určitým vedením. Toto vedenie sa mení. Keď sa ezoterný pohľad pozrie na to, čo nasledovalo napríklad po egyptskom, chaldejskom období, keď sa ezoterný pohľad upriami na epochu, v ktorej v západnom duchovnom svete udávali tón Gréci, Rimania, tu sa ukáže, že nad jednotlivými národmi vládnu duchovia mocnejší ako archanjeli, vodcovia národov, ktorí vedú súčasne celé spolupatriace skupiny národov a ktorých po určitom čase vystriedajú iní usmerňovatelia epoch. Tak ako nachádzame v priestore rozdelené jednotlivé oblasti archanjelov, archangeloj, vedúcich súčasne skupiny ľudí, avšak jednotlivé skupiny ľudí, keď ezoterným zrakom zájdeme ponad plynúci čas, zistíme, že jednotlivé časové epochy sú riadené reálnymi duchmi času, mocnejšími ako archanjeli, a že pod nimi stoja súčasne najrozličnejšie národy. Túto tretiu kategóriu tretej hierarchie nazývame - výrazom západnej ezoteriky - *duchmi času* alebo *archai*.

Všetky bytosti, ktoré patria k týmto trom triedam tretej hierarchie, majú vlastnosti, ktoré sme dnes charakterizovali, všetky majú to, čo sa tu nazýva prejavovaním sa a vnútorným napĺňaním sa. Toto vníma ezoterný pohľad, ak sa môže k týmto bytostiam pozdvihnúť. Môžeme teda povedať, že keď pozorujeme to, čo v duchovnom svete obklopuje človeka, čo je akosi okolo neho ako jeho

vlastný individuálny vodca, keď pozorujeme, kto tu duchovne žije, neviditeľne pôsobí a nabáda nás vlastne k našim neosobným činom a k nášmu neosobnému mysleniu a cíteniu, keď to pozorujeme, máme v tom bytosti tretej hierarchie. Ezoterný pohľad vníma tieto bytosti; preň sú skutočnosťami. Ale aj normálne vedomie žije pod ich pôsobením, aj keď toto vedomie anjelov nevníma, pretože, aj keď nevedome, podlieha jeho vedeniu. A tak sú podriadené svojmu archanjelovi skupiny ľudí a duchom času jednotlivé obdobia a ľudia v týchto obdobiach.

Tieto bytosti tretej hierarchie nájdeme tak, ako sme to dnes vykreslili, v našom duchovnom okolí, v najbližšom duchovnom okolí. Keby sme sa však vrátili naspäť vo vývoji našej planéty k určitému časovému bodu, s ktorým sa oboznámime v nasledujúcich prednáškach, stále viac a viac by sme zisťovali, že tieto bytosti, ktoré žijú vlastne len v kultúrnom procese ľudstva, nepretržite vytvárajú zo seba ďalšie bytosti. Pozrite, práve tak, ako rastlina vyvrhuje zo seba semeno, tak vytvárajú bytosti tretej hierarchie, ktoré som vám opísal, ďalšie bytosti. Je iba určitý rozdiel medzi tým, čo rastlina vytvára ako semeno, keď to uvádzame ako prirovnanie, a medzi týmito bytosťami, ktoré sa odlučujú z bytostí tretej hierarchie. Keď rastlina vytvára semeno, tak toto má do určitej miery práve takú hodnotu ako celá rastlina, lebo z neho môže byť opäť celá rastlina rovnakého druhu. Tieto bytosti tiež vylučujú zo seba iné bytosti, ktoré akoby sa oddelili tak, ako sa oddeľujú semená od rastlín; získavajú akoby potomkov, ktorí sú však v určitom zmysle nižšieho druhu ako ony samy. Musia byť nižšieho druhu, pretože dostávajú iné úlohy, ktoré môžu splniť iba vtedy, keď sú nižšieho druhu. To, čo máme, tak ako to bolo popísané, duchovne v našom okolí ako anjelov, archanjelov a duchov času, to vylučuje zo seba určité bytosti, ktoré zostupujú z okolia človeka do prírodných ríš, a ezoterný pohľad nás učí, že bytosti, ktoré sme spoznali včera a predvčerom ako prírodných duchov, sú bytosti *odštiepené* z bytostí tretej hierarchie, ktoré sme spoznali dnes. Sú ich potomkami, určenými k inej službe ako k službe ľudstvu, a to *k službe prírode*. Potomkami archeov sú bytosti, ktoré sme spoznali ako prírodných duchov zeme. Tí, ktorí sa odštiepili z archanjelov a boli zoslaní do prírody, to sú prírodní duchovia vôd, a tí, ktorí sú odštiepení z anjelov, sú prírodnými duchmi vzduchu. Prírodných duchov ohňa alebo tepla ešte spoznáme. Tak vidíme, že istým štiepením bytostí, ktoré ako tretia hierarchia predstavujú naše spojenie s najbližším vyšším svetom, sú isté bytosti vysielané do ríše živlov, do vzduchu, vody, zeme, do plynného, tekutého a pevného, aby tam dole vykonávali službu, aby pracovali vo vnútri živlov a v istom zmysle ako nižší potomkovia bytostí tretej hierarchie fungovali ako prírodní duchovia. Môžeme teda hovoriť o príbuznosti prírodných duchov s bytosťami tretej hierarchie.

IV.

Ak povznesením sa nad svoje egoistické záujmy, súcitom a láskou človek nájde svojho vodcu, tak pri ďalšom sledovaní tejto cesty pociťuje, spoznáva, čo sa mieni bytosťami tretej hierarchie. Vychováva sa potom ku stavu vedomia, kedy sa cíti byť vo svojom ja a v astrálnom tele oslobodený od fyzického a éterického tela; nie je to bezvedomie ako v spánku, ale predsa len odlúčenie sa od obyčajného vedomia a prechod do stavu, kde sprvu pociťujeme temnotu, ale neskôr vnímame bytosti tretej hierarchie a ich potomkov. Musíme sa potom naučiť rozpomenúť sa na tieto zážitky vo svojom normálnom vedomí. Po vzájomnom vystriedaní sa týchto dvoch stavov vedomia sa dá inými cvičeniami dosiahnuť, aby sa do obyčajného vedomia vnášalo nielen spomínanie, ale aj jasnovidnosť. Ako nástroj potom používame nielen astrálne telo, ale aj éterické telo, a tak môžeme postupne poznávať, čo patrí k bytosťami druhej hierarchie. Aby to jasnovidec mohol dosiahnuť, musí sa naučiť ponoriť sa do všetkého živého. K charakteristike bytosťami druhej kategórie treba povedať: ich vnímanie nie je len prejavovaním vlastnej bytostnej podstaty, ale zostáva aj zachované ako niečo samostatné, oddelené, je objektivizovaním sa v obraze, vytváraním svojho odtlačku. A namiesto plnenia sa duchom je tu ako vnútorný obsah budenie života. Toto prýštenie života je akýmsi duchovným znením, zatiaľ čo plnenie sa duchom tretej hierarchie sa javí ako duchovné svetlo. Rozdielnosť medzi kategóriami. Čo žije, je sformované. Najprv prichádzajú do úvahy formy, potom ich striedanie, metamorfóza, vývoj ...exusiai a dynamis... Ďalej: čo sa vo všetkých týchto formách vyjadruje. Aby sa dalo k tomu dospieť je potrebná ďalšia výchova cvičeniami v spôsobe, akým sa človek sám vo svojej vonkajšej forme stáva odtlačkom svojho vnútra; ako zvlášť spôsobilý ukazuje sa byť neskôr prechod k rastlinám, k ich rozmanitosti foriem a k ich výrazovej bohatosti. V súhrnnej mimike, v gestikulácii prírody sa vyjadrujú duchovia múdrosti. Nižšie kategórie odčlenené od druhej kategórie sú skupinovými dušami prírodných ríš.

Ak chceme spoznať podstatu duchovných síl a mocností, ktoré pôsobia v rozličných prírodných ríšach a v nebeských telesách, musíme najprv spoznať tieto duchovné bytosti samy, s čím sme už začali v prvých troch prednáškach, ktoré tu odzneli. Pokúsili sme sa charakterizovať tzv. prírodných duchov a potom sme vystúpili k bytosťami, ktoré stoja bezprostredne nad človekom v najbližšom vyššom svete, ktorý, vychádzajúc od nášho sveta, môžeme nájsť. Dnes budeme v tomto pozorovaní pokračovať a musíme preto nadviazať na to, čo sa nám ukázalo byť cestou, po ktorej najskôr môžeme vystúpiť k bytosťami tretej hierarchie. V predchádzajúcej prednáške sme ukázali, že človek môže vystúpiť nad seba samého, prekonať všetko, čo je v ňom zo špeciálnych egoistických záujmov a pozorností, aby sa tak pozdvihol do sféry, v ktorej nachádza najprv svojho vlastného vodcu, ktorý mu už môže poskytnúť predstavu o bytosťami, v zmysle západnej ezoteriky nazývaných anjelmi, *angeloj*. A potom sme ukázali, ako ďalšie pokračovanie v ceste vedie k poznaniu duchov kmeňov, národov, ktorých sme označili ako archanjelov, *archangeloj*, a ako možno v priebehu kultúrneho procesu nájsť v činnosti tzv. duchov času, archeov, *archai*. Človek, keď prejde po ceste, ktorú sme včera skicovito načrtli, nadobudne určité tušenie o tom, čo sa myslí pod týmito bytosťami tretej hierarchie. Po dlhý čas, aj keď prekoná ezoterný vývin, to zostane tak, že bude mať iba určitý druh pocitu. Až

keď bude po dlhý čas trpezlivo a vytrvalo prekonávať všetky tie pocity a vnemy, ktoré sme včera naznačili, bude môcť prejsť k tomu, čo sme nazvali jasnovidným zrením týchto bytostí tretej hierarchie.

Keď kráčame touto cestou ďalej, zistíme, že sa pozvoľna vychovávame, rozvíjame k inému stavu vedomia a potom sa môže začať jasnovidné nazeranie bytostí tretej hierarchie. Tento iný stav vedomia sa dá prirovnávať k spánku človeka, a to preto, že človek sa v tomto stave so svojím ja a so svojím astrálnym telom cíti oslobodený od fyzického a éterického tela. Tento pocit oslobodenia musí cítiť. Postupne sa treba učiť, čo to znamená, nepozerať sa svojimi očami, nepočúvať svojimi ušami, nemyslieť rozumom, viazaným na mozog. Od obyčajného spánku musíme tento stav odlišiť tak, že pri ňom nie sme nevedomí, ale vnímame duchovné bytosti v našom okolí; najprv nejasný pocit, že také bytosti v našom okolí sú, potom však, ako sa vraví, rozžiarenie sa jasnovidného vedomia a živé nazeranie bytostí tretej hierarchie a ich potomkov, prírodných duchov. Keď chceme tento stav charakterizovať ešte presnejšie, možno povedať, že ten, kto sa v ezoternom vývine pozdvihne k tomuto stavu, uvidí najprv skutočne istý druh hranice medzi svojím bežným vedomím a týmto novým stavom vedomia. Tak, ako je hranica medzi bdením a spánkom, tak pre toho, kto prekonáva ezoterný vývin, je hranica medzi vedomím, keď človek vidí svojimi obyčajnými očami, počuje svojimi obyčajnými ušami, myslí svojím obyčajným rozumom, a jasnovidným stavom, v ktorom nemá okolo seba nič z toho všetkého, čo vníma v obyčajnom, normálnom stave vedomia, ale zato má okolo seba iný svet, svet tretej hierarchie a jej potomkov. Človek sa dostáva najprv k tomu, že sa učí spomenúť si v obyčajnom vedomí na to, čo zažil v tomto druhom stave vedomia.

Môžeme teda presne rozlíšiť stupeň ezoterného vývinu človeka, na ktorom človek môže žiť striedavo vo svojom zvyčajnom vedomí, kde vidí, počuje a myslí ako iní ľudia s normálnym vedomím, a v druhom stave vedomia, ktorý si môže určitým spôsobom privodiť aj zámerne, v ktorom vníma, čo je okolo neho v duchovnom svete tretej hierarchie. A potom si môže tak, ako si spomína na sen, keď je vo svojom obyčajnom stave vedomia, spomenúť na to, čo zažil v inom, jasnovidnom stave, a môže o tom rozprávať, môže previesť do obyčajných pojmov a ideí to, čo prežil v jasnovidnom stave. Keď je teda takýto jasnovidec v obyčajnom stave vedomia a sám chce niečo vedieť o duchovnom svete alebo chce o ňom rozprávať, potom si musí spomenúť na to, čo zažil vo svojom inom, jasnovidnom vedomí. Jasnovidec, ktorý stojí na tomto stupni vývoja, môže niečo vedieť iba o duchovných bytostiach, ktoré sme doteraz opísali ako bytosti *tretej hierarchie* a ich potomkov. O ešte vyšších svetoch nevie spočiatku nič. Ak chce vedieť niečo o ešte vyšších svetoch, musí dosiahnuť aj vyšší stupeň jasnovidnosti.

Tento vyšší stupeň dosiahne človek tak, že stále pokračuje v cvičeniach, opísaných v knihe *Poznávanie vyšších svetov*, a to v tých cvičeniach, ktoré sú tam opísané ako pozorovanie, povedzme, rastlín, zvierat atď. Keď teda človek pokračuje vo svojich cvičeniach, dospeje k vyššiemu stupňu jasnovidnosti, ktorý spočíva v tom, že človek potom nemá len *dva striedajúce sa* stavy, jeden obyčajný, normálny stav vedomia a jeden jasnovidný, a môže si v obyčajnom stave spomenúť na jasnovidné zážitky, ale keď človek dosiahne tento vyšší stupeň jasnovidnosti, môže potom vnímať duchovné bytosti a duchovné skutočnosti, aj keď je vo svojom obyčajnom stave vedomia a pozerá sa na veci vonkajšieho sveta svojimi očami. Môže potom jasnovidnosť takpovediac *vniesť* do svojho obyčajného stavu vedomia a za bytosťami, ktoré ho obklopujú vo vonkajšom svete, môže všade vidieť hlbšie duchovné bytosti a sily, ktoré sú akoby skryté za závojom.

Pýtame sa: čo sa to stalo s takým jasnovidcom, ktorý sa dostal do stavu, že si už nemusí iba spomínať na zážitky iného stavu vedomia, ale vo svojom každodennom vedomí môže získať jasnovidné skúsenosti? Ak človek vystúpil iba na prvý stupeň jasnovidnosti, môže používať len svoje *astrálne* telo, aby nahliadol do duchovného sveta. Teda telo, ktoré tento človek používa, aby nazrel do duchovného sveta na prvom stupni jasnovidnosti, je astrálne telo. Na druhom stupni jasnovidnosti, ktorý sme práve teraz opísali, sa človek môže naučiť používať svoje *éterické* telo. Tak môže aj v obyčajnom, normálnom vedomí nazrieť do duchovného sveta. Keď sa človek naučí používať svoje éterické telo ako prostriedok jasnovidnosti, pozvoľna sa naučí spoznávať v duchovnom svete všetko to, čo patrí k bytostiam *druhej hierarchie*.

Človek sa však nesmie uspokojiť s tým, že vníma takpovediac iba toto svoje éterické telo, ale keď vystúpi na tento druhý stupeň jasnovidnosti, nadobúda celkom určitú skúsenosť. Nadobúda totiž skúsenosť, že akosi vystupuje zo seba samého, že sa postupne akoby necíti uzavretý vo svojej koži. Keď stojí, povedzme, pred rastlinou, pred zvieratom alebo aj pred druhým človekom, cíti, akoby jedna časť z neho samého bola vnútri druhej bytosti. Cíti sa akoby ponorený do druhej bytosti. V normálnom vedomí a keď stojíme na prvom stupni jasnovidnosti, môžeme ešte istým spôsobom povedať: *Ja som tu, bytosť, ktorú vidím, je tam*. Na druhom stupni jasnovidnosti tak už nemôžeme hovoriť, tu môžeme povedať iba: *tam, kde je bytosť, ktorú vnímame, tam sme my sami*. Sme akoby takí, že naše vlastné éterické telo vystierame na všetky strany ako chápadlá a vsávame sa do bytostí, do ktorých pri vnímaní vnárame našu vlastnú bytosť.

V obyčajnom, normálnom vedomí jestvuje pocit, ktorý nám môže poskytnúť predstavu o tom, čo zažíva jasnovidec na tomto druhom stupni jasnovidnosti; ibaže to, čo zažíva jasnovidec, je nekonečne intenzívnejšie a je to nielen pocit, ale stupňuje sa to k vnímaniu, k pochopeniu, až po vnorenie sa. Pocit

normálneho vedomia, ktorý možno porovnať s týmto zážitkom jasnovidca na druhom stupni jasnovidnosti, je totiž súciti, láska. Čo znamená, keď v obyčajnom živote pociťujeme súciti a lásku? Keď uvažujeme o súcite a láske presnejšie, zistíme, že súciti a láska nás vedú k tomu, aby sme vyšli zo seba a vžili sa do druhej bytosti. Je to vlastne nádherné mystérium ľudského života, že sme v stave pociťovať súciti, lásku. A medzi obyčajnými javmi normálneho vedomia sotva jestvuje niečo, čo by človeka mohlo presvedčiť o božskosti bytia tak, ako to, že má možnosť vyvíjať lásku, súciti. Inak človek prežíva svoje vlastné bytie v samom sebe, alebo prežíva svet tak, že ho vníma zmyslami, alebo mu rozumie rozumom. Nahliadnuť do ľudského srdca, nazrieť do ľudskej duše nedokáže žiadny rozum, žiadne oko, pretože druhá duša si svoje bolesti a radosti drží zamknuté v najvnútornejších komôrkach. A každému človeku by malo pripadať vlastne podivuhodné, tajuplné, že sa môže akoby vliať do druhej duše, do jej života s jej radosťami, s jej bolesťami. Tak, ako sa môžeme s normálnym vedomím prostredníctvom súcitu a lásky vnoriť do bolestí a radostí vedomých bytostí, tak sa jasnovidec učí na druhom stupni jasnovidnosti vnárať nielen do všetkého vedomého, ktoré môže trpieť a radovať sa ako človek alebo podobne ako človek, ale takýto jasnovidec sa učí vnárať sa do všetkého živého. Všimnite si, vravím - do všetkého *živého*. Pretože na tomto druhom stupni jasnovidnosti sa človek učí vnárať sa iba do všetkého živého, ale ešte nie do toho, čo sa nám zdá neživé, mŕtve, čo nás obklopuje ako minerálne. Ale s týmto vnáraním sa do živého je spojené nahliadnutie do toho, čo sa odohráva vo vnútri bytostí. My sami sa na druhom stupni jasnovidnosti cítime byť vo vnútri živých bytostí, učíme sa žiť s rastlinami, so zvieratami, žiť s druhým človekom. Ale nielen to. Učíme sa za všetkým tým, čo tu žije, spoznávať vyšší duchovný svet práve s bytosťami druhej hierarchie. Je potrebné, aby sme si tieto pojmy ujasnili, lebo to vyzerá ako suchá teória, keď sa iba vyratúva, aké bytosti patria do rozličných hierarchií. Človek si môže vytvoriť živú predstavu o tom, čo tká a žije za zmyslovým svetom iba vtedy, keď pozná cestu, po ktorej tam môže preniknúť jasnovidné vedomie.

Tak, ako sme sa včera pokúsili charakterizovať bytosti tretej hierarchie, chceli by sme teraz, vychádzajúc opäť od človeka, opísať tieto bytosti druhej hierarchie. Včera sme povedali, že bytosti tretej hierarchie možno charakterizovať tým, že namiesto ľudského vnímania majú *prejavovanie* svojej vlastnej bytosti a namiesto ľudského vnútra majú to, čo môžeme nazvať *naplňaním sa duchom*. O bytosťach druhej hierarchie sa vnorením do nich dozvieme, že ich vnímaním nie je iba prejavovanie ich bytosti, že neprejavujú len svoju bytosť, ale že tento prejav ich vlastnej bytosti zostáva *uchovaný* ako niečo samostatné, čo sa od týchto bytostí samých oddeľuje. Predstavu o tom, čo tu vnímame, si môžeme utvoriť, keď si pomyslíme napríklad na slimáka, ktorý vylučuje svoj vlastný domček. Tento domček, tak si to predstavujeme, pozostáva zo substancie, ktorá je najprv obsiahnutá v tele slimáka. Potom slimák svoj domček vylúči. Nielenže

prejavil navonok svoju vlastnú bytosť, ale vylúčil niečo, čo sa stáva objektívnym, čo pretrváva. Tak je to s vlastnou podstatou, s charakterom bytostí druhej hierarchie. Neprejavujú len seba ako bytosť tretej hierarchie, ale túto novú bytosť od seba oddeľujú, takže pretrváva ako *samostatná bytosť*.

Toto nám bude jasnejšie, keď si na jednej strane predstavíme bytosť tretej hierarchie, na druhej strane bytosť druhej hierarchie. Zameriame ezoterný pohľad na bytosť tretej hierarchie. Túto bytosť spoznáme podľa toho, že prejavuje seba, svoje vnútro navonok a svoje vnímanie má vo svojom prejavovaní sa; ak však zmení svoju vnútornú predstavu, svoj vnútorný zážitok, tak je tu aj iný prejav. Takže tak, ako táto bytosť tretej hierarchie vnútorne mení svoje stavy, obmieňa svoje zážitky, tak sa tiež neustále menia vonkajšie prejavy. Keď sa ezoterným zrakom dívame na bytosť druhej hierarchie, je to inak. Tu si táto, povedzme, tiež niečo predstavuje, tiež niečo vnútorne prežíva, ale to, čo vnútorne prežíva, vylučuje zo seba ako akúsi schránku, akúsi šupku: stáva sa to samostatnou bytosťou. A keď potom bytosť druhej hierarchie prejde do iného vnútorného stavu, keď si predstavuje niečo iné a keď sa teda prejavuje novým spôsobom, bývalý prejav bytosti je stále tu, naďalej pretrváva a nezaniká ako u bytosti tretej hierarchie. Takže to, čo nastupuje namiesto prejavovania sa u bytostí druhej hierarchie, môžeme nazvať *sebavytváraním* akejsi schránky alebo šupky. Vytváranie čohosi ako *odtlačku* seba samej, *objektivizovanie* seba samej v akomsi obraze, to je to, čím sa vyznačujú bytosti druhej hierarchie. A keď sa pýtame, čo nastupuje namiesto napĺňania sa duchom bytostí tretej hierarchie pri bytostiach druhej hierarchie, tu sa ezoternému zraku ukazuje, že zakaždým, keď táto bytosť vylúči zo seba takýto obraz seba samej, takúto schránku seba samej, ktorá nesie jej odtlačok, že potom sa vo vnútri tejto bytosti vzbudzuje život. *Vzbudzovanie života* je vždy následkom takéhoto sebavytvárania.

Tak musíme pri bytostiach tretej hierarchie rozlišovať ich vonkajšiu stránku v ich prejavovaní sa a ich vnútro v napĺňaní sa duchom; pri bytostiach druhej hierarchie musíme rozlišovať ich vonkajšiu stránku ako *vytváranie, objektivizovanie seba samej v odtlačku, v obraze* a ich vnútro ako *vzbudzovanie života*, ako keby tekutina neustále sama v sebe bublala tým, že mrznúc vylučuje zo seba navonok svoj obraz. Približne tak sa ezoternému zraku predstavuje to, čo vonkajškovo a vnútorne napĺňa bytosti druhej hierarchie. Kým napĺňanie sa duchom bytostí tretej hierarchie sa ezoternému pohľadu v obraze, v imaginácii javí ako akési *duchovné svetlo*, javí sa vzbudzovanie života, spojené s vylučovaním navonok tak, že ezoterné vnímanie vníma čosi ako *duchovné tóny*, hudbu sfér. Je to ako duchovné znenie, nie ako duchovné svetlo ako u bytostí tretej hierarchie.

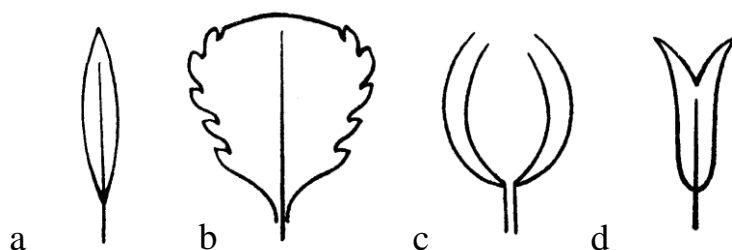
U týchto bytostí druhej hierarchie môžeme teraz opäť rozlišovať viacero kategórií tak, ako sme mohli rozlišovať viacero kategórií u bytostí tretej hierarchie. Keď však chceme mať na zreteli rozdiely medzi týmito kategóriami,

bude to ťažšie, lebo veci sa stávajú stále ťažšími, čím vyššie stúpame k vyšším hierarchiám. Keď tam vystúpime, musíme najprv nadobudnúť predstavu o všetkom tom, čo tvorí základ náš obklopujúceho sveta, pokiaľ tento svet má *formy*. Ako som už povedal, pre tento druhý stupeň jasnovidnosti prichádza do úvahy iba to, čo žije, nie to, čo sa nám spočiatku javí ako neživé. Do úvahy prichádza to, čo žije - ale to, čo žije, je najskôr sformované. Formy majú rastliny, formy majú zvieratá, formu má človek. Keď sa jasnovidný zrak s vlastnosťami, ktoré sme dnes opísali, uprie na všetko, čo je okolo nás v prírode sformované, a keď odhliadne u bytostí od všetkého ostatného a pozerá sa iba na formy, u rastlín pozoruje teda mnohorakosť foriem, rovnako ako u zvierat a ľudí, vníma tento jasnovidný zrak zo súhrnu bytostí druhej hierarchie tie, ktoré nazývame *duchmi formy, exusiai*.

Avšak u bytostí prírody, ktorá nás obklopuje, môžeme mať na zreteli aj niečo iné než formu. Vieme, že všetko, čo žije, v určitom ohľade mení formu tým, že rastie. Najnápadnejšia je nám táto zmena, toto striedanie formy, táto metamorfóza v rastlinnom svete. Keď na rastúce rastliny nehladáme obyčajným, ale jasnovidným zrakom druhého stupňa, pozorujeme, ako rastlina postupne získava formu, ako prechádza z formy koreňa do formy listu, do formy kvetu, do formy plodu. Pozorujeme rastúce zviera, rastúceho človeka, skrátka, nepozorujeme iba formu, ako je tu v nejakom okamihu, ale pozorujeme vývin živého tvora. Keď sa dáme podnietiť týmto pozorovaním vývinu živých tvorov - ako sa striedajú formy, ako sú v živej metamorfóze, potom pred náš jasnovidný zrak druhého stupňa predstupuje to, čo nazývame kategóriou *duchov pohybu, dynamis*.

Ešte ťažšie je však pozorovať tretiu kategóriu takýchto bytostí druhej hierarchie. Tu musíme pozorovať nie formu ako takú, ani nie pohyb, zmenu formy, ale to, čo sa vo forme vyjadruje. Môžeme charakterizovať spôsob, akým sa človek môže vychovať k takémuto pozorovaniu. Prirodzene, nestačí, aby sa obyčajné, normálne vedomie vychovávalo tak, ako sa to tu opisuje, ale musia sa k tomu pripojiť iné cvičenia, ktoré dopomáhajú človeku k ezoternému zraku. Človek musí najprv robiť iné cvičenia a má sa dať vychovávať k tomu, o čom teraz hovoríme, nie obyčajným, normálnym vedomím, ale jasnovidným vedomím. Jasnovidné vedomie sa musí najprv vychovávať na tom, ako sa človek sám vo svojej vonkajšej forme stáva *výrazom svojho vnútra*. Ako sme už povedali, to môže aj normálne vedomie. Ale nedosiahne sa tým nič viac, než tušenie toho, čo je za výrazom tváre, za gestom, za fyziognómiou človeka. Ale keď nechá na seba pôsobiť fyziognómiu, gestá, výraz mimiky u človeka jasnovidný zrak, školený do druhého stupňa jasnovidnosti, vyvolá to v ňom podnety, prostredníctvom ktorých sa môže postupne vychovávať k pozorovaniu tretej kategórie druhej hierarchie.

Ale to sa nemôže stať - prosím, aby ste dávali dobrý pozor na to, čo teraz poviem - keď sa zotrúva iba pri pozorovaní gest, mimického výrazu, fyziognómie človeka. Tak sa dosiahne vlastne ešte málo. Treba potom - tak je ezoterné školenie v tejto oblasti najracionálnejšie - prejsť k *rastlinám*. Zvieratá možno preskočiť; nie je až také dôležité učiť sa na zvieratách. Ale dôležité je, aby sme sa, keď sme sa jasnovidne trochu vychovali k tomu, aby sme sa vžili do vnútra duše človeka z fyziognómie, z gesta človeka, keď sme sa tak vychovali na človeku, aby sme sa obrátili k rastlinnému svetu a vychovávali sa ďalej na rastlinnom svete. Tu môže mať jasnovidne školený človek veľmi pozoruhodné zážitky: tu môže jasnovidne školený človek hlboko pociťovať rozdiel medzi rastlinným listom, ktorý sa, povedzme, zbíha nahor do špičky (a), a rastlinným listom, ktorý má túto formu (b); medzi kvetom, ktorý rastie nahor takýmto spôsobom (c), a kvetom, ktorý sa roztvára asi takto (d).

Vo vnútorných zážitkoch sa objavia celé svety rozdielov, keď sa ezoterne školený zrak druhého stupňa obráti na kvet ľalie alebo na kvet tulipánu, alebo nechá na seba pôsobiť metlinu ovsa či steblo jačmeňa alebo pšenice. Všetko toto sa stane tak živo výrečným ako fyziognómia človeka. A keď sa to stane takým živo výrečným ako fyziognómia človeka, dokonca ako gesto človeka, keď cítime, ako kvet, ktorý sa otvára navonok, má niečo ako ruku, ktorá sa vnútornou plochou obracia smerom nadol, vonkajšou plochou nahor, navonok, keď potom nájdeme kvet, ktorý svoje lístky uzaviera hore, ako je to pri zopnutí rúk, keď takto cítime gesto, fyziognómiu rastlinného sveta a vo farbe kvetov čosi ako fyziognomiku, potom ožíva náš ezoterný vnútorný zrak, ezoterné vnímanie a chápanie, potom rozpoznávame tretiu kategóriu bytostí druhej hierarchie, ktorú nazývame *duchmi múdrosti*. Toto pomenovanie bolo zvolené v porovnávacom zmysle na základe toho, že keď pozorujeme človeka s jeho mimikou, s jeho fyziognómiou, s jeho gestami, vidíme prúdiť navonok, vyžívať sa navonok jeho duchovno, jeho múdrosť. Tak cítime, ako duchovné bytosti druhej hierarchie prestupujú celú prírodu a vyjadrujú sa v celkovej fyziognómii, v celkovom geste, v celkovej mimike prírody. Prúdiaca múdrosť prechádza, kypiac životom, všetkými bytosťami, všetkými ríšami prírody, a nie je to iba všeobecne prúdiaca múdrosť, ale je diferencovaná do premiery duchovných bytostí, do veľkého počtu duchov múdrosti. Keď sa ezoterné vedomie pozdvihne k týmto duchom, je to zatiaľ

najvyšší stupeň týchto duchovných bytostí, ktoré môžeme takýmto spôsobom dosiahnuť.

Tak, ako môžeme povedať, že bytosti tretej hierarchie - anjeli, archanjeli a duchovia času - majú svojich potomkov, ktorí sa od nich odštiepili, takisto majú potomkov aj bytosti tejto druhej hierarchie. V priebehu času sa podobným spôsobom, ako sme to mohli včera opísať u bytostí tretej hierarchie, odštiepili od bytostí druhej hierarchie iné, ktoré sa stávajú nižšou kategóriou, ktoré sú zosielané dolu do prírody práve tak ako prírodní duchovia z bytostí tretej hierarchie, ktorí sú v prírodných ríšach akoby staviteľmi, dielenskými majstrami v malom. Duchovné bytosti, ktoré sa odštiepujú od druhej hierarchie a klesajú dolu do prírodnej ríše, to sú tie bytosti, ktoré v ezoterike označujeme ako *skupinové duše* rastlín, zvierat, skupinové duše v jednotlivých bytostiach. Takže ezoterný zrak na druhom stupni v bytostiach, ktoré patria k rastlinnej a zvieracej ríši, nachádza duchovné bytosti, ktoré nie sú ako u človeka ako individuálni duchovia v jednotlivých ľudských osobnostiach, ale nachádza skupiny zvierat a rastlín, ktoré sú podobne utvorené, oduševnené spoločnou duchovnou bytosťou. Nájde napríklad formu levov, formu tigrov, alebo iné formy oduševnené spoločnou duševnou bytosťou. Spoločné duševné bytosti, nazývame ich *skupinovými dušami*, sú odštiepenými potomkami bytostí druhej hierarchie, tak ako sú prírodní duchovia potomkami bytostí tretej hierarchie.

Tak prenikáme zdola nahor do vyšších svetov a zisťujeme, prezerajúc si živly, ktoré sú dôležité pre všetky bytosti rastlinnej, zvieracej a ľudskej ríše, že v týchto živloch, v tuhom, v tekutom, v plynnom, pôsobia prírodní duchovia, ktorí sú potomkami bytostí tretej hierarchie. Keď od živlov zeme, vody, vzduchu vystúpime k tomu, čo s pomocou týchto živlov žije v prírodných ríšach, nájde duchovné bytosti, skupinové duše, ktoré oživujúco prestupujú bytosti týchto prírodných ríši, a tieto skupinové duše sú odštiepené duchovné bytosti tých, ktoré nazývame bytosťami druhej hierarchie.

Z toho môžete vidieť, že tieto bytosti, ktoré označujeme ako skupinové duše, sú postrehnuteľné iba ezoternému zraku druhého stupňa. Iba takto ezoterne vyvinutý človek, ktorý dokáže svoje vlastné éterické telo roziahnuť ako chápadlo, môže spoznať bytosti druhej hierarchie a tiež bytosti skupinových duší, nachádzajúce sa v rozličných ríšach prírody. Ešte ťažšie je vystúpiť k bytosťami prvej hierarchie a k tým bytosťami, ktoré sú v prírodných ríšach opäť potomkami týchto bytostí prvej hierarchie. O tom budeme hovoriť ďalej zajtra.

V.

Stupňovanie zážitkov súcitu a lásky až k ezoternej ceste bolo charakteristické pre druhý stupeň jasnovidnosti. Na treťom stupni sa do iných bytostí netreba len vyliať, ale je nutné ich pociťovať ako vlastnú bytosť a na seba sa pozerať ako na cudziu bytosť. Ak sa k tomu jasnovidec vychová, môže prežívať duchov prvej kategórie prvej hierarchie, ktorí stoja za ľuďmi a za zvieratami, ktorých je schopný postrehovať len tým, že si uvedomuje, že má vôľu. Vlastnosti bytostí druhej kategórie môžeme prirovnať len k dojmu, ktorým na nás pôsobí neosobná múdrosť ctihodných, vyspelých ľudí. Z cherubov k nám prúdi v ústrety múdrosť zhromažďovaná po milióny rokov. Ak k nám z pohľadu nejakého múdreho človeka hovorí celý svet životných skúseností ako vnútorný svetový oheň sám, tu prežívame niečo podobné, čo prežíva ezoterik, keď vystúpi k serafom. Vonkajší život prvej hierarchie pozostáva z ešte vyššieho stupňa objektivitu: jej tvorenie zostáva, aj keď s ním už sama nie je spojená. Toto sa potom stáva tvorením svetov. Vnútorný život prvej hierarchie sa postrehuje tým, že dáva zo seba vznikáť samostatným, oddeľujúcim sa bytostiam. Ich vnútorné prežívanie spočíva v tvorení bytostí. Ich odštiepenými potomkami sú duchovia obežných dôb. Členenie bytostí stojacich nad človekom. Pokus o približné predstavy svätých tajomstiev v náboženstvách a svetových názoroch. Úplná bytosť planéty: jej forma a duchovná atmosféra. Stálice. Tvorenie sa kozmu. Trojaký Božský život, ktorého schránkami sú jednotlivé planetárne sústavy.

V našich úvahách sme dospeli k takzvanej druhej hierarchii duchovných bytostí a včera sme charakterizovali, ako sa musí správať ľudská duša, ak chce vniknúť do podstaty druhej hierarchie. Ešte ťažšia cesta vedie k ešte vyššej skupine duchovných bytostí, k bytostiam, patriacim do *prvej*, najvyššej nám dosiahnuteľnej *hierarchie*. Zdôraznili sme, že osobitným vystupňovaním zážitkov, ktoré už máme v obyčajnom živote v súcite a v láske, tým, že tieto zážitky stupňujeme až k ezoternej ceste, dospievame k tomu, že našu vlastnú bytosť akoby sme zo seba vyliali a vnorili ju do bytostí, ktoré chceme potom pozorovať. Dobré si všimnite, že pre toto norenie sa je charakteristické, že našu vlastnú bytosť akoby sme vysúvali v podobe akýchsi chápadiel a vylievali ju do cudzej bytosti. Pritom však zostávame stále vedľa cudzej bytosti v našom vedomí, v našom vnútornom živote. To charakterizuje druhý stupeň jasnovidnosti, o ktorom sme hovorili. Na tomto druhom stupni jasnovidnosti vieme v každom okamihu, v ktorom sa zjednocujeme s druhými bytosťami, že sme tu aj my, že sme tu akosi *vedľa* druhých bytostí. Aj tento posledný zvyšok egoistického prežívania musí prestať, ak máme dosiahnuť tretí stupeň jasnovidnosti.

Musíme úplne stratiť pocit, akoby sme existovali na nejakom mieste vo svete ako osobitné bytosti. Musíme dospieť k tomu, že nielenže sa vylievame do cudzích bytostí a stojíme vedľa s naším vlastným prežívaním, ale musíme cudzie bytosti prežívať vlastne v našom vnútri, musíme celkom zo seba vyjsť a stratiť pocit, že stojíme vedľa cudzej bytosti. Keď sa potom takto vnoríme do cudzej bytosti, prideme k tomu, že samých seba takých, akí sme boli predtým, akí sme v obyčajnom živote, vidíme ako cudziu bytosť. Povedzme napríklad, že sa na treťom stupni jasnovidnosti vnoríme do nejakej bytosti prírodnej ríše,

nepozerať sa na túto bytosť z nás, nevnoríme sa do nej len jasnovidným spôsobom druhého stupňa, ale s touto bytosťou sa zjednotíme a pozeráme sa na seba z tejto bytosti. Tak, ako sa inokedy pozeráme na cudziu osobu mimo nás, tak sa teraz na treťom stupni jasnovidnosti pozeráme z cudzej bytosti na seba ako na cudziu bytosť. To je rozdiel medzi tretím a druhým stupňom. Až keď dosiahneme tento tretí stupeň, dospejeme k tomu, že okrem už charakterizovaných bytostí tretej a druhej hierarchie vnímame aj ďalšie bytosti v našom duchovnom okolí.

Duchovné bytosti, ktoré potom vnímame, patria opäť k trom kategóriám. Prvú kategóriu vnímame predovšetkým vtedy, keď sa tak, ako sme to vykreslili, vnoríme do podstaty iných ľudí alebo do vyšších zvierat, a takto sa vychováваме. Nie je podstatné, čo vnímame v iných ľuďoch a v zvieratách, ale to, že sa tým vychováваме a za ľuďmi a zvieratami vnímame duchov, ktorí patria do jednej z kategórií prvej hierarchie: *duchov vôle* alebo, ako hovorí západná ezoterika - *tróny*. Potom vnímame bytosti, ktoré nemôžeme charakterizovať inak ako tak, že povieme: nie sú z mäsa a z krvi, ani zo svetla alebo vzduchu, ale pozostávajú z toho, čo môžeme pozorovať iba v nás samých, keď si uvedomujeme, že máme vôľu. Vo vzťahu k svojej najnižšej substancii pozostávajú iba z vôle.

Potom, keď sa vychováваме tým, že sa vykresleným spôsobom vnoríme aj do nižších zvierat a zameriame sa na ich život ezoterným zrakom, alebo aj keď sa vnoríme do života rastlín, ale nepozorujeme ho iba tak, ako sme to včera už charakterizovali, cez gestá, mimiku, ale keď sa s rastlinami zjednotíme a z nich sa na seba pozeráme, potom dospejeme ku skúsenosti, k zážitku, pre ktorý vo svete, ktorý nás inak obklopuje, nejestvuje už vlastne žiadne vhodné prirovnanie. Nanajvýš môžeme nájsť prirovnanie k vlastnostiam tých bytostí, ku ktorým sa pozdvihneme ako k druhej kategórii prvej hierarchie, možnosť charakterizovať ich získame tak, že necháme priamo na našu dušu pôsobiť to, k čomu sa dopracovali vážni, dôstojní ľudia, ktorí prešli veľa krokov v živote, aby v sebe nazhromaždili múdrosť, ktorí po mnohých rokoch bohatého prežívania nazhromaždili v sebe toľko múdrosti, že si povieme - keď takíto ľudia vyslovia nejaký úsudok, tak k nám nehovorí osobná vôľa, ale hovorí k nám život, ktorý sa v týchto ľuďoch nazhromaždil za roky, za desaťročia, čím sa vôľa stala istým spôsobom neosobnou. Ľudia, ktorí na nás pôsobia takým dojmom, že ich múdrosť nepôsobí osobne, že ich múdrosť sa javí ako kvet a plod zrelého života, vyvolávajú v nás, aj keď iba nejasné, tušenie toho, čo na nás pôsobí z nášho duchovného okolia, keď sa pozdvihneme k tomu stupňu jasnovidnosti, o ktorom tu teraz má byť reč. V západnej ezoterike sa tejto kategórii hovorí *cherubovia*. Charakterizovať bytosti tejto vyššej kategórie je mimoriadne ťažké, pretože čím vyššie stúpame, o to ťažšie je nájsť v obyčajnom živote vlastnosti, ktorými by sme mohli vystihnúť výšku, veľkosť a vznešenosť bytostí tejto hierarchie. Duchov vôle, teda najnižšiu kategóriu prvej hierarchie môžeme charakterizovať aj tak, že si povieme,

ujasníme, čo je to vôľa, pretože vôľa je najnižšou substanciou, z ktorej pozostávajú. Ale bolo by nemožné charakterizovať bytosti druhej kategórie prvej hierarchie, keby sme si všímali len vôľu, aká sa nám javí u človeka alebo u zvieratá v normálnom živote, iba obyčajné pocity a myšlienky človeka, keby sme vychádzali len z obyčajného ľudského myslenia, cítenia a chcenia. Tu už musíme zájsť za mimoriadnymi ľuďmi, ktorí práve charakterizovaným spôsobom nazbierali vo svojej duši podmaňujúcu moc životnej múdrosti. Keď cítime túto *múdrost'*, pociťujeme približne to, čo pociťuje ezoterik, keď je v blízkosti bytostí, ktoré nazývame cherubovia. Taká múdrost', ktorá nebola nazhromaždená za desaťročia, akou je múdrost' vynikajúcich ľudí, ale taká múdrost', ktorá sa nazhromaždila za tisícročia, za milióny rokov svetového vývoja, tá k nám prúdi vznešenou silou z bytostí, ktoré nazývame cherubovia.

A ešte ťažšie možno charakterizovať bytosti, ktoré tvoria prvú, najvyššiu kategóriu prvej hierarchie a ktoré nazývame serafovia. Predstavu o dojme, akým pôsobia serafovia na ezoterný pohľad, by bolo možné utvoriť iba tak, že by sme použili nasledujúce prirovnanie zo života. Pokračujme v prirovnaní, ktoré sme práve použili. Pozorujme človeka, ktorý za desaťročia nazhromaždil zážitky, ktoré mu priniesli podmaňujúcu múdrost', a predstavme si, že taký múdry človek, z ktorého hovorí neosobná životná múdrost', preniká touto svojou najneosobnejšou múdrostou celú svoju bytosť akoby vnútorným ohňom, takže nám nemusí nič hovoriť, iba sa pred nás postaví a to, čo mu dali desaťročia na životnej múdrosti, vloží do svojho pohľadu; takže jeho pohľad nám môže rozprávať o utrpeniach a skúsenostiach desaťročí a my z tohto pohľadu môžeme nadobudnúť dojem, že tento pohľad hovorí ako sám svet, ktorý prežívame. Keď si predstavíme takýto pohľad, alebo keď si predstavíme, že takýto múdry človek dospel k tomu, že nám nehovorí len slová, ale že v jeho hlase a v osobitnom zafarbení jeho slov sa vyjadrujú zrelé životné skúsenosti, takže v tom, čo hovorí, počujeme akýsi podtón, pretože do spôsobu akým hovorí, vkladá čosi, z čoho vnímame svet jeho životných skúseností, potom nadobudneme pocit, aký môže mať ezoterik, keď vystúpi k *serafom*. Ako pohľad, ktorý dozrel životom, ako hovoria desaťročia skúseností alebo ako veta, ktorá je vyslovená tak, že nepočujeme iba jej myšlienky, ale počujeme: *veta tým, že je vyslovená takýmto tónom, je vydobytá v bolestiach a skúsenostiach života, nie je žiadnou teóriou, je vybojovaná, vytrpená, životnými údermi a víťazstvami vošla do srdca*. Keď toto všetko počujeme v podtóne, nadobudneme pojem o dojme, aký má školený ezoterik, keď sa povznesie k bytostiam, ktoré nazývame serafovia.

Bytosti tretej hierarchie sme mohli charakterizovať tak, že sme povedali: čo je u ľudí vnímanie, je u nich sebaaprejavovaním; čo je u ľudí vnútorný život, bdelé vedomie, je u nich napĺňaním sa duchom. Bytosti druhej hierarchie sme mohli charakterizovať tak, že sme povedali: čo je u bytostí tretej hierarchie sebaaprejavovaním, je u nich sebauskutočňovaním, seba vytváraním, odtlačovaním ich

vlastnej bytosti; čo je u bytostí tretej hierarchie napĺňanie sa duchom, je u nich vzbudzovaním života, pričom vnútorné vzbudzovanie života vzniká vylučovaním, sebaobjektivizáciou. To, čo je u bytostí druhej hierarchie seba vytváranie, objavuje sa nám aj u bytostí prvej hierarchie, keď ich pozorujeme ezoterným pohľadom. Je tu však rozdiel. Rozdiel spočíva v tom, že to, čo bytosti druhej hierarchie objektivizujú, čo zo seba vytvárajú, pretrváva tak dlho, kým sú s tým stvoreným tieto bytosti spojené. Teda, rozumejte dobre: tieto bytosti druhej hierarchie môžu vytvoriť čosi ako svoj obraz, ktorý však s nimi zostáva spojený a nemôže sa od nich odlúčiť. Istým spôsobom zostáva s nimi spojený. U bytostí prvej hierarchie je to tak, že sa tiež *sebaspredmetňujú*, že odtláčajú, vylučujú svoju vlastnú bytosť v podobe akejsi pokožky, akéhosi obalu, ktorý je odtláčkom ich vlastnej bytosti. Ten sa však od nich oddeľuje a pretrváva vo svete, aj keď sa od neho odlúčia. Svoj výtvor teda nenosia stále so sebou, ale tento výtvor *zostáva*, aj keď od neho odídu. Tým sa dosahuje vyšší stupeň objektívnosti ako pri druhej hierarchii. Kde bytosti druhej hierarchie tvoria, tam musia zostať pri svojich výtvoroch, aby im nezahynuli. Ich výtvory by zanikli, rozpadli by sa, keby s nimi nezostali spojené. To, čo sa odlučuje z bytostí prvej hierarchie, od toho môžu tieto bytosti prvej hierarchie odísť, a predsa to zostane ako niečo samostatné, objektívne.

Pri tretej hierarchii máme prejavovanie sa a napĺňanie sa duchom, pri druhej hierarchii seba vytváranie a vzbudzovanie života. Pri prvej hierarchii, pozostávajúcej z trónov, cherubov a serafov, máme také tvorenie, že výtvor sa oddelí, máme tu namiesto seba vytvárania *vytváranie sveta*. Teda to, čo vychádza z bytostí prvej hierarchie, stáva sa takým oddeleným, samostatným svetom, že ukazuje javy vo svete, skutočnosti, aj keď už pri tom bytosti nie sú.

Môžeme sa teraz ešte spýtať: aký je vlastný život tejto prvej hierarchie? Vlastný život bytostí prvej hierarchie je taký, že samy seba vnímajú tým, že nechávajú zo seba vzniknúť takéto objektívne, samostatné, *oddeľujúce sa* bytosti. U týchto bytostí prvej hierarchie ich vnútorný stav vedomia, ich vnútorné prežívanie spočíva vo vytváraní, v osamostatňovaní bytostí. Môžeme povedať, že sa pozerajú na to, čo tvoria a čo sa stáva svetom, a nemajú seba tým, že sa pozerajú do svojho vnútra, ale tým, že sa pozerajú von na svet, na svoje výtvory. Vytváranie bytostí, to je ich vnútorný život. Tvoriť iné bytosti, žiť v iných bytostiach, to je vnútorné prežívanie týchto bytostí prvej hierarchie. Ich vonkajším životom je *tvorenie sveta*, ich vnútorným životom je *tvorenie bytostí*.

V priebehu týchto dní sme venovali pozornosť tomu, ako majú rôzne bytosti jednotlivých hierarchií potomkov, odštepujúce sa bytosti, ktoré zosielajú do prírodných ríš, a zistili sme, že potomkami tretej hierarchie sú prírodní duchovia, potomkami druhej hierarchie sú skupinové duše. Aj bytosti prvej hierarchie majú takéto odštepujúce sa bytosti, a v podstate som vám po inej stránke tieto bytosti, ktoré sú potomkami prvej hierarchie, už opísal, a to v celkom prvých

pozorovaniach, keď sme vystúpili k takzvaným duchom obežných dôb, k tým duchom, ktorí usporiadávajú a riadia to, čo sa deje v prírodných ríšach v rytmickom slede a opakovaní. Bytosti prvej hierarchie zo seba odštepujú bytosti, ktoré usporiadávajú a riadia striedanie zimy a leta, takže rastliny pučia a vädnú; ten rytmický sled, na základe ktorého napríklad príslušníci určitého zvieracieho druhu majú istý čas života, v priebehu ktorého sa vyvíjajú od narodenia až po smrť. Ale aj všetko, čo v prírodných ríšach rytmicky a opakovane nasleduje po sebe ako deň a noc, striedanie štyroch ročných období - všetko, čo takto rytmicky za sebou nasleduje, všetko, čo sa týka opakujúceho sa diania, riadia duchovia obežných dôb, potomkovia bytostí prvej hierarchie. Týchto duchov obežných dôb možno charakterizovať po tej stránke, po akej sme to urobili pred niekoľkými dňami; a teraz ich možno charakterizovať podľa ich pôvodu, ako sme to urobili dnes. Tak môžeme súhrnne predstaviť bytosti týchto troch hierarchií nasledovne:

prvá hierarchia

tvorenie sveta

tvorenie bytostí

duchovia obežných dôb

druhá hierarchia

sebavytváranie

vzbudzovanie života

skupinové duše

tretia hierarchia

prejavovanie sa

napĺňanie sa duchom

prírodní duchovia

Ak chceme pokročiť v úlohe, ktorá mi bola zverená, musíme sa oboznámiť s predstavami, ku ktorým sa školený zrak ezoterika postupne pozdvihuje a ktoré sú zo začiatku, keď sa s nimi oboznamujeme po prvý raz, ťažké. Ale my tieto predstavy a idey postavíme pred naše duše už dnes, a tým, že tak urobíme, v budúcich prednáškach, kde má pred našimi očami predstúpiť celý život a celá podstata prírodných ríši a nebeských telies, budeme sa môcť stále viac a viac vžívať do spôsobu, akým charakterizované bytosti súvisia s prírodnými ríšami a s nebeskými telesami. Tak budeme môcť získať v tomto smere stále konkrétnejšie predstavy.

Keď hovoríme o človeku, hovoríme tak, že tohto človeka charakterizujeme podľa toho, ako sa javí ezoternému zraku: môžete to sledovať v teozofických spisoch, napríklad v mojej *Teozofii* a v *Tajnej vede*. Keď pozorujeme človeka ezoterným zrakom, hovoríme, že to, čo je na ňom celkom vonkajšie, pre oči a vôbec pre zmysly postrehnutelné, je jeho fyzické telo. Takže fyzické telo človeka pozorujeme ako prvý ľudský článok. Ako druhý ľudský článok pozorujeme potom už niečo nadzmyslové, niečo, čo je pre normálne vedomie neviditeľné - éterické telo. Ako tretí článok pozorujeme astrálne telo. Keď máme tieto tri články, tak máme približne to, čo má povahu obalov človeka. Potom prichádzame k ešte vyšším článkom. Tie sú duševnej povahy. V bežnom živote ich vnímame ako

vnútorný duševný život, a práve tak, ako hovoríme o trojčlennom vonkajšom obale, môžeme hovoriť o trojčlennej duši - o duši pociťovej, rozumovej a vedomej. Tieto články ľudskej prirodzenosti, od fyzického tela nahor až po vedomú dušu, sú dnes v podstate zastúpené už u každého človeka. K tomu pristupuje ešte vžarovanie ďalšieho článku, ktorý označujeme ako duchovné ja alebo, ako sú možno mnohí z vás zvyknutí nazývať to, *manas*. Potom máme ďalší článok, ktorý sa v človeku vyvinie v správnej miere až v budúcnosti; nazývame ho životný duch alebo *budhi*. A potom máme to, čo označujeme za vlastného duchovného človeka alebo *atman*, čo je síce najvnútornejšou ľudskou prirodzenosťou, ale v človeku pre jeho vedomie ešte drieme a rozziari sa vo vedomí ako vlastný stred vedomia až v budúcich pozemských dňoch. Tieto články ľudskej prirodzenosti sú také, že o nich hovoríme ako o celkoch. V istom zmysle tvorí fyzické telo človeka celok, éterické telo celok a takisto ostatné články ľudskej prirodzenosti. Celý človek je celkom, pozostávajúcim z týchto rozličných článkov, ktoré sú pospájané a vzájomne na seba pôsobia.

Ak chceme v našich pozorovaniach pokročiť ďalej, musíme si teraz predstaviť, že nad človekom stoja bytosti, ktoré sú také povznesené nad ľudskú prirodzenosť, že nepozostávajú z článkov, ktoré môžeme označiť za fyzické telo, éterické telo a pod., ale že článkami týchto bytostí sú opäť bytosti. Teda zatiaľ čo u človeka sú jednotlivé články niečím, čo nemôžeme pokladať za bytosti, iba za celistvé články, musíme vystúpiť k takým bytostiam, ktorých súčasťou nie je fyzické telo, ale ktoré práve tak, ako má človek svoje fyzické telo ako jednu časť, majú ako jednu časť to, čo sme teraz v našich pozorovaniach nazvali *duchmi formy*. Keď povieme - existuje bytosť vyššej kategórie, ktorá na rozdiel od človeka nemá za svoj článok fyzické telo, ale ktorá má za svoj článok samotnú bytosť, ducha formy, potom nadobudneme predstavu o bytosti, ktorú sme doteraz ešte necharakterizovali, ale ktorú teraz chceme charakterizovať. Ak ju chceme charakterizovať, musíme použiť už tie predstavy, ku ktorým sme sa povzniesli v priebehu našich pozorovaní.

Povedal som už, že je ťažké dostať sa k týmto predstavám, ale analógiou sa budete môcť povzniesť k takým predstavám, aké tu potrebujeme. Pozorujte včelí úl alebo mravenisko a zoberte si jednotlivé bytosti, jednotlivé včely v úli a ujasnite si, že včelí úl má reálneho spoločného ducha, reálnu spoločnú bytosť a že v jednotlivých včelách má svoje časti, tak, ako vy máte svoje časti v jednotlivých článkoch. Tu máte analógiu pre ešte vyššie bytosti, ako sú tie, ktoré sme pozorovali doteraz, bytosti, ktoré za svoje články nemajú niečo také, čo označujeme iba ako fyzické telo ako u človeka, ale čo musíme označiť ako samotnú bytosť, ako ducha formy. Tak, ako my žijeme v našom fyzickom tele, tak žijú bytosti vyššej vznešenosti tak, že za svoj najnižší článok majú duchov alebo ducha formy. My ľudia máme ďalej éterické telo; namiesto ktorého majú tieto bytosti ako druhý článok duchov pohybu; namiesto astrálneho tela človeka

majú tieto bytosti duchov múdrosti; namiesto toho, čo my ľudia máme ako pocitovú dušu, majú tieto bytosti ako svoj štvrtý článok tróny alebo duchov vôle; namiesto našej rozumovej duše majú tieto bytosti ako piaty článok cherubov; ako šiesty majú, ako máme my vedomú dušu, serafov. A ako my hľadáme hore na to, čo si postupne osvojíme až v budúcich pozemských dobách, tak hľadajú tieto bytosti na to, čo presahuje podstatu hierarchií. Tak, ako hovoríme o našom manas, budhi, atman alebo duchovnom ja, životnom duchu a duchovnom človeku, tak akosi hľadajú tieto bytosti zo svojho serafínskeho článku, ako my zo svojej vedomej duše, na *praduchovno*. Až tam majú tieto bytosti čosi analogické tomu, čo nazývame naším duchovným vnútorným životom. Je nesmierne ťažké vyvolať predstavy o tom, čo je tu hore nad hierarchiami akoby duchovnou bytosťou samotných najvyšších duchov. Aj preto sa rozličné náboženstvá a svetové názory v priebehu vývinu ľudstva, dalo by sa povedať, zdráhali z istej bázlivej opatrnosti hovoriť o tom, čo je tu hore ešte nad hierarchiami, v jasných, zmyslový svet pripomínajúcich predstavách. Keď sme už museli, aby sme vyvolali predstavu, žijúcu v duši ezoterika, keď hľadá na serafov, siahnuť k takým prostriedkom, ktoré nachádzame iba v analógii s ľuďmi s bohatou skúsenosťou, už ani toto všetko, čo pred nás predstupuje u takýchto ľudí ako čistý prejav ich života, nestačí, aby sme charakterizovali trojicu, ktorá akosi figuruje nad serafmi ako najvyššia bytosť, ako ich manas, budhi, atman.

V priebehu evolúcie ľudstva sa o opatrných tušeniach, s ktorými ľudský duch hovoril o tom, čo je tu hore v duchovných oblastiach, dokonca, smieme povedať, žiaľ, viedlo veľa sporov. Žiaľ! Smieme tak povedať, pretože pre ľudského ducha by bolo oveľa primeranejšie, keby nechcel charakterizovať bytosť takého vysokého druhu predstavami, ktoré si vybudoval iba z obyčajného života všelijakými analógiami a porovnaniami; pre človeka by bolo oveľa náležitejšie, keby sa chcel v hlbokéj bázni stále viac učiť, aby získal približné predstavy o tom, čo je tam hore. Náboženstvá a svetonázory sa pokúšali dať približné predstavy o tom, čo je tam hore tak, že priberali mnohoznačné a mnohovravné pojmy, pojmy, ktoré do istej miery dosahujú niečo mimoriadne tým, že vystupujú nad jednotlivý život človeka už vo vonkajšom zmyslovom svete. Takýmito pojmi nemožno prirodzene vznešenú bytosť, o ktorú tu ide, charakterizovať ani len približne, ale do istej miery možno vyvolať predstavu o tom, o čom sa nedá hovoriť, ale čo sa má zahaliť do svätého tajomstva, do svätého mystéria. Pretože k takým veciam sa nesmie pristupovať len tak bez všetkého s ľudskými rozumovými pojmi, získanými z vonkajšieho sveta. Preto sa po sebe nasledujúce náboženstvá a svetonázory pokúšali tieto veci približne a na základe tušení charakterizovať tým, že k charakteristike, lepšie povedané k pomenovaniu, priberali to, čo presahuje človeka a čo je tajomné už v prírode.

Starí Egypťania priberali k takémuto pomenovaniu pojmy dieťaťa alebo syna, matky a otca, teda to, čo presahuje jednotlivého človeka. Kresťanstvo sa

pokúšalo nájsť pomenovanie pre túto trojicu v postupnosti Ducha svätého, Syna a Otca. Môžeme teda povedať, že na siedme miesto by sme dali Ducha svätého, na ôsme Syna a na deviate Otca. Keď teda ezoterným zrakom pozorujeme bytosť, ku ktorej vzhliadame a ktorej najvyšší obsah sa nám stráca v duchovnom mystériu a v náznaku, obrazne tomu hovoríme Duch, Syn a Otec. Keď ezoterným zrakom pozorujeme takúto bytosť, povieme si - tak, ako sa správame k človeku v tom, že sa na neho pozeráme vonkajškovo, že pozorujeme jeho fyzické telo ako jeho najnižší článok, tak u takej bytosti, keď ju pozorujeme tak, že toto pozorovanie je analogické pozorovaniu človeka, máme pred sebou *ducha formy*, to jest ducha, ktorý si dáva formu, sformovaného ducha. Museli by sme teda môcť vzhliadať k tomu, čo je u tejto bytosti analogické, podobné fyzickému telu človeka, k niečomu sformovanému.

Tak ako máme vo fyzickom tele človeka sformované niečo ako jeho najnižší článok a ako v tomto sformovanom, ktoré je v skutočnosti, tak, ako pred nami vystupuje, samozrejme majú, žije práve to, čo je duchom formy, tak je to, čo sa nám javí, keď náš zrak uprieme na svetový priestor a v svetovom priestore zazrieme planétu - Merkúr, Venušu, Mars, Jupiter -, vonkajšou formou ducha formy, tým, čo patrí k bytosti, o ktorej sme teraz hovorili tak, ako patrí fyzické telo človeka k človeku. Keď pred nami stojí človek, tak táto forma nám vyjadruje, čo žije v človeku ako vyššie články, ako éterické telo, astrálne telo, pocitová duša atď.; keď vidíme planétu, táto forma nám vyjadruje, čo tvorí formu duchov formy. A tak ako za ľudskou formou, za fyzickým telom je éterické telo, astrálne telo, pocitová duša atď., tak za planétou je ako k nej patriace to, čo označujeme ako duchovia pohybu, múdrosti, vôle, serafovia, cherubovia atď. Keď teda chceme mať pred sebou v zmysle duchovnej vedy úplnú bytosť planéty, musíme povedať, že v svetovom priestore sa pri našom vnímaní stretávame s planétou tak, že nám svieti v ústrety svojím fyzickým, ktoré jej dal duch formy, a tak, ako človek skrýva pred fyzickým zrakom svoje vyššie články, tak planéta skrýva to, čo v nej a okolo nej pôsobí ako bytosti vyšších hierarchií. Takú planétu ako Mars alebo Merkúr si teda správne predstavíme, keď si najprv predstavíme jej fyzickú formu, a túto si predstavíme obklopenú a preniknutú *duchovnou atmosférou*, siahajúcou do nekonečna, ktorá má vo fyzickej planéte práve svoju fyzickú formu, výtvor ducha formy, a ktorá má vo svojom duchovnom okolí bytosti iných hierarchií. Až potom máme úplnú planétu, keď ju pozorujeme tak, že v strede má fyzické ako jadro a okolo neho duchovné obaly, pozostávajúce z bytostí hierarchií. V ďalších prednáškach si to budeme všímať ešte podrobnejšie. Aby sme však mohli ešte dnes istým spôsobom naznačiť smer nášho pozorovania, povieme si ešte nasledujúci poznatok, ako ho poskytuje ezoterné bádanie.

Už sme naznačili, že keď pozorujeme to, čo je fyzickou planetárnou formou, tak je to výtvor ducha formy. Aj forma našej Zeme je výtvorom ducha formy.

Viete však o našej Zemi, že nie je ničím v sebe odpočívajúcim, že táto Zem podlieha ustavičnej vnútornej premene a pohyblivosti. Všetci si z rozprávania akašickej kroniky budete pamätať, že vonkajší vzhľad našej Zeme vyzerá dnes inak, ako vyzeral napríklad v období vývoja Zeme, ktoré označujeme ako atlantská doba. V tejto pradávnej atlantskej dobe tá časť povrchu našej Zeme, ktorá je dnes zaliata Atlantickým oceánom, bola pokrytá obrovským kontinentom, zatiaľ čo na mieste, kde je dnes Európa, Ázia, Afrika, sa kontinenty ešte sotva začali tvoriť. Tak sa masa, substancia Zeme zmenila vnútornou pohyblivosťou. Planéta je v ustavičnom vnútornom pohybe. Pomyslíte si len, že napríklad to, čo je dnes známe ako ostrov Helgoland, je iba malá časť toho, čo ešte v deviatom, desiatom storočí z tohto ostrova Helgoland vyčnievalo do mora. Aj keď sú úseky času, v ktorých sa uskutočňujú presuny, vnútorné premeny podoby Zeme, pomerne veľké, môže si každý povedať, bez toho, že by sa týmito vecami veľmi zaoberal, že planéta je v ustavičnom vnútornom pohybe. A dokonca, keď človek k planéte neráta iba tuhú látku, ale aj vodu a vzduch, tak každodenný život učí, že planéta je v ustavičnom vnútornom pohybe. V tvorení oblakov, v tvorení dažďa, vo všetkých poveternostných úkazoch, v stúpajúcej a klesajúcej vode, v tom všetkom prejavuje planetárna substancia svoju vnútornú pohyblivosť. To je život planéty. Vo vnútri tohto planetárneho života pôsobí, tak ako v živote jednotlivého človeka, éterické telo, to, čo označujeme ako duchovia pohybu. Môžeme teda povedať: vonkajší vzhľad planéty - to sú duchovia formy ako tvorcovia. Vnútorná čulosť, živosť planéty - tá je riadená bytosťami, ktoré nazývame *duchovia pohybu*.

Teraz je však takáto planéta pre ezoterika aj skutočnou bytosťou, ktorá to, čo v nej prebieha, riadi myšlienkami. V planéte nie je prítomná len vnútorná živosť, ako sme ju teraz opísali, ale planéta ako celok má aj vedomie, pretože je bytosťou. A toto vedomie, ktoré zodpovedá ľudskému vedomiu potiaľ, pokiaľ nižšia forma vedomia - podvedomie je v astrálnom tele, je u planéty riadené *duchmi múdrosti*. Môžeme teda povedať, že najnižšie vedomie planéty je riadené duchmi múdrosti. Keď charakterizujeme planétu takto, zostávame ešte stále vo vnútri planéty. Pozrieme sa na planétu a povieme si: má určitú formu, to zodpovedá duchom formy; má vnútornú pohyblivosť, to zodpovedá duchom pohybu; to všetko je preniknuté vedomím, to zodpovedá duchom múdrosti. Ale sledujme planétu ďalej: pohybuje sa priestorom, má vnútorný vôľový impulz, ktorý ju ženie priestorom tak, ako má človek vôľový impulz, ktorý ho ženie, aby kráčal, aby sa v priestore pohyboval. To, čo planétu vedie priestorom, čo riadi jej pohyb v priestore, čo spôsobuje, aby sa pohybovala napríklad okolo stálice, to zodpovedá duchom vôle; oni dávajú planéte impulz, aby letela priestorom. Teda pohyb planéty v priestore zodpovedá duchom vôle - *trónom*. Keby teraz títo duchovia vôle dávali len impulzy k pohybu, každá planéta na svete by si šla svojou vlastnou cestou. Tak to však nie je, ale každá planéta sa riadi podľa

celého systému. Pohyb nie je riadený iba tak, že sa planéta pohybuje, ale do celého planetárneho systému sa vnáša poriadok. Tak, ako sa vnáša poriadok, keď sa, povedzme, skupina ľudí, z ktorej jeden šiel sem, druhý tam, snaží smerovať k spoločnému cieľu, tak sú riadené pohyby planét tak, aby boli zosúladené. Tento súlad pohybov jednej planéty s druhou, skutočnosť, že pri pohybe jednej planéty sa berie ohľad na pohyb druhej planéty, to zodpovedá činnosti cherubov. Teda riadenie spoločného pohybu systému zodpovedá činnosti *cherubov*. A každý planetárny systém so svojou stálicou, ktorá je akosi hlavným vodcom pod riadením cherubov, je v istom vzťahu k iným planetárnym systémom, ktoré patria iným stáliciam; dorozumieva sa o svojom mieste v priestore a o svojom význame so svojimi susednými systémami tak, ako sa jednotliví ľudia navzájom dorozumievajú, dohovárajú o svojich spoločných činoch. Tak ako ľudia zakladajú sociálny systém na vzájomnosti, tak existuje aj vzájomnosť planetárných systémov. Od stálice k stálici pôsobí vzájomné dorozumievanie: iba tým sa uskutočňuje kozmos. To, o čom sa, takpovediac, planetárne systémy priestorom navzájom dohovárajú, aby sa stali kozmom, to riadia duchovia, ktorých nazývame *serafovia*.

Tak sme akosi vyčerpali všetko, čo nachádzame u človeka hore až po vedomú dušu. Ako potom u človeka prichádzame k jeho vyššiemu duchovnému životu, k tomu, čo celému systému až po vedomú dušu dáva zmysel, tak prichádzame, keď vystúpime nad serafov, k tomu, čo sme sa predtým pokúšali dnes akosi v náznaku charakterizovať ako Najvyššiu trojicu svetovej bytosti. Tu prichádzame k tomu, čo vo svete pôsobí ako všetko prenikajúci, božský, trojitý božský život, ktorý si v jednotlivých planetárných systémoch vytvára svoje schránky. Tak, ako si to, čo v človeku žije ako duchovné ja, životný duch, duchovný človek - manas, budhi, atman - vytvára schránky vo vedomej, rozumovej, pocitovej duši, astrálnom, éterickom a fyzickom tele, tak putujú priestorom stálice planetárných systémov ako telá božských bytostí. A pozorujúc život hviezdneho sveta, pozorujeme vlastne telá bohov a nakoniec božského vôbec.

VI.

Vznik pudenia k samostatnému vnútornému životu v určitých bytostiach tretej hierarchie. Dôsledok toho bol, že tieto bytosti sa museli stať duchmi, ktorí popreli svoju vlastnú bytosť, duchmi nepravdy. Luciferské bytosti nechceli byť naplnené len duchom vyšších hierarchií, ale vlastnou podstatou; odštepujú sa, zmocňujú sa svetla vyšších hierarchií, naplňajú ním svoje vnútro a rozvíjajú tak samostatnú stránku. Niečo podobné sa deje aj s bytosťami ostatných hierarchií; napríklad pri tvorení sa fyzických obežníc: planéty by tu neboli, keby pôsobili len samotní duchovia formy. Ich spoločným sídlom je Slnko, z ktorého sa však opätovne odštepujú revoltujúci duchovia formy, a tak proti normálnemu duchovi formy, pôsobiacemu na Slnku, pôsobí zo svetového priestoru abnormálny duch formy. Na obvode, kde sa ich sily stretávajú, vzniká v éterickej substancii prehrnutie, čo je pre fyzické oko viditeľnou planétou. Na takom príklade vidíme, ako vzniká mája. Fyzická hmota vzniká stretom síl normálnych a abnormálnych duchov formy: toto stretnutie triešti formu, obežnice sú roztrieštenými formami. Planéta sa javí ako odrážač svetla, pretože proti silám svetla, ktoré zo Slnka vysielajú cherubovia a serafovia, pôsobia abnormálne: planéta k nej prinášané svetlo zadržuje a vrhá späť. Každá obežnica má okrem toho aj svoje vlastné, oslabené, skryté svetlo; delí sa oň však len s bytosťami svojich prírodných ríši. Náuka Zarathustrovej kultúry je v podstate náukou o prehrnutí temnoty do svetelnej substancie Slnka.

Včera sme sa pokúsili pozorovať, ako planetárny systém závisí od rozličných duchovných bytostí troch akoby na sebe navrstvených hierarchií, ktoré sme sa pokúšali opísať v priebehu doterajších prednášok. Získali sme tak predstavu o tom, čo všetko sa podieľa na planéte, a videli sme, ako planéta dostáva svoju formu, teda svoju ohraničenú podobu tým, že tu pôsobia duchovia formy. Videli sme ďalej, že vnútorný život, vnútorná pohyblivosť planéty je pôsobením činnosti duchov pohybu. To, čo by sme mohli nazvať najnižším vedomím planéty, ktoré by sme mohli porovnať s vedomím nachádzajúcim sa u človeka v jeho astrálnom tele, to treba pripísať duchom múdrosti. Tie impulzy, na základe ktorých planéta v priestore nestojí, ale mení v ňom svoje miesto, treba priradiť k duchom vôle alebo k trónom. To, čo planétu včleňuje do celého systému, na základe čoho, takpovediac, nejde v priestore svojou vlastnou cestou, ale pohybuje sa tak, že jej impulzy k pohybu sú v súlade s vôľovými impulzmi celého jej planetárneho systému, ku ktorému patrí; to, čo teda jednotlivý pohyb planéty dáva do súvislosti s celým planetárnym systémom, to je pôsobenie cherubov. A nakoniec to, čo by sme mohli nazvať vnútorným duševným životom planéty, čím sa planéta akosi dostáva do spojenia s ostatnými nebeskými telesami tak, ako sa človek dostáva do spojenia s inými ľuďmi prostredníctvom svojej reči, to pripisujeme serafom. Takže v planétach môžeme pozorovať súvislosť, v rámci ktorej to, čo prichádza od duchov formy, je iba akýmsi druhom jadra; oproti tomu pre každú planétu existuje ešte čosi ako duchovná atmosféra, mohli by sme povedať aj aura, v ktorej žijú duchovia oboch vyšších hierarchií, ktorí sú nad duchmi formy.

Ak však teraz chceme správne pochopiť všetko to, čo sme uviedli v poslednej prednáške a čo som sa pokúšal zopár vetami práve zopakovať, musíme sa teraz

oboznámiť ešte s predstavami, ktoré získame najľahšie, keď budeme vychádzať z bytostí tej hierarchie, ktorá, takpovediac, bezprostredne hore, smerom k duchovnému svetu, hraničí s človekom, keď teda vyjdeme z bytostí tretej hierarchie. Povedali sme, že tieto bytosti tretej hierarchie možno charakterizovať tým, že to, čo je u človeka vnímanie, je u nich prejavovanie sa; a to, čo je u človeka vnútorný život, je u nich napĺňanie sa duchom. Už u bytostí, ktoré stoja v hierarchickom usporiadaní sveta o jeden stupeň vyššie ako samotní ľudia, u anjelov, angeloi, nachádzame tú zvláštnosť, že vnímajú vlastne to, čo samy zo seba prejavujú, a že keď sa vrátia do svojho vnútra, nemajú nič také samostatné, v sebe uzavreté ako človek, ale vo svojom vnútri cítia, ako sa v nich rozsvetujú a vylievajú sily a bytosti vyšších hierarchií, ktoré sú nad nimi, skrátka, že sa cítia naplnené, inšpirované duchom vyšších hierarchií, bytostí, ktoré sú nad nimi. Takže to, čo u človeka nazývame samostatným vnútorným životom, u týchto bytostí vlastne nie je. Ak chcú rozvíjať svoje vlastné vnútro, ak to, čím sú, chcú myslieť, cítiť a chcieť ako človek, hneď sa to prejaví navonok; nie ako u človeka, ktorý môže v samom sebe uzavrieť svoje myšlienky a svoje pocity a ktorý môže nechať svoje vôľové impulzy neuskutočnené. To, čo v týchto bytostiach žije ako myšlienky, pokiaľ ich samy vytvárajú, je hneď aj ich vonkajším prejavom. A keď sa prejavovať nechcú, môžu sa do svojho vnútra vrátiť iba tak, že sa vo vnútri opäť naplnia svetom stojacim nad nimi. Tak žije vo vnútri týchto bytostí buď svet stojaci nad nimi, alebo, keď prežívajú samy seba, vyžívajú sa objektívne navonok.

Tieto bytosti teda nemôžu v sebe skrývať nič, čo by bolo produktom ich vlastného myslenia alebo cítenia, pretože by sa všetko, čo si vo svojom vnútri vypracúvajú, ukázalo navonok. Nemôžu, ako sme sa o tom zmienili v jednej z predchádzajúcich prednášok, klamať, že by to, čo si predstavujú, čo cítia, nesúhlasilo s vonkajším svetom. Nemôžu mať v sebe žiadnu predstavu, ktorá by nezodpovedala niečomu vo vonkajšom svete, pretože tie predstavy, ktoré majú vo svojom vnútri, vnímajú práve pri svojom prejavovaní sa. Ak by sme predsa len teraz predpokladali, že by tieto bytosti zatúžili poprieť svoju vlastnú prirodzenosť, čo by sa stalo? U bytostí, ktoré sme nazvali anjeli, archanjeli alebo duchovia času či archai, všade zisťujeme, že všetko, čo sa im prejavuje, čo môžu vnímať je, takpovediac, ich vlastnou bytosťou. Keby chceli klamať, museli by vo svojom vnútri vyvinúť niečo, čo nie je v súlade s ich vlastnou bytosťou. Každá lož by bola popretím ich vlastnej prirodzenosti. To však neznamená nič iné, ako omámenie, zničenie vlastnej bytosti. Predpokladajme však, že tieto bytosti by napriek tomu zatúžili prežiť vo svojom vnútri niečo, čo by neprejavili bezprostredne navonok - potom by museli prijať inú prirodzenosť.

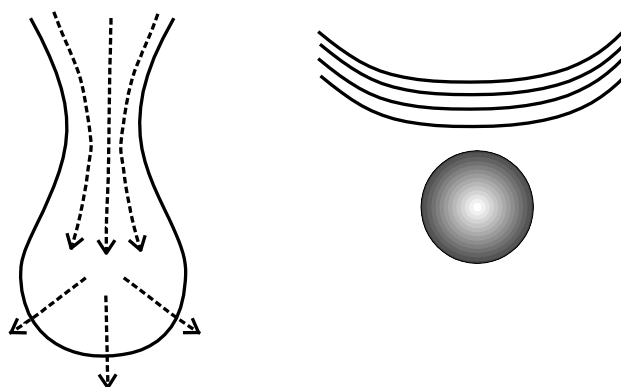
To, čo som vám teraz opísal, popretie prirodzenosti bytostí tretej hierarchie, prijatie inej prirodzenosti, to sa v priebehu minulých dôb stalo. Počas prednášok ešte uvidíme, prečo sa to muselo stať, ale najprv chceme len upozorniť na to, že

sa skutočne medzi bytosťami tretej hierarchie našli také, ktoré zatúžili mať vo svojom vnútri zážitky, ktoré by nemuseli ukázať navonok, to znamená, že zatúžili poprieť svoju prirodzenosť. Čo tým u týchto bytostí nastalo? Tým nastalo niečo, čo iné bytosti, ktoré si svoju prirodzenosť v rámci tretej hierarchie zachovali, nemôžu mať: bytosti tretej hierarchie nemôžu mať žiadnu vlastnú vnútornú samostatnosť, ako ju má napríklad človek. Ak chcú žiť vo svojom vnútri, musia sa hneď naplniť duchovným svetom, ktorý stojí nad nimi. Istý počet bytostí tretej hierarchie zatúžil vyvinúť vo svojom vnútri niečo, čo by pred nich hneď nepredstupovalo vo vonkajšom svete ako vnímanie, to znamená prejavovanie ich vlastnej bytosti. Tým nevyhnutne popreli svoju vlastnú prirodzenosť, prijali inú prirodzenosť. Aby bolo možné vyvíjať vlastný život, *vnútornú samostatnosť*, musel sa istý počet bytostí tretej hierarchie vzdať svojej prirodzenosti, poprieť ju. Museli, takpovediac, samy u seba dosiahnuť, aby sa isté vnútorné zážitky neprejavovali navonok. Pýtajme sa teraz - čo to boli za dôvody, ktoré mohli tieto bytosti primäť k tomu, aby vyvíjali v sebe takéto túžby? Keď prihliadneme k prirodzenosti bytostí tretej hierarchie s prejavovaním sa a s napĺňaním sa duchom, všimneme si, že tieto bytosti sú vlastne úplne v službách bytostí vyšších hierarchií, že vlastne nemajú žiaden vlastný život. Angeli nemajú žiaden vlastný život, ich vlastným životom je prejavovanie sa, je tu pre celý svet, a akonáhle sa neprejavujú, vžaruje sa do ich vnútra život bytostí vyšších hierarchií. To, čo istý počet z nich primälo k tomu, aby popreli svoju prirodzenosť, bol pocit sily, pocit samostatnosti, pocit slobody. V istom čase sa istého počtu bytostí tretej hierarchie zmocnilo pudenie, nutkanie nebyť iba závislými od bytostí vyšších hierarchií, ale vyvinúť v sebe samých vlastný život. Tým sa pre celú evolúciu planetárneho systému, ku ktorému patríme, vykonalo nesmierne veľa. Pretože tieto bytosti, ktoré môžeme nazvať rebelmi tretej hierarchie, nespôsobili nič menšieho, než že pripravili vlastnú samostatnosť človeka, možnosť, aby človek mohol vyvíjať sám pre seba samostatný život, ktorý sa neprejavuje bezprostredne navonok, ale ktorý sa môže stať na vonkajšom prejavovaní nezávislým vnútorným životom.

Celkom vedome používam tak veľa slov na charakterizovanie vzťahu, o ktorý tu ide. Používam toľko slov preto, lebo je nesmierne dôležité celkom presne pochopiť, o čo tu ide. Ide o to, že u určitého počtu bytostí tretej hierarchie vzniklo pudenie vyvíjať samostatný vnútorný život. Všetko ostatné bolo iba dôsledkom, iba konzekvenciou tohto pudenia. Ale čo bolo týmto dôsledkom? Týmto dôsledkom bolo v podstate niečo strašné - popretie vlastnej bytosti, nepravda, lož.

Pozrite sa, ide o to, aby ste pochopili, že to, čo duchovia tretej hierarchie, ktorí nadobudli toto pudenie urobili, nerobili azda preto, aby klamali, ale kvôli rozvíjaniu svojho vlastného života. Ale s týmto rozvíjaním vlastného života museli vziať na seba dôsledok, že sa stali duchmi nepravdy, duchmi popretia vlastnej

bytosti, inými slovami duchmi lži. Práve tak, ako keď má niekto, povedzme, vykonať peši cestu v deň, keď stále prší, nevyhnutne musí rátať s tým, že zmokne, hoci to vôbec nemal v úmysle, práve tak duchovia, o ktorých je tu reč, nevykonali žiadny čin, aby upadli do nepravdy. Ich čin vyplynul z úmyslu rozvíjať vnútorný život, vnútornú živosť a dôsledok toho bol, že sa stali zároveň duchmi nepravdy. Všetky duchovné bytosti, ktoré takýmto spôsobom ako druhá kategória popri duchoch tretej hierarchie vznikli popretím svojej vnútornej prirodzenosti, nazývame v ezoterike *luciferskými duchmi*. Pojem luciferských duchov spočíva v zásade v tom, že títo duchovia chcú rozvíjať samostatný vnútorný život. Teraz je len otázkou: čo museli títo duchovia urobiť, aby dospeli k svojmu cieľu? Čo sa muselo stať ako dôsledok, to sme práve videli. Čo museli urobiť, aby dospeli k cieľu, k rozvoju samostatného vnútorného života, to nám ukáže iná úvaha. Čo chceli vlastne títo duchovia prekonať? Chceli prekonať napĺňanie sa duchom, napĺňanie sa substanciou vyšších hierarchií. Nechceli byť naplnení iba bytosťami vyšších hierarchií, ale svojou vlastnou bytosťou. To nemohli urobiť inak, iba tak, že namiesto toho, aby sa naplňali duchom vyšších hierarchií a ponechali si k týmto hierarchiám otvorený voľný výhľad, oddelili sa, odrezali sa, odštiepili od nich, aby si z ich substancie vytvorili takto vlastnú substanciu.

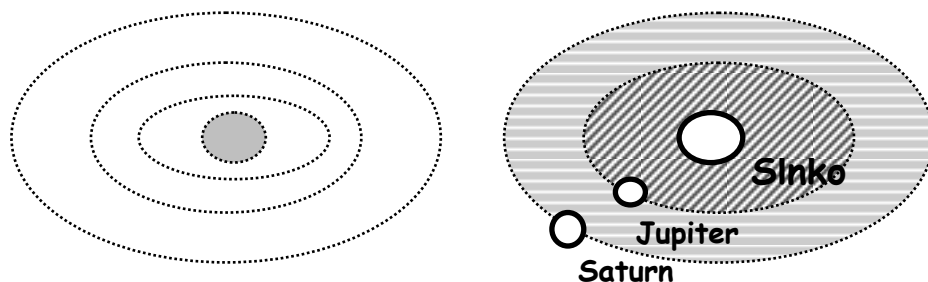

Presnú predstavu toho, o čo tu ide, si môžeme urobiť, keď si budeme myslieť nasledujúce. Myslíme si bytosti tretej hierarchie symbolicky graficky znázornené tak, že svoju vlastnú bytosť prejavujú navonok ako akýsi obal, kožu, že zakaždým, keď rozvíjajú vnútorné myslenie alebo cítenie, vzniká prejav ako rozžiarenie sa ich bytosti. V okamihu, keď sa neprejavujú, prijímajú to, čo do nich prúdi ako svetlo z vyšších hierarchií; naplňajú sa ich duchom a otvárajú k nim akosi celú svoju bytosť. Duchovné bytosti tretej hierarchie, o ktorých som vám teraz rozprával, nechcú byť naplnené duchom, nechcú súvisieť s duchovnou substanciou hierarchií. Chcú samostatný duchovný život. Preto sa odrezávajú, odštiepujú, takže bytosti vyšších hierarchií sú nad nimi; rušia svoje spojenie s nimi a odštiepujú sa ako samostatné bytosti, vo svojom vnútri držiace vlastné

svetlo tým, že akosi kradnú to, čo ich malo len naplniť a čo malo vystúpiť späť k vyšším hierarchiám. To si kradnú pre seba, naplňajú sa tým vo svojom vnútri a rozvíjajú tým svoju samostatnú stránku. Toto je teda predstava, ktorá nám môže objasniť deje v kozme, bez ktorých by sme neboli v stave vôbec pochopiť hviezdny systém a vôbec existenciu hviezd, ako ich poznáme ako ľudia s fyzickým vedomím. Bez týchto predstáv nemožno vôbec pochopiť život hviezd, život nebeských telies.

Pozrite sa, teraz som sa vám pokúšal naznačiť, ako sa z istých bytostí tretej hierarchie stávajú celkom iné bytosti - luciferskí duchovia. To, čo sa deje s bytosťami tretej hierarchie, sa však nemôže diať rovnakým spôsobom u bytostí iných hierarchií, ale aj s nimi sa deje čosi podobné. To, čo sa s nimi deje, zvlášť, keď to použijeme na pozorovanie duchov formy, nám poskytne predstavu o tom, ako sa vlastne tvorí planetárny systém.

V závere včerajšej úvahy sme videli, že to, čo náš pohľad na planéte vníma ako prvé, pochádza od duchov formy. Ale keď sa to takto podáva, nie je to ešte celkom presne povedané. Keď totiž planétu, povedzme Mars alebo Saturn či Jupiter, ktorá je vonku vo svetovom priestore, pozorujete tak, ako ju vidíte fyzickým zrakom alebo ďalekohľadom ako planétu, tak v tom, čo nám ukazuje ako formu, nie sú len tak bez všetkého duchovia formy. Pozorujme napríklad najvzdialenejšiu planétu, ktorá bola dlhý čas pokladaná za najvzdialenejšiu planétu našej slnečnej sústavy. Neskôr k nej pribudli, ako ešte uvidíme, Urán a Neptún, ale najskôr budeme pozorovať ako najvzdialenejšiu planétu Saturn. Keď pozorujeme Saturn fyzickým zrakom, tak vonku v svetovom priestore - chceme odhliadnuť od prstenca - máme akúsi svietiacu guľu. Pre ezoterika, pre niekoho, kto sleduje duchovné deje v kozme, táto guľa, ktorú tu vonku možno vidieť, nie je tým, čo ezoterik nazýva Saturnom, dobre si zapamätajte, ale pre ezoterika je Saturnom niečo celkom iné. Pre ezoterika je Saturnom to, čo vyplňa celý priestor, ohraničený zdanlivou eliptickou dráhou Saturna. Viete, že astronómia opisuje dráhu Saturna, ktorú vysvetľuje ako dráhu Saturna okolo Slnka. Ako to vlastne je, tým sa teraz nechceme ďalej zaoberať, ale ak si chcete zobrať na pomoc túto obvyklú predstavu, že si tu v strede predstavíte Slnko a opíšete vonkajší kruh ako dráhu Saturna, ako to predpokladá astronómia, tak všetko to, čo je vo vnútri dráhy Saturna, vo vnútri Saturnovej elipsy, je pre ezoterika Saturnom. Pretože pre ezoterika nie je Saturnom iba to, čo vidí fyzické oko ako vonkajšiu fyzickú materiu Saturna, nielen to, čo tu na oblohe svieti, ale ezoterik vie, ezoterný zrak nás učí, že existuje akýsi zhuk substancie od Slnka až k dráhe Saturna, takže keď si to všetko všimame ezoterným zrakom až k dráhe Saturna, v celom priestore máme istý druh éterickej výplne (riedke čiarkovanie). To, čo leží vo vnútri tejto dráhy, si musíte predstaviť ako vyplnené éterickou substanciou, nie však vo forme gule, ale tak, že máme do činenia so silne sploštenou guľou, so šošovkou.

O čo tu ide, pochopíme ešte lepšie, ak k tomu pripojíme predstavu, ktorú môžeme podobným spôsobom získať z ezoternej vedy o Jupiteri. Ako vieme, vonkajšia fyzická astronómia nazýva Jupiterom svietiace teleso, ktoré dáva, povedzme, krúžiť okolo Slnka ako druhé (vnútorný kruh). Pre ezoterika nie je Jupiter toto, ale všetko to, čo leží vo vnútri Jupiterovej dráhy (hustejšie šrafovanie). Videné z boku museli by sme teda Jupiter nakresliť tak, že by sme ho zašrafovali hustejšie, zatiaľ čo sme Saturn zašrafovali redšie. A to, čo opisuje astronóm, je iba teleso, ktoré je, takpovediac, na najvzdialenejšom okraji skutočného ezoterného Jupitera. To, čo tu hovorím, nie sú len čisto teoretické pojmy alebo fantázie, ale vec sa má v skutočnosti tak, že priestor vo vnútri dráhy Saturna vo svojom šošovkovito sploštenom guľovitom tvare, tak, ako je to tu nakreslené, nie je síce vyplnený hrubou fyzickou hmotou, ale zato jemnou éterickou substanciou. A takisto je skutočnosťou, že tento druhý, menší priestor pre Jupiter je v skutočnosti vyplnený inou éterickou substanciou, ktorá tú prvú preniká, takže tu medzi oboma dráhami je jednoduchá éterická substancia, ale tu vo vnútri sa dve éterické substancie prelínajú, navzájom sa prenikajú. A teraz sa pýtame: čo robia pri tomto celom usporiadaní duchovia formy? Nuž, ten duch formy, ktorý je základom Saturna, ohraničuje, dáva formu éterickej substancii, ktorú v ezoternom zmysle nazývame Saturn. Takže táto najvzdialenejšia línia bola vo svojej podobe vytvorená duchom Saturna, ktorý je duchom formy. Práve tak bola vytvorená dráha Jupitera duchom formy, prislúchajúcim k Jupiteru, dráha Marsu duchom Marsu, ktorý je duchom formy.

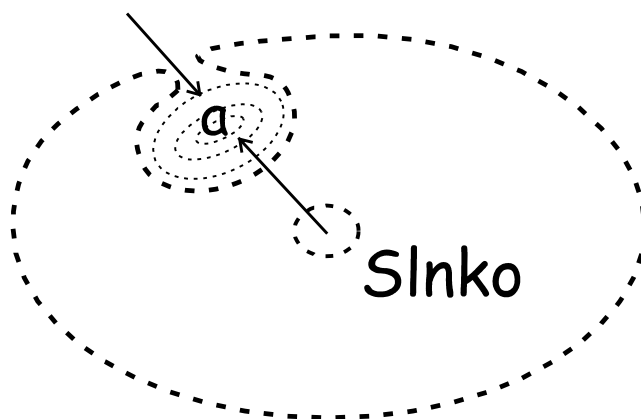
Teraz sa však pýtame: kde vlastne je duch formy, zodpovedajúci Saturnu alebo Jupiteru či Marsu? Keď chceme hovoriť o mieste, na ktorom sú títo duchovia, kde je toto miesto? Áno, v zvyčajnom zmysle slova sa o tom rozprávať nedá; možno len povedať, že tieto duchovné bytosti, ktoré nazývame duchmi formy, pôsobia ako sily vo vnútri éterickej substancie, ktorú som práve spomenul; ale všetky majú spoločný stred, a tento spoločný stred nie je nič iné ako Slnko. Keď teda chceme vyhľadať vlastné miesto, z ktorého pôsobia duchovia formy, ako duch Saturna, tak duch Jupitera, tak duch Marsu atď., aj duch formy, ktorý zodpovedá Zemi, keď hľadáme strategický, východiskový bod, z ktorého

títo duchovia formy pôsobia, tak ho nájdeme v Slnku. To znamená, že títo duchovia formy, ktorí zodpovedajú našim planétam, sú akýmsi kolégiom, výborom duchov so sídlom na Slnku a ohraničujú zo Slnka určité éterické substancie, určité éterické masy, takže potom vzniká to, čo sme teraz nazvali *ezoterným Saturnom*, *ezoterným Jupiterom* atď. Pýtajme sa teraz ďalej: ako by to bolo, keby pôsobili iba títo duchovia formy?

Nuž, celý zmysel týchto úvah vám môže ukázať, že v zásade tieto fyzické planéty by tu neboli, keby títo duchovia formy pôsobili sami. Mali by akosi svoje sídlo tu, kde tvoria kolégium, na Slnku; a my by sme mali dookola planetárne sféry až k sfére Saturna, pretože by tu boli takpovediac koncentrické gule, sploštené guľovité nádoby ako ezoterné planéty: krajná guľovitá nádoba z najredšej éterickej substancie, ďalšia trochu z hustejšej a najvnútornejšia z najhustejšej éterickej substancie. Keby teda títo duchovia formy pôsobili sami, neboli by tu fyzické planéty, ale guľovité éterické masy - zoskupenia, ktoré by boli ohraničené tým, čo fyzická astronómia dnes nazýva planetárnymi dráhami. Teraz však vo vnútri kozmu zodpovedajú duchom formy aj také duchovné bytosti, ktoré tvoria akoby istý druh rebelov voči svojej vlastnej triede. Tak, ako nachádzame luciferských duchov u bytostí tretej hierarchie, ktorí sa kvôli vytvoreniu samostatného vnútorného života oddeľujú od duchovnej substancie vyšších hierarchií, takisto zisťujeme, že aj v kategórii duchov formy sú takí, ktorí sa oddeľujú, ktorí neprechádzajú ďalším vývinom duchov formy spolu s ostatnými, ktorí však prechádzajú svojím vlastným vývinom. Títo duchovia formy sa protivia normálnym duchom formy, stavajú sa proti nim. A teraz nastáva nasledovné.

Dajme tomu, že by sme na tomto mieste (v Slnku) mali stred duchovného kolégia duchov formy; ten duch formy, ktorý pôsobí na Saturn, by vytvoril túto éterickú guľu, takže by pôsobením tohto ducha formy vznikla takáto sploštená éterická guľa (pozri obr.). Na najkrajnejšom bode tejto éterickej gule pôsobí proti tomuto duchovi formy, ktorý pôsobí zo stredu Slnka, rebel, ten, ktorý je istým druhom luciferského ducha formy. Ten pôsobí proti nemu zvonka dovnútra. Takže tu máme ducha formy, pôsobiaceho zo Slnka navonok odstredivo, ten vytvára ezoterného Saturna, ktorého možno vidieť ako veľkú éterickú guľu so stredom v Slnku. Na periférii pôsobí zo svetového priestoru dovnútra abnormálny duch formy, ktorý sa oddelil od bytia normálnych duchov formy, a spolupôsobením toho, čo pôsobí zo svetového priestoru dovnútra a toho, čo pôsobí zo Slnka navonok, vzniká tu (v bode a) akési prehrnutie éterickej substancie, ktoré sa nakoniec stáva skutočným prerušením, odrezaním - a to je fyzická planéta Saturn. Takže si musíme predstaviť, že tu, kde oko vidí fyzickú planétu Saturn, spolupôsobia dve sily: normálna sila ducha formy, ktorá pôsobí zo Slnka smerom von, a oproti nej v istom bode odštiepený duch formy. Tým

tam vzniká prehrnutie; éter sa prehrnie a toto prehrnutie vidí fyzické oko ako fyzický Saturn. A rovnako je to aj pri fyzickom Jupiteri, fyzickom Marse.

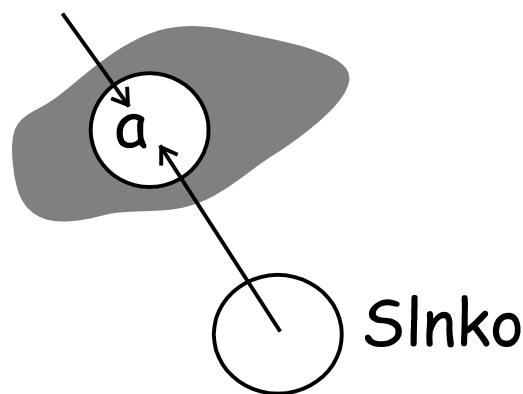

Na tomto osobitnom prípade vidíte, ako vlastne v jednotlivých prípadoch vzniká to, čo nazývame májou, veľkou ilúziou. V skutočnosti na mieste, kam fyzická astronómia umiestňuje planétu, je spolupôsobenie dvoch síl, a len preto, že v skutočnosti je tu vlastne veľké mocné éterické nebeské teleso, ktoré opačne pôsobiace silou dostáva diera, je na jednom mieste prehrnuté, tým vzniká zdanie fyzickej planéty. Pretože v skutočnosti tu máme do činenia s prehrnutím a celkom presne by musela byť vec vykreslená takto: duchovia formy rozprestrelí éterickú substanciu zo Slnka až po určitú hranicu; tu pôsobia proti tomu abnormálni duchovia formy a prehrňajú materiu, takže v éterickej substancii vzniká vlastne diera. Vo vzťahu k pôvodnej éterickej substancii planéty práve tam, kde sa fyzické oko domnieva, že vidí planétu, nie je vlastne nič, a skutočná planéta je tam, kde fyzické oko nič nevidí. To je tá zvláštnosť máje; že na mieste, kde možno vidieť fyzickú planétu, je diera. Možno poviete, že je to čudná predstava, keď vlastne tam, kde vidieť fyzickú planétu, má byť diera, pretože sa budete odvolávať na našu Zem. Naša Zem by musela byť v zmysle toho, čo sme si vyložili, vlastne tiež istým druhom sploštenej gule, ktorá má svoj stred v Slnku, a musela by byť tiež na najkrajnejšom okraji takým prehrnutím, takou dierou. Môžete povedať: To je ale pekná vec! Veď vieme celkom presne, že chodíme po pevnej, masívnej zemi! - Rovnako by sme mohli predpokladať, že tam, kde je Saturn, Jupiter, Mars, by tiež mali byť masívne výplne, a nie diery. A predsa! Aj tam, kde chodíte po našej Zemi, kde sa v zmysle máje domnievate, že chodíte po pevnej, masívnej pôde, aj tam v skutočnosti chodíte po diere. Naša Zem, pokiaľ je fyzickým nahromadením hmoty, je dierou, vývrtom vo svetovom priestore. Celá fyzická hmota vzniká totiž tak, že sa stretávajú sily, pochádzajúce od duchov formy. Tak tu máme stretnutie síl normálnych a abnormálnych duchov formy. Tieto sily na seba narážajú. V skutočnosti vzniká prehrnutie a tým zároveň na tomto mieste rozbitie formy, ale práve len formy. Forma sa rozbieja a vzniká tento závrť. A rozbitá, roztrieštená forma, to je v skutočnosti hmota.¹

¹ Porovnaj: R. Steiner: Die Welt der Sinne und die Welt des Geistes. (Svet zmyslov a svet ducha)

Hmota vo fyzickom zmysle je iba tam, kde sa trieštia formy. A tak sú aj navonok planéty roztrieštenými formami.

V našom planetárnom systéme majú duchovia formy, ako vyplýva z celého rázu doterajších úvah, pomocníkov. Vytvárajú hranice, ako sme to práve opísali. Ale nad duchmi formy stoja duchovia pohybu, nad nimi duchovia múdrosti, nad nimi duchovia vôle, nad nimi cherubovia a nad cherubmi serafovia. Pre všetky tieto duchovné bytosti existujú aj také, ktoré možno porovnávať s tým, čo sme opísali ako luciferských duchov. Takže na najkrajnejšom okraji, tam, kde sa tvorí planéta, nemáme iba pôsobenie duchov formy, ale vždy sa tu niečo odohráva tak, že zo Slnka vychádza pôsobenie normálnych hierarchií a zvonku dovnútra pôsobenie abnormálnych, rebelských hierarchií.

Serafovia a cherubovia, to sú také hierarchie, ktoré patria rovnako k celej hre síl ako duchovia formy. Majú za úlohu zo stredu planetárneho systému, zo Slnka vynášať von silu svetla. Tým, že bytosti vyšších hierarchií, cherubovia a serafovia, sa stávajú nositeľmi svetla, majú teda rovnaký vzťah k svetlu, aký majú sily duchov formy k éterickej substancii. Ako sily normálnych duchov formy vychádzajú von a proti nim pôsobia abnormálni duchovia a tým vzniká závrť, tak pôsobia aj sily, ktoré nesú svetlo, vyplňajúc celý éterický priestor, ale proti nim tu pôsobia abnormálni duchovia (obr. bod a), takže planéta svetlo zadržáva. Rovnako ako zadržáva sily duchov formy, zadržáva aj svetlo, vrhá ho naspäť a javí sa tak ako reflektor, ako odrážač svetla, ktoré mu zo Slnka prinášajú duchovia, označovaní ako cherubovia a serafovia. Preto planéty nemajú žiadne vlastné svetlo, lebo silu svetla, ktoré by im ako bytostiam malo prináležať, keby sa voči normálnym cherubom a serafom otvorili, požadujú pre seba, pretože sa halia do seba, odrezávajú sa od celku. Každá planéta má aj takéto oddelené, odčlenené svetlo. Nie je pravda, že planéty majú iba svetlo požičané od Slnka. Každá planéta má svoje vlastné svetlo, ibaže toto svetlo oddelila, zadržuje ho pre seba, rozvíja ho k samostatnému vnútornému svetelnému životu. Uvidíme, že ho odovzdáva iba svojim vlastným bytostiam prírodných ríš, ktoré na dotyčnej planéte sú. Svetlo, ktorému sa majú otvoriť, ktoré majú prijať zvonku, ktoré im

prinášajú zo Slnka cherubovia a serafovia, pred tým sa uzavierajú, vrhajú ho naspäť. Preto sú pre svetový priestor hviezdami, ktoré nemajú vlastné svetlo. Takže vo svetle, ktoré prúdi zo Slnka, sa vytvára akési prehrnutie a planéta sa takto vrhá proti svetlu prúdiacemu zo Slnka, zachytáva ho a odráža ho späť.

To, čo sme pozorovali v hviezdnom svete, je pre ezoterný zrak niečo celkom iné, ako sa javí fyzickej astronómii. To, čo je pre ňu prítomné, nie je ničím iným ako opisom máje, a len za touto majú je pravda; pretože pravdou za hmotným svetom je duchovný svet. Hmotný svet v skutočnosti ani vôbec neexistuje. To, čo nazývame hmotným svetom, je vzájomná hra síl duchovného sveta.

Takto sme sa dnes pokúsili opísať, ako vlastne taký planetárny systém vzniká. Vo vonkajšom svete, vo svete prírodnej vedy sa o vzniku takéhoto planetárneho systému vie vlastne veľmi málo, pretože podľa fyzickej astronómie planetárny systém síce tiež vznikol akýmsi nakopením éterickej substancie, ale zabúda sa pri tom napodiv na najdôležitejšiu zásadu, ktorá by mala platiť pre každú prírodnú vedu. Ako často sa rozpráva deťom v škole - neviem, či sa to deje aj tu, ale v Strednej Európe sa rozpráva, ako v zmysle Kant-Laplaceovej teórie vzniku slnečnej sústavy (dnes sú tieto veci trochu zreformované, ale pri sledovaní princípu na tom nezáleží) rotovala tu akási prahmota a potom sa oddelili jednotlivé planetárne gule. A aby to bolo dosť názorné a pochopiteľné, deťom sa na malom experimente predvádza, ako ľahko môže vzniknúť planetárny systém. Z olejovej substancie vytvoríme veľkú kvapku, ktorú necháme plávať na vode a v smere rovníka urobíme umelo kruh a prestrčíme ním kartu. Zhora potom od pólu k pólu prestrčíme ihlu, ktorou začneme otáčať a hľa, z tejto olejovej kvapky umelo vznikne malý rozkošný planetárny systém. Celkom v zmysle Kant-Laplaceovej teórie vzniku sveta sa tu oddelujú malé kvapôčky, ktoré potom rotujú, a v strede zostáva väčšia kvapka, Slnko. Je celkom prirodzené, že sa to mládeži predkladá ako názorný dôkaz, že toto sa raz mohlo odohrať vo veľkom svetovom priestore. Robí sa však pri tom jedna obrovská chyba, ktorá by sa v prírodnej vede nemala nikdy robiť. Pri žiadnom experimente sa nesmie zabúdať na určité podmienky. Ten, kto zabúda na podmienky, bez ktorých experiment nemôže nastať, nepopisuje vec prírodovedecky správne. Keď vynecháte nejakú podstatnú podmienku, tak nepopisujete vec prírodovedecky správne. A podstatnou podmienkou pri vzniku tohto planetárneho systému je to, že tu stojí pán učiteľ a otáča to, inak by sa to celé nemohlo uskutočniť. Takže Kant-Laplaceova teória by bola možná iba vtedy, keby jej zástupcovia predpokladali vo svetovom priestore obrovského učiteľa, ktorý by otáčal celou éterickou masou. Malé logické chyby si ľudia možno nie vždy všimnú, ale často si nevšímajú také zásadné chyby, ktoré sú v základoch celkového myslenia o svete. Nuž, veľký pán učiteľ, ktorý by tam vonku otáčal svetovou osou, tu nie je, ale sú tu jednotlivé duchovné bytosti rozličných hierarchií, ktoré súhrou svojich síl vytvárajú rozdelenie a usporiadanie pohybu jednotlivých nebeských telies. To je

protiargument pre tých, ktorí sa domnievajú, že obyčajná materialistická teória, ako je vyjadrená v Kant-Laplaceovej hypotéze alebo v neskorších hypotézach, postačuje na vysvetlenie svetového systému a nie je potrebné reflektovať na niečo iné, ako to robia ezoterici. Tým, ktorí z materialistického stanoviska namietajú niečo proti tejto živej súhre hierarchií, treba odpovedať nasledovne: so zásadnou chybou, ktorú musia robiť všetky materialistické hypotézy o kozme, sa nikam nedostaneme, pretože neexistuje možnosť vysvetliť planetárny systém bez toho, aby sme si nevzali na pomoc to, čo ezoterný zrak naozaj vidí. Avšak tomuto ezoternému zraku sa často ukazuje, že to, čo sa musí opisovať fyzickými zmyslami, je v skutočnosti vlastne niečo celkom iné. Takže to, čo vidí oko, nie je vlastne nič iné ako odrazené svetlo, ktoré sa odráža tým, že serafovia a cherubovia vynášajú slnečné svetlo do svetového priestoru a proti nim sa vrhajú, takpovediac, luciferskí cherubovia a serafovia, ktorí do substancie slnečného svetla vsúvajú temnotu, pretože svetlo zadržávajú vo svojom vnútri a dožadujú sa vlastného svetla pre planétu.

Tieto myšlienky, ktoré boli teraz vyslovené na základe ezoterných pozorovaní a ezoterných bádání, grandióznym spôsobom predniesol svojim žiakom v poatlantskej dobe po prvý raz veľký *Zarathustra*. Všetko, čo vyžaruje zo Slnka do svetového priestoru podobným spôsobom, ako sme to dnes opísali o bytostiach vyšších hierarchií sústredených na Slnku, to *Zarathustra* pripísal duchovi, ktorého nazval *Ahura Mazdao* alebo Ormuzd. Proti každému duchovi, ktorý zo stredu Slnka vynáša do okolia sily svojej bytosti, sa všade vrhajú abnormálni duchovia jednotlivých hierarchií, ktorí tvoria spoločne ríšu *Ahrimana*. Uvidíme však, že musíme ešte oddeliť ríšu *Ahrimana* od ríše *Lucifera* - o tom ešte si pohovoríme podrobnejšie - aj vo vzťahu k planetárnemu systému. Na záver tejto úvahy si treba len všimnúť, že *Zarathustra* svojim žiakom túto súvislosť svetla *Ahura Mazdao* alebo Ormuzda, vyžarujúceho zo Slnka, do ktorého sa vsúva *Ahrimanova* ríša, symbolicky naznačil svojím spôsobom, keď povedal: *Čo vychádza zo Slnka, si symbolicky predstavme ako to, čo cherubovia a serafovia vynášajú so svetlom. To, čo sa proti tomu vrhá od všetkých abnormálnych duchov vyšších hierarchií, čo tam títo prehrnújú, to si predstavme ako to, čo je zabraté temnotou, t. j. zvnútra uväzneným vlastným svetlom, ktoré sa navonok prejavuje ako temnota.* To *Zarathustra* predstavil ako ríšu *Angramainyua*, *Ahrimana*. Tak vidíme, ako vychádzajúc z Prednej Ázie práve táto náuka, ktorá je nám aj dnes určitým spôsobom podávaná, ako k nám tento náhľad prichádza po prvý raz v kultúre *Zarathustru*. To je to, čo nás vždy vo vzťahu k vývinu ľudstva naplňa takými významnými pocitmi, že sami prichádzame na určité veci, ktoré, aj keby sa vôbec nič nedochovalo a v akašickej kronike by sa nedalo nič vyskúmať, by nám jednoducho poskytlo dnešné ezoterné bádanie, a tieto veci potom znovu odhaľujeme u veľkých učiteľov dávneho. A keď sa prenikneme pravdou, ktorú možno v súčasnosti nájsť v ezoternom výskume, a keď nám tá istá pravda zažiari

od starých učiteľov a vodcov ľudstva, až potom nadobudneme k týmto vodcom ľudstva správny vzťah. Až potom nám ožijú, až potom ich správne pochopíme. Potom sa nám stane aj evolúcia ľudstva mohutným rozhovorom, ktorý vedú duchovia, ibaže sa na seba neobracajú v priestore, ale v na seba nadväzujúcich časových periódach, navzájom sa osvetľujú, dopĺňajú a stále ďalej a ďalej vedúc prúd kultúry.

VII.

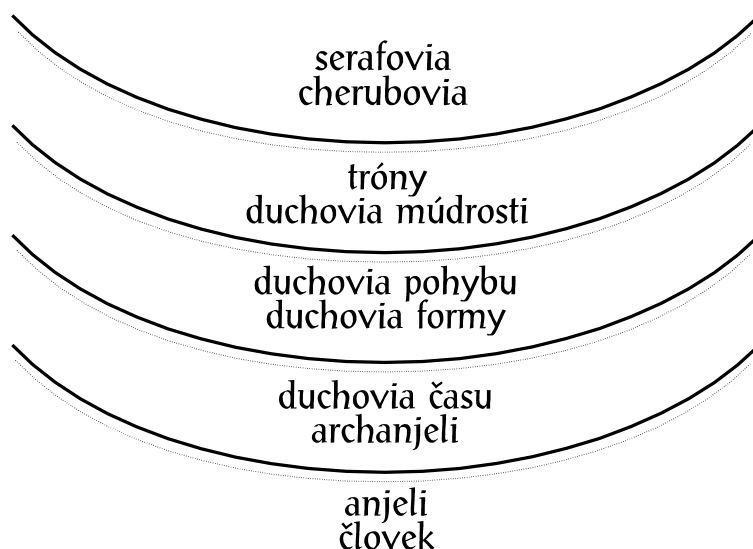
Aby sme získali predstavu o povahe bytostí vyšších hierarchií, nastúpili sme vnútornú mysticko-ezoterickú cestu. Táto najprv smerovala zvnútra navonok; teraz ju hľadáme zo strany obyčajného vedomia. Javy na človeku a na jeho planéte nie sú zrozumiteľné, ak neprihliadneme k bytostiam hierarchií. Pre iné planéty našej planetárnej sústavy pôsobí podobný systém. Výsledok sa pre jasnovidca javí rovnaký len potiaľ, pokiaľ prihliada k prácam hierarchických bytostí od serafov dolu k duchom múdrosti. U duchov pohybu a formy to však už nie je rovnaké: ich činnosti sa na jednotlivých obežniciach od seba líšia. Niečo podobné sa deje aj u bytostí vo vnútri stálice: na jej vývoj pôsobia aktívne kategórie až k duchom múdrosti; duchovia pohybu a formy pôsobia na to, čo stálicu obklopuje v planetárnej sústave. Na Mesiaci nemožno nájsť stopy ľudskej, zvieracej alebo anjelskej činnosti. Pôsobia tu však sily archanjelov ako aj duchov času. Zvláštnosti rôznych orgánov človeka podľa rôzneho pôsobenia vyšších článkov na ne. Impresie, dojmy pre ezoterný zrak: Planetárna sústava vytvára postupne vo vnútri seba samej, vo svojich mesiacoch svoju mŕtvolu. Súhrn planét určitej sústavy je živým telom planetárneho systému, podobným tomu, čo poznáme u zvierat a primitívnych ľudí. V stálici vníma ezoterný pohľad ako pôsobiace to, čo je v planetárnej sústave éterickým telom, podobajúcim sa éterickému rastlinnému telu, ešte nezmiešanému s astrálnym telom. Zo stálice ako zo stredu planetárnej sústavy vyžarujú životné sily. Všade je prirodzene pričlenená k bytostiam astrálna substancia. Avšak obežnica nie je vyplnená len normálnou substanciou vlastnej astrálnej podstaty: nachádzame v nej aj ľudské a luciferské škodlivé substancie. Všetko meteorické a kometárne sa usiluje o zhromaždenie a odstránenie týchto škodlivých substancií. Luciferské škodliviny sa odvádzajú z planetárnej sústavy kométami.

Z doteraz prednesených prednášok ste vyrozumeli, že ak sa na planetárny systém zahľadíme, ak sa na hviezdne nebo vôbec zahľadíme, javí sa pre náš fyzický zrak skutočne len ako nejaká mája, len ako veľká ilúzia. Že k realite, k skutočnosti dospejeme len vtedy, keď postupne získame vedomosti o tom, aké duchovné bytosti v týchto rozličných nebeských telesách v skutočnosti pôsobia. Pri našom pozorovaní sme sa museli najskôr pokúsiť poznať jednotlivé duchovné bytosti, ktoré vo svetovom priestore, vo hviezdnom systéme pôsobia. Inými slovami, museli sme sa pokúsiť poznať rozličné bytosti troch, nad ľuďmi sa nachádzajúcich hierarchií. Všimli ste si, milí priatelia, že sme si doteraz bytosti týchto hierarchií približovali tým, že sme všade poukazovali na cesty, po ktorých môže ezoterné vedomie skutočne dospieť k nejakému druhu vnímania, k nejakému druhu pochopenia oných bytostí, ktoré sa nad ľuďmi bezprostredne v nadzmyslovom svete nachádzajú. Aby sme o charaktere bytostí vyšších hierarchií získali nejaký druh predstavy, predstavy čisto duchovno-duševnej, vydali sme sa vnútornou, temer mysticko-ezoterickou cestou. Iba poslednú hodinu sme sa pokúsili, takpovediac, prejsť máličko od vnútorného k vonkajšiemu a ukázať, ako sa cez spolupôsobenie duality v hierarchiách - vlastne normálnych hierarchických bytostí a luciferských hierarchických bytostí - realizujú čisto vonkajšie, zmyslami viditeľné formy hviezd. V dnešnej prednáške by som chcel, skôr ako pokročíme v našej ezoternej úvahe, nájsť cestu z inej strany. Totiž z tej strany, ktorá je obyčajnému vedomiu daná a ktorá sa potom znovu spojí s cestami, ktoré sme prebrali na predchádzajúcich hodinách. Keď pôjdeme touto, skôr zovňajšou

cestou, vychádzajúcou zo skutočností, ktoré pre obyčajné vedomie existujú, budeme sa, samozrejme, musieť odvolávať na všeličo z predchádzajúcich hodín. Keď normálnym vedomím nazeráme do kozmického priestoru, nachádzame nebeské telesá rôzneho druhu. Tieto nebeské telesá rozlišovala a popísala dokonca aj vonkajšia materialistická astronómia. Dnes máme v úmysle prihliadnúť k tomu, čo vo vnútri planetárneho systému bolo do určitej miery zjavné už vonkajšiemu vedomiu, materialistickej astronómii. Máme tu samotné planéty, Slnko ako im protistojacu a planéty ovládajúcu stálicu, a okolo planét krúžiaci mesiace (keď teda hovoríme o našej Zemi, náš Mesiac), a vo vnútri planetárneho systému máme ony pozoruhodné hviezdy, ktoré tak ťažko dokážeme zaradiť do celkového obrazu planetárneho systému. Máme meteorické telesá a kométy. Odhliadnime spočiatku od všetkého ostatného vo hviezdnom systéme a vo vnútri planetárneho systému berme do úvahy túto štvoricu - planéty, stálice, mesiac a kométy. Chceme si len ujasniť samozrejmu skutočnosť, že je pre vonkajšie, normálne vedomie skutočne možné len pozorovanie samotnej planéty, a síce onej planéty, na ktorej sa toto normálne vedomie nachádza, t.j. pre obyvateľov Zeme pozorovanie Zeme ako planéty. Všetko ostatné je vskutku pre normálne vonkajšie vedomie, dá sa povedať, zatiaľ pozorovateľné len z úplne vonkajšej strany. K tomuto vonkajšiemu deleniu, ktoré poskytuje normálne vedomie, chceme pristúpiť za predpokladov, ktoré nám dáva ezoterická cesta.

Doteraz sme v rade bytostí, ktoré prichádzajú do úvahy, rozlišovali samotného človeka ako predbežne stojaceho temer na najnižšom stupni hierarchického rebríka. Potom sme vystúpili najprv cez tri kategórie tretej hierarchie a charakterizovali sme zodpovedajúce bytosti, ktoré nazývame podľa západnej ezoteriky anjeli alebo angeloï, archanjeli alebo archangeloï a archai. Ako ďalšiu hierarchiu máme potom nad ňou stojacu hierarchiu oných bytostí, ktoré sme označovali ako duchovia formy, duchovia pohybu a ako duchovia múdrosti a nad nimi duchovia vôle alebo tróny, ďalej cherubovia a serafovia. Keď prihliadneme k radu jednotlivých bytostí, k rebríku hodnotových stupňov jednotlivých hierarchických bytostí, máme pred ezoterickým vedomím najskôr pozemské vzťahy. Keď človeka a všetko to, čo k nemu na jeho planéte patrí, chceme pozorovať vcelku, máme, ako sme videli, skutočne do činenia so všetkými týmito bytosťami. Počas posledných hodín sme videli, že javy týkajúce sa človeka na jeho planéte nie sú duchovne vysvetliteľné, keď nevezmeme do úvahy tieto bytosti. Videli sme, že od človeka až po duchov času máme do činenia s bytosťami, ktoré hrajú svoju rolu predovšetkým v ľudskom dejinnom kultúrnom procese, takže v týchto bytostiach tretej hierarchie vidíme to, čo ľudí v priebehu vývoja Zeme posúva krok za krokom dopredu, čo riadi kultúrny vývoj. Ďalej sme videli, že zatiaľ čo bytosti tretej hierarchie ostávajú v kultúrnom procese hore, určití ich potomkovia, ktorých sme nazvali prírodnými duchmi, zostupujú do sveta

prírodného diania a pôsobia ako prírodní duchovia. Videli sme ďalej, že ak berieme do úvahy samotnú planétu, to, čo k planéte patrí, sa nedá vysvetliť, kým si jej formu nepredstavíme konkrétne pomocou duchov formy, jej vnútornú pohyblivosť a čulosť pomocou duchov pohybu, planetárne vedomie pomocou duchov múdrosti. Tým sme sa zastavili vo vnútri planéty, teda vo vnútri toho, čo zo Zeme napríklad patrí človeku. Ďalej sme videli, že ak by pôsobili len tieto vysoké bytosti až po duchov múdrosti, planéta by nehybne stála. Že sa pohybuje navonok, že má impulz k pohybu, to sme museli pripísať duchom vôle. A že je pohyb koordinovaný vo sfére celého planetárneho systému, to musíme pripísať cherubom. Tým sme ale už zostavili celý planetárny systém. Tým, že sú jednotlivé planéty riadené tak, že tvoria spolu systém, je daný predpoklad, že to celé bude riadené zo stálic. A sú to serafovia, ktorí sa z planetárneho systému dorozumievajú so svetovým priestorom, so susednými planetárnymi systémami. Mohli sme to porovnať s tým, že ľudia v sociálnej súvislosti tiež nekonajú len jednotlivo, sami za seba, čo sa dá prirovnať k riadeniu duchmi vôle, ale že sa navzájom dorozumievajú pomocou reči. Tak sa pomocou serafov uskutočňuje dorozumievanie od jedného planetárneho systému k druhému. Serafovia sú pre planetárny systém temer tým, čím je na Zemi reč, ktorá ľudí skutočne spája, drží pohromade a vedie k dorozumeniu. Serafovia prenášajú správy z jedného planetárneho systému do druhého. O tom, čo sa deje v jednom planetárnom systéme, podávajú správu ďalšiemu planetárnemu systému. Tým sa svet planetárnych systémov uzatvára a tvorí jeden celok.

Túto postupnosť hierarchických bytostí sme teda v podstate museli uviesť, pretože všetko to, čo z týchto hierarchií vychádza ako sily, ako účinky, sa dá vnímať na celom prejave človeka na jeho planéte. Tak ako nás ezoterný pohľad učí, že tento celý systém bytostí má do činenia so Zemou ako planétou, tak má

podobne do činenia podobný systém s ďalšími planétami. Keď človek pomocou všetkých prostriedkov, ktoré sú mu k dispozícii, zameria svoj ezoterný pohľad na ďalšie planéty nášho planetárneho systému, dospeje k tomu, že tie isté skúsenosti, ktoré získame, keď sa ako ľudia priblížime k serafom alebo k cherubom alebo k trónom, získame aj vo vzťahu k iným planétam. Inými slovami, všetko, čo som vám načrtol ako nevyhnutné, na pozdvihnutie k nejakej serafínskej, cherubínskej bytosti, k bytosti, ktorá patrí do radu trónov, všetko to, čo človek musí urobiť, aby sa pozdvihol k týmto duchom, pokiaľ oni spolupôsobia na dejoch planéty Zeme, všetko to človek nájde tiež, keď pozorujúc ezoterným pohľadom, sleduje, povedzme, Saturn alebo ďalšie planéty nášho systému. Presne tým istým spôsobom musíme postupovať nadol až k duchom pohybu. Serafovia, cherubovia, tróny, duchovia múdrosti: potiaľ je výsledok ezoterného pohľadu pre jednotlivé planéty nášho planetárneho systému rovnaký, či už pozorujeme Mars, Jupiter, Merkúr alebo Venušu. Keď pozorujete činnosť serafov, cherubov, trónov a duchov múdrosti, všade nájdete rovnaké výsledky. Oproti tomu už nenachádzame rovnaké výsledky, keď na ďalších planétach nášho systému pozorujeme, aké účinky pochádzajú od duchov pohybu a od duchov formy. Inými slovami, keď sa pokúsime zamerať svoj ezoterný pohľad na niektorú inú planétu, povedzme na Mars, a pýtame sa, ako pôsobia serafovia, cherubovia, tróny, duchovia múdrosti na Marse? ...potom dostaneme odpoveď: pôsobia tam práve tak ako na našej Zemi. Keď sa opýtame to isté pre duchov pohybu a duchov formy, tak to nie je to isté, tu sa činnosti týchto dvoch kategórií vyšších hierarchií na jednotlivých planétach navzájom odlišujú. Takže pre každú jednotlivú planétu nášho planetárneho systému musíme jednotlivých duchov formy a jednotlivých duchov pohybu rozlišovať zvlášť; každá má svojich vlastných.

Teraz môžeme ezoterne školeným zrakom pozrieť aj na samotné Slnko, na stálicu. Keď chceme samotnú stálicu spoznať v jej podstate, musíme dávať pozor, aby sme do pozorovania stálice nevmiešavali to, čo nemá v podstate význam pre stálicu, ale pre planéty okolo nej. Aby sme si dobre rozumeli. Predvčerom sme uviedli, ako všetky tieto bytosti vyšších hierarchií až dolu, po duchov formy, teda od serafov nadol po týchto duchov formy, pôsobia vo svetovom systéme vlastne ako istý druh kolégia, ktoré má sídlo na Slnku. Takže východiskom pôsobenia týchto duchov je v skutočnosti Slnko. Keď sme teda dnes uviedli, že napríklad Mars má svojich vlastných duchov formy, tak isto Jupiter a tak isto Zem, tak si musíme predstaviť, povedané obrazne (so zreteľom na tieto vznešené pomery je všetko viac-menej obrazom), že sídlo, strategický bod pôsobenia len duchov formy Marsu, duchov formy Jupitera, atď. je stále Slnko, stálica. Odtiaľ títo duchovia pôsobia; ale duchom formy, ktorí pôsobia na Mars, je táto oblasť pôsobnosti pridelená zo Slnka, pôsobia ako duchovia formy zo Slnka na Mars, tak ako iní na Zem, iní na Jupiter. To, čo takto konajú, je činnosť, ktorá tomuto

systemu prospieva. Teraz sa však nepýtame, čo vychádza zo Slnka, zo stálice k planétam; ale čo sa deje vo vnútri oblasti stálice samotnej pre jej vlastné bytosti, pre vlastný vývoj bytostí na stálici. Mohli by sme to, pravda, brať asi tak, ako keď jeden človek robí niečo pre iných. Nemuseli by sme túto činnosť, ktorú človek koná pre iných, najprv chápať tak, že táto činnosť musí bezprostredne niečo znamenať pre jeho vlastný vývoj. Tá prospieva iným. Tak prospieva činnosť duchov pohybu a duchov formy, ktorá sa tu myslí, planetárnemu systému. Teraz sa však pýtame: ako sa odohráva vývoj na stálici ako takej, ako na nejakej bytosti, odhliadnuc od toho, že je stálica obklopená planétami? Čo sa zúčastňuje na vývoji bytostí na samotnej stálici? A tu sa dostávame skutočne k tej istej hranici. Keď totiž zameriame ezoterný pohľad na stálicu, teda zatiaľ v našom planetárnom systéme na Slnko, musíme povedať: určitú moc nad bytosťami Slnka majú len tie duchovné bytosti vyšších hierarchií, ktoré zostupujú od serafov dolu až po duchov múdrosti. Tí sú aktívni vo vývoji stálice samotnej a jej bytostí, zatiaľ čo duchovia pohybu a formy nemôžu, takpovediac, urobiť pre vývoj bytostí na samotnej stálici nič, ale majú pridelené práve to, čo stálicu v planetárnom systéme obklopuje.

Keď sa teda zahľadíme na stálicu, môžeme povedať: život na stálici je taký vznešený, taký veľkolepý, taký mohutný, že bytosti, ktoré sa na stálici vyvíjajú, môžu mať čo do činenia len s bytosťami takej vznešenosti ako serafovia, cherubovia, tróny a duchovia múdrosti, zatiaľ čo tie bytosti, ktoré prekonávajú svoj vývoj na vlastnej stálici, samé prekonávajú evolúciu, totiž duchovia pohybu a formy nie sú schopní nič pre jej vývoj urobiť. Nemajú takú vysokú hodnotu. Tí, ktorí ešte pre ľudstvo planéty znamenajú niečo nesmierne, nemajú pre bytosť stálice žiadny význam. Sú bezmocní na to, aby zasahovali do evolúcie stálice. Keď teda zoberieme do úvahy na jednej strane bytosť planéty a zatiaľ odhliadneme od človeka, ktorý býva na našej planéte, tak môžeme povedať: pre planétu, pokiaľ má táto planéta v slnečnej sústave svoje miesto, majú na vývoj vplyv bytosti smerom nadol až po duchov formy. Takže nadol až po duchov múdrosti počítame sféru vplyvu stálice, nadol až po duchov formy sféru vplyvu planéty.

Teraz nám vo vnútri planetárneho systému ostávajú ešte dva typy svetových telies: mesiace a kométy. A otázka teraz znie: ako sa tieto svetové telesá javia ezoternému pohľadu? Keď sa ezoterný pohľad zameria na Mesiac, obiehajúci okolo našej Zeme, aké druhy pôsobenia tam nájde?

Z toho, čo sa na Zemi vyvíja ako ľudský život, nenájde človek ezoterným pohľadom na Mesiaci nič. Evolúcia, podobná ľudskej, sa na Mesiaci nájst nedá. Práve tak málo sa na ňom dá nájst to, čo by vo vzťahu k jeho evolúcii bolo podobné našej zvieracej ríši. To oboje sa na našom Mesiaci ezoterným bádáním nájst nedá. Tým nechcem povedať, to by bolo skutočne banálne a povrchné, že na Mesiaci nepobiehajú ľudia vtelení do fyzického tela alebo také zvieratá, aké sa

vyskytujú na Zemi. Ale keď ezoterik niečo také povie, myslí tým niečo podstatne iné. Mohlo by to byť naozaj tak, že niečo také ako vyššie články ľudskej prirodzenosti, že ľudské ja alebo ľudské astrálne telo by mohli za iných podmienok existovať na nejakom svetovom telese a tam sa vyvíjať bez toho, že by boli vtelené do ľudského fyzického alebo éterického tela. Bolo by mysliteľné - a také pomery skutočne existujú - že by mohla existovať nejaká evolúcia v duchovnom zmysle, napríklad na Mesiaci, bez toho, že by išlo o vonkajšie vtelenie, vonkajšie vyjadrenie bytosti ako u ľudí. Ale práve to nie je ten prípad. Niečo ako ľudské dejiny, ako vývoj bytostí, ktoré by sa aj duševne podobali na ľudí alebo na naše zvieratá, sa na Mesiaci nenachádza. Ale aj keď vystúpime od človeka smerom nahor k oným bytostiam, ktoré sme nazvali najbližšími vodcami človeka, ktoré sme v rade bytostí vyšších hierarchií označili ako anjelov, ani potom na Mesiaci nenachádzame ich evolúciu, evolúciu anjelov. Nenájdeme tam žiadne pôsobenia, žiadne sily, ktoré by vychádzali z pôsobenia anjelov alebo angeli na Zem. Charakterizovali sme pomerne presne, čo majú tieto bytosti pre ľudí na Zemi za úlohu. Avšak takéto zasahovanie sa na Mesiaci nekoná. Nenachádzame, takpovediac, nikde ani stopu po nejakej ľudskej alebo zvieracej činnosti alebo po nejakej takej, akú poznáme pri anjeloch.

Ak ďalej vezmeme do úvahy sily, ktorými archanjeli posúvajú ľudskú evolúciu dopredu, a ak ezoterný pohľad nasmerujeme na Mesiac, potom tam prekvapujúco tieto sily konečne nájdeme: ezoterný pohľad nachádza na Mesiaci tie isté pôsobiace sily, ktoré nachádza vo vývoji nejakého národa počas zemského vývoja v jeho národnom duchu, v jeho archanjelovi. Archanjel, ak duchovne riadi život národa, existuje vo svojej charakteristickej svojráznosti ako sily na Mesiaci, a prihovára sa nám, keď zameriame svoj ezoterný pohľad na Mesiac. Ak do úvahy vezmeme podstatu oných duchovných bytostí, ktoré označujeme ako archai alebo duchovia času, oných bytostí, ktoré preberajú a ďalej riadia pozemskú evolúciu od epochy k epoche - teda napríklad od egyptskej kultúry ku gréckej alebo od gréckej k našej súčasnej - keď sa dopracujeme k ezoternému videniu síl, ktoré tu cez duchov času pôsobia pri riadení evolúcie, potom tie isté charakteristické druhy síl nájdeme opäť, keď pozrieme na to, čo nám v ústrety žiari z Mesiaca. Tak, ako sme mohli pre planétu označiť ako jej sféru bytosti duchovných hierarchií nadol až po duchov formy, tak môžeme pri Mesiaci stanoviť hranicu a povedať: sféra Mesiaca sa rozprestiera nadol až do oblasti archanjelov (pozri obr. na strane 68).

Teraz bude pre naše ďalšie pozorovanie prospešné, ak z hľadiska ezoteriky ďalej porovnáme Mesiac, planéty a stálicu. Pri takom pozorovaní je potrebné osvojiť si najskôr správne predstavy o tom, čo existuje už na človeku samom, a síce na fyzickom tele človeka, a čo obyčajná materialistická anatómia a fyziológia našej vedy už vôbec neberú do úvahy. Čo robí obyčajný dnešný anatóm, keď robí prehliadku fyzického tela? No, prehliada, povedzme, kúsok pečene, potom kúsok

nervovej a mozgovej hmoty len ako vedľa seba ležiace substancie. Prehliada obidve substancie tak, ako keď dve veci položí vedľa seba a navzájom ich porovnáva, čisto vonkajškovo. Materialistický anatóm alebo fyziológ neuvažuje, že keď máme pred sebou kúsok mozgovej substancie a kúsok pečenej substancie, máme pred sebou úplne, radikálne odlišné veci. Na určitých častiach nášho tela pracujú vyššie telá, nadzmyslové články úplne inak ako na ostatných častiach. Tak napríklad keď máme kúsok mozgovej hmoty, ide o to, že by celá tá štruktúra, celý ten útvar nemohol vzniknúť bez toho, aby túto hmotu prepracovalo nielen éterické telo ale aj telo astrálne. Astrálne telo preniká mozgovou hmotou, prepracováva ju a vo vnútri akejkoľvek nervovej hmoty neexistuje nič, na čom by astrálne telo nespolupracovalo spolu s telom éterickým. Naproti tomu si vezmime kus pečene; tu si to musíte predstaviť tak, že síce astrálne telo pečeň prestupuje tiež, ale v pečeni nič nerobí, na organizácii pečene nemá žiadny podiel. Oproti tomu na organizácii, na štruktúre pečene preberá celkom podstatný podiel telo éterické. Rôzne orgány u človeka sú vlastne celkom odlišné veci. Kus pečene je niečo, čo môžeme študovať len vtedy, keď vieme, že tam má éterické telo so svojimi silami podstatný podiel a že astrálne telo síce pečenu preniká ako voda špongiou, ale na tvorbe pečene, na jej vnútornej organizácii nemá žiadny mimoriadny podiel. Kus mozgovej hmoty si nemôžeme predstaviť inak ako tak, že na jej tvorbe má podstatne veľký podiel astrálne telo a telo éterické len nepatrný. Naproti tomu na celej štruktúre krvného systému až po stavbu srdca má svoj podstatný podiel naše ja, zatiaľ čo na organizácii nervovej hmoty ako takej nemá ja vôbec žiadny podiel, o ostatných orgánoch nehovoriac.

Keď teda o fyzickom tele človeka uvažujeme v zmysle ozajstnej ezoteriky a nie len ezoternej schématiky, tak zistíme, že sú v jeho rôznych orgánoch zložky rôznej hodnoty, rôznej podstaty, celkom rôznej prirodzenosti. Môžeme povedať, že to, čo je na človeku dôležité, pečeň alebo slezina, závisí od vyšších článkov, ktoré do nich zasahujú. Pečeň a slezina sú celkom odlišné orgány. Na tvorbe sleziny má mimoriadne silný podiel telo astrálne, zatiaľ čo na pečeni nemá temer žiadny. Všetky tieto veci raz, a to nie vo veľmi vzdialenej budúcnosti, budú musieť študovať aj fyziológovia a anatómovia, pretože ak sa tieto veci budú klásť vedľa seba ako hrach a fazuľa, ako to dnes formálna anatómia a fyziológia činí, budú sa postupne v materialistickom opise ľudských, zvieracích a rastlinných orgánoch objavovať skutočnosti, ktoré nebudú mať žiadny zmysel. V akom vzťahu stojí nejaká vec vo svete alebo v človeku voči duchu, takou vlastne je, taká je jej podstata. A tak, ako je to u človeka, je to aj vo hviezdnom systéme. Mesiac je niečo úplne iné ako planéta alebo stálica. Keď sme si už objasnili, že vzťahy bytostí vyšších hierarchií sú iné k stálici, iné k planéte a iné k mesiacu, potom aby sme mohli charakterizovať rozdiely medzi mesiacom, planétou a stálicou, musíme vziať do úvahy ešte nasledovné. Vyberme z planetárneho

systemu, akoby sme to vylúpli, všetko, čím sú mesiace pre jednotlivé planéty. To znamená, odmyslime si na moment samotnú stálicu, odmyslime si planéty, takže v planetárnom systéme ostanú len mesiace. Keď sa ezoterný pohľad zameria tak, že pozoruje len to, čo som vám práve zdôraznil - mesiace, všetko, čím mesiac vo vnútri planetárneho systému je, všetko, kde sú sily až dolu po archanjelov tie isté ako na našej Zemi v postupnej evolúcii ľudstva, potom získame celkom určitý dojem, celkom určitú ezoternú skúsenosť. Túto skúsenosť môžeme získať aj druhýkrát.

Pravdaže ten, kto pristupuje k veciam praktickým ezoterným pohľadom, ten si môže, keď má dostatočne silnú vôľu, z planetárneho systému odmyslieť stálice a planéty: ostanú mu len mesiace a svoj pohľad zameria na to, na čo sa takto pripravil. A teraz musíme nájsť ešte niečo iné, kde by sme nadobudli tú istú impresiu, ten istý dojem, ktorý máme zo všetkých mesiacov jedného planetárneho systému. Ten istý dojem, ktorý má človek zo všetkých mesiacov, má presne vtedy, keď pozoruje ľudskú mŕtvolu, fyzické telo, ktorého nositeľ práve alebo pred krátkou dobou prešiel bránou smrti. Aj keď tie veci navonok vyzerajú odlišne, to, čo dnes prírodné vedy udávajú ako vonkajšiu rozdielnosť, je mája. Čo sa ezoternému pohľadu javí ako dojem, keď my ako ľudia s týmto dojomom stojíme voči mesiacom planetárneho systému na jednej strane, a dojem, ktorý v nás vyvoláva fyzické telo, ktoré bolo svojím éterickým, astrálnym telom atď. opustené na strane druhej, je to isté. Z toho vyplýva ezoterný poznatok, že si planetárny systém v podobe neustále vznikajúcich mesiacov vo vnútri seba samého postupne vytvára svoju mŕtvolu. Všetky mesiace planetárneho systému sú tým, čo sa doň ako mŕtvola planetárneho systému neustále včleňuje. Rozdiel oproti človeku je ten, že od chvíle, kedy svojou bytosťou prechádza do stavu, v ktorom sa nachádza planetárny systém, keď tvorí svoje mesiace, človek svoju mŕtvolu vylučuje, zatiaľ čo planetárny systém mŕtvolu uchováva v sebe, to odumierajúce uzatvára, zhusťuje do mesiacov. Je to tak, ako keby človek, keď prechádza bránou smrti, neodložil svoje fyzické telo, ale ho zvinul do nejakých útvarov či orgánov, a nejakou silou, ktorú v sebe má, ho vláčil ďalej so sebou. Vo svojich mesiacoch vláči planetárny systém so sebou skutočne svoju vlastnú, stále sa meniacu mŕtvolu, ktorá sa vyvíja, ktorá sa nachádza v evolúcii.

Teraz pôjdeme ďalej a skúsime opísať ten dojem, aký má ezoterný pohľad, keď si odmyslí všetky mesiace planetárneho systému, stálicu a eventuálne sa vyskytujúce kométy. Keď teda pozoruje celý systém planét, predstaví si ho pred svojím ezoterným pohľadom, keď na seba úplne koncentrovane nechá tento systém planét pôsobiť, dojem sa vyjasní a vstúpi sa do jeho pamäti, aby ho mohol charakterizovať. Neskôr potom musí opäť tento dojem porovnať s niečím ďalším, čo sa od dojmu, ktorý získal z jednotlivých planét, odlišuje. Keď človek hľadá niečo, čo v ňom vytvára taký dojem ako súhrn planét jedného systému,

prichádza vo svojom najbližšom pozemskom okolí k dojmu, ktorý získava, keď na seba nechá pôsobiť rôzne formy zvierat. Dosiagnúť tento dojem úplne, je mimoriadne ťažké, ale človek ho môže získať čiastočne, keď nechá na seba pôsobiť rôzne zvieracie formy. Človek nemôže naraz získať ezoterný dojem zo všetkých zvierat na Zemi, to by bolo príliš komplikované; ale človek môže urobiť kompromis, keď na seba nechá pôsobiť aspoň niektoré charakteristické zvieracie formy. Potom musí vziať na vedomie len to, aké ezoterné sily v týchto zvieracích formách pôsobia. Vtedy môže porovnávajúcim ezoterným pohľadom získať z týchto zvieracích foriem niečo, čo vytvára podobný dojem ako súhrn planét jedného systému. Keďže teda na Zemi žije zvieracia ríša - a pretože má človek vo svojom žijúcom tele aj extrakt z tela zvieracieho, môžeme na porovnanie použiť aj ľudské žijúce telo - a dojem zo všetkých v nej pôsobiacich síl je podobný silám, ktoré vychádzajú z jednotlivých planét, môžeme povedať, že vlastné žijúce telo - telo, ktorým je obdarená žijúca, vedomá bytosť, ako ju ako takú poznáme u primitívnych ľudí alebo u zvierat, zodpovedá systému planét planetárneho systému. Takže v tom, čo môžeme nazvať súhrnom planetárnej masy vo vnútri celého planetárneho systému, máme pred sebou žijúce telo, to znamená telo, preniknuté životným princípom a vedomím. Súhrn planét jedného systému je teda živé telo planetárneho systému. Keď sa na všetky tie duchovné bytosti, ktoré sme opísali ako obsiahnuté v planetárnom systéme, dívame ako na ducha a dušu planetárneho systému, tak súhrn planét môžeme považovať za žijúce telo a súhrn mesiacov za mŕtvolu, ktorú so sebou vláči.

Namierme teraz ezoterný pohľad na stálicu, u nás teda na Slnko. Skúsme získať dojem o stálici podobným spôsobom, aký sme načrtli pre súhrn planét a mesiacov. Keď si všimneme, aký dojem získame zo síl pôsobiacich na stálici, tak môžeme nájsť opäť niečo, čo v našich pozemských pomeroch môže vyvolať rovnaký dojem. Pozrite, je to opäť trochu ťažké, pretože tentoraz máme do činenia s rastlinami. A celý rastlinný svet na našej planéte vziať do úvahy naraz opäť nemôžeme. Ale stačí, keď človek - dovoľte mi ten výraz - namieri duchovné oko len na určitý počet rastlinných foriem, aby získal ezoterný dojem o tom, čo v rastlinách pôsobí a žije. A keď toto na svoj ezoterný pohľad nechá pôsobiť, dostane podobný dojem, aký sme získali pri pozorovaní vnútorného vývoja stálic.

Rozdielnosť sa prirodzene stáva stále väčšou a väčšou. Vo vzťahu k ezoternému dojmu je podobnosť medzi ľudskou mŕtvolou po smrti a súhrnom mesiacov tá najnápadnejšia. Táto podobnosť je tiež vyslovene prítomná pri dojmoch, akými na človeka pôsobia rastlinný svet a stálica. Tam táto podobnosť zreteľne existuje, ale už nie je taká veľká ako medzi odloženým fyzickým ľudským telom a súhrnom mesiacov. Podobnosť sa ale stáva omnoho väčšou, keď ezoternému pohľadu prisúdime ešte niečo mimoriadne, keď totiž po tom, ako sme získali dojem z určitého počtu rastlinných foriem, ešte odvrátíme pozornosť aj od tých rastlín, ktoré sme ezoterným pohľadom pozorovali. Odhliadneme od

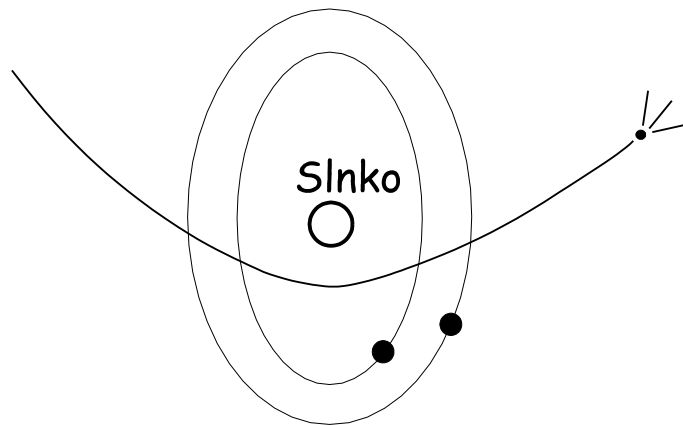
fyzických rastlinných tiel a použijeme všetky prostriedky, ktoré používa praktický ezoterik, keď skúma éterické telá rastlín. Robíme teda vedľajšie pozorovanie. Zapamätali sme si dojem, ktorý sme získali zo stálice, ďalej sme už našli podobný, ale predsa ešte nie celkom uspokojivý dojem, ktorý sme získali z určitého počtu rastlín. Ideme ďalej, abstrahujeme od vonkajších rastlinných foriem, a necháme na seba pôsobiť len éterické telo, ktoré je v rastlinách. Potom sa táto podobnosť zvyšuje a stáva sa skoro takou veľkou ako podobnosť medzi fyzickou mŕtvolou človeka a súhrnom mesiacov. Z toho pre ezoterné poznanie vyplýva, že pozerajúc na stálicu chápeme, čo v stálici pôsobí. Je to éterické telo planetárneho systému; skutočne totiž získavame dojem éterického tela. Dojmu, ktorý sme získali zo stálice, porozumieme, keď budeme pozorovať éterické telo rastlín, teda tam, kde éterické telo ešte nie je zmiešané, kde nepôsobí ešte spolu s astrálnym telom, kde pôsobí len ako éterické telo spolu s fyzickým. Z toho teda vyplýva poznanie, že keď hľadáme na stálicu, vnímame v skutočnosti éterické telo planetárneho systému, ktoré vyžaruje zo stálice.

Môžeme teda povedať: v Mesiaci máme mŕtvolu planetárneho systému, v súhrne planét máme telo, a síce telo fyzické a v stálici samej máme z nej vyžarujúce éterické telo planetárneho systému. Skutočne, pre ezoterný pohľad končí veľmi skoro možnosť držať sa všetkého mŕtveho, čo v celej fyzickej astronómii existuje, takpovediac, na papieri. Ezoterný pohľad totiž pozoruje, ako je planetárny systém všade prežiarovaný životom, že je žijúcim organizmom, a síce, že nepretržitý prúd éterického života prúdi zo stálice až k najvonkajšiemu okraju planetárneho systému a opäť tečie späť. Máme tu nepretržite ako pri žijúcom zvieracom a rastlinnom tele do činenia so životnými silami, ktoré sú vo vnútri stálice sústredené asi tak - hovorím to teraz len ako príklad - ako je centralizovaný život zvierat, povedzme, v srdci alebo život rastlín v rôznych orgánoch, ktoré riadia stúpajúci a klesajúci pohyb tekutín v rastlinách. Skrátka, máme tu do činenia s centrom planetárneho systému, ktoré musíme hľadať v stálici.

Potom ešte môžeme zacieliť ezoterný pohľad aj na kométy, na život komét. Nepochybujem o tom, že keby tieto veci, o ktorých sme práve hovorili, teda o charakteristike planetárneho systému, počúval dnešný bežný vedec, hodnotil by to ako obzvlášť mimoriadnu hlúposť; to nič. V porovnaní so životom komét sa však táto vec stáva obzvlášť ťažkou, pretože k tomu patrí určitá nezaujatosť ezoterného pohľadu, aby sa v planetárnom systéme tento jedinečný život komét dal pozorovať.

Nezapochybujete určite ani na okamih, milí priatelia, že v celom planetárnom systéme nie je len to, čo sme teraz nazvali mŕtvolou, fyzickým telom a éterickým telom, lež že je to skutočne všade prirodzene preniknuté bytosťami rôznych úrovní, že všade vo vnútri sú prirodzene duchovno-duševné sily. A potrebujete skutočne len zobrať do úvahy, že v planetárnom systéme sú samozrejme vo

vnútri duchovia času, archanjeli a luciferské bytosti, ktoré k tomu tiež patria. V planetárnom systéme sme doteraz objavili mŕtvolu, fyzické telo a éterické telo. Z toho, čo sme doteraz počuli, môžeme samozrejme povedať, že všade vo vnútri je aj astrálna substancia. Tá je súčasťou bytostí, keďže v bytostiach vyšších hierarchií je práve aj astrálna substancia. Keď hovoríme o človeku tak, ako sa pred nami javí, o mikrokozme, potom hovoríme: tento človek sa skladá z fyzického tela, z éterického tela, z astrálneho tela atď. Keď opisujeme planetárny systém, musíme len najspodnejší článok označiť nejakým iným spôsobom, musíme povedať, že sa skladá zo svojich mesiacov - to je jeho mŕtvola; zo svojich planét - to je jeho fyzické telo; a zo všetkého, čoho dirigentom sa javí byť stálica - to je jeho éterické telo. Astrálno tam nájdeme sami od seba, pretože vieme, že vo vnútri bývajú bytosti. Ako býva človek vo svojich schránkach, tak bývajú bytosti vyšších hierarchií v mŕtvolyňoch schránkach, vo fyzickej schránke a v éterickej schránke planetárneho systému. O astrálne telo, povedal by som, sa starať nemusíme, to máme už ezoterným pohľadom, zacieleným do vnútra. Ale už keď pozorujete ľudský život na Zemi, pripustíte, že práve pomocou tohto ľudského života - to viete dokonca z doterajšej elementárnej duchovnej vedy - vzniká množstvo astrálnych bytostí a síl, pozostávajúcich z astrálnych foriem, ktoré sú vlastne životu škodlivé, brzdia ho. Z človeka ustavične vyžarujú chybné, škaredé, zlé myšlienky - tie sú skutočne realitami, ktoré odchádzajú do astrálneho sveta a žijú tam ďalej. Takže astrálna sféra planéty sa vyplňa nielen tým, čo sú normálne substancie jej duševnej bytosti, ale aj touto vyžiarenou astralitou. A keby sme uvažovali len všetko to, čo ako škodlivé sily vyvolávajú rôzni luciferskí duchovia, tak by sme vo vnútri planetárneho systému našli nadmerné množstvo škodlivých astrálnych substancií. A ezoterný pohľad, ktorý má príležitosť pozorovať nejakú chvíľu život komét, nám kuriózne ukazuje, že sa všetko kometárne a všetko meteorické vo vnútri nášho planetárneho systému stále usiluje o to, aby škodlivé astrálne produkty v planetárnom systéme zhromažďovalo okolo seba a tieto škodlivé astrálne produkty z planetárneho systému odstraňovalo. Ešte v priebehu prednášok uvidíme, aký mimoriadny vzťah to má ku škodlivým astrálnym produktom človeka. Ale vidíme, že veľké škodliviny, luciferské škodliviny, odstraňujú z planetárneho systému kométy. Ako sa toto odstraňovanie odohráva, vám chcem ukázať ešte na konci tejto prednášky.

Pravda, keď tu nakreslím planetárny systém s jeho Slnkom, potom nejakú kométu, ktorá tadiaľ práve prechádza, môžeme načrtnúť tak, že po tejto dráhe rovnomerne križuje planetárny systém. Vonkajšia fyzická astronómia vraví: áno, skutočne, táto kométa sem prichádza z mimoriadne veľkej diaľky. Keď nie sme schopní sledovať začiatok nejakej veci, potom jednoducho povieme: to prichádza z veľkej diaľky. A tak vraví aj astronómia: prichádza to z veľkej diaľky a odchádza zas do veľkej diaľky. Ale keďže sa určité kométy pravidelne vracajú, nedokáže astronómia myslieť inak, iba že tieto kométy, ktoré teda prichádzajú z tej veľkej diaľky, prejdú cez náš systém a znovu zmiznú, že vo svetovom priestore prejdú mimoriadne dlhú dráhu a potom sa znovu vrátia. Inak si to materialistická astronómia nevie predstaviť. Ezoterný pohľad nám ukazuje, že kométa sa v skutočnosti približne tam, kde fyzickému pohľadu mizne, rozplýva, a ďalej putuje svetom, ktorý nie je ohraničený obvyklými troma rozmermi. Vo vnútri obyčajného sveta sa kométa vôbec nenachádza. Skutočne mizne na jednej strane a objavuje sa na strane druhej. V medzipriestoroch vôbec nie je. Mizne na jednej strane a na druhej strane sa znovu vytvára. To je, samozrejme, predstava, s ktorou si materialistická astronómia nevie rady, pretože si nevie predstaviť, že kométa, ktorá sa znovu zjavuje, by tu medzitým nemala existovať. Antropozof by si s takými vecami už trochu mal vedieť dať rady, pretože napríklad vie, že u človeka po sebe nasledujúce inkarnácie do fyzického tela tvoria súvislú jednotu, čo sa týka síl, a predsa spolu fyzicky nesúvisia. Teda v krátkosti, s výnimkou niekoľkých málo komét, ktoré majú naozaj dlhé eliptické dráhy, najväčšia časť komét má tú vlastnosť, že kométa z jednej strany prichádza a na druhej mizne. A keď sa znovu vráti, práve sa znovu vytvorila. Prečo? Pretože keď sa približuje, vyvíja určitú príťažlivú silu - spočiatku je len akýmsi druhom duchovného silového centra, a vytvára sa tým spôsobom, že ako duchovné silové centrum priťahuje k sebe všetky škodlivé astrálne prúdy a tieto vôkol seba rozvíja. V nasledujúcich hodinách ešte budeme počuť, prečo sa jej chvost a jadro tvorí práve pod vplyvom priťahovania tejto škodlivej astrality. Keď prechádza planetárnym systémom, priťahuje toho na seba stále viac a viac. Keď

na druhej strane odchádza, nesie to so sebou tak dlho, až kým nevyjde z oblasti planetárneho systému, potom to odhodí do kozmického priestoru. Potom sa na druhom póle znovu vytvorí silové centrum bez toho, aby potrebovalo trojdimenzionálny priestor, poprijíma navôkol škodlivé látky a vyhodí ich na druhej strane. Takže na život kométy treba hľadiť ako na niečo, čo v planetárnom systéme pôsobí neustále očisťujúco ako búrka. Tým, že kométa cez planetárny systém prechádza, pokúša sa z planetárneho systému odstrániť všetky škodliviny, ktoré v jeho vnútri vyvolali škodlivé astrálne vyžarovania bytostí. Tak máme napokon v živote kométy niečo, k čomu zatiaľ nemôžeme ponúknuť takú analógiu so samotným človekom ako pri fyzickom alebo éterickom tele. Fyzické telo planetárneho systému je súbor planét, éterické telo to, čo vyžarujú zo stálice prúdi planetárnym systémom. Ale u fyzicky sa pohybujúceho človeka sa vec tiež nemá tak, že si svoju mŕtvolu vláči so sebou. Planetárny systém si však svoju mŕtvolu so sebou nosí. Na strane druhej má zariadenie na vylučovanie zlého astrálna pomocou komét.

Keď teraz študujeme zase to, čo na kométach existuje len ako mája, čo však pôsobí ako sily, potom skutočne s tým, s čím sme sa v priebehu týchto prednášok zoznámili, vystačíme mimoriadne ťažko. Naznačil som vám, ako človek dospeje k trónom, že napríklad ako pomôcku má vlastne iba štúdium ľudskej vôle. Keď sa pustíme do tohto štúdia vôle ezoternými prostriedkami, potom sa môžeme povzniesť k trónom. Z toho všetkého sa však v kométach nenachádza vôbec nič, nič z duchov múdrosti, nič z trónov. Keď hľadáme na samotnú kométu, nenachádzame vôbec nič, čo by bolo dosažiteľné inak ako pomocou oných metód, ktoré som v posledných dňoch uviedol ako metódy ezoterné. Teda také metódy, ktoré vychádzajú z toho, že sledujeme človeka, ktorý nie je len mysliacim, cítiacim a chcejúcim človekom, ale tým človekom, ktorý na nás môže pôsobiť zvláštnym dojmom. Tento dojem sme opísali tak, že ho získame, keď na seba necháme bezprostredne pôsobiť človeka, ktorý má za sebou bohaté životné skúsenosti mnohých desaťročí, svojou múdrosťou ako extraktom životných skúseností. Takže touto múdrosťou dosiahne u nás viac, ako možno dosiahnuť pomocou logických, rozumových dôvodov. Tá vlastná presvedčivosť múdrosti ľudskej skúsenosti, vnímaná ezoterným pohľadom, nás osloví tak, že týmto možno skutočne pozorovať to duchovné; až to ezoternému pohľadu poskytuje predstavu cheruba. A keď ezoterný pohľad školíme na tom, čo nás bezprostredne presvedčuje, čo má v sebe samotnú nevysloviteľnú múdrosť, vnútornú silu takéhoto človeka, ktorý vkladá to, čo získal životnými skúsenosťami, do svojho pohľadu, potom môžeme získať porozumenie pre dojem, ktorý musíme mať pre sféru serafov. Ale ani takto získaný dojem nás ešte nevedie k pozorovaniu duchovna v kométach. Všetko toto nestačí na to, aby sme kométy mohli študovať ezoterne. Len dva prostriedky, ktoré vedú k cherubom a serafom, nám môžu dať vysvetlenie o kométach. Sféra komét siaha až k sfére cherubov; najprv teda

musíme vedieť, v čom tkvie podstata serafov a cherubov, aby sme rozumeli, aký zmysel majú látka a pohyb komét.

Evolúcia vo vnútri komét je teda závislá na bytostiach vyšších hierarchií až dolu po cherubov. Evolúcia vo vnútri stálice na bytostiach vyšších hierarchií dolu až po duchov múdrosti; evolúcia samotnej planéty, odhliadnuc od človeka, ktorý ju obýva, je závislá od síl, ktoré vychádzajú z bytostí vyšších hierarchií až dolu po duchov formy. A to, čo pôsobí na mesiaci, je závislé od síl, ktoré vychádzajú z vyšších hierarchií až dolu po sféru archanjelov. Tak sme tu z rôznych strán opísali život planetárneho systému a na tomto základe môžeme nasledujúce večery stavať ďalej. Pri tom všetkom musíme vziať do úvahy, že práve na takých veciach vidíme najvypuklejšie, že nie je možné vystačiť len so šablónovitými definíciami. Ako často sa hovorí, že každý mikrokozmos zodpovedá makrokozmu! Človeka môžeme nazvať mikrokozmosom, slnečným systémom v malom. Keď však chceme hovoriť o tom, že tu existuje nejaká analógia, tak nesmieme ostať pri tejto abstraktnej výpovedi, ale musíme dôjsť ku konkrétnym vzťahom tak ďaleko, že budeme vedieť, že všade vo svete majú také šablónovité opisy len približnú hodnotu. A keď začneme opisovať mikrokozmosického človeka zdola, od fyzického tela nahor ako bezprostredne pred nami stojacu bytosť, tak pri planetárnom systéme musíme začať opisovaním od mŕtvoly a nájsť potom vo fyzickom systéme aj substancie kometárnych telies, ktoré sú vonkajším výrazom pre očistnú astrálnu búrku vo vnútri planetárneho systému.

VIII.

Význam fyzického kozmu pre ľudské postrehovanie a pre jasnovidné vedomie. Pre jasnovidné vedomie je to spomienkovým obrazom, svetom minulosti, činmi hierarchií, zasahujúcimi svojím dodatočným účinkom do prítomnosti. Impresia Mesiaca a skoršieho mesačného stavu Zeme. Ezoterické cvičenia vzájomným poznávaním vecí, ktoré sú v živote od seba inak vzdialené, aby sa tak mohli aj jasnovidné impresie planét uvádzať do vzájomného vzťahu; sústredenie sa na jednotlivé obežnice s abstrahovaním od ostatných obežníc a porovnávanie získaných jednotlivých dojmov. Inšpirácia je možná len pri úplnom odstránení egoizmu z duše. Vnímanie polnočného Slnka je zároveň vnímaním skoršieho slnečného stavu Zeme. Ezoterným pozorovaním kometárneho života môžeme nadobudnúť dojem o saturnskom stave. Výsledky ezoterného pozorovania jednotlivých prírodných ríš, ak vychádza zo štvorčlennej bytosti človeka. Rozrôznenie sa vnútorného odzrkadlenia vyšších svetov v prírodných ríšach.

Bude dobré, ak si hneď na začiatku dnešnej prednášky povieme, aký hlboký význam pre ľudský názor, pre ľudské vnímanie a poznanie má fyzický kozmos, fyzický svetový systém, ktorý sme včera po častiach, aspoň po jeho jednotlivých častiach, podrobili pozorovaniu. Včera sme hovorili o živote komét, o živote stálice, o slnečnom živote, o živote planetárnom a lunárnom, o živote mesiacov. Keď hovoríme o nebeských telesách z hľadiska obyčajného vedomia, myslíme tým prirodzene len nebeské telesá, ktoré vnímame očami. V priebehu našich prednášok sme vlastne už tento systém nebeských telies, možno povedať, nahradili niečím iným. Nahradili sme ho pozorovaním zodpovedajúcich duchovných bytostí, ktoré sme spoznali ako články rôznych hierarchií. Snáď sa to, čo sa tým vlastne malo povedať, stane ešte jasnejším, keď sa zmienime ešte o nasledovnom. Ako kategórie bytostí, stojacich bezprostredne nad človekom, sme našli angeli alebo anjelské bytosti. Ukázali sme tiež, ako sa človek, keď chce dôjsť k predstave duchovného sveta, nadzmyslového sveta, musí vlastne zaradiť k najbližšej bytosti, ktorá nad ním stojí, ako sa musí tak povediac učiť nazerať na svet spôsobom vnímania anjela. Teraz dokonca môžeme nadhodiť aj nasledovnú otázku: Keď si taká bytosť človeku najbližšej vyššej kategórie (podľa hodnotového odstupňovania v našich hierarchiách) vo svojom vnímaní, ktoré nazývame prejavovaním sa, získava vedomie o kozme, ako sa potom takej bytosti kozmos javí? Keď túto otázku zodpovieme, bude nám ešte jasnejšie, čo sa vlastne malo povedať. Takáto anjelská bytosť by totiž vonku v kozme zo všetkého, čo vidíme a o čom už vieme, že je to majú, ilúziou, čo my ľudia vidíme, týmto spôsobom nevidela nič. To si musíme celkom jasne uvedomiť. Ale anjelská bytosť by zato svojím spôsobom videla a vnímala rôzne spolupôsobenia hierarchických bytostí tak, ako sme ich opísali a uviedli. Miesto toho, aby takáto bytosť hovorila o tom, čo je Mars, by skôr povedala: tam hore spolupôsobia tieto alebo iné bytosti vyšších hierarchií. To znamená, že by tieto bytosti, anjeli alebo angeli, videli celý kozmický systém bezprostredne ako súhrn duchovných

pôsobení. Áno, ako by sa takýmto bytostiam javili našim očiam viditeľné planéty a nebeské telesá?

O týchto veciach môžeme hovoriť len preto, lebo by sme o celom nadzmyslovom svete, ktorý je základom planetárneho alebo nebeského systému, a vlastne kozmu vôbec, nemohli hovoriť, keby sme sa pomocou ezoterného školenia nedokázali do istej miery umelo preniesť do spôsobu nazerania takejto bytosti. Lebo byť jasnovidným neznamená nič iné ako v sebe samom vyvolať možnosť vidieť svet tak, ako ho vidí taká bytosť. Teda aj pre jasnovidné vedomie vlastne zmiznú formy, tieto svetelné formy obyčajných, očiam viditeľných nebeských telies. Tie tam už nie sú, tie zmiznú. Oproti tomu získava jasnovidné vedomie a teda, ako sme už uviedli, aj vedomie takej anjelskej bytosti predsa len dojem aj z toho, čo zodpovedá fyzickým nebeským telesám. Mesiac, Mars tak, ako ich vidí obyvateľ Zeme, jasnovidné vedomie vnímať nemôže, pretože to by bolo skutočne videné fyzicky: ale jasnovidné vedomie môže o tom, čo tam je, predsa len vedieť. Teraz by som vo vás chcel vyvolať predstavu o tom, akého druhu je to, čo o takom nebeskom telese môže vedieť jasnovidné vedomie.

Môžete si o tom urobiť predstavu, sprvu samozrejme teoreticky, pretože to prakticky poskytuje až ezoterné školenie, keď si vybavíte, čo je vo vašej duši spomienkou, spomienkovým obrazom, obrazom predstavy o tom, čo ste včera alebo predvčera zažili. Všetkým, tento predstavovaný obraz, ktorý je vo vašej duši, sa líši od predstavovaného obrazu nejakej veci, napríklad ruže, ktorá sa pred vaším zrakom práve nachádza. Tú vidíte s celou potrebnou intenzitou. Keď si zajtra spomeniete na túto ružu, budete mať spomienkový obraz tejto ruže. Ujasnime si teraz, ako sa vo vašej mysli, vo vašej duši číry spomienkový obraz odlišuje od toho dojmu, ktorý bezprostredne vzniká ako obraz vnímaný. Potom máte možnosť porozumieť, ako nebeské telesá vníma jasnovidné vedomie. Toto sa teda jasnovidne vmyslí do sveta a keď sa premiestni napríklad na Mars, na Mesiac, nevníma bezprostredne, čo by sa pred naším zrakom zjavilo, keby sme nebeské teleso pozorovali fyzicky. Ale má v sebe niečo, čo sa nedá označiť inak ako spomienkový obraz, ako obraz uchovaný v pamäti. A tak je to so všetkým, čo pred naše obyčajné normálne vedomie predstupuje v kozme ako fyzické nebeské teleso. Jasnovidnému vedomiu sa to všetko javí tak, že bezprostredne vieme: to všetko, čo sa nám tu javí, je vlastne niečo minulé, je to niečo, čo v minulosti žilo plným životom. Aké je to v súčasnosti, sa nám vlastne vo svojej pôvodnej žijúcej podobe neukazuje. Ale možno to prirovnať k slimačiemu domčeku, z ktorého slimák odišiel. Celý fyzický systém nebeských telies je svedok samých minulostí, samých minulých udalostí. Zatiaľ čo sme na našej Zemi súčasne s vecami, ktoré vystupujú pred naším fyzickým zrakom, je to, čo vidíme vo hviezdnom nebi - pretože to nepredstavuje stav, ktorý by v skutočnosti zodpovedal živej prítomnosti - teraz ešte len pravou majú, predstavuje niečo, čo malo svoj plný význam v minulosti a čo tu z nej zostalo.

Fyzický svet nebeských telies predstavuje zvyšky minulých činov zodpovedajúcich hierarchických bytostí, ktoré do prítomnosti ešte zasahujú už len svojím dodatočným pôsobením.

Chceme túto vec pozorovať ešte presnejšie tým, že sa pokúsime prejsť ku konkrétnemu príkladu. Keď pozorujeme náš pozemský Mesiac, má jasnovidné vedomie, ktoré od všetkého ostatného abstrahuje a stavia sa, takpovediac, zoči-voči len Mesiacu, zvláštny dojem, že vonkajší fyzický Mesiac zmizol a na jeho miesto nastupuje niečo, čo vyvoláva dojem, aký má človek pri spomienkovej predstave. Človek má dojem, že nám to, čo sa inak fyzickému zraku javí, čo je prirodzene fyzické - ale práve všetko fyzické je májou - v podstate rozpráva dojem z minulosti, ako nám o minulosti rozpráva spomienková predstava. A keď na nás necháme pôsobiť to všetko, čo nám teraz začína o minulosti rozprávať, tak získame nasledovný dojem: Keby pôsobilo to, čo pred naším ezoterným zrakom tu vystupuje, keby to nebolo vo svojom pôsobení rušené inými vecami, tak by naša Zem kvôli susedstvu toho, čo vnímame tam na Mesiaci, vôbec nemohla vo svojej dnešnej podobe existovať. Mesiac rozpráva nášmu ezoternému vedomiu niečo, čo by sa nesmelo stať, tak ako sa to javí, ak náš pozemský život má byť vôbec možný. Keby to, čo sa nám v takomto prípade javí, nebolo paralyzované inými vecami, tak by napríklad človek kvôli tomu, čo nám vo vzťahu k Mesiacu rozpráva samotná planéta, vo svojom terajšom živote nebol vôbec možný. Naproti tomu by súčasný život zvierat na Zemi, aj život rastlinný a pôsobenie v rámci minerálneho sveta neboli nejakým mimoriadne obmedzené. Určité bytosti zvieracej a rastlinnej ríše by museli mať iné tvary, to rozoznáme bezprostredne podľa síl, ktoré na nás s celou vehementnosťou pôsobia z Mesiacu, ale v podstate by bol zvierací, rastlinný a minerálny život na našej Zemi možný, nie však život ľudský. Mesiac nám teda tým, že pred nás takto vystupuje, rozpráva o stave, ktorý, keby pôsobil, bol by na Zemi ľudský život vylúčený.

Zbadali ste, milí priatelia, že sa pokúšam tie veci opísať podľa možnosti konkrétne, tak ako vyplývajú z nazerania ezoterným pohľadom. Nechcem hovoriť v abstraktných schémach; tak sa dá hovoriť o všetkom možnom. Chcem tieto veci predstaviť tak, ako sa pred ezoternému pohľadom vypínajú. Dojem, ktorý v takomto prípade nadobúdame, sa dá porovnať len s nasledovným. Keby sa v človeku, ktorý má, povedzme, tridsať rokov, vynorili všetky tie predstavy, ktoré mal ako pätnásťročný, a keby sa všetky tie predstavy, ktoré mohol vo svojej duši od pätnástich rokov spracovať, utlmili, mal by súčasne objektívne, stojac zoči-voči vlastnému vedomiu, pred sebou svoju vnútornú dušu z pätnástich rokov. Ale musel by si povedať: keby som mal teraz v sebe len to, čo bolo vtedy obsahom mojej duše, skutočne by som potom nemohol myslieť tak, ako myslím teraz, potom by som vôbec nemohol byť v tom duševnom stave, v akom som teraz. Človek by si pripadal vrátený späť o pätnásť rokov a bolo by mu jasné, že všetko to, čo tu prežíva ako obsah svojej duše v pätnástich rokoch, nevytvára jeho

súčasnú bytosť, ale to všetko, aký bol, má predsa do činenia s tým, akým sa stal. Tak vidíte, že môžeme, prirodzene do istej miery, charakterizovať dojem, ktorý získavame z Mesiaca. Môžeme povedať, že máme bezprostrednú impresiu: máš pred sebou niečo, čo ti neukazuje žiadnu súčasnosť, ale čo ti hovorí o nejakej minulosti. A ako ty, aby si mohol vo svojich tridsiatich rokoch vnímať obsah duše pätnástročného, musel by si si odmyslieť, čo sa z teba za posledných pätnásť rokov stalo, tak si musíš teraz odmyslieť tú možnosť, že vôbec existuje Zem. Lebo Zem, taká, akou je teraz, ktorá spĺňa podmienky na ľudský život, by nebola možná, keby sa realizovalo to, čo sa tu predstavuje ako Mesiac. Len tým, že tento dojem predstupuje pred jasnovidný zrak, je vlastne vôbec možné vyškoliť jasnovidný zrak tak, že človek môže získať pojem, predstavu o tom, čo tu bolo skôr, ako bola možná Zem. Pretože to, čo tu človek vidí, bolo možné pred Zemou, a to, čo neskôr viedlo k Zemi, stalo sa možným až vtedy, keď stav, ktorý tam pozorujeme, zmizol.

Práve som vám opísal, čo musí jasnovidec urobiť, aby sa, ako sa vraví, vrátil v akašickej kronike späť k predošlému stavu nášho planetárneho systému. Pretože tým, že svoj jasnovidný zrak zafixoval na Mesiac, zachytil predošlý stav nášho planetárneho systému. A keď sa ho tu pokúšame opísať, môžeme povedať, ako to s naším planetárnym systémom bolo skôr, ako vznikla terajšia Zem. A pretože keď sa učíme poznávať stav pred vznikom našej súčasnej Zeme, musíme postupovať tak, že fixujeme to, čo ostalo v Mesiaci zachované ako v pamäti, zvykli sme si predošlý stav nášho zemskeho stavu nazývať aj stavom Mesiaca. Avšak jasný obraz o stave vecí získame až potom, keď z jasnovidného stavu, ktorý sme v tomto prípade rozvíjali, aby sme došli k nejakému spôsobu spomienkového zobrazenia planetárneho systému, prejdeme opäť do zvyčajného stavu vedomia a pokúšame sa vyjasniť, v čom spočíva rozdiel. Rozdiel spočíva v tom, že sa musíme pokúsiť obidva dojmy navzájom zosúladiť, a to zosúladenie je možné len tak, že najskôr vlastne odhliadneme od Mesiaca. Obyčajný vonkajší pohľad normálneho vedomia nám totiž o Mesiaci skutočne nepovie veľa. Viete síce, že sa vonkajšia astronómia o Mesiaci pokúša všeličo vybádať, ale vo všeobecnosti vonkajšie pozorovanie skutočne o tom veľa nepovie. Na porovnanie musíme pribrať skôr určité jasnovidné pozorovanie našej vlastnej Zeme, takej, aká sa súčasne javí ako nebeské teleso, na ktorom sa sami nachádzame. Keď vylúčime všetko fyzické, čo pred nás predstupuje v rôznych prírodných ríšach, ukáže sa nám, že táto Zem, ktorá je ako fyzická planéta skutočne pod nami a okolo nás, sa nám odhalí ako ďalej rozvinutý stav toho, čo tu existovalo ako Mesiac. A keď potom porovnáme obidva tieto dojmy, môžeme sa pýtať: ako sa vyvinul ten jeden stav z toho druhého? A potom sa nám pred jasnovidný pohľad, povedal by som, sama od seba postaví práca, ktorú bolo treba vykonať, aby mohol prejsť starý stav našej Zeme, ktorý sme práve charakterizovali ako stav mesačný, do nášho súčasného zemskeho stavu. Potom totiž získame dojem, že

tento prechod spôsobila jedna z tých duchovných bytostí alebo istý počet tých, ktorých sme v hierarchickom poriadku nazvali duchmi formy. Tak získame možnosť vniknúť do bytia planéty, do jej predošlých stavov. Otázkou ešte zostáva: môžeme nazrieť ešte viac dozadu? Tieto úvahy musíme podnikať preto, lebo len tak môžeme duchovným bytostiam, ktoré sa na týchto nebeských telesách zúčastňujú, správne rozumieť.

Teraz, pri druhom pokuse jasnovidného pozorovania, musíme ešte raz odhliadnuť od našej Zeme, odhliadnuť aj od nášho Mesiaca a vlastne od všetkého mesačného v celom planetárnom systéme a vžiť sa tak ďaleko, ako len môžeme, do stavu nejakej inej planéty alebo do radu iných planét a tieto stavy navzájom porovnať. Treba zdôrazniť, že teraz rozprávam o faktických skutočnostiach, ktoré môžu v jasnovidnom vedomí vystúpiť. Jasnovidný pohľad sa môže, aj keď možno nie súčasne - to občas okolnosti nepripúšťajú - nasmerovať na ďalšie planéty nášho planetárneho systému a môže spoznať, aký dojem, impresia mu z ďalších planét nášho planetárneho systému vyplýva. Ak takto pozorujeme jednu, druhú, alebo viac planét, nevyjde z toho zvlášť veľa najavo, tu nezískavame ešte žiadnu jasnú predstavu. Jasnú predstavu však dostaneme hneď, keď budeme určitým spôsobom zaobchádzať so svojimi jasnovidnými dojmami. Vyberám si opäť porovnanie, aby sa nám osvetlilo, čo vlastne chcem povedať. Dajme tomu, že si spomeniete na niečo, čo ste zažili vo svojich osemnástich rokoch, a že by ste si povedali: „Ale vo svojom osemnástom roku som voči tomuto zážitku zaujímal také stanovisko, na aké som bol vtedy zrelý. Možno sa mi táto vec vyjasní, keď si spomeniem ešte na nejaký ďalší zážitok. Niečo z tej istej skutočnosti, na ktorú som si spomenul, som zažil aj vo svojich dvadsiatich piatich rokoch. Chcem teraz obidva dojmy navzájom porovnať.“ Pokúste sa získať jasno v tom, čo tým v živote získate, keď navzájom porovnáte tie isté veci, ktoré ležia v živote časovo oddelene. Získate potom celkový dojem, kde vždy jedno objasňuje to druhé, jedno vysvetľuje to druhé. Pri takom porovnávaní si vytvoríte určitý druh aritmetického priemeru a zo spolupôsobenia vašich obidvoch spomienkových predstáv vyvoláte vlastne v predstavách niečo úplne nové. Tak musí jasnovidec pracovať, keď sa mu už podarilo nechať na svoj jasnovidný zrak pôsobiť dojem, povedzme, z Marsu, z Merkúra, z Venuše, z Jupitera atď. A nesmie tieto jednotlivé dojmy vnímať samostatne, ale tieto jednotlivé dojmy musí navzájom porovnať, nechať vzájomne pôsobiť a uviesť ich do vzájomných súvislostí a vzťahov. Keď sa podrobíme tejto práci, získame opäť dojem, že tým, čo sme v takomto prípade porovnaním týchto dojmov získali, máme pred sebou opäť niečo ako spomienkovú predstavu planetárneho systému. Opäť to nie je stav, ktorý by bol možný v súčasnosti, ale stav, ktorý musel byť možný v minulosti, pretože sa prejavuje ako niečo, čo rovnakým spôsobom, akým som predtým opísal stav Mesiaca, je príčinou toho, čo v planetárnom systéme teraz existuje. Dojem, ktorý sme týmto spôsobom získali, má teraz skutočne nesmierne zvláštnosti. Čo tu

musím vyrozprávať, povedal by som, naozaj zdanlivo suchopárne, patrí vlastne k vznešenejším dojmom, aké vôbec môžeme mať. A keby sme chceli povedať, v čom to charakteristické na tom dojme spočíva, môžeme opäť použiť len prirovnanie. Musím sa priznať k tomu, že keď dojem, ktorý uvedeným spôsobom získame, mám nejako opísať, nemôžem dosť dobre uviesť niečo iné ako to, čo teraz uvediem.

Neviem, či ste už niekedy v obyčajnom fyzickom živote mali nasledujúci dojem. Isto, celkom určite ste už niekedy veľmi plakali, boli až k slzám smutní a mali súcit s bytosťami, ktoré sú okolo vás vo fyzickom svete. Ale človek môže mať ešte aj iný dojem. Medzi vami je určite veľa tých, ktorí ten dojem poznajú. Prichádza z času na čas, keď máme pred sebou strhujúci, dojemný opis z nejakého umeleckého diela, napríklad z románu, a čítame scénu, o ktorej síce hneď, keď sa len trošku spamätáme, vieme presne, že pred nami nie je realita, ale z očí sa rinie plno slz. Neuvažujeme o tom, či máme pred sebou realitu alebo nie, ale prijímame to, čo je tam opísané, čo prijímame len v myšlienkach, pocitovo tak, že to pôsobí ako realita, že nás to núti prelievať slzy. Kto raz už tento dojem mal, má trošku predstavu o tom, čo znamená, byť niečím duchovným priestorom pričom nás vôbec nenapadne pýtať sa, či v jeho podstate leží nejaká zmyslová realita. Inšpirovaný k nejakému dojmu, k takému dojmu, pri ktorom sa na nič iného nepýtame, len na to, čo sa nás tak dotýka a spája s nami samými, čím sme naplnení len vnútorne, a predsa naplnení tak, ako normálnym aktom vnímania normálneho vedomia.

O takomto dojme musíme hovoriť, keď chceme opísať stav, ktorý sa nás zmocní, keď navzájom porovnáme dojmy, ktoré jasnovidné vedomie z jednotlivých planét získa. Všetko, čo týmto spôsobom zažívame, pôsobí len cez naše vnútro ako duševný dojem. A potom o tom, čo je vlastne inšpirácia, získame celkom reálny pojem, keď spoznáme veci, pre ktoré jestvuje len impulz poznania prichádzajúceho z vnútra. Napríklad nikto, kto nemôže svoj dojem porovnať s dojmom, aký som práve teraz opísal, nerozumie skutočne obsahu evanjelií. Pretože evanjeliá boli napísané pod vplyvom inšpirácie; treba sa len vrátiť k ich pôvodným textom. Ale ešte omnoho veľkolepejší a mohutnejší je dojem, ktorý opisovanou cestou získame porovnaním dojmov z jednotlivých planét.

To je to prvé, čo o tomto dojme chcem povedať. To druhé je, že tento dojem nemôžeme získať nerušene a bez zábran, keď nie sme schopní, aspoň na okamihy - v našom súčasnom časovom cykle je toho sotva niekto schopný na dlhšie ako na okamihy - bezo zvyšku cítiť len súcit a lásku, celkom, bezo zvyšku vypudíť z duše egoizmus. Pretože každý stupeň egoizmu, s ktorým sa tento dojem spája, pôsobí ihneď otupujúco, a namiesto toho, čo som tu opísal, získame ihneď stav otupeného, skleslého vedomia. Naše vedomie sa potom hneď zastrie. Preto získanie takého dojmu patrí súčasne k najblaženejším zážitkom.

Keď máme teraz to šťastie a tento dojem získame, potom sa dostaví niečo veľmi zvláštne. Nech robíme, čo chceme, vedomie už nenachádza Slnko ako Slnko. Tak, ako sa Slnko javí pre iné stavy vedomia, sa už viac nejaví. Slnko prestáva byť niečo osobitne oddelené. Len vtedy, keď sa už trochu dokážeme zorientovať, získame dojem, že máme pred sebou skutočne niečo, nejaký stav, pre ktorý Slnko ako niečo osobité nemá vlastne žiadny zmysel. Pretože to všetko, čo tu pred naším ezoterným zrakom vystupuje, môžeme mať opäť len vtedy, keď odhliadneme od nášho celého súčasného planetárneho systému a upriamime sa na naše súčasné Slnko, t. j. keď vymažeme aj fyzický dojem Slnka. Skutočne najlepšie to môžeme urobiť vtedy, keď sa tento ezoterný dojem zo Slnka pokúsime nemať cez deň, ale v noci. Pre ezoterný zrak nie je, prirodzene, skutočnosť, že sa v noci Zem nachádza pred Slnkom, žiadnym dôvodom na to, aby nemohol mať zo Slnka nijaký dojem, pretože fyzická Zem je síce pre fyzický zrak niečo nepriehľadné, ale nie pre zrak ezoterný. Naopak, keď sa ezoterný zrak pokúsime namieriť na Slnko pri plnom, jasnom dennom svetle, tak nás to ruší tak veľmi, že bez fyzického poškodenia môžeme sotva dospieť k dobrému ezoternému dojmu zo Slnka. Preto sa aj v starých mystériách vôbec nepokúšali nechať žiakov získavať ezoterný dojem zo Slnka cez deň, ale ich poučovali, že Slnko v jeho osobitosti ezoterne spoznajú práve vtedy, keď je fyzickým okom najmenej viditeľné: teda o polnoci. Boli vedení zamerať ezoterný pohľad na Slnko cez fyzickú Zem práve o polnoci. Preto nájdete v rôznych opisoch, ktoré z antických mystérií ostali, medzi vecami, ktorým dnes väčšinou nikto nerozumie, napríklad v egyptských mystériách, vetu: *Žiak musí vidieť Slnko o polnoci.*

Čo sa všetko zo strany diletantov rozhlásilo, aby sa všelijakými peknými a láskavými symbolmi vysvetlilo, čo to znamená, vidieť Slnko o polnoci! Zvyčajne človek ani netuší, že by veciam, ktoré sa oznamovali v ezoterných písomnostiach, najsprávnejšie porozumel, keby sa ich usiloval vykladať symbolicky tak málo, ako je to len možné, ale by ich bral pokiaľ sa dá doslovne. Použitie tieto symbolické výklady považuje za potrebné zvyčajne len novodobý človek, pretože súčasné vedomie už na pochopenie týchto starých skutočností nie je správne nastavené. Pre tých, ktorí uvažujú presnejšie, má byť nadovšetko jasné, že v starých spisoch bolo skutočne zvykom vyjadrovať sa presne. Mimochodom by som tu chcel upozorniť na to, čo by bolo bývalo možné na predvčerajšej verejnej prednáške vsunúť do úvahy o Krimhilde.¹ Rozpráva sa, že si po Siegfriedovej smrti mala poklad Nibelungov nechať pre seba a konať ním vraj dobro, potom jej ho mal vziať Hagen a ponoriť do Rýna. A keď ho potom dole u kráľa Attilu od Hagena opäť žiadala, miesto, kde poklad ležal, jej neprezradil. Áno, vidíte, toto miesto sa v povesti o Nibelungoch výslovne uvádza, aby sa vysvetlili určité veci. U symbolických vykladačov ságy o Nibelungoch som našiel naozaj duchaplné, veľmi

¹ Verejná prednáška konaná v Helsinkách 9.4.1912 „O podstate národných eposov so zvláštnym zameraním na Kalevalu.“

duchaplné rozpravy, ktoré chceli vyložiť, čo to všetko má znamenať. U jedného znamenal poklad Nibelungov to, u druhého ono. Priznávam, že to, čo sa pri takých vysvetleniach vymyslelo, pôsobí niekedy nadmieru duchaplné. Najčastejšie sa poklad Nibelungov vysvetľuje ako symbol pre to či ono duchovné. Po prvé je ťažké liečiť chorých symbolmi, po druhé symboly nemožno pred niekým, teda ani pred Krimhildou, ukryť tak, že ich snád' hodíme do Rýna. Aspoň ja si neviem dosť dobre predstaviť, že by sa taký druh symbolu, aký niektorí vykladači uvádzajú, ponoril do Rýna. Vôbec si dokážem len veľmi ťažko predstaviť, že by sa mohlo niekomu niečo, čo sa môže vysvetliť len symbolicky, vziať naozaj. Prirodzene ten, kto tieto veci pozná, vie, že išlo o niečo celkom výnimočné, o niečo, čo by sme teraz nazvali talizmanom, úplne fyzickým talizmanom, ktorý bol zhotovený takým spôsobom, že jeho celý obsah pozostával zo zlata. Ale toto zlato sa získalo len z naplaveniny, len z toho, čo do riečneho piesku naplavila voda. Všetka sila, ktorú práve toto naplavené zlato má, bola zhrnutá - teraz vstupuje symbol - do formy talizmanu, ktorého pôsobenie na Krimhildu v nej prebúdza sily, pomocou ktorých mohla liečiť chorých a pod. Tento talizman mohol pred ňou Hagen skutočne skryť a neskôr pred ňou miesto zatajiť. Tu máme skutočne do činenia s fyzickou vecou, s celkom reálnou vecou, ktorá len svojím zvláštnym spôsobom zhotovenia získala okultné sily.

Uviedol som to len ako príklad, aby som vám ukázal, ako sa má v starých spisoch často rozumieť takým veciam. Tak doslovne treba brať aj výraz - *vidieť Slnko o polnoci*. Najlepšie sa teda získa ezoterný dojem o Slnku vtedy, keď sa vôbec nenecháme rušiť fyzickým dojmom, t. j. keď zo slnečného svetla nevidíme vôbec nič, ale keď Slnko pozorujeme v noci. V takomto prípade získame dojem zo súčasného Slnka, a ten sa veľmi značne podobá na to, čo vyplýva z dojmu, ktorý som vyššie opísal. Zo všetkého toho, čo som vám opísal, vyplýva dojem ešte skoršieho stavu nášho celého planetárneho systému, ku ktorému patrí aj naša Zem. Stav, v ktorom už viac neexistuje osobitné Slnko, oproti tomu celý planetárny systém bol určitým spôsobom Slnkom a obsahoval aj hmotu našej Zeme. Preto tento stav, ktorý bol teda súčasne stavom našej Zeme, označujeme ako slnečný stav. Takže hovoríme: naša Zem pred tým, ako sa stala Zemou, bola v mesačnom stave a skôr ako bola Mesiacom, bola v slnečnom stave.

Primeraný dojem pre ešte skorší stav našej zemskej planéty by sme mohli získať, keby sme sa pokúsili získať ezoterný dojem z tých kategórií nebeských telies, o ktorých sa hovorilo včera na konci prednášky - z komét. Presnejší opis by vyžadoval príliš veľa nášho času, ale metodicky sa to podobá na to, čo sme už robili. Keď teraz opäť porovnáme to, čo sme tu ezoterným pozorovaním kometárneho života získali, s predstavou - teraz ide o to, že si musíme urobiť určitú predstavu, pretože sa spomienková predstava k niečomu súčasnému, čo tu získame, nedá dobre prirovnať -, tak získame bezprostredne dojem, že sa ďalej ísť nedá. Získali sme teda dojem o predslnečnom stave, ktorý z určitých dôvodov

nazývame stavom saturnským. Tak vidíme, ako sú naše vnútorné zážitky, ktoré môžeme mať v našom planetárnom systéme, rozhodujúce pre predstavu ezoterika, ktorú si o tomto planetárnom systéme vytvorí.

A teraz od planetárneho systému nakrátko odbočíme. Všetko, čo som doteraz predniesol, som uviedol s tým cieľom a za tým účelom, aby sme zhrnuli pôsobenie duchovných bytostí v nebeských telesách. Pretože sa nebeské telesá takpovediac skladajú z prírodných ríši, musíme teraz, aspoň približne, získať z hľadiska ezoterika predstavu o najbližšej skutkovej podstate, ktorá z ezoterného pohľadu vyplýva, keď na seba necháme pôsobiť jednotlivé prírodné ríše.

Pri pozorovaní jednotlivých prírodných ríši vychádzajme najprv od človeka. Viete, že keď pozorujeme človeka, hovoríme o tom, že sa človek skladá z fyzického tela, éterického tela, astrálneho tela a z toho, čo nazývame jastvom, vlastným ja. Kdeže je táto štvorčlenná ľudská bytosť, kde sa pri duchovnoviednom pozorovaní nachádza? Nuž pozrite, táto štvorčlenná ľudská bytosť je vo fyzickom svete, pretože všetko to, čo sme teraz u človeka uviedli, pôsobí na nás vo vnútri fyzického sveta. Prejdime teraz k svetu zvierat.

	človek	zvíra	rastlina	minerál
vyšší devachanský svet				ja
devachanský svet			ja	astrálne telo
astrálny svet		ja	astrálne telo	éterické telo
fyzický svet	ja astrálne telo éterické telo fyzické telo	astrálne telo éterické telo fyzické telo	éterické telo fyzické telo	fyzické telo

Keď pozorujeme zvíra, potom je celkom nepochybné, že u zvieratá, rovnako ako u človeka, nachádzame fyzické telo uprostred nášho fyzického zmyslového sveta. O tom nemôžu byť žiadne pochybnosti. Rovnako však musíme zvieratú pripísať aj éterické a astrálne telo. Vo vnútri fyzického sveta pripisujeme človeku aj éterické telo: samotné fyzické telo je totiž vo vnútri fyzického sveta niečo nemožné. To sa ukáže akonáhle človek prejde bránou smrti. Tu je jeho fyzické telo vo fyzickom svete samotné, tu sa rozpadá, tu je prenechané svojim vlastným silám. Preto, kým človek žije, musí proti rozkladu fyzického tela existovať neustály bojovník, a to je telo éterické, ktoré je skutočne viditeľné až ezoternému vedomiu. Ten istý vzťah existuje aj u zvieratá, takže mu vo fyzickom svete musíme pripísať telo éterické. Pretože je nám jasné, že skutočnosti a veci na človeka nielen pôsobia, ale sa v ňom aj odzrkadľujú, že v ňom vyvolávajú niečo, čo môžeme nazvať vnútorným zrkadlením, pripisujeme človeku aj astrálne telo; ezoterný pohľad ho skutočne vníma. To isté však platí aj pre zvíra. Zatiaľ čo rastlina, napríklad nevydáva žiadny krik, keď na ňu zvonku pôsobí nejaký

dojem, pustí sa zvierá do kriku, t. j. určitý vonkajší dej sa uňho prejavuje aj ako vnútorný zážitok. Ezoterný pohľad nás učí, že tento vnútorný zážitok umožňuje práve len astrálne telo. Hovoriť však u zvieráťa o nejakom ja, keď ostaneme vo vnútri javov fyzického sveta, to má zmysel nanajvýš pre určitých moderných prírodných filozofov, ktorí berú všetko podľa analógií. Keď ale postupujeme čisto analogicky, potom môžeme tvrdiť skutočne všetko možné. Existujú dnes dokonca teozofovia, u ktorých to vzbudzuje určitý rešpekt. Keď taký prírodný pozorovateľ, ako Raoul Francé, získal určitú popularitu; pripisuje rastline dušu a potom nerozlišuje medzi tým, čo sa ako duša označuje u zvieráťa a čo u rastliny. Zistil totiž, čo je inak správne, že existujú určité rastliny, ktoré, keď sa do ich blízkosti dostane malý hmyz, zovrú listy tak, že tento malý hmyz pritiahnú a zožerú. Taký vonkajší pozorovateľ si teda povie, že kde v prírode navonok vystupuje skutočnosť, ktorá analogicky vyzerá ako priťahovanie a konzumovanie potravy, tam musí byť v podstate niečo podobné ako u bytostí, ktoré tieto veci priťahujú a konzumujú z vnútornej duševnosti. Nuž, aj ja poznám niečo, čo priťahuje malé bytosti, čomu sa ale celkom určite podľa modelu moderných prírodných filozofov duša nedá prisúdiť. Je to totiž pasca na myši, naplnená slaninou. Táto priťahuje tiež malé bytosti a keď postupujeme podľa metódy týchto prírodných filozofov, tak musíme rovnako, ako priznáme dušu hmyzožravkej rastline rosičke, pripísať dušu aj pasci na myši; pretože priťahuje myši, ak je dobre zásobená slaninou. Všetci títo pozorovatelia, ktorí sa neuspokoja len s povrchným pozorovaním, nemajú strácať túžbu, ktorá u mnohých spirituálne zmýšľajúcich ľudí existuje, a nemajú sa uspokojiť len s akýmisi náznakmi, ak je reč o duchovných veciach.

Práve v nemeckej literatúre sa v tejto súvislosti, ako hovoria mnohí: „odhalilo mnoho pekného“, a ako by povedal ezoterik: napáchalo sa mnoho nezmyslov. Rovnako málo, ako môžeme pri rosičke alebo pri nejakej inej rastline hovoriť o nejakej duši podobajúcej sa na zvieraciú, rovnako málo môžeme pri nejakom zvierati nezaujato hovoriť, že zvierá má nejaké ja. Vo vnútri toho, čo pred nás predstupuje na fyzickej úrovni, nemá zvierá žiadne ja. K zvieraciemu ja nás vedie až ezoterné skúmanie. Ale toto zvieracie ja sa už nenachádza vo vnútri tej istej úrovne, v akej sa nachádza ľudské ja. Zvieracie ja sa nachádza len oddelene od fyzického tela, takže keď ezoterným pohľadom vystúpime k zvieraciemu ja, poznávame vlastne celkom iný svet. A keďže nerobíme radi všelijaké schematické rozdelenia a neradi vopred vravíme, že svet sa skladá z fyzickej sféry, z astrálnej a mentálnej sféry atď., keď to nemáme radi, pretože zo všetkých týchto slovných označení veľa nevyplýva, musíme postupovať inak. V teozofických knihách som dokonca našiel, že sa veľa hovorí o výraze Logos, nenašiel som však, že by sa tým vyvolala predstava o tom, čo vlastne Logos v skutočnosti je. Zvyčajne som zistil len to, že pisatelia týchto kníh vedia, že Logos pozostáva z piatich písmen. Akonáhle sa však pokúsime dôjsť skutočne ku konkrétnej predstave, aby sme si z

toho niečo zapamätali, naše predstavy sa rozplynú. Pretože tým, že rozprávame všelijaké veci, že Logos pradiť, tká atď., s tým si nevie vedomie, ktoré chce byť konkrétnym, rady. Nech už je Logos čímkoľvek, pavúkom celkom určite nie je, a čo robí, celkom určite nemôžeme označiť za pavučinu. Nie je teda až také dobré narábať s abstrakciami, aby sa vyvolali predstavy, keď hovoríme o veciach, ktoré prekračujú fyzickú úroveň človeka.

Niečo iné je, keď ezoterný pohľad hľadá u zvieráťa to, čo sa u človeka prejavuje už vo svete fyzickom v celom ľudskom konaní a počínaní: ja. Keď ho hľadá u zvieráťa, potom ho aj nájde, len nie vo svete, kde existuje fyzické telo, éterické telo a astrálne telo zvieráťa, ale v nadzmyslovom svete, ktorý sa prirodzene objaví hneď, keď odhrnieme závoj zo sveta, ktorý je zmyslovému svetu najbližšie. Takže môžeme povedať: v nadzmyslovom svete sa zvieracie ja nachádza. A o tomto zvieracom ja môžeme opäť povedať, že pred nás vystupuje ako realita, vo fyzickom svete sa však neprejavuje ako individualita, ale že mu tu porozumieme len vtedy, ak upriamime záujem na celú skupinu zvierat, na skupinu vlkov, jahniat atď. A tak, ako patrí k našim dvom rukám, k našim desiatim prstom, k našim nohám jedna duša, ktorá má v sebe ja, tak patrí k jednej skupine rovnako sformovaných zvierat také ja, ktoré v našom fyzickom svete nenájdeme, vo fyzickom svete sa len prejavuje. Súčasný abstraktne uvažujúci materialista hovorí, že vlastne je na zvierati reálne len to, čo vidíme fyzickými očami, a keď si utvoríme pojem vlk alebo pojem jahňa, tak sú to jednoducho len pojmy. Pre ezoterikov to však nie sú len holé pojmy, existujúce v nás samých, ale sú zrkadlovými obrazmi niečoho reálneho, čo nejestvuje na fyzickej úrovni, ale v nadzmyslovom svete. Pri troške premýšľania sa už na fyzickej úrovni prezrádza, že okrem toho, čo môžeme vnímať zmyslovo, existuje ešte niečo, čo vo fyzickom svete vnímať nemôžeme, a predsa to má pre vnútorné silové pomery zvieráťa význam. Chcel by som len tých, ktorí napríklad predstavu vlka považujú len za nejaký pojem, ktorý nezodpovedá žiadnej realite, upozorniť na nasledujúci experiment. Zoberte si určitý počet jahniat - je známe, že vlk žerie jahňatá - a krmte nimi vlka tak dlho, aby to zodpovedalo tomu, čo zistila prírodná veda - kým sa celá fyzická látka nevymení. Takže vlk celú dobu, počas ktorej sa fyzická telesnosť nahradí, žral len jahňatá. Teraz má v sebe vlk samé jahňatá. To, čo na vlkovi samom môžete vidieť, fyzická látka, pochádza zo samých jahniat. Pokúste sa teraz urobiť záver, či sa vlk stal jahňatom. Keď sa nestal jahňatom, potom nemáte právo povedať, že to, čo máte ako pojem vlka, sa vyčerpáva len tým, čo sa fyzicky môže vnímať, ale že je v tom niečo nadzmyslové. Toto nenájdeme skôr, kým nevystúpime do nadzmyslového sveta. Tam sa to už javí tak, že rovnako, ako našich desať prstov patrí k jednej duši, všetci vlci patria k jednému skupinovému ja. A svet, v ktorom nájdeme to skupinové ja zvierat, označujeme zatiaľ celkom konkrétne ako svet astrálny.

Čo sa teraz týka rastlín, tak podobné pozorovanie vedie k tomu, že vo vnútri fyzického sveta u rastliny nenájdeme nič iné ako telo fyzické a éterické! Práve preto, že má rastlina v tomto fyzickom svete len fyzické a éterické telo, nekričí, keď ju poraníme! Takže musíme povedať, že z rastliny je prítomné vo fyzickom svete fyzické a éterické telo. Keď teraz prehladáme ezoterným zrakom ten svet, t. j. preniesieme sa do toho sveta, do ktorého sme museli umiestniť skupinové ja, vo vzťahu k rastlinnému svetu tam nájdeme niečo veľmi charakteristické. Zistíme totiž, že v rastlinnom svete existujú aj bolesti, a síce vtedy, keď trháme rastliny z pôdy aj s koreňom. Potom je to pre celý organizmus Zeme rovnaká bolesť, ako keď vytrhneme z nejakého organizmu vlas. Avšak s rastom rastlín je spojený aj iný život, život vedomý. Pokúste sa predstaviť si klíčenie (počas týchto prednášok som už o tom pri inej príležitosti hovoril), vyrážanie rastlinných klíčkov na jar zo zeme. Toto klíčenie, to je niečo, čo zodpovedá pocitu určitých duchovných bytostí, ktoré patria k Zemi, ktoré vytvárajú duchovnú atmosféru Zeme. Keď máme opísať tento pocit, tak by sme ho mohli porovnať s pocitom, ktorý prežívame vo svojom vedomí večer, keď prechádzame zo stavu bdenia do stavu spánku. Ako nám tu pozvoľna klesá vedomie, tak to rovnako ako pozvoľný pokles vedomia pociťujú pri klíčení rastlín na jar určití duchovia Zeme. Pri postupnom vädnutí a umieraní rastlinného sveta majú určité duchovné bytosti, ktoré sú spojené s duchovnou atmosférou Zeme, opäť ten istý pocit, aký má človek pri raňajšom prebúdzaní. Môžeme teda povedať: existuje bytostné, ktoré je spojené s našim zemským organizmom, ktoré cíti tak, ako cíti naše astrálne telo pri zaspávaní a prebúdzaní. Len sa nesmie porovnávať abstraktne. Pravdaže bolo omnoho bližšie porovnávať klíčenie v jarnej prírode s prebúdzaním a odumieranie rastlinného sveta na jeseň so zaspávaním. Ale pravdou je pravý opak: totiž bytosti, ktoré tu prichádzajú do úvahy, pociťujú akoby prebúdzanie na jeseň a akoby usínanie pri klíčení rastlín na jar. Tieto bytosti nie sú ničím iným ako astrálnymi telami rastlín, a my ich nachádzame v tej istej oblasti, kde nachádzame skupinové ja zvierat. Astrálne telá rastlín sa nachádzajú na tzv. astrálnej úrovni.

Keď teraz rastlinu pozorujeme ezoterne, musíme aj u nej hovoriť o skupinovom ja. Toto ja rastlinné nájdeme opäť podobným spôsobom ako skupinové ja, ako niečo, čo patrí k jednej celej skupine rovnako sformovaných rastlín tak, ako sme to pozorovali aj u skupinových zvieracích ja. Ale toto skupinové ja rastlín by sme márne hľadali tam, kde sme našli astrálne telo rastlín a zvieracie skupinové ja. Musíme vystúpiť do nadzmyslového sveta ešte vyššieho rádu; musíme prejsť od astrálnej úrovne k svetu, ktorý pociťujeme ako ešte vyšší. Až do takého sveta môžeme umiestniť skupinové ja rastlín. Keď tento svet, v ktorom sa rastlinné skupinové ja nachádzajú, preskúmame, opäť ho môžeme pomenovať. Pre nás je predovšetkým charakteristický tým, hoci je v ňom aj

mnoho iného, že sú v ňom rastlinné skupinové ja. Označíme ho - názov nemá s vecou nič spoločné - ako devachanský svet.

U nerastu máme - ako sa dá ľahko vidieť - vo fyzickom svete len fyzické telo. Práve preto sa nám nerast javí ako niečo anorganické, neživé. Oproti tomu máme pre nerast v tom istom svete, v ktorom sú zvieracie skupinové ja a astrálne telá rastlín, nerastné éterické telo. Nenachádzame však ešte nič z toho, že by nerastná bytosť ukazovala niečo ako cit. A predsa sa aj nerast ukáže ako niečo živé. Poznávame dlhotrvajúci život nerastov, rast, samovývoj, povedzme, rudy a podobne, skrátka, poznávame mnohotvárnny nerastný život našej planéty na astrálnej úrovni. Učíme sa rozpoznať, zoči-voči jednotlivému nerastu, že sa veľmi nelíši od našich vlastných, nerastu podobných kostí, ktoré však predsa súvisia s naším životom. Tak súvisí aj všetko nerastné s niečím žijúcim, len toto žijúce nachádzame až na astrálnej úrovni. Tak teda nachádzame éterické telo nerastného sveta na astrálnej úrovni. Keď sa teraz v tom istom svete, v ktorom sú rastlinné skupinové ja, povedzme ezoterne zdržíme, potom si všimneme, že nerastný svet súvisí s niečím, čo mu umožňuje pociťovať, t. j. s niečím astrálnym. Keď sa v kameňolome roztlkajú kamene, nepozorujeme na astrálnej úrovni, že tam existuje niečo ako pociťovanie, ale na devachanskej úrovni, tam nám hneď napadne, že keď sa kamene roztlkajú, keď odskakujú úlomky, objavuje sa skutočne niečo ako blaženosť, určitý druh slasti. To je tiež pocit; ale je protichodný pocitu, ktorý majú v takých prípadoch zvieratá a ľudia. Keby sme ich roztlkali, pociťovali by bolesť. U nerastov je to naopak. Keď ich roztlkame, pociťujú blaženosť. Keď v pohári vody rozpustíme kuchynskú soľ a pohľadom zameraným na devachanský svet sledujeme, ako sa kuchynská soľ opäť zráža do kryštálov, vidíme, že to prebieha bolestne, potom na dotýčných miestach cítiť bolesť. Tak je to v nerastnom živote všade, kde sa z tekutého tvorí kryštalizáciou niečo pevné. Tak to bolo v podstate aj pri našej Zemi, ktorá bola kedysi v mäkšom, tekutejšom stave. To pevné sa až postupne vytvorilo z tekutého a teraz chodíme po pevnej zemi a orieme zem pluhom. Tým však Zemi nespôsobujeme bolesť, to jej robí veľmi dobre. Ale to nerobilo dobre bytostiam, ktoré sú späť so Zemou a ktoré patria k Zemi ako astrálna ríša, keď sa museli kompaktné stlačiť, aby umožnili ľudský život na Zemi. Vtedy museli bytosti, ktoré sa ako astrálne telá skrývajú za kameňmi, vydržať bolesť nad bolesť. V nerastnej ríši trpí bytosť, stvorenie s postupujúcim zemským procesom. Cítíme sa potom mimoriadne zvláštne, keď sa po tomto spoznaní ezoterným skúmaním opäť stretáme u jedného zasvätenca so známym miestom: *všetky bytosti vzdychajú a trpia bolesťami, očakávajú spasenie, očakávajú vykúpenie*. Takým veciam sa v spisoch založených na ezoternom pozorovaní nevenuje pozornosť. Keď však k týmto spisom pristúpime s ezoterným pohľadom, až potom vieme, že jednoduchej myslí dávajú veľa, ale ešte viac poskytujú tomu, kto všetko, alebo prinajmenšom veľa z toho, čo v nich stojí, dokáže vnímať. Vzdychanie a stonanie

nerastnej ríše, to tu musí byť, pretože kultúrny proces našej Zeme potrebuje pod nohami pevnú pôdu. To zobrazuje Pavel, keď hovorí o vzdychaní a stonaní v stvorení.

To všetko sa deje v oných bytostiach, ktoré ako astrálne telo tvoria základ minerálnej ríše a ktoré nachádzame v devachanskom svete. Vlastné ja, skutočné skupinové ja minerálnej ríše, nájdeme vo vyššom svete, ktorý nazveme vyšším devachanským svetom. Až tu sa nachádzajú skupinové ja minerálnej ríše. Musíte sa totiž celkom oslobodiť od predstavy, aby ste to, čo u bytosti nazývame astrálnym telom, stotožňovali s astrálnym svetom. Pri mineráloch nachádzame astrálne telo na devachanskej úrovni, éterické telo minerálov naopak v astrálnom svete, zvieracie skupinové ja na astrálnej úrovni, astrálne telo zvierat na fyzickej úrovni (pozri tabuľku na strane 88). Tak ako sa nám tento svet predstavuje, musíme povedať, že to, čo u jednotlivých bytostí nachádzame ako jednotlivé články, nesmieme stotožňovať so zodpovedajúcimi svetmi, ale musíme si práve zvyknúť na to, že máme u rôznych bytostí predpokladať rozdiely. Presnejšie ezoterné poznanie nám to ukazuje celkom jasne. Zatiaľ sme teda vo vyššej devachanskej oblasti našli predbežne len skupinové duše minerálov. Tak sme usúvzťažnili jednotlivé bytosti rôznych prírodných ríši s vyššími svetmi a až to nám môže poskytnúť základ, aby sme našli vzťahy týchto rôznych prírodných ríši k tým tvorivým, vo svete pôsobiacim hierarchickým bytostiam, ktoré sme doteraz spoznali.

IX.

Pomer duchovných síl v prírodných ríšach k tomu, čo vidíme vonkajškovo. Sily pôsobiace z planét na hlavné skupiny zvierat. Význam rôznych smerov v priestore ako pôsobiacich síl; ich usporiadanie v zverokruhu a z toho vznikajúca špecifikácia zvieracích foriem. Skupinové ja ako potomkovia duchov pohybu. Luciferskí duchovia zodpovedajúci tým istým kategóriám, pôsobia dolu z planét na ľudský rod a špecifikujú tak to, čo bolo pôvodne myslené podľa jedného plánu. Aj pokročilí duchovia pohybu vysielajú svoje lúče najprv zo Slnka k planétam a až odtiaľ k Zemi. Ich pôsobením vznikajú veľké kultúrne podnety presahujúce obdobia jednotlivých kultúr; títo sem zasahujú inšpirujúcim spôsobom z rôznych planét. V rastlinnej ríši pôsobia potomkovia duchov pohybu z planetárnej ríše tak, že prestupujú astrálne telo a obklopujú rastlinu silami, vyjadrujúcimi sa v špirálach olistenia, v špirálach, v ktorých rastliny nasadzujú svoje listy, v špirálach, sformovaných podľa toho, či potomkovia duchov pohybu pôsobia z tej alebo onej planéty. Smer pôsobenia síl rastlinných skupinových ja zistíme, ak spojíme Slnko so stredom Zeme: to sa vyjadruje v rastlinnej stonke. Skupinové ja rastlín sú potomkami duchov múdrosti, ako sú skupinové ja zvierat potomkami duchov pohybu. Ak k tomu pristúpi činnosť duchov obežných dôb, potom sa pohybové sily, pôsobiace z planét, spájajú so slnečným princípom, pôsobiacim v stonke. Zo slnečného princípu sa tak stáva semenník a z pohybových planetárnych síl prašníky, čím sa akosi zakončuje rast rastliny. Vo svojom vzťahu k duchom múdrosti na Slnku sa všetky pohyby rastlín ukazujú byť viac či menej vertikálnym spojením. Aj podnety pokrokových duchov múdrosti treba hľadať na Slnku; tieto tu však už nepôsobia diferencovane, ale ako jednotný duch, ktorého sféra je obsiahlejšia ako sféra duchov pohybu. Slnečný duch múdrosti bol bránou, ktorou pôsobil Kristus.

V poslednej úvahe sme naznačili, aký je vzťah duchovných síl, ktoré v bytostiach prírodnej ríše Zeme pôsobia, k tomu, čo vidíme navonok. Dnes sa chceme krátko rozpamätať na to, čo sme rozviedli, pretože sa zdá byť nutné, aby sme tieto veci, ktoré tvoria podstatnú časť našej témy, ešte viac osvetlili. Privedú nás totiž k tomu, čím vlastne majú naše prednášky vrcholiť: k uchopeniu živého spolupôsobenia bytostí rôznych hierarchií a ich potomkov v nebeských telesách a v prírodných ríšach. Rozvádzali sme, že u človeka pôsobia na fyzickej úrovni štyri články jeho bytosti: fyzické, éterické, astrálne telo a ja. Ďalej sme potom prišli na to, že u zvierat na fyzickej úrovni pôsobia hlavne tri články: fyzické, éterické a astrálne telo, naproti tomu skupinové ja na astrálnej úrovni. Ďalej sme videli, že u rastlín na fyzickej úrovni pôsobia fyzické a éterické telá, na astrálnej úrovni astrálne telo a na devachanskej úrovni skupinové ja. Potom sme pri mineráloch na fyzickej úrovni našli samotné fyzické telo, éterické telo na astrálnej úrovni, astrálne telo na devachanskej úrovni a to, čo sme nazvali vyššou devachanskou úrovňou, obýva skupinové ja minerálov.

Teraz chceme podrobnejšie pristúpiť k tomu, čo to vlastne všetko v realite znamená. Doteraz sme mohli skutočne povedať len to, že ezoterný pohľad, ktorý sa pozdvihne k prvému, nám najbližšie ležiacemu nadzmyslovému svetu, nenájde u zvierat to, čo sa vo fyzickom svete u ľudí ešte nachádza, totiž ja. To, čo u ľudí nazývame ja, môžeme u zvierat nájsť až na astrálnej úrovni v nadzmyslovom svete; až tam to má pôsobisko. Z toho vidíme, že ezoterná veda nemôže vo

vnútri fyzickej úrovne priznať zvieratú jeho ja. Zvieratú jeho ja neupiera, hovorí však, že čo u zvierata označujeme ako ja, sa nachádza až v astrálnom svete.

Ľahko sa síce môže namietnuť, že takto zvieratám, aj vyšším zvieratám vo fyzickom svete, ich ja odopierame, zatiaľ čo by sa dalo povedať, že zvieratá vo vzťahu k mnohým činnostiam preukazujú mimoriadnu inteligenciu, celkom pozoruhodný um, takže mnohé z toho, čo zvieratá činí na fyzickej úrovni, môžeme dobre porovnať s tým, čo robí na fyzickej úrovni človek. No musíme povedať, že ten, kto sa takto vysloví, nepochopil vlastne základný princíp veci. Nikomu, kto do tejto veci prenikol, nenapadne, aby to, čo nazývame ľudskými duševnými silami, odopieral na fyzickej úrovni zvieratám. O to vôbec nejde. Tu na tomto poli leží príčina najrozmanitejších omylov a nedorozumení. Tak hneď nachádzame nedorozumenie, keby určitý materialistický darvinista našich čias povedal: „Vy antropozofi sa dívate na túto vec tak, ako keby sa človek nachádzal bezpodmienečne na vyššom stupni duchovnosti než zvieratá, zatiaľ čo predsa môžeme pozorovať, ako zvieratá rozvíjajú svoju inteligenciu. V zvieracej ríši existuje tak veľa inteligencie i tak veľa určitej inštinktívnej morálky, že to, čo má človek vo svojich duševných silách, by sa mohlo celkom dobre považovať len za druh vyššieho stupňa toho, čo sa vyskytuje už v zvieracej ríši.“ Tu je hľadisko, o ktoré ide, celkom posunuté. Nezaujatému pozorovaniu vôbec nenapadne odopierať zvieracej ríši rozum a úsudok. Potrebujeme si len vysvetliť také skutočnosti, ako napríklad tú, že ľudstvo vo svojom vývoji v rámci svojho kultúrneho procesu objavilo papier pomerne neskoro. Ako sa len tento objav papiera ľudským rozumom v našich historických opisoch označuje ako veľká vymoženosť a určitým spôsobom aj je znakom ľudského pokroku! Ale osy poznali to isté umenie už pred miliónmi rokov, pretože to, čo vyrábajú osy vo svojom hniezde, je pravý papier. Takže môžeme povedať, že to, čo tu ľudský um dokázal, to máme tam dole v zvieracej ríši už dlho, dlho pred tým. Nezaujatému pozorovateľovi vôbec nenapadne odoprieť zvieratám ľudské duševné sily ako také. Áno, na poli ezoteriky sme dokonca presvedčení, že rozum a úsudok u zvierat pôsobia omnoho istejšie, omnoho presnejšie, omnoho neomylnnejšie ako u človeka. To podstatné, o čo ide, je, že sa u človeka vo fyzickom svete všetky tieto duševné sily vzťahujú na ja, ktoré sa vo vnútri fyzického sveta samostatne vyvíjajú, ktoré prekonávajú samostatný vývoj už počas výchovy. Keď máme príslušníkov ľubovoľnej zvieracej skupiny, tak vieme, že kruh ich vývoja je podmienený druhom, ku ktorému to ktoré zvieratá patrí, teda celkom iným spôsobom, ako je to u človeka, ktorý sa vyvíja individuálne.

Ak nasmerujeme teraz pohľad na okruh zvieracej ríše, tak vo vnútri zvieracieho sveta nachádzame najrozmanitejšie formy, ktoré sú vzájomne veľmi rozdielne, úplne iné ako snáď ľudské rasy. Na Zemi nachádzame, samozrejme, tiež veľkú rôznorodosť ľudských rás, ale keď s tým porovnáme tú veľkú rozmanitosť zvierat od nedokonalých po najdokonalejšie, tak si hneď všimneme,

aké ohromné sú rozdiely v zvieracej ríši; u ľudí je to celkom iné. Odkiaľ to pochádza? K odpovedi sa priblížime, keď sa najprv spýtame: čo zapríčiňuje tieto rozmanité skupiny v zvieracej ríši, tieto rozmanité druhy, ktoré nachádzame tak charakteristicky rozšírené na Zemi?

Tu nám ezoterný pohľad ukazuje, že to, čo zapríčiňuje rozmanitosť zvieracích druhov, nepochádza len zo Zeme, že zvieracie druhy získavajú svoje formy väčšinou z nebeského priestoru, a síce tak, že sily, ktoré vedú k jednému druhu, prichádzajú z iného miesta v nebeskom priestore ako sily, ktoré vedú k inému druhu. Sily, ktoré tvoria rozmanité zvieracie formy, vyžarujú totiž na našu planétu z iných planét nášho planetárneho systému. Celú zvieraciu ríšu môžeme vlastne rozdeliť do šiestich až siedmich rôznych hlavných skupín, a tieto hlavné skupiny majú každá svoje najvyššie skupinové ja. Tieto najvyššie skupinové ja majú svoje impulzy pôsobenia vo vnútri tých šiestich až siedmich, k nášmu planetárnemu systému patriacich hlavných planét, takže duchovné sily, ktoré tvoria hlavné zvieracie skupiny, pôsobia sem z týchto planét. Tým sme ale zároveň načrtli, čo to vlastne znamená hovoriť u zvierat o skupinových ja. Znamená to, že v zvierati žijú duchovné sily, ktorých podstatu vôbec nemáme hľadať na samotnej Zemi, ale ktorých podstatu musíme hľadať mimo Zeme v nebeskom priestore, a síce v planetárnom svete. Vládcovia hlavných skupinových foriem zvierat žijú na našich planétach a na tieto planéty sa museli stiahnuť, aby svojimi silami pôsobili na Zem zo správnej vzdialenosti, zo správnej strany. Pretože len z týchto strán sa môže správne dosiahnuť to, čo vytvára hlavné zvieracie formy. Nuž pozrite sa, keby planéty zosielali na našu Zem len uvedené sily, nemali by sme takú rozmanitosť zvieracej ríše, akú máme dnes, ale mali by sme len sedem hlavných foriem. Kedysi, vo veľmi vzdialenom pračase, aj bolo len sedem hlavných foriem zvieracej ríše. Ale týchto sedem hlavných foriem bolo veľmi pohyblivých, tvárnych, takže vo svojom tvare boli veľmi mäkké, plastické, takže sa jedna forma mohla ľahko pretvoriť na určitú inú, špeciálnu formu, iná na nejakú druhú, a tak sa to aj v neskoršej dobe uskutočnilo. Tých sedem hlavných foriem leží veľmi, veľmi ďaleko dozadu. Potom ale nastúpili iné sily, ktoré na planetárne sily pôsobili podporujúco alebo brzdiaco.

Teraz budem musieť najprv hovoriť o tom, ako tieto iné sily vznikajú. Keď nasmerujeme obyčajný pohľad do nebeských diaľav, veľmi ľahko uveríme, že vonku je vlastne všetko jednotvárne. Ale tak to nie je. Keď usmerníme pohľad do priestoru určitým smerom, ezoterným zrakom vnímame niečo celkom iné, ako keď tento pohľad do priestoru usmerníme iným smerom. Tento priestor nie je homogénna vec, nič, čo by bolo zo všetkých strán rovnaké, ale z rôznych smerov tohto priestoru pôsobia sem z vesmíru rozmanité sily. Celý vesmír je vyplnený duchovnými bytosťami rôznych hierarchií, ktoré pôsobia na Zem nerovnako, z rôznych smerov. V oných dobách, keď mali ľudia ešte určitú pôvodnú primitívnu jasnovidnosť, bolo im jasné: keď v určitú dennú dobu pozriem jedným smerom

do neba, prichádzajú mi v ústrety určité sily. Na inej strane nájdem iné sily. A ľudia tiež vnímali, že z nebeského priestoru sem z určitých bodov prichádzajú mimoriadne presné a určité sily, ktoré sú pre Zem mimoriadne dôležité. Všetky ležia v nebeskom priestore, v hviezdnom kruhu, ktorý už od starých čias nazývali zverokruhom. Za starých čias sa skutočne nie nadarmo hovorilo o zverokruhu, a aj sa vedelo prečo. V nebeskom priestore sa to má tak, že sily, ktoré z planéty Mars pôsobili nadol do ešte mäkkej, základnej zvieracej hmoty a dali vzniknúť jednej zo siedmich hlavných foriem, pôsobili rôzne podľa toho, či Mars stál nad tou alebo onou časťou zverokruhu. Zverokruh potom rozdelili na dvanásť znamení, ktoré sa prirodzene javia ako súhvezdia, a podľa toho, či sily Marsu, ktoré sú pre jednu zvieraciu formu rozhodujúce, stoja nad súhvezdím Barana, Býka alebo nad nejakým iným súhvezdím, podľa toho rôzne pôsobia. Tým sa tých sedem hlavných foriem *špecifikuje*. Z toho vzniká pre rôzne zvieracie tvary celý rad možností. A keď si ešte pomyslíte na to, ako dochádza k tomu, že napríklad Mars môže pôsobiť ako určujúci činiteľ tým, že sa postaví nad súhvezdie Leva, takže potláča jeho vplyv na Zem, alebo keď sa postaví z inej strany, odkiaľ pôsobí určujúco, pričom sa Zem dostane medzi Slnko a Mars, vznikne ešte väčšie množstvo možností. To všetko sú sily, ktoré spolupôsobili, aby sa sedem hlavných zvieracích skupín ďalej diferencovalo. Takže celá rozmanitosť našich zvieracích foriem na Zemi vznikla tým, že sa planetárne sily stali vlastne sídlami skupinových duší, skupinových ja zvierat a že skupinové ja plnia svoju úlohu z týchto sídiel, pretože tieto úlohy môžu splniť len odtiaľ. Pretože len tým, že si skupinové ja nejakej zvieracej formy, ktoré má pôsobiť z Marsu smerom dole, vybralo práve toto miesto na nebi, môže dole na Zem pôsobiť zodpovedajúcim spôsobom. Tu ležia sily, ktoré vytvorili rôznosť našich zvieracích foriem, a keď použijeme výrok - *zvieracie skupinové ja nájdeme na astrálnej úrovni*, tak to reálne znamená, že keď ezoterný pohľad chce nájsť skupinové ja nejakej zvieracej formy, tak nemôže hľadať na Zemi, ale na niektorej planéte. Čo nájde na Zemi u ľudí, to ezoterný pohľad nájde u zvierat až v nebeskom priestore, na nejakej planéte. A tak ako, povedzme, ten-ktorý človek, ktorý má na Zemi vykonávať nejakú prácu, musí zohľadňovať rôzne hľadiská, musí k týmto hľadiskám prihliadať, tak musí skupinové ja, ktoré sídli na planéte, obiehať zverokruhom nebeský priestor, aby odtiaľ diferencovalo svoje sily.

Keď túto skutočnosť, ktorú sme tu práve uviedli, dáme do súvislosti s tým, že dnes tak často hľadáme podnety zvieracích foriem v nejakých zemských princípoch, napríklad v boji o život, v nejakom prirodzenom výbere a pod., potom sú naozaj skutočnosti, ku ktorým sa týmito snahami dospelo - napríklad tie, čo uviedol Darwin - obdivuhodné, až na to, že Darwin zostal pri týchto skutočnostiach stáť. Pretože darvinizmus podvedome načrtoľ, ako sa všade prejavuje premenlivosť zvieracích foriem, ako sa tu skutočne zo základných foriem tvorí. Ale v našej dobe sa prehliadlo to, že sily, ktoré tieto formy

vytvárajú, sem pôsobia z nebeského priestoru, že je teda tvorcov zvieracích foriem potrebné hľadať vo svete planét, ktoré patria k nášmu planetárnemu systému, ale sú mimo našej Zeme.

Keď sa teraz spýtame, ako sa to týka človeka, dostaneme odpoveď až potom, keď si predtým zodpovieme aj inú otázku: akého druhu sú títo duchovia, ktorých sme teraz nazvali zvieracími skupinovými dušami a ktorí majú svoje sídla na rôznych planétach? Tu sa ukazuje, že tieto skupinové zvieracie ja sú potomkami určitej kategórie duchovných bytostí, ktoré som v priebehu týchto prednášok uviedol ako duchov pohybu. Teda zvieracie skupinové ja musíme chápať ako potomkov duchov pohybu. Duchovia pohybu totiž dali človeku v čase starého mesačného stavu jeho astrálne telo zo svojej vlastnej substancie. Na doplnenie teda môžeme povedať: tejto Zemi predchádzal mesačný stav. Počas tohto mesačného stavu dostali ľudia od duchov pohybu svoje astrálne telo, t. j. inými slovami, keď bola Zem Mesiacom - starým Mesiacom (nie súčasným; ten terajší je len odlúčenou časťou samostatnej Zeme, zatiaľ čo starý Mesiac je niečo ako predchádzajúce stelesnenie našej Zeme) - kým bola Zem v tomto staromesačnom stave, vznášali sa okolo tohto starého Mesiaca duchovia pohybu a nechali, takpovediac, vprúdiť, vliať svoju vlastnú substanciu do toho, čo si človek priniesol z ešte dávnejších čias. Takže to, čo človek dostal ako astrálne telo, ktoré bolo preňho nové - pretože mal vtedy len fyzické a éterické telo - pochádza od týchto duchov pohybu. Starý Mesiac zmizol, vytvorila sa Zem, duchovia pohybu okrem vlastného ďalšieho vývoja vytvorili ešte aj svojich potomkov. Týmito potomkami duchov pohybu sú tie bytosti, ktoré sme označili za skupinové zvieracie ja a ktoré si svoje sídla nevybudovali na Zemi, ale na iných planétach, aby odtiaľ pôsobili na Zem tak, že opísaným spôsobom vytvárali zvieracie formy. To je to podstatné na tom, čo som povedal, že skupinové ja v určitom zmysle môžeme charakterizovať ako potomkov bytostí druhej hierarchie.

Teraz si musíme položiť nasledujúcu otázku: Na zvieratá teda z planét pôsobia títo potomkovia duchov pohybu. Pôsobia podobné duchovné bytosti aj na človeka, na ľudské pokolenie, ktoré je rozšírené na Zemi? O tých duchovných bytostiach, ktoré sme uviedli ako normálne články jednotlivých hierarchií, to tvrdiť nemôžeme. Ale uviedli sme tu zvláštnu kategóriu, ktorú sme nazvali luciferskými duchmi, a charakterizovali sme, ako sa títo luciferskí duchovia správajú voči normálnym duchom. Pre každú kategóriu rôznych hierarchií existujú teraz v našom časovom cykle aj luciferskí duchovia. Zatiaľ čo sú zvieracie skupinové duše úplne normálnymi potomkami duchov pohybu, luciferskí duchovia, ktorí zodpovedajú duchom pohybu, sú tí, ktorí sa vzopreli normálnemu vývoju duchov pohybu, ktorí sa postavili proti týmto normálnym duchom pohybu. Títo luciferskí duchovia pohybu sú na rôznych planétach v pomere k Zemi zoskupení rovnako ako tí praví potomkovia duchov pohybu. Aj svoje úlohy si rozdelili tak, že si svoje sídla vybudovali na rôznych planétach. Ako teraz bývajú

zvieracie skupinové duše na planétach, tak na planétach bývajú aj určití luciferskí duchovia pohybu. Uložili si úlohu, ktorá už raz duchom pohybu prislúcha: pôsobiť formujúco z planét, takže na Zemi vznikajú skupiny zodpovedajúcich bytostí. Ako sa utvorilo sedem hlavných zvieracích skupín, ktoré sa špecifikovali na základe popísaných pomerov, tak pôsobili luciferské bytosti pohybu z planét na Zem, čím ľudské pokolenie, ktoré bolo vlastne v určitom zmysle myslené podľa jednotného plánu, špecifikovali. Zatiaľ čo bol teda človek v celom svetovom pláne myslený tak, že by sa mala na Zemi rozšíriť len jedna ľudská forma, pôsobili sem z rôznych planét títo luciferskí duchovia pohybu a špecifikovali ľudskú formu tak, že na Zemi mohli vzniknúť formy pre jednotlivé hlavné ľudské rasy. Podrobnejšie to nájdete v mojich prednáškach, ktoré som mal v Oslo, o zvláštnom, špeciálnom spôsobe, ktorým títo luciferskí duchovia pohybu pôsobia na tvorbu rás.¹

Tak by sme mali rozlišovať medzi potomkami duchov pohybu a luciferskými duchmi pohybu. Ale teraz ešte niečo. Musíme prirodzene nadhodiť nasledovnú otázku. Kdeže sú teraz tí normálni duchovia pohybu, ktorí počas starej mesačnej doby dali človeku jeho astrálne telo? Teda tí, ktorí dosiahli cieľ svojho vývoja v onom období, ktoré uplynulo pri prechode od mesačnej formy do formy zemskej, títo úplne dozretí duchovia, kde sú tí? Aj títo duchovia pohybu majú to zvláštne, že majú svoje vlastné sídlo alebo, lepšie povedané, strategické pole svojho pôsobenia na planétach nášho planetárneho systému. Takže ako duchovia pohybu, napríklad nepôsobia priamo zo Slnka, kde majú, takpovediac, svoje hlavné zhromaždisko, ale najprv vysielajú svoje lúče na planéty a odtiaľ pôsobia spätne na Zem. Pokiaľ máme do činenia s pravými duchmi pohybu, prichádza ich bezprostredné pôsobenie z planét nášho planetárneho systému. Ale všetko to, ako na Zem pôsobia tieto duchovné bytosti z planét, patrí prirodzene k nadzmyslovému, neviditeľnému svetu ako takému. Na Zemi sa prejavujú len samotné účinky týchto duchovných bytostí. Čo pre človeka konajú títo duchovia pohybu, ktorí mu kedysi na starom Mesiaci dali zo svojej vlastnej substancie jeho astrálne telo? Toto astrálne telo bolo obsiahnuté v zemskom bytí ako zárodok a keď starý Mesiac zmizol a uplynul medzičas a Zem sa vytvorila znovu, tu sa zo zárodku opäť vyvinulo aj astrálne telo. Títo duchovia pohybu sa ale ďalej vyvinuli k vyššej činnosti. O ich potomkoch vieme, že sa stali zvieracími skupinovými dušami; o tých, ktorí sa proti nim vzopreli, vieme, že spoluvytvárali ľudské rasy. Ako sa ale ukazujú títo pokročilí, praví, normálne vyvinutí duchovia pohybu? Ako sa javia, si znázorníme na príklade.

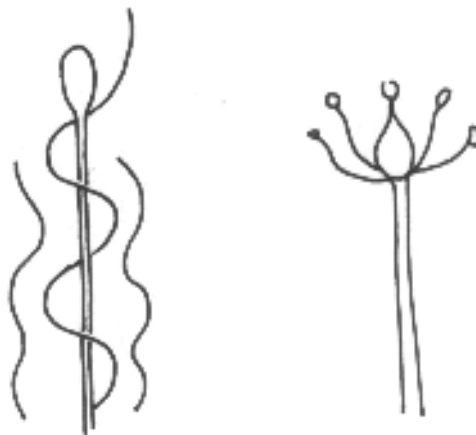
Vieme, že jednotlivý človek je najprv vedený tým, čo nazývame jeho anjelom. Vieme, že národy sú duchovne vedené predovšetkým svojím národným duchom, čiže archanjelom. Národy sú niečo iné ako rasy. Vieme, že po sebe nasledujúce kultúrne obdobia vedú duchovia času, archai. Ďalej vieme, že nad duchmi času stoja tie kategórie hierarchií, ktoré nazývame duchmi formy, a nad nimi sú

¹ cyklus GA-137 „Úloha jednotlivých národných duší v súvislosti s germánsko-nordickou mytológiou.“

duchovia pohybu. Chceme ich zachytiť v stave, v akom sú na Zemi, kde je už za nimi čas, kedy dali človeku astrálne telo a keď sami už pokročili správnym smerom vpred. V ľudskom vývoji existuje niečo, čo prevyšuje charakter duchov času, čo je pre celé ľudstvo ešte významnejšie a mohutnejšie ako sféra jednotlivých duchov času. Duchovia času pôsobia na Zemi určitú dobu. Ale v celom ľudskom vývoji existujú duchovné vývojové fázy, ktoré zahrňujú ešte väčšie sféry ako len sféry duchov času. Také väčšie epochy ľudstva, ktoré prevyšujú sféru pôsobnosti samotných duchov času, tie majú za svojich vodcov normálne vyvinutých duchov pohybu. Títo normálne vyvinutí duchovia pohybu sa vo svojom pôsobení v ľudskom vývojovom procese prejavujú tak, že dávajú *veľké kultúrne podnety*. A keď teraz prejdeme ľudské dejiny, ľudské kultúrne dejiny, potom vidíme, že jednotlivých ľudí vedú anjeli, angeloï; národy vedú archanjeli, archangeloi; po určité časy sú kultúry riadené duchmi času; a určité sféry, ako ešte uvidíme, aj duchmi formy. Potom sa však javí celý kultúrny priebeh ľudského vývoja tak, že počas určitého dlhého obdobia, ktoré je omnoho dlhšie ako tie, ktoré obsiahne duch času, vo väčších sférach sa inšpirujúco uplatňuje raz duch pohybu, ktorý pôsobí nadol z jednej planéty, inokedy duch pohybu, ktorý pôsobí z inej planéty. A tak pôsobia títo duchovia pohybu, ktorí mali normálny vývoj, z planét dolu, že sa striedajú vo vnútri ľudského vývojového procesu a prejavujú sa vo veľkých kultúrnych podnetoch zemskeho vývoja, prevyšujúc sféry pôsobnosti duchov času. Tak napríklad prišiel kultúrny podnet ducha pohybu, ktorý pôsobí na Zem z planéty, ktorú dnešná astronómia nazýva Venušou a ktorú stará astronómia nazývala Merkúrom (tieto dve mená sa zamenili), tento kultúrny podnet, ten prišiel pôvodne od toho ducha pohybu, ktorý sa prejavil v budhizme. Iné kultúrne podnety, presahujúce podnety duchov času, pochádzajú od duchov pohybu z iných planét. Zatiaľ čo od potomkov duchov pohybu pochádzajú zvieracie skupinovú duše a od luciferských duchov pohybu rasové formy ľudí, tieto veľké kultúrne podnety pochádzajú od duchov pohybu, ktorí prešli normálnym vývojom. Odtiaľto prichádzajú aj rozličné iné podnety, ale dôležité je predovšetkým, aby sme o kultúrnych podnetoch niekedy uvažovali aj z tohto hľadiska.

Pozrite sa, teraz tu máte z celého nášho planetárneho systému rozvinuté niečo, čo nájdete naznačené medzi veľkými pravdami, ktoré, ako každý znalý vie, sú v *Tajnej náuke* H. P. Blavatskej. Znalci ich tam nájdú naznačené. V jednom riadku sa uvádza: Budha = Merkúr. Budha rovná sa Merkúru, to znamená, že individualita, udávajúca tón v budhizme, sa v ezoterike odvodzuje od oného ducha pohybu, ktorý pôsobí z tejto planéty. Ten je inšpirátorom, od neho pochádza každý vplyv, ktorý sa v tomto kultúrnom prúde odráža. Je to už raz tak, že práve táto pozoruhodná kniha, Blavatskej *Tajná náuka*, skrýva veľké pravdy, ktoré len musíme správne rozoznať. Túto knihu nesmieme prijímať jednoducho ako knihu dogmatickú, ale musíme sledovať každú jednotlivosť. Až

potom spoznáme veľkosť tejto knihy. Zo všetkých veľkých právd, ktoré učí skutočný ezoterik, nájdete príležitostne významné náznaky práve v Blavatskej *Tajnej náuke*. A keď bolo napísané inšpirátorom *Tajnej náuky* Blavatskej, že Budha sa rovná Merkúru, potom pri tom spolupôsobila táto veľká pravda, pretože inšpirátor H. P. Blavatskej vedel, že oná individualita, ktorá sa v dvadsiatomdeviatom roku svojho života stala Budhom, mohla sa vo chvíli, nám symbolicky naznačenej tým, že sedel pod stromom Bódhi, nechať začať inšpirovať duchom pohybu, ktorý sídli na Merkúre. Tým sa táto individualita stala z bódhisatvu budhom, t. j. jedným z duchov, ktorí to, čo ich naplňa, nezískavajú inšpiráciou zo zemskej sféry, ale zo svetového priestoru, z kozmu. Tým sa vytrhol zo zemskej sféry do nirvány, t. j. do oblasti, kam zemská sféra už nezasahuje. H. P. Blavatská vo svojom obyčajnom vedomí o mnohých týchto veciach nevedela nič, ale vedel to jej inšpirátor. Tieto veci musíme jednoducho vytiahnuť z hĺbok ezoteriky a v týchto subtílnych i veľkých pravdách nesmieme nič poprehadzovať. Netvrdím už, že v tom okamihu, kedy bol bodhisatva vyzdvihnutý k budhovi, pôsobil inšpirujúco len duch pohybu, ale že sem potom cez neho pôsobili aj bytosti vyšších hierarchií. Podstatným je, že od toho okamihu odpadli iní duchovia nižších hierarchií; že mohol, takpovediac, bezprostredne prejsť k bytostiam, ktoré označujeme ako normálne vyvinutých duchov pohybu.

Skôr, ako si povšimneme ľudský kultúrny proces z iného hľadiska, prejdime najprv k rastlinnej ríši. Pri rastlinnej ríši vidíme, že astrálne telo sa nachádza už na astrálnej úrovni, tam, kde sa nachádzajú zvieracie skupinové ja. To vedie zase späť k skutočnosti, ktorá sa ezoternému zraku javí, že u rastlín nielen v skupinových ja, ale už v astrálnom tele rastliny pôsobia sily, ktoré sem tiež pôsobia aj z planetárneho systému, z hviezd. Zatiaľ čo u zvierata teda pôsobia duchovia pohybu až v skupinových silách, v silách, ktoré vytvárajú skupinové formy, na rastlinné astrálne telo pôsobí už to isté, čo patrí k sfére duchov pohybu. Existujú aj takí potomkovia duchov pohybu. Od ostatných potomkov sa odlišujú len tým, že sa vytvorili v trochu inej dobe, ale aj oni pôsobia na astrálne

telo rastlín, nielen na ja. Opäť môžeme povedať, že na astrálne telo rastlín pôsobia z planét planetárneho systému sily duchov pohybu alebo ich potomkov. Astrálne telo je totiž u každej bytosti to, čo jej dáva impulz k pohybu. Na fyzickej rovine máme z rastliny fyzické a éterické telo. Keby zo sféry duchov pohybu pôsobili na rastlinu nejaké sily, tak by tieto sily, pretože astrálne telo nie je vo vnútri rastliny, ale ju obmýva, rastlinou hýbali, ale v tomto prípade nie tak, ako sa hýbu ľudia a zvieratá, ale tak, že rastlinu spočiatku od zeme vzdiaľujú. Keď vidíte, ako sa na rastline tieto sily od nasadenia jedného listu k druhému listu špirálovito rozvíjajú, potom tu máte činnosť tých síl, ktoré sem pôsobia z planét. A podľa toho, či sem pôsobia sily potomkov duchov pohybu z tej alebo onej planéty, mení sa táto zvláštna línia, ktorá nasadenie listov určuje.

Jestvuje určitý prostriedok, ako študovať skutočné dráhy jednotlivých planét akoby v ich obraze; keď raz túto skutočnosť spozná súčasná veda, bude sa ešte mnohé na doterajších astronomických systémoch musieť korigovať. Určité rastliny sú pridelené silám duchov pohybu, ktorí sú na Marse, iné tým na Venuši, ďalšie tým na Merkúre. Odtiaľ pôsobia sem a podľa toho, či sem pôsobia z tej alebo onej planéty, udeľujú rastline pohyb vyjadrený v jej špirálovom postavení listov. Je to ten istý pohyb, ktorý vykonáva príslušná planéta, absolútny pohyb, ktorý planéta koná v nebeskom priestore. Keď si zoberiete obyčajný pupenec poľný (*Convolvulus arvensis*) a aj miesto, kde sa stonka sama skrúca, tam máte v špirálových pohyboch stonky priam napodobené planetárne pohyby, ktoré pochádzajú od duchov pohybu. Tam, kde stonka drží, tam máte v postaveniach listov odrazy oných síl, ktoré pochádzajú od duchov pohybu z planét planetárneho systému. Tieto sily u rastlín spolupôsobia s jednotlivými skupinovými ja. Tieto skupinové ja rastlín ale všetky pôsobia tak, že smer ich síl nájdeme jednoducho v spojnici Slnka so stredom Zeme. To znamená, že spolu so silami, ktoré prichádzajú od duchov pohybu, pôsobia iné sily v smere rastlinnej stonky, ktorá má v skutočnosti stále sklon smerovať do stredu Zeme. Celá rastlina sa teda skladá z toho, čo rastie proti Slnku alebo proti stredu Zeme a z toho, čo sa odvíja nahor v postavení listov a odráža pohyby planét. Tomu ale zodpovedá reálna skutočnosť, že bezprostredné impulzy pôsobenia skupinových ja rastlín máme hľadať smerom od Zeme k Slnku. To jest, keď teraz ezoterný pohľad nezameriame na planéty, ale na Slnko, nájdeme jednotlivé skupinové ja rastlín. Tieto rastlinné skupinové ja sú rovnako potomkami duchov múdrosti, ako sú zvieracie skupinové ja potomkami duchov pohybu. Teda v skupinových ja rastlín by sme mali vidieť potomkov duchov múdrosti.

V priebehu týchto prednášok som uviedol, že v prírodných duchoch treba vidieť potomkov tretej hierarchie, v skupinových ja potomkov druhej hierarchie. K tomu teraz pristupujú duchovia obežných dôb, riadiaci jednotlivé obdobia. Tu sa dostávame na miesto, kde môžeme poukázať na funkciu určitej skupiny týchto duchov obežných dôb. Na tomto mieste môžeme totiž upozorniť na to, že u

rastlín spájajú navzájom určití duchovia obežných dôb pôsobenia síl pohybu prichádzajúce z planét, pôsobiace špirálovo, so silami, ktoré sem prichádzajú zo Slnka. Duchovia obežných dôb tieto sily v určitom čase spájajú, a síce v ročnom období, v ktorom u rastliny dochádza k oplodneniu. Vtedy sa spája špirálový pohybový princíp s princípom, ktorý sa v stonke prejavuje rastom. Odtiaľ tu máme princíp, ktorý pôsobí špirálovo v tyčinkách, a princíp, ktorý je priamym pokračovaním stonky, v semenníku v strede rastliny. Keď ubehne kolobeh rastliny, to jest, keď duchovia obežných dôb v rastline spoja činnosť planetárnych duchov s činnosťou slnečného ducha, potom sa v rastline, ktorá je teraz úplnou, usporiadajú tie orgány, ktoré dovtedy špirálovito sledovali planéty, pekne do kruhu, prstencovo dookola vo forme tyčiniek a stonka rastie a uzavrie sa semenníkom: obe sa navzájom spoja. Rast rastliny sa dovršuje tým, že k obidvom duchovným činnostiam duchov pohybu a duchov múdrosti, respektíve ich potomkov, pristupuje činnosť duchov obežných dôb, ktorá obidva druhy duchovných bytostí spája na spôsob manželstva.

Tak sme mali príležitosť spoznať v rastlinnej ríši potomkov duchov múdrosti. Opäť musíme vziať do úvahy, že títo potomkovia duchov múdrosti - môžete si to znovu prečítať aj v mojej *Tajnej vede* alebo v *Akašickej kronike* - sa z týchto duchov múdrosti vytvorili práve v dobe, keď duchovia múdrosti dali sami z vlastnej substancie ľuďom ich éterické telo. Stalo sa to, keď Zem bola v stave starého Slnka. Vtedy bolo ľudské éterické telo vzaté z duchov múdrosti. Odtedy však postúpilo staré Slnko do mesačného stavu, potom zas mesačný stav pokročil do nášho stavu zemskeho. Už počas mesačného stavu boli duchovia múdrosti, ktorí mali kedysi počas starého Slnka schopnosť dať človeku zo svojej vlastnej substancie jeho éterické telo, pokročili tak vysoko, že si už viac nepotrebovali bezprostredne rozvíjať schopnosť dávať niečo ľuďom. Na Zemi pokročili k vyšším činnostiam. Takže nie len pre potomkov duchov múdrosti, ktorých sme teraz našli ako skupinovú ja rastlín, je charakteristické, že poskytujú svoj bezprostredný impulz zo Slnka, takže sa zdá, že podnet neprichádza len z planét, ale zo Slnka; aj pre vlastných duchov múdrosti je charakteristické, že sa javia ako bezprostredne prichádzajúci zo Slnka na Zem. Ako sa teda javia tie podnety, ktoré prichádzajú od duchov múdrosti, ktorí prekonalí svoj normálny vývoj?

Videli sme, že v takých duchoch, ako je Budha, sem najprv inšpirujúco pôsobí z planéty normálne vyvinutý duch pohybu. Teraz pristúpime k tomu, aby sme vyhľadali normálnych duchov múdrosti. V duchu doterajšieho uvažovania ich musíme hľadať na Slnku. Musíme ich hľadať na Slnku v rovnakom zmysle, ako máme hľadať normálnych duchov pohybu pôsobiacich sem z planét, aj keď majú svoje vlastné sídlo na Slnku. Podnety normálne vyvinutých duchov múdrosti bezprostredne vychádzajú zo Slnka, tam ich musíme hľadať. Tu pred nás však predstupuje niečo zvláštne. Pretože máme do činenia s potomkami duchov

múdrosti, keď postupujeme správne ezoterne, môžeme síce u rastlín rozlišovať odlišnosti. Keď sa ale dívame na rastliny na Zemi vo vzťahu k duchom múdrosti na Slnku, tak sa nám jej pohyby budú zdať viac alebo menej ako vertikálne spojenie Slnka so stredom Zeme. Môžeme rozlišovať to, čo v rastlinných formách pochádza od duchov, ktorí majú svoje sídlo na planétach, ale do jednej vertikály nám splýva to, čo vnímame ako pochádzajúce od duchov múdrosti. Rovnako je tomu, a o tom vám každý, kto pozná ezoterné skutočnosti v tejto oblasti, môže povedať presne to isté, že v oblasti, do ktorej vstúpime, keď nasmerujeme pohľad na Slnko - pretože tam musíme hľadať normálnych duchov múdrosti - nemôžeme už rozoznať žiadne odlišnosti. Tam pociťujeme jednotu. To, čo vychádza z normálnych duchov, splýva do jednoty. A keď sa teraz opýtame, kde sa ukazuje niečo z tejto jednoty duchov múdrosti, ktorí majú svoje sídlo bezprostredne na Slnku, čo sa z toho prejavuje v zemskom pôsobení, prejdeme k jednej ešte vzdialenejšej sfére.

Sféra takého ducha, ktorý je teda duchom pohybu na Merkúre a ktorý inšpiroval Budhu, je ešte malá v porovnaní s ďaleko obsiahlejšou sférou, ktorú riadi v ľudskom vývojovom procese duchovná bytosť múdrosti, ktorá je pociťovaná ako všetko zjednocujúca bytosť a ktorá sa nachádza na Slnku. Keď sa vrátíme ku kultúre starej Indie, spoznáme, že siedmi svätí rišiovia hovorili o tom, čo mali zo svojich ezoterných základov každý z nich dať ľudstvu. Boli si vedomí, že uchovali to, čo bolo sedem dlhých kultúrnych období riadené duchmi pohybu. A ako keby malo sedem dlhých, vo vývoji Zeme po sebe idúcich časových období pôsobiť naraz tým, že by sa postavili vedľa seba ako kolégium veľkých individualít, tak sa stalo, že týchto sedem po sebe nasledujúcich pôsobení planetárnych duchov sa mohlo objaviť v tom, čo mal každý zo siedmich svätých rišiov sám povedať ľudstvu. Tým nechceli povedať, že to, čo mali bezprostredne poskytnúť, bezprostredne pochádzalo od ducha pohybu, ale že je to akosi spomienkou každej duše na to, čo kedysi duchovia pohybu dali ľudstvu. Pretože tie veľké múdrosti, ktoré dali svätí rišiovia pozemskému ľudstvu, boli veľkými, len nanovo usporiadanými spomienkami na atlantské kultúry. Ale týchto sedem svätých rišiov súčasne vravelo: nad tým, čo máme poskytnúť ako kultúry po sebe idúcich časových období, leží niečo iné, čo žije nad našou sférou. To, čo leží nad ich sférou, pomenovali svätí rišiovia *Višvakarman*. Poukazovali teda na niečo, čo leží nad ich sférou, čo obsahuje ešte väčšiu zemskú sféru ako sú sféry jednotlivých duchov pohybu. Tak ako sféry duchov času, tak aj svätí rišiovia poukazovali na kultúrne epochy, ktoré ležia nad sférami jednotlivých duchov pohybu.

Potom prišla Zarathustrova kultúra a Zarathustra opäť odkazuje na to isté, čo svätí rišiovia nazvali *Višvakarman*. Len na to poukázal svojím spôsobom. Nazval to *Ahura Mazda*. Tak ako svätí rišiovia, aj Zarathustra vedel, že to, čo sa pod *Višvakarmanom* myslí, predstavuje ducha múdrosti, ktorý pôsobí na celú Zem a

na rozsiahlejšie sféry, ako sú sféry jednotlivých duchov pohybu. Aj Zarathustra si myslel, že Ahura Mazdao pôsobí na väčšie sféry ako duchovia pohybu.

A prišla egyptská kultúra a z určitých dôvodov sa ukazovala nevyhnutnosť, aby sa povedalo: súčasnosť, t. j. tamojšia egyptská doba, nie je vhodná, aby sme takým spôsobom vzhliadali k onomu slnečnému duchu múdrosti, ktorého Zarathustra svojím spôsobom tušil. Nato egyptská kultúra zaodela svoj názor na bytosť tohto ducha legendou, že tento duch, keď sa chcel zveriť Zemi, bol rozkúskovaný. Osiris, ktorého rozkúskoval jeho vlastný brat, je poukazom na to, na čo odkazovali ako na Višvakarman siedmi svätí rišiovia. A potom prišlo štvrté poatlantské kultúrne obdobie a upozornilo na to, že to, na čo poukazovali všetky predchádzajúce kultúrne epochy, bude následkom zvláštnych pomerov bezprostredne možné dosiahnuť, že v tomto štvrtom poatlantskom kultúrnom období; t. j. následkom zvláštnych udalostí, bude daná možnosť, aby v štvrtom poatlantskom kultúrnom období mohla byť inšpirovaná jedna bytosť.

Siedmi rišiovia upozorňovali na to, že táto bytosť jestvuje. Zarathustra naznačil, že ezoterný pohľad zameraný na Slnko túto bytosť vidí. Egyptská kultúra poukázala na to, že táto bytosť je Zemi ešte tak cudzia, že ju človek stretáva až po smrti; vo štvrtom kultúrnom období mohlo sa už upozorniť na to, že vo vnútri nášho pozemského vývoja nastali podmienky, že po tri roky mohla byť týmto duchom múdrosti bezprostredne inšpirovaná jedna ľudská bytosť. A to umožnilo rozpoznať, že je sféra tohto slnečného ducha múdrosti skutočne obsiahlejšia ako sféra duchov pohybu, pretože obsahuje celý kultúrny proces Zeme. To znamená, že to, čo sa rečou svätých rišiov označuje ako Višvakarman, u Zarathustru Ahura Mazdao, v egyptskej kultúre Osiris (keď skutočne rozumieme, čo sa za menom skrýva), a čo sa rečou štvrtého kultúrneho obdobia označuje slovom Kristus, to vžarovalo na Zem bránou slnečného ducha múdrosti. Ale práve tak, ako som nepovedal, že je to len duch pohybu, ktorý prežaroval cez Budhu, tak nehovorím, že je to len slnečný duch múdrosti, ktorý žiaril cez Krista. Bol bránou, cez ktorú sa ezoterný zrak nasmeroval do nekonečných sfér, kde sa nachádzajú duchovia vyšších hierarchií; ale vstupom do týchto sfér bol duch múdrosti, slnečný duch múdrosti. Tak ako sa má Slnko k planétam, v takom vzťahu je slnečný duch múdrosti k duchom pohybu, ktorí sa sami prejavujú prostredníctvom takých duchov ako ten, ktorý inšpiroval Budhu. Tak to vo svojej dobrej, starej teórii myslela aj H. P. Blavatská. Nikdy ju nenapadlo, aby snád stotožňovala Krista s nejakým planetárnym duchom pohybu.

Bol by to veľký odklon od pôvodného ducha teozofického hnutia, v ktorom panovalo tak veľa veľkého, správneho a významného z hlbokých ezoterných právd, keby malo dôjsť k zámene toho, čo nás pomocou ezoteriky pouča o takých duchoch, ktorí vrcholia takým menom ako Budha, o ktorom H. P. Blavatská vo svojom jednoduchom opise tak zreteľne ukázala, že zodpovedá duchu Merkúru. Bolo by porušením všetkých pôvodných východísk teozofických zvestovaní, tejto

náuky, ktorá bola kedysi správne chápaná a podľa ktorej by nikdy nemohlo dôjsť k zámene ducha Budhu s duchom Krista, keby sme tieto jednotlivé bytosti dnes vzájomne poprehadzovali. Keby sme zo základných prvkov ezoternej náuky nevedeli rozlíšiť týchto duchov, ktorí vedú vývoj ľudstva v po sebe idúcich obdobiach a ktorí majú svoj vrchol v duchoch ako Budha a oného ducha, na ktorého všetci ostatní, aj sám Budha, poukazovali, ktorý je jednotiacim duchom zemskej kultúry, tak ako je Slnko jednotiacim telesom planetárneho systému. A tento zjednocujúci duch sa musí v zmysle štvrtej poatlantskej kultúrnej epochy označiť ako Kristus. Vo vnútri slnečného systému nemôžeme v normálnom zmysle hovoriť o dvoch Slnkách a povedať snáď, že by bolo nejaké iné Slnko, ktoré sa raz kryje so súhvezdím Barana, a nejaké ďalšie Slnko, ktoré sa inokedy kryje so súhvezdím Kozorožca. Musí nám byť jasné, že je to to isté Slnko, ktoré prechádza zvieratníkom, a že sú to rôzne planéty, ktoré prechádzajú obrazmi zvieratníka. To si musíme ujasniť, keď hovoríme o Kristovi, ktorý prechádza kultúrnymi sférami celého ľudského vývoja na Zemi, ako ho uznávali za všetkých čias všetky náboženstvá tam, kde tieto náboženstvá dosiahli svoj vrchol. Potom musíme odlišovať tohto Kristovho ducha od duchov jednotlivých sfér, ktorí vrcholili vo svojich veľkých individualitách nejakým takým, ako vrcholil budhizmus vo svojom Budhovi. To nám ukazuje, ako sa dá nájsť v týchto veciach to objektívne.

Keď na túto skutočnosť začne poukazovať západný ezoterik, nesmie sa mu nebudaj vyčítať, že by chcel zastupovať niečo, čo by voči iným náboženským systémom bolo netolerantné, zatiaľ čo úlohou duchovnej vedy je, aby napomohla každému regionálnemu systému dosiahnuť svoje právo. Pri takej výčitke nesmieme zabúdať, že to, čo sa od západného ezoterika požaduje, sa už uskutočnilo. Vznikol Kristov impulz na Západe? Mal nejaký národ na Západe Kristov impulz vo svojom národnom charaktere, vo svojej rasovosti? Nie, Západ prijal Kristov impulz ako impulz, ktorý patrí celému ľudstvu, napriek tomu, že tento Kristov impulz bol, čo sa týka vonkajších prejavov, správaníu národov Západu cudzí. Západná kultúra tým ako prvá dokázala, že sa vie zrieknuť aj vlastného, ak je to potrebné. Tým, že sa Západ zriekol ducha pohybu na Marse ako bezprostredného inšpirátora, vtedy, keď tohto inšpirátora zamenil duchom Krista, teda za inšpirátora, ktorý tu zodpovedá slnečnému duchovi múdrosti, vtedy Západ vykonal historický, dôležitý čin. Nebolo by vhodné, keby nebudaj iná náboženská strana chcela Západu práve v tejto veci vyčítať neznášanlivosť. Veľkí vodcovia iných náboženstiev všade poukazujú na to, že ducha múdrosti povyšujú nad duchov pohybu. Len tí, ktorí chcú zo svojho vlastného ducha pohybu pod iným menom urobiť nejakým spôsobom vedúceho ducha, ktorí sami nechcú urobiť ten krok, aby odstúpili od svojho ducha k duchu slnečnému, len takí môžu hovoriť o tom, že sú neznášanliví tí, ktorí už znášanlivosť preukázali. Kiež by sme aj v iných oblastiach boli takí znášanliví, ako bol Západ tolerantný, keď nahradil svojho ducha pohybu duchom múdrosti!

Tak sa týmto činom už predteozoficky splnil teozofický čin, ktorý jednotlivým náboženstvám dopomohol k ich právu tým, že si žiadny jednotlivý, k nejakej jednotlivej skupine ľudí patriaci impulz, nerobil nárok na Krista, ale len na to, čo si nárokuje aj teozofia: hľadať onen impulz, ktorý je na rozdiel od špeciálnych náboženstiev impulzom pre celé ľudstvo tak, ako je impulz Slnka pre všetky planéty. Vychádza to, milý priatelia, z hlbokkej podstaty ezoteriky, keď sa táto skutočnosť takto objektívne postaví. Len z neznalosti skutočných pomerov alebo z ich prekrútenia by bolo možné, aby niekto vyhlásil, že takáto predstava Kristovho impulzu zodpovedá akýmsi zvláštnym národným alebo národnostným záujmom alebo záujmom Západu. Pri všetkých veciach záleží na tom, aby sme sa objektívnym skutočnostiam pozreli neskreslene a odvážne do očí. Dokážeme to len vtedy, keď nahliadneme do hĺbok svetového vývoja. Všetky ezoterné pravdy nám nakoniec ukazujú, ako sa svetový vývoj odohráva. Ale musíme mať odvahu aj nezaujatosť postaviť sa tomuto svetovému vývoju zoči-voči. Čo nám záleží na menách, či sú prevzaté z Orientu alebo aj zo Západu, či ich nositeľmi sú tí alebo oní osobní duchovia; tí sa nás netýkajú. Nás sa týka to, čo pôsobí vo svetovom vývoji, k tomu sa musíme priznať. A duchovná veda nás vedie k tomu, aby sme videli to, čo vo svete pôsobí. V podstate to máme na duchovnovedeckom poli skutočne ľahké, že už inštinktívne, povedal by som, môžeme nájsť to pravé. Nemusíme stále dychtiť po nových senzáciách, ale pokúsiť sa aspoň trochu porozumieť tomu, na čom sú založené prvé impulzy teozofického hnutia. Tým, že H. P. Blavatská identifikovala Budhu s Merkúrom, bola vyslovená jedna veľká pravda, ktorú spoznáme tým lepšie, čím viac v ezoternej oblasti spoznáme vzťah Budhu ku Kristovi. Takisto lepšie spoznáme kozmické pomery, keď spoznáme vzťah planéty Merkúr k stálici Slnko. Veci sa nedajú zmeniť ľudskými predsudkami. V kultúrnom procese pôsobia správne, len keď im nezaujato pozeráme do očí.

Táto úvaha sa pripája k tomu, čo sa dnes povedalo o duchoch, pôsobiacich v planétach a v Slnku, pretože títo duchovia uplatňujú svoju pôsobnosť na Zem, a svet netuší, ako mnoho z toho, čo sa v populárnych prednáškach učí, korení hlboko v ezoterných základoch. Ako hlboko je odôvodnený vzťah po sebe idúcich kultúrnych období, o ktorom teraz môžeme hovoriť, z ktorých jedno vrcholí v Budhovi, iné v tom, čo si môžete nazvať, ako chcete - štvrté kultúrne obdobie to nazvalo Kristus. Ako sa to jedno od toho druhého odlišuje, dá sa spoznať len z hĺbok ezoteriky. Ezoterika nám ale tiež dosvedčuje, ako nám vesmír pri správnom pohľade všade ponúka znamenia toho, čo nás hlboko v našich srdciach oslovuje. Takže môžeme povedať: keď spoznáваме písmo, ktoré sa rozprestiera v kozme, vo hviezdach, v ich usporiadaní a pohybe, vtedy nás oslovuje všade z kozmu to, čo naše srdcia preniká pravdou, láskou a onou zbožnosťou, ktoré ľudský vývoj prenáša od epochy k epoche.

X.

Čo je u človeka obsiahnuté vo fyzickom svete, je u nerastnej ríše rozdelené do rôznych svetov. Na to, čo je fyzicky viditeľné, pôsobia duchovia formy a ich potomkovia; éterické telo minerálnej ríše nachádza ezoterný bádateľ tam, kde pozoruje astrálne telo rastliny alebo skupinové ja zvierat; sú to životné sily, ktoré obklopujú nerast vo vnútri životných vln, prúdiacich k nemu z planét. Tieto prúdy prenikajú nerasty duchovnosťou. Tým, že éterickí prírodní duchovia vytvárajú hlavné substancie, súvisiace s prúdom vychádzajúcim z jednej planéty, utvárajú sa jednoznačné typy do pevných foriem. Pristupujúc k astrálnemu telu nerastu musíme vystúpiť k stálici, k sfére duchov múdrosti a ich potomkov. Z bodu, z ktorého Slnko ožaruje Zem, sa astrálnym pôsobením vsúva do nerastnej formy éterické vnútro. Zvláštna povaha zlata a striebra. Vo vnútri stálice je obsahová substancia duchov múdrosti. Ako obraz tohto nám môžu poslúžiť naše myšlienky, ktoré sú neviditeľné. Aby sa stálica mohla stať viditeľnou, musia v nej pôsobiť luciferskí duchovia. Odzrkadlením a symbolom pre kozmické súvislosti, ktoré s tým súvisia, je Lucifer - Phosphoros a Michael, arciposol ducha múdrosti, ktorý ho spútava. Skupinové ja nerastnej ríše treba hľadať mimo planetárnej sústavy; toto pôsobí do planetárnej oblasti zvonku od duchov vôle, ktorí vyliali svoju substanciu na vytvorenie starého Saturna. Ich luciferský aspekt sa prejavuje v kometárnych, meteorických bytostiach, ku ktorým sa pričleňuje minerálne, a potom padá na Zem. Modifikácia základných typov spolupôsobením všetkých lúčovitých prúdov, prichádzajúcich z najrôznejších strán. Saturnov prstenec je niekdajší chvost kométy, sformovaný do prstenca príťažlivosťou planetárnej sústavy.

Z výkladu, ktorý sme mohli o spolupôsobení rôznych duchov jednotlivých hierarchií v prírodnej ríši včera podať, ostala nám teraz ešte úvaha o minerálnej ríši. Spomeňme si na to, že sme minerálnu ríšu mohli charakterizovať tak, že z nej na fyzickej úrovni, vo fyzickom svete jestvuje iba fyzické telo. Že naproti tomu to, čo ako éterické telo zodpovedá minerálu, máme hľadať v takzvanom astrálnom svete, astrálne telo v nižšom devachanskom svete a vlastné skupinové ja nerastov na vyššej devachanskej úrovni. Tak tvorí minerálna ríša pozoruhodný protiklad k človeku. Zatiaľ čo sme museli povedať, že u človeka všetky štyri články jeho bytosti pôsobia na fyzickej úrovni, tak fyzické ako éterické, astrálne telo a ja, tak musíme od seba, takpovediac, oddeliť to, čo človek na tejto jednej úrovni má, a povedať: Na astrálnej úrovni máme u minerálov hľadať to, čo zodpovedá éterickému telu človeka, na devachanskej úrovni astrálne telo a na vyššej devachanskej úrovni skupinové ja minerálnej ríše. Tak to, čo je u ľudí zhrnuté vo fyzickom svete, je v minerálnej ríši podľa spôsobu pôsobenia rozdelené do rôznych svetov. Keď to, o čo pritom reálne ide, sledujeme opäť ezoterným zrakom, ukáže sa nasledovné: Z minerálnej ríše musíme v ezoternom zmysle vo fyzickej sfére najprv hľadať vlastne len to, čo je skutočne fyzicky vnímateľné. Musíme si ujasniť, že z minerálnej ríše je najprv vnímateľné to, čo nazývame formami, útvarmi. Vieme predsa - a toho sa na tomto mieste môžeme len dotknúť - že sa nám minerálny svet aspoň čiastočne javí tak sformovaný, stvárnený, že toto sformovanie vnímame ako niečo primerané nerastnej ríši. Keď zbadáme nejaké teleso v tvare kocky a iné v nejakej inej forme, tak vieme, že

tieto formy nie sú náhodné, ale že to nejakým spôsobom súvisí s povahou minerálov.

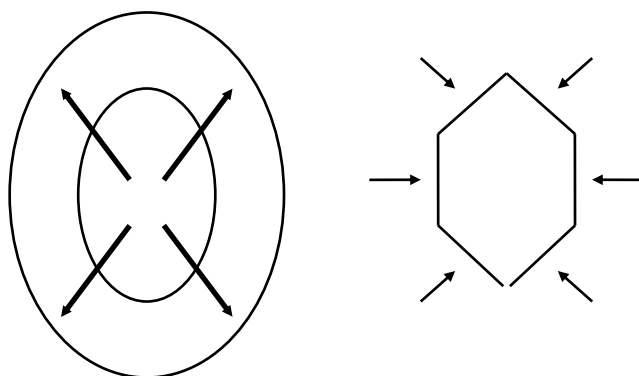
Ezoterný výskum nás teraz učí, že tieto formy v minerálnej ríši, ktoré označujeme aj ako formy kryštalické, sú odvodené predovšetkým od duchov formy. Práve preto, že ezoterika všade vychádza z reality a hľadá, z čoho toto alebo ono pochádza, sa aj pomenovanie volí tak, že názov poukazuje na niečo charakteristické. A pomenovanie duch formy je vybrané z toho dôvodu, lebo v ríši, ktorej na Zemi hovoríme minerálna ríša, sa ako pôsobiaci javia títo duchovia formy, a okrem toho predovšetkým potomkovia týchto duchov formy v zmysle, v akom sme v priebehu týchto prednášok hovorili o potomkoch duchov vyšších hierarchií. Keď chceme nerastnej ríši porozumieť, musíme si urobiť jasno v tom, že sú to hlavne tvary nerastov, ktoré sú pre fyzické vnímanie prístupné. Potom však sú tu určité sily, ktoré sa v minerálnej ríši prejavujú, napríklad elektrické, magnetické, sily, ktoré tu pôsobia tak, že sa nám nerasty zjavujú v určitých farbách. Skrátka, musíme mať jasno v tom, že vlastne z minerálnej ríše sa na fyzickej úrovni dá pozorovať len tvar. Nevšímajme si nateraz iné vlastnosti, pozorujme formu, s ktorou sa prinajmenšom u veľkej časti nerastnej ríše stretávame, a ujasnime si, že táto čistá forma pochádza predovšetkým z pôsobenia duchov formy alebo ich potomkov.

Teraz prejdime k tomu, čo sme nazvali druhým článkom bytosti nerastnej ríše, k takzvanému éterickému telu. Ezoterný bádateľ nenachádza to, čo u nerastu označil ako éterické telo, vo fyzickom svete. Nachádza to v tej istej oblasti, v ktorej musí hľadať, keď má v úmysle nájsť napríklad astrálne telo rastlín alebo skupinové ja zvierat. A včera sme videli, že sa vo svojej duši nepotrebuje pripraviť na nič iné ako na to, čo je nevyhnutné, aby našiel zvieracie skupinové ja. S tými istými stavmi vedomia, ktorými vníma zvieracie skupinové ja, nájde aj astrálne bytosti rastlín a to, čo ako éterickosť tvorí základ nerastnej ríše. Teraz sa nám ukazuje, že s naším pozorovaním musíme pritom zájsť až do oblasti planét planetárneho systému; teda v našom planetárnom systéme k tým planétam, ktoré jestvujú mimo našej Zeme. A ukázali sme, ako sem, takpovediac, bezprostredne z týchto planetárnych miest pôsobia príslušné sily, ktoré sa prejavujú v zvieracích skupinových ja a v astrálnych telách rastlín. Tam sa ale musíme vybrať aj vtedy, keď chceme nájsť to, čo étericky pôsobí do nerastov. Ako nerast omývajú životné sily, ukáže sa nám až vtedy, keď sa dostaneme k tomu všeobecnému životu, ktorý je rovnaký od Zeme až po ostatné planéty nášho planetárneho systému. Tak nemáme princíp, ktorým sa nerastné oživuje, teda život minerálu hľadať vo fyzickom svete, nie v oblasti toho, čo nám bezprostredne poskytuje naša Zem, ale v životných prúdoch, ktoré sem prúdia z planét. Podnecované Slnkom sem preda len prúdia bezprostredne práve z planét, oživujúco prenikajúcich našu planétu Zem, aby tam vo vnútri so svojimi potomkami, éterickými prírodnými duchmi, o ktorých sme hovorili, prenikli to, čo

má formu. Takže teda to, čo má formu, má vnútorný obsah. Inými slovami, že forma minerálu, ako jediná sa nachádzajúca na fyzickej úrovni, nie je preniknuteľná, ale nám kladie odpor. Keby totiž v neraste pôsobilo len to, čo pôsobí na fyzickej úrovni, potom by nám nerast umožnil vnímať len samotnú formu, ale táto forma je vyplnená vnútorným obsahom. Nerast má predsa tiež vnútro, má vnútorný obsah rôznych nerastných substancií. Nemá len formu, má hmotu, má substanciu. Keď túto substanciu pozorujeme bezprostredne vo fyzickom svete, je odumretou, mŕtvou látkou. Pre svetový priestor mŕtvou nie je, pre planetárny priestor je prinajmenšom niečím, čo patrí k životu, čo je životom planetárneho systému vylučované. Tak ako ľudský alebo zvierací organizmus vylučuje aj, povedzme, tvrdé produkty, napríklad nechty, tak sa vylučuje aj minerálna substancia. Ale účinné sily, ktorými sa táto substancia vylučuje, sa nenachádzajú tu na Zemi, a preto sa nám javí pre Zem ako mŕtva. Tieto životné prúdy, tieto životné sily, toto éterické treba hľadať ako sem prúdiace z jednotlivých planét. A tak ako sme mohli povedať pri pozorovaní zvieracích skupinových ja, že skupinovými zvieracími ja sa vytvorili len všeobecné formy, ktoré sa ďalej rozvíjali, tak musíme povedať aj to, že životné prúdy, ktoré sem prúdia z jednotlivých planét a prenikajú Zemou zo všetkých strán, nevytvárajú u nerastov formy, pretože tie vytvárajú duchovia formy, ale tieto prúdy prenikajú minerály vnútorným obsahom, najprv však tak, že tento vnútorný obsah predstavuje určité hlavné typy, hlavné substancie, a každá z týchto substancií súvisí s nejakým prúdom, ktorý vychádza z nejakej planéty. Z týchto planét sa v minerálnej ríši, pretože nerasty získavajú pevnú formu hneď, týmito planetárnymi prúdmi netvorí typy, ktoré sú v pohybe, ale hneď typy jednoznačné. A potom sa rôznymi postaveniami planét, ako som to včera načrtol pri zvieracích skupinových dušiach, vytvorí okrem hlavných typov, okrem hlavných substancií typy ďalšie, vedľajšie substancie, ktoré závisia opäť od konštelácie jednotlivých planét; avšak to, čo planéty svojou pôvodnou osobitosťou tvoria, to sa prejavuje v hlavných substanciách zemského organizmu.

Máme teda určité hlavné nerastné substancie zemského organizmu, o ktorých môžeme povedať, že je tu látka, ktorá je taká, aká je, pretože ňou prechádza éterický prúd z jednej planéty; inou látkou prechádza prúd z inej planéty. Takže sme povahu nerastných látok odvodili z činností vo vnútri planetárneho systému, z činností, ktoré sa vo vnútri zemského organizmu prejavujú ako éterické prúdy. A preto ezoterné školy, ktoré tieto veci skúmajú, skutočne hlavné substancie nášho zemského organizmu dali do vzťahu s planétami tak, že tieto substancie, ktoré vznikli úplne bezprostredne, nie až vzájomným postavením, ale hlavnou činnosťou planét, označovali tým istým alebo podobným menom ako planéty; alebo prinajmenšom dávali tieto substancie do vzťahu so zodpovedajúcimi planétami, a síce tak, že pritom skutočne dodržali ezoterné pozorovanie.

Ak si v rámci nášho planetárneho systému vezmeme Saturn, tak s prúdením, ktoré práve bezprostredne prechádza ako životné prúdenie Zemou, súvisí substancia, ktorú označujeme ako olovo. Máme tu teda základnú substanciu, ktorá je vnútorne oživovaná Saturnom. Z Jupitera máme ako hlavnú substanciu cín, z Marsu železo, z Venuše, teraz teda myslené v ezoternom zmysle, meď. Pri Merkúre musíme skutočne zohľadniť, že ho neskôr zamenili s Venušou. Čo na životnú činnosť Merkúru, v zmysle vlastného ezoterného pomenovania, substanciálne tvorivo pôsobilo tým, že vniklo do zemskeho organizmu, ukázalo pri väčšej blízkosti ešte väčšiu podobnosť so samotnou planétou, pretože Merkúr stojí k Zemi skutočne bližšie ako ostatné planéty. Preto tej látke dali to isté meno ako samotnému svetovému telesu, totiž Merkúr alebo ortuť. To sú hlavné látky, ktoré vo svojom éterickom tele súvisia s príslušnou planétou planetárneho systému. Keď si pripomenieme, ako sme o tom, čo vôbec z planetárneho systému vyžaruje, museli hovoriť vo vzťahu k zvieracím skupinovým dušiam, vo vzťahu k rastlinným astrálnym telám, tak išlo stále o bytosti, ktoré súvisia s duchmi pohybu, či už s nimi samými alebo s ich potomkami, a ktoré spolupôsobia na Zem z planét planetárneho systému. Tak musíme opäť to, čo étericky preniká nerastnými látkami, rátať k sfére duchov pohybu.

Keď chceme uvažovať nad tým, čo patrí k minerálnej ríši ako telo astrálne, potrebujeme vystúpiť len, takpovediac, o jeden svet vyššie. V zmysle našej zvyčajnej úvahy vám bude jasné, že tak ako sme od astrálneho rastlinného tela k skupinovému rastlinnému ja museli vystúpiť od planét k Slnku, k stálici, tak pri nerastnej ríši, keď chceme prejsť od éterického tela k telu astrálnemu, musíme opäť vystúpiť k stálici. To znamená, že môžeme rozumieť, že nám ezoterný zrak hovorí, že astrálno nerastov pôsobí z tých hierarchických bytostí, čo možno bezprostredne pozorovať zo Slnka, z bytostí, ktoré nazývame duchmi múdrosti, alebo čo so sférou týchto duchov múdrosti súvisí. Do úvahy teda prichádza všetko, aj potomkovia duchov múdrosti. To, čo tu v mineráli pôsobí, sa pre ezoterné skúmanie samozrejme javí oddelené, mimo minerálu. Ale javí sa to tak, že samozrejme život, ktorý sme práve popisovali, sa nachádza v neraste ako éterické nerastu a že sa vtláča zvonku. Zatiaľ čo u človeka alebo u zvieráťa je to

éterické držané pohromade astrálnym telom zvnútra, u minerálu je to éterické akosi dohromady stlačované astrálnym telom, nachádzajúcim sa vonku minerálu. Nie je teda ako u človeka alebo zvieräťa dohromady sťahované, zmršťované. Mohli by sme povedať, že keď pozorujeme vzťah ľudského astrálneho tela k éterickému telu, tak to, čo pôsobí ako éterické telo, držia pohromade príťažlivé sily; pri neraste je to tak, že to éterické je posúvané dovedna astrálnymi silami zvonku. Takže do nerastnej formy astrálne pôsobiacie sily vsúvajú dovnútra obsah, vnútorný obsah, ktorý sa prejavuje éterickým prúdením. Nerast je držaný astrálne pohromade zvonku, a to tým, že je nerast vo vzťahu k tomuto astrálnemu tlaku určovaný rôznym postavením Slnka voči Zemi. Mohlo by sa povedať, že éterická substancia sa vsúva do nerastu z bodu, z ktorého Slnko svieti na Zem.

Zatiaľ čo samotné éterické je riadené z planéty; do nerastu či kryštálu sa vsúva dovnútra a je držané pohromade silami zo Slnka, ktoré patria k sfére duchov múdrosti. V neraste to vsúvajú dovedna a držia pohromade oné sily zo Slnka, ktoré patria k sfére duchov múdrosti. Teraz sa tu ale ukazuje niečo veľmi pozoruhodné. Keď tento účinok, ktorý ako astrálna sila pôsobí na nerasty zo Slnka, preskúmame ezoterne, tak práve v tomto bode zistíme najzreteľnejšie mimoriadne dôležitú skutočnosť. Spoznávame tu totiž, že kým všetky éterické sily, ktoré na nerasty pôsobia a tvoria vlastne základné substancie minerálov, pochádzajú z planét, zostupujú také éterické prúdy na Zem aj zo Slnka. Teda zatiaľ čo vo všeobecnosti pre normálnu tvorbu minerálov prichádza to substanciálne éterické z planét a len silami, ktoré vychádzajú zo Slnka, je éterická substancia zvonku sťahovaná, zosúvaná dohromady, predsa to zas nie je tak, že by sem zo Slnka neprichádzali vôbec žiadne prúdy. Takéto prúdenie zo Slnka skutočne prichádza. Odkiaľ sa to len berie? Prečo zo Slnka nadol prichádza éterický prúd, ktorý predsa môže minerál vnútorne takmer oživiť? Prečo sa to deje?

Deje sa to preto, že dovnútra pôsobí to, čo som označil ako luciferský princíp. Tí duchovia, ktorí sem z radu vyšších hierarchií pôsobia na nerasty astrálne, ako sme sa práve zmienili, sú duchovia múdrosti, zatiaľ čo duchovia pohybu pôsobia éterickými silami. Jestvujú takí duchovia múdrosti, pôsobiaci zo Slnka, ktorí prešli celým svojím normálnym vývojovým procesom; tí pôsobia tak, ako sme práve opísali, pôsobia na nerastné astrálne. Sú ale duchovia múdrosti, ktorí sa stali luciferskými. Toto poluciferovanie sa určitých duchovných bytostí jednej hierarchie sme mohli označiť za určitý spôsob rebelantstva vo vesmíre. Toto rebelantstvo je spôsobené tým, že sa určití duchovia jedného hierarchického stupňa vzbúria proti seberovným, pôsobia proti nim, pôsobia celkom inak. Táto vzbura sa dosahuje tým, že sa jednoducho nezúčastňujú na vývoji, na ktorom sa ostatní zúčastňujú. Ostávajú jednoducho pozadu na predchádzajúcom stupni. Tak ako to zažívame vo svojej vlastnej duši, keď chceme ísť ďalej, ale predstavy

a návyky, ktoré sme si osvojili, nás ďalej ísť nenechajú, pretože aj ony tu chcú byť. Naše návyky sú častokrát rebelmi proti tomu, čo sme si v nejakej novej epoche života vydobyli. Tak sú duchovné bytosti, ktoré zostali na predchádzajúcom stupni, rebelmi vo vesmíre. Luciferskí duchovia, duchovia múdrosti druhej hierarchie, ktorí neprešli vývojom, namiesto toho, aby na nerasty zo Slnka vysielali astrálne prúdy, vysielajú na Zem prúdy éterické. Tým sa stalo, že sa vytvorila určitá minerálna základná substancia, ktorá svoj vnútorný obsah získava priamo zo Slnka. Táto základná substancia získala teda svoj vnútorný obsah nie z planét, ale zo Slnka. A je ňou zlato. Ezoterik preto pridelil zlato priamo Slnku. Zlato je ten luciferský nerast, ktorý vo vzťahu k svojmu vnútornému obsahu nebol étericky vytvorený z planét, ale zo Slnka. Preto je práve tento kov v určitom zmysle niečím iným ako ostatné kovy.

Teraz ľahko pochopíte, že tým, že éterické prúdy prichádzajú zo Slnka a niečo v Zemi spôsobujú, čo je vlastne vo vnútri Zeme rebelským princípom, sa rovnováha Zeme narušuje. Rovnováha Zeme vo vzťahu k nerastnej ríši by tu bola vtedy, keby všetky éterické vplyvy na minerály prichádzali z planét a zo Slnka len vplyvy astrálne. Takto ale jestvujú aj zo Slnka priame éterické vplyvy, ktoré tu narúšajú rovnováhu. Múdri svetoví vládcovia museli túto rovnováhu znovu nastoliť. Zem v takom stave nemohla prejsť svojím vývojom. Spolupôsobenie hierarchií sa muselo diať tak, aby nastala opäť rovnováha. Proti silnejším, luciferským éterickým silám sa museli postaviť sily, ktoré tento účinok určitým spôsobom paralyzujú, rušia. To sa mohlo stať len tým, že sa proti éterickému prúdu, ktorý prichádza zo Slnka, postavil iný, ktorý s ním vstúpil do vzájomného pôsobenia a jeho účinky určitým spôsobom vyrovnáva. Zatiaľ čo sa teda duchovia múdrosti prejavili lucifersky a posielali zo Slnka do zemskej nerastnej ríše éterické prúdy, postarali sa iní duchovia o to, aby proti týmto prúdom postavili iné prúdy. Tieto opačné prúdy, ktoré opäť nastolili rovnováhu, sa vytvorili tak, že sa z narušenej rovnovážnej substancie Zeme oddelila časť a obiehala okolo Zeme ako Mesiac. Tak sa stavajú proti éterickým prúdom zo Slnka tie éterické prúdy, ktoré z Mesiaca prúdia na Zem z úplne opačnej strany a opäť nastoľujú rovnováhu. Keďže luciferskí duchovia múdrosti na Slnku získali možnosť vysieľať éterické prúdy, iní duchovia múdrosti sa museli zriecť pôsobenia zo Slnka, podvoliť sa a využiť svoje sily na to, aby vytvorili rovnováhu. To znamená, že na Mesiaci sa zriadila svetová kolónia, planetárna kolónia, z ktorej na Zem prúdili éterické prúdy, takže sa vytvorila látka, ktorá musela byť v Zemi, aby sa oslabil priama sila zlata. Stalo sa to tým, že sa od Zeme oddelil Mesiac. A od duchov múdrosti, ktorí oddelili Mesiac od Zeme a stali sa do istej miery protivníkmi luciferských duchov múdrosti zo Slnka, prežarujú Zemou tie éterické sily, ktoré viedli ku vzniku ďalšej substancie - striebra. Z toho vidíte, že vo vesmíre, v kozme niektoré veci pôsobia tak, že, povedal by som, môžeme vystačiť s určitou schémou; je však zvláštne, že sa táto schéma všade porušuje. Keby chcel niekto

schematicky tvrdiť, že všetky éterické sily pre minerály prichádzajú z planét, tak by sa mýlil, pretože v skutočnosti sem prichádzajú dva éterické prúdy z rôznych strán; jeden prúd zo Slnka, druhý z Mesiaca, a tým sa rôznym spôsobom tvoria dve základné substancie.

Keby sme chceli teraz spredmetniť, znázorniť, ako sa to, čo som práve rozprával, prejavuje vo vesmíre navonok, môžeme sa pustiť nasledujúcou cestou. Musíme si najprv ujasniť, čo to vlastne, keď sa dívame na Slnko, vidíme. Pred niekoľkými dňami sme ukázali, ako vlastne na stálici prekonávajú svoj vlastný vývoj len tí duchovia z vyšších hierarchií, ktorí idú nadol až po duchov múdrosti. Takže môžeme povedať, že keď nasmerujeme pohľad na stálicu, tak to, čo je vo vnútri stálice, je vlastne obsahová substancia duchov múdrosti. To je skutočný obsah stálice. Áno, vlastne o tom, čo táto substancia duchov múdrosti je, si človek môže urobiť nejakú predstavu len vtedy, keď prijme to, čo v ňom samom existuje prinajmenšom ako obraz tejto substancie. Čo je v nás samých, v ľuďoch, v ľudskej duši obrazom substancie duchov múdrosti? Naše myšlienky. Ale naše myšlienky fyzickým zrakom nevidíme. To je to podstatné, že ani stálice, pokiaľ sú javiskom pravých duchov múdrosti, sa fyzickým zrakom nedajú vidieť. Tu sa dostávame k bodu, kde opäť môžeme poukázať na niečo nesmierne významné, s čím sa stretávame v náboženských odkazoch, vybudovaných na ezoterike. Viete, že v biblii, v Genesis, boli ľudia stvorení celkom zvláštnym spôsobom. Bolo nám povedané, že k Eve pristúpil Lucifer a povedal jej: keď urobí to, čo chce on, otvoria sa jej oči. Kto pozná pôvodný text, tiež nebude mať hneď naporúdzi nejaké symbolické vysvetlenie. Pretože dobro a zlo, ako sa myslí v biblii, sa nevzťahuje na dobro a zlo morálne - to patrí k úplne iným dejinám kultúrneho vývoja. Čo sa tam označuje ako dobro a zlo, je to, čo je viditeľné navonok, teda niečo, čo je viditeľné nie duchovno-duševne, ale zmyslovými očami. "Vaše oči sa otvoria!" Predtým otvorené neboli. To treba chápať doslovne. Skôr ako k človeku pristúpil Lucifer, mohol človek vidieť ďaleko. Videl svojou pôvodnou, človeku danou jasnovidnosťou stálice, ale videl ich také, akými sú vo svojej podstate, ako substanciu duchov múdrosti, videl ich duchovne. Keď človek sám podľahol luciferskému pokušeniu, začal stálice vidieť fyzicky, to znamená, až vtedy mu žiarilo v ústrety svetlo, vnímateľné jeho fyzickými očami. To znamená, že keď sú stálice riadené predovšetkým duchmi múdrosti, nie sú viditeľné na fyzickej úrovni, fyzické svetlo nevyžarujú. Fyzické svetlo sa môže rozširovať len vtedy, keď je základom niečo, čo podlieha svetlu ako nositeľ, keď tento nositeľ svetlo tak povediac spúta. Aby sa stálica mohla stať viditeľnou, na to je potrebné ešte niečo iné ako len pôsobenie duchovných bytostí múdrosti v stálici. Na to je potrebné, aby v tejto stálici pôsobili luciferskí duchovia, ktorí sa vzpierajú samotnej substancii múdrosti, ktorí substanciu múdrosti prenikajú svojím princípom. A tak je vo vnútri stálice to, čo je viditeľné len duchovne, zmiešané s

tým, čo sa proti tejto čisto duchovnej viditeľnosti ako luciferské v stálici vzpiera, čo privádza svetlo až k fyzickému prejavu.

Stálica by nebola viditeľná, keby v sebe popri duchoch múdrosti, ktorí sú normálne pokročilí, nemala aj takých, ktorí svoj cieľ nedosiahli, ktorí ostali stáť na podriadenom stupni, buď na stupni duchov pohybu, alebo duchov formy. Zaostalých duchov múdrosti, ktorí nedosiahli svoj cieľ, musíme považovať za nositeľov svetla v nesvetelnej duchovnej substancii stálice. A keď je nám to teraz jasné, že nás teda vlastne zo stálic, teda aj z nášho Slnka, preniká fyzické žiarenie len preto, lebo sa k normálnym duchom múdrosti pridružili tí zaostalí a stali sa nositeľmi svetla, *luciferos*, *phosphoros*, tak nám bude jasné aj to, že tá istá príčina, ktorá Slnko zviditeľňuje, ktorá nám zo stálice posielala svetlo, je aj príčinou vysielania éterických životných prúdov na Zem a príčina vzniku zlata. Preto bolo nevyhnutné, aby práve z Mesiaca protipôsobili iné sily, ktoré (ezoterný zrak to vníma ako éterické prúdy), vedú ku vzniku striebra. Keď ale skutočne existujú duchovia múdrosti, ktorí stavajú Mesiac proti Slnku, aby vytvorili rovnováhu, tak si musíme povedať, že títo duchovia múdrosti na Mesiaci nemôžu žiariť, pretože duchovia múdrosti nežiaria. Preto keď ezoterný zrak hľadá duchov na Mesiaci, zistí, že nežiaria. Duchovia múdrosti, ktorí na Mesiaci založili kolóniu, musia však práve z Mesiaca vylúčiť luciferských duchov, inak by práve nebola dodržaná žiadna rovnováha.

Z Mesiaca preto nemôže vyžarovať žiadne vlastné svetlo, len odrazené svetlo Slnka. Na Mesiaci sa obetavo usadili normálni duchovia múdrosti, aby odtiaľ zaopatrili Zem potrebnými prúdmi, ktoré udržujú rovnováhu voči luciferským prúdom, vychádzajúcim zo Slnka. Preto je vylúčené, aby mal Mesiac vlastné svetlo. Teraz nie je ťažké v tejto vonkajšej skutočnosti, s ktorou sa vo fyzickom svete stretávame, vidieť symbol hlbokej ezoternej súvislosti. Zo Slnka sa nám zjavuje vlastné svetlo, z Mesiaca nie. A odrazené svetlo, ktoré nám žiari z Mesiaca a ktorého nositeľom je Lucifer (*Lucifer*, *Phosphoros*), nám oznamuje, že toto svetlo nepochádza z Mesiaca. To, čo je Luciferom, sa nám z Mesiaca môže javiť len ako obraz, ako mája, len tým, že je odrazeným slnečným svetlom. Keď teda napríklad mesačný kosák odráža slnečné svetlo, tak na samom Mesiaci nie je nič z luciferských duchov múdrosti, ale to, čo sem od luciferských duchov múdrosti prúdi zo Slnka, sa odráža späť ako svetlo. Ak teda namierime ezoterný zrak na Mesiac, potom to, čo fyzický zrak vidí, zmizne, potom žiariaci mesačný kosák zmizne, pretože ten je viditeľný len fyzickému oku; ale na mieste, kde je mesačný kosák, sa ezoternému zraku ukazuje reálna bytosť, ktorá je základom svetelného lúča v kozme, ukazuje sa obraz Lucifera, avšak ako obraz zrkadlový. Ak si predstavíte v ezoternom pohľade tento obraz umiestnený namiesto mesačného kosáka, musíte povedať: Tento Mesiac vďačí za svoj vznik okolnosti, že sa normálni duchovia múdrosti zriekli svojho sídla na Slnku, usadili sa v tejto kolónii a tam spútavajú to, čo vyžaruje z luciferských duchov. Preto sa

tu ezoternému zraku duch múdrosti neukazuje nad mesačným kosákom, ale ako spútavajúci, luciferský princíp. Imaginácii sa ezoterná skutočnosť symbolicky javí ako dobrý duch múdrosti, ktorý pod sebou krotí luciferský princíp.

Ezoterici tam preto umiestnili postavu, ktorá sa zvyčajne vníma ako arciposol vyššieho ducha múdrosti, ktorý krotí Lucifera, a na mieste mesačného kosáka stojí Lucifer, ktorý je spútaný, skrotený. To je ezoterný obraz. Medzi našimi ezoternými obrazmi nájdete jeden, ktorý predstavuje, ako tento arciposol krotí Lucifera. To práve poukazuje na hlboké ezoterné tajomstvá. To, čo sa navonok prejavuje ako mája, treba v skutočnosti pripísať spolupôsobeniu duchov hierarchií. Keď fyzickými očami vidíme strieborne sa lesknúci mesačný kosák a hore vnútri ešte to temné ako tieň, ktorý sa niekedy dá spozorovať, tak sa pred ezoterným zrakom mení mesačný kosák na živú bytosť s krotiacim duchom nad sebou, ktorý z Mesiaca nastoľuje rovnováhu. Vidíte teda, že na vytvorenie takého javu, akým je náš Mesiac, boli v kozme potrebné všelijaké opatrenia. Spolupôsobenie hierarchií v kozme je niečo veľmi komplikované a aj v celom dlhom rade prednášok by bolo možné podávať stále iba náznaky. Môžeme vysvetliť len princíp, ako tieto duchovné hierarchie spolupôsobia.

Držte sa, prosím, tejto myšlienky, ktorú sme teraz vo vzťahu k astrálnemu telu nerastov rozpracovali. Teraz treba ešte uvažovať o skupinovom ja nerastov. Keď máme v úmysle nájsť toto skupinové ja, tak ho musíme hľadať v ešte vyššom nadzmyslovom svete, to jest vo svete, ktorý nenájdeme v oblasti, kde sú skupinové ja zvierat alebo rastlín. Preto ho nemôžeme nájsť na Slnku. Kdeže sa len toto nerastné skupinové ja ezoternému pohľadu ukazuje? Áno, vidíte, to je to zvláštne, že keď vyjdeme do svetového priestoru, skupinové ja nerastov vlastne nikde nekončí, že jestvuje v celom šírom svetovom priestore a odtiaľ sem pôsobí. Prichádzame k tomu, že nerastné skupinové ja musíme vlastne hľadať mimo planetárneho systému, musíme naň hľadiť ako na niečo, čo pôsobí do planetárnej sústavy zvonku. To súhlasí dokonca aj s tým, čo viete z akašickej kroniky: že najbližší stupeň bytostí po duchoch múdrosti sú duchovia vôle alebo tróny. Títo duchovia vôle, ktorí patria k prvej hierarchii (ich potomkovia to nedotiahnú tak ďaleko, aby sa počítali k prvej hierarchii), títo duchovia vôle alebo ich potomkovia vydávajú zo seba to, čo sa stáva skupinovým ja nerastov a čo v podstate pôsobí do planetárneho systému zvonku. To sa zhoduje aj s tým, že spolu s vyliatím duchov vôle začína na starom Saturne tvorba planetárneho systému, ktorý vytvorili duchovia vôle. Tak ako títo vytvorili kedysi vo vesmíre prvé stelesnenie našej Zeme, tak pôsobia ešte aj teraz. Týchto duchov vôle môžeme vidieť vlastne len vtedy, keď sa po tom, ako sa stanú luciferskými, zjavia určitým spôsobom v oných úkazoch, ktoré nachádzame v oblasti Zeme ako minerály a ktoré sem prichádzajú akoby zo svetového priestoru. Ukazuje sa nám, dalo by sa povedať, kozmický pôvod, mimozemský pôvod toho, čo tu prichádza do úvahy tým, že keď sem títo duchovia vôle zasahujú, pričleňujú sa, ľahko,

poľahky sa pričleňujú k tomu, čo sem do planetárneho systému pôsobí ako kometárne a meteorické bytosti, kometárny alebo meteorický život.

Ukázali sme, aký má tento život v rámci planetárneho systému zmysel. Chcel by som aspoň naznačiť, že kométa je skutočne niečo, čo sem prichádza zvonku, čo sa však určitým spôsobom pričleňuje. Keď kométa prechádza planetárnym systémom, pripája sa k nej to, čo pochádza od duchov vôle, to nerastné. Dôsledkom môže byť, že kým kométa preletí planetárnym systémom, pričlení k sebe nerastné substancie, ktoré si potom Zem pritiahne a ktoré padnú nadol. To už, prirodzene, nie je kométa; je to skôr tak, že sa kométa nejakým spôsobom ohlasuje Zemi padaním meteorov. Tieto veci sú vecne opísané, a keď sa pri pozorovaní vynoria určité protirečenia voči tomu, čo sa tu opísalo, tak si treba byť stále vedomý, že keď zohľadníme skutočne všetko, čo prichádza do úvahy, tieto protirečenia sa aj vyriešia.

To bol len náznak, ktorý mal ukázať, že v planetárnom systéme máme skutočne do činenia s vecami, ktoré pôsobia z kozmu. Tieto skupinovú dušu nerastov pôsobia v podobe lúčov. A pretože nám priestor poskytuje z rôznych strán skutočne rôzne vplyvy, pretože nie je priestorom rovnorodým, žiaria nám tieto skupinovú dušu nerastov, ktoré patria do oblasti duchov vôle, v ústrety z rôznych strán rôznym spôsobom. Spolupôsobením toho, čo pre nerasty prichádza z planét, čo prichádza zo Slnka a prúdi sem z vesmíru rôznymi smermi, tým všetkým vzniká možnosť, že v nerastnej ríši jestvujú nielen tie základné typy, o ktorých sme sa dnes zmienili, ale že sa tvoria všetky možné tvary a všetky možné inak modifikované substancie nerastnej ríše. Akú má nerast hodnotu, to závisí od toho, akým spôsobom sú sily, ktoré pôsobia z planét, ovplyvnené inými silami, ktoré na Zem prúdia astrálne zo Slnka alebo z vesmíru. Takto teda môžeme pochopiť celú rozmanitosť nerastnej ríše.

Keď pozorujeme náš dnešný Saturn, tak sa pred ezoterným pohľadom predstaví najprv ako najkrajnejšia planéta nášho planetárneho systému. Prečo? Pretože vlastne Saturn ako planéta práve tak ako starý Saturn, ktorý je pre nás prvým sledovateľným stelesnením nášho zemského stavu, je spoluvytváraný vonkajšími prúdmi, ktoré sem prichádzajú zo svetového priestoru. A ak sme boli mohli pozorovať Saturn vo veľmi skorom štádiu nášho zemského vývoja, videli by sme, že na svojej ceste má niečo ako jadro a niečo ako chvost kométy, smerujúci do svetových diaľav.

Saturn by sa nám za starých čias ukázal presne tak, že má jadro a pravý chvost kométy, ktorý smeruje do diaľky. To znamená, že v pravekých dobách našej Zeme by sa nám Saturn ukázal ako kométa sledujúca saturnskú dráhu s chvostom smerujúcim von do vesmíru.

Taký bol predtým, tak ho ukazuje akašická kronika. Tento chvost starého Saturna vykazoval tie najrozmanitejšie smery v priestore, ktoré zodpovedali prúdom, prichádzajúcim z kozmického priestoru, riadeným duchmi vôle, ktorí sú

skupinovými dušami nerastov. V neskorších dobách, keď bol náš planetárny systém duchmi iných hierarchií uzavretý sám do seba, sa to, čo inak smerovalo do kozmického priestoru, tak stiahlo do seba, že sa z chvosta stal uzavretý prstenec. Príťažlivosťou planetárneho systému sa to sformovalo do prstenca. Pre ezoterný pohľad je prstenec Saturna rovnakým javom, ako chvost kométy. Keby ste zobrali prstenec Saturna, ako obieha Saturn, a uvoľnili ho, dostali by ste chvost kométy.

Máme teda možnosť pozorovať niekdajšie vprúdenie skupinových duší nerastov do nášho planetárneho systému. Opäť nám jednotlivé stanice označujú v podstate znamenia zverokruhu. Je treba si povšimnúť, že obidve najkrajnejšie planéty, ktoré dnešná fyzická astronómia ráta do našej sústavy, Urán a Neptún, pôvodne nepatrili do našej slnečnej sústavy, ale prileteli omnoho neskôr a dostali sa do oblasti príťažlivosti našej sústavy. Stali sa spoludruhmi a ostali v slnečnej sústave. Teda ich nemôžeme rátať do našej slnečnej sústavy v tom istom zmysle ako ostatné obežnice, počnúc Saturnom, ktoré, takpovediac, patrili do našej sústavy už od začiatku. Tak máme v Saturne, menovite keď pozorujeme jeho starú podobu, vidieť planétu, ktorá tým, že na Zem posielala svoj vlastný, zo svojho stredu vychádzajúci éterický prúd, dá sa doslova povedať, vytvára substanciu olova. Súčasne ale vidíme, ako sem dovnútra prúdia skupinové duše nerastov, ako sú tieto skupinové duše uchopené tým, že na ne pôsobí príťažlivosť zo Slnka, z ktorého vyžaruje astrálne telo nerastu. Zo Slnka prúdi von do priestoru astrálne telo nerastu, z kozmického priestoru dovnútra prúdi ja nerastu. To, že sa tieto prúdy zlejú, je príčinou toho, čo sa modifikovane prejavuje, v oplodnení skupinového ja astrálnym telom a čím sa až nerast realizuje vo svojej úplnosti.

Tak ale máme, keď sa ešte raz vrátíme ku kométam, aj v kométach vidieť niečo, čo v podstate z kozmického priestoru prúdi dovnútra bytosťou podobnou skupinovým dušiam nerastov. Skupinové duše nerastov patria do oblasti duchov vôle. Nad ňou ležia bytosti, ktoré sú bytostným základom kometárneho života. Ale všade sú luciferské bytosti; aj vo vnútri komét. Tie stoja na stupni trónov, nie na úrovni serafov alebo cherubov. Tým kométa získava nerastnú povahu, v planetárnom systéme sa teda javí ako nerastný základ. Inými slovami, v kométach by sme mali vidieť svetové telesá, ktoré sem z kozmu prilietajú v dobe, keď je už planetárny systém vytvorený a ktoré sa preto nedostávajú tak ďaleko ako telesá vo vnútri vlastného planetárneho systému, ale zostávajú na podstatne skoršom stupni.

Bolo by isto pôvabné sledovať stupne svetového vývoja, ktoré sa tvorili spolupôsobením duchov hierarchií vo vnútri určitého stálicového systému, ako sa nám títo samotní duchovia javia, keď pohľad zameriame na svetovú hmlovinu a ďaleké stálice. Kdekoľvek nasmerujeme ezoterný zrak na nejakú stálicu, všade najprv stretávame normálnych duchov múdrosti. Keby pôsobili len títo normálni

duchovia múdrosti, ostalo by pre fyzický zrak celé alebo neviditeľné a viditeľné by bolo len pre jasnovidné vedomie. Ale všade sú medzi normálnych duchov múdrosti zamiešaní luciferskí duchovia, ktorí do svetov stálic vnášajú vlastné fyzické svetlo. Keď nám svieti v ústrety nočné hviezdne nebo, pôsobí sem vlastne z nespočetných bodov Phosphoros. A všade vo vesmíre nájdeme možnosť tvorenia len v spolupôsobení protikladov, v spolupôsobení normálnych duchov hierarchií s tými, ktorí sa stali rebelmi, to jest, ktorí zaostali. Pôsobením normálnych duchov múdrosti hviezdne nebo fyzickému zraku nežiari, ale je viditeľné pre duchovný zrak; pre fyzický zrak sa stáva žiariacim a ukazuje sa ako mája prostredníctvom Lucifera alebo luciferských duchov, ktorí sú a musia byť všade činní.

Tak sme, milí priatelia, videli aj v nerastnej ríši niečo pozoruhodné. Mesiac sme dnes zachytili, takpovediac, ako javisko, z ktorého pôsobí duch múdrosti, ktorý krotí Lucifera, pretože sa muselo vytvoriť miesto, z ktorého sa musela ako protiklad voči luciferskému pôsobeniu nastoliť rovnováha. Aký význam to má pre človeka? Videli sme ako všetko to, čo je u nerastu rozložené do jednotlivých svetov, je u človeka stlačené na fyzickej úrovni. Pre nerasty, rastliny a zvieratá sme našli skupinovú dušu. Jestvuje aj u človeka niečo ako skupinovú dušu? Ale áno. Skupinovú dušu nerastov nachádzame v ríši trónov, skupinovú dušu rastlín v sfére duchov múdrosti, skupinovú dušu zvierat vo sfére duchov pohybu. Človek dostal svoju skupinovú dušu tak, že s vliatím jeho ja mu bola daná skupinovú dušu ako výron duchov formy. A čo túto skupinovú dušu ľudí, ktorú duchovia formy určili na to, aby bola jednotnou dušou celého ľudstva, čo túto skupinovú dušu rozdelilo, rozčlenilo na také odlišnosti, že vznikli rasové a kmeňové rozdielnosti, stalo sa už pôsobením iných duchov. Niečo z toho sme už včera mohli načrtnúť. Človek bol stvorený na Zem ako jednota, ktorou sa to spoločné, pra-ja ľudí malo uplatniť ako jedna skupinovú dušu, ktorá žije vo všetkých ľuďoch a ktorá zostúpila až na fyzickú úroveň. Duchovia formy, ktorí u nerastov vytvárajú len vonkajšiu formu, tak tí istí duchovia formy vytvorili pre človeka skupinovú ja, ktoré potom ďalej diferencujú bytosti rôznych hierarchií. Čo sa pre nerastnú ríšu vytvorilo vybudovaním Mesiaca kvôli rovnováhe, vytvorilo sa aj pre človeka, a to tak, že zatiaľ čo Mesiac je pre nerastnú ríšu fyzickou rovnováhou, existuje aj pre človeka presne rovnakým spôsobom mesačný princíp, ktorý pôsobí proti luciferskému vplyvu na človeka rovnako, ako v nerastnej ríši temný mesačný princíp proti princípu luciferskému. Ako v nerastnom svete v Mesiaci pôsobí niečo, čo udržuje rovnováhu proti luciferskému princípu prúdiacemu zo Slnka, tak pôsobí duchovný mesačný princíp z Mesiaca proti pokušeniu Lucifera, ktoré k človeku pristúpilo v priebehu zemskeho vývoja. A ako sme videli, že všetky planéty, všetky nebeské telesá súvisia a bytosťami vyšších hierarchií, tak je to aj pri Mesiaci. Duchovia múdrosti založili na Mesiaci kolóniu, aby zachránili rovnováhu; tak pôsobili vyrovnávajúci duchovia aj smerom z Mesiaca na človeka

predovšetkým proti Luciferovi, ktorý pristúpil k človeku s pokušením a, ako rozširoval svetlo, ponáral do ľudskej duše aj svoje duchovné princípy. Takže tým môžeme poukázať na Mesiaca ako na nositeľa Luciferovho odporcu, na sídlo temných duchov, ktorí tam ale musia byť, aby sa voči dopredu tlačiacim sa nositeľom svetla, ktorí sú zároveň pukušiteľskými duchmi ľudstva, udržala rovnováha.

Tajomstvo Mesiaca a jeho duchovného princípu sa v podstate pre ľudstvo po prvýkrát odhalilo v hebrejskom staroveku. A čo sme na Mesiaci našli fyzicky, je vo svojom duchovnom aspekte to, čo hebrejský starovek označuje ako Jahveho princíp. Tým sa Mesiaca označil, takpovediac, za východisko síl Luciferovho odporcu, pôsobiacich na človeka. Jahve alebo Jehova je odporca Lucifera. Starohebrejská tajná náuka pozerá na Slnko a vraví si: v Slnku pôsobia neviditeľní duchovia múdrosti, ktorí sú viditeľní len duchovnému zraku, nie fyzickému zraku. Pre fyzický zrak žiari nadol princíp Lucifera. Čo na slnečnom princípe možno navonok vidieť, je Lucifer; vo vnútri ale pôsobí pre fyzický zrak tajne, neviditeľne všetko to, čo je dosiahnuteľné duchmi múdrosti, ktorí k tomu vytvárajú bránu. Jeden z týchto duchov múdrosti sa oddelil a obetoval a vybudoval si miesto na Mesiaci, aby odtiaľ mohol pôsobiť tak, aby skrotil svetlo, a aby sa potlačilo aj duchovné pôsobenie Lucifera. Hebrejský starovek videl v Jahvem alebo v Jehovovi vyslanca tých pravdivých, vyšších duchovných bytostí, voči ktorým sa zrak otvoril cez duchov múdrosti, keď sa duchovným spôsobom pozreli na Slnko. Tak dlho, - tak si to hebrejský starovek právom predstavoval, - tak dlho sem musí Jahve pôsobiť z Mesiaca, kým ľudia nedozrejú, spočiatku aspoň vnútorne, aby tušili, cítili, čo ľudstvo postupne spozná aj vedome, že sem zo Slnka prichádza od Lucifera nielen to fyzické, ale že sa zo Slnka šíri aj to, k čomu sú bránou duchovia múdrosti.

Tak sa hebrejskému staroveku prejavovalo v Jahvem to, čo je rovnorodé s duchmi múdrosti Slnka, a my môžeme povedať: že ako sa slnečné svetlo odráža od Mesiaca do priestoru, tak bol Jahve pre skutočného znalca hebrejského staroveku odrazom žiarenia onej duchovnej bytosti, ktorá raz, až ľudstvo dozrie, zažiarí zo Slnka a ktorej zjavenie predpovedali rišiovia, Zarathustra a služobníci Osirida. Tak ako sa Mesiacom odráža v priestore slnečné svetlo, tak sa ako v odraze javil v Jahvem alebo v Jehovovi princíp slnečného ducha, ktorého si môžete pomenovať ako chcete: Višvakarman ako starí Indovia, Ahura Mazda ako Zarathustra, Osiris ako starí Egypťania, alebo Kristus ako ho nazvala štvrtá poatlantská kultúrna doba. To je ezoterické chápanie Jahveho: Je to ten, od mesačného princípu odrážaný, a pretože odrážaný v čase, vopred zvestovaný Kristus. Preto sa aj v Jánovom evanjeliu stretávame s miestom, ktorému inak nie je možné porozumieť; tam, kde sa poukazuje na to, že u Mojžiša je reč o Kristovi. V skutočnosti je tam reč o Jahvem; ale je to Kristus, ktorý je zvestovaný

vopred. Poukazovalo sa na také miesto, kde je reč o Jahvem, pretože nám tým nositeľ Krista naznačuje, že Jahve je len v dávnoteku zvestovaný Kristus.

Tak vidíme, ako tieto veci navzájom súhlasia a ako sa nám tá dnešná úvaha spája s tou včerajšou; ako odteraz musíme v tom, čo nazývame vonkajším svetlom a jeho nositeľom, vidieť niečo, čo bojuje s duchovným princípom, ktorý je na normálnom bode svojho vývoja a ktorý sa nám javí predovšetkým ako duchovný stred nášho planetárneho systému tak, ako sme to včera a dnes vysvetlili. Na menách pritom nezáleží, ale na tom, aby sme spoznali plný význam tohto princípu. Musíme spoznať, že na duchovnej úrovni hovoríme o Kristovi tak, ako na fyzickej úrovni hovoríme o Slnku; že na duchovnej úrovni hovoríme o planetárnych duchoch a planétach tak, ako pri vývoji zemskej kultúry hovoríme napríklad o Budhovom princípe. Tu máte opäť bod, kde nájdete jedno z významných odhalení, s ktorými sa stretávate u H. P. Blavatskej. Aké veľké odhalenia sú v tejto tajnej náuke, môžete spoznať zo spracovania, aké Blavatská venuje pojmu Jahve. Nemusí nás zaraziť, že voči týmto veciam nie je spravodlivá, pretože má voči Kristovi a Jahvvemu určitú antipatiu. Pravda však predsa preniká na povrch a charakteristika Jahveho ako mesačného božstva a znázornenie Lucifera ako jeho protivníka sa u H. P. Blavatskej ukazuje ako, dá sa povedať, úlomky pravdy. A vyobrazenie, ktoré je Blavatskej dané z inšpirácie, nadobúda len u nej subjektívne sfarbenie, pretože mala pocit, že Lucifer je vlastne dobré božstvo. Pociťovala ho ako dobré božstvo. V určitom ohľade ho kládla pred mesačného boha, pretože Lucifer bol pre ňu slnečný boh. Ten ním aj je, ale museli sme označiť pravdivú súvislosť, aby sa výrok, ktorý sa predtým používal, mohol správne pochopiť: „Kristus je pravým Luciferom“. Dnes to už ľuďom dobre neznie. Vtedy to ešte znelo dobre, keď sa vedelo zo starých tajných náuk, že Lucifer sa prejavuje vo vonkajšom fyzickom svetle ako nositeľ svetla, ale keď cez fyzické svetlo prenikneme k duchom múdrosti, prenikneme k duchovnému svetlu, potom sa dostaneme k nositeľovi duchovného svetla: Christus verus Lucifer.

Myslím si, milí priatelia, že napriek celej tejto nedokonalosti, s ktorou sa táto rozsiahla téma mohla uviesť, predsa len pred vašou dušou vystúpilo, čo vždy chceme na duchovnovednej pôde dosiahnuť: a to, aby nás spracovanie každej témy dovedlo k nazeraniu od zmyslového k duchovnému. Pri nebeských telesách, ktoré sem žiaria z priestoru ako odtlačky svetových divov, to bude v mnohých ohľadoch zvlášť ťažké, pretože v nebeských telesách máme komplikované spolupôsobenie bytostí rôznych hierarchií, a pretože všetko to, čo sa v kozmickom priestore prihodí, predsa môžeme pochopiť, len ak aj teraz za všetkou hmotou, aj za svetelnou hmotou, nájdeme ducha alebo duchov. Za všetkým tým duchovným leží ten spoločný, otcovský, Božský život. Tento nadovšetko a stále pôsobiaci všebožský život sa rozčleňuje, skôr ako sa vo fyzickom svete prejaví, do nespočetných svetov duchovných hierarchií. My ale

vzhliadame k týmto svetom a vidíme v nich to, čo je podstatou nebeských zázrakov a pôsobí nadol až k našej prírodnej ríši. Pretože aj v našich prírodných ríšach sa prejavujú buď samotné hierarchie alebo ich potomkovia. Keď tak vzhliadneme do nebeského priestoru, môžeme takýmto pozorovaním získať aj morálny dojem. Morálny dojem, ktorý tkvie v tom, že keď dovolíme ohromnému pôsobeniu hierarchií v nebeskom priestore trochu pôsobiť na nás, odpútame sa od vášní, pudov, žiadostivostí, predstáv, ktoré prináša fyzický pozemský život. Tieto predstavy, tieto pudy, žiadostivosti a vášne, ktoré prináša fyzický pozemský život, sú v podstate to, čo sa v pozemskom vývoji odráža ako to, čo ľudia rozdeľuje do skupín, čo z ľudí robí stúpencov alebo protivníkov rôznych smerov. Vo vyššom morálnom zmysle dospievame k slobode, keď sa aspoň na krátke okamihy odpútame od pozorovania pozemského a pozorujeme svety duchov v kozmickom priestore. Tam sa oslobodíme od toho, čo sa inak prejavuje v našich egoistických pudoch, ktoré sú predsa príčinami všetkých pozemských bojov a pozemských malicherností. Preto je aj najistejším prostriedkom na dosiahnutie vysokých ideálov antropozofického života to, keď občas vzhliadneme k hviezdny svetom a ich duchovným správcom a vodcom, k hierarchiám. Keď tam hore, tak ako sme sa o to pokúsili včera a dnes, skúmame kultúrne prúdy a význam inšpirujúcich duchov, aký majú na náboženstvá a na nositeľov múdrosti ľudstva, prejde nás chuť viesť spory, aké vedú vyznavači jednotlivých systémov na Zemi. Nebudeme lipnúť na menách, ani na vyznaniach jednotlivých skupín ľudí na Zemi. Keď ľudia budú hľadať svoje poznanie tam, kam môžu všetci ľudia nasmerovať svoje pohľady a nájsť spoločné poznatky, ktoré zjednocujú a nerozdeľujú, keď ľudia skutočne preniknú až k tomu, čo ich osloví v podobe reči hviezd o význame zakladateľov rôznych náboženstiev a inšpirátorov ľudstva, potom sa bude môcť naozaj uskutočniť duchovnovedecký ideál tolerantného a nezávislého pozorovania všetkých náboženstiev a svetonázorov. Ľudia sa už nebudú viac hádať, keď nebudú už prisvojovať pre jednu skupinu toho alebo oného nositeľa náboženských alebo iných kultúrnych prúdov, ale budú hľadať pôvod týchto nositeľov vonku, v hviezdnom priestore. V tomto zmysle môže také pozorovanie nadobudnúť aj veľký morálny význam tým, že bude do všeličoho, čo na Zemi prináša inak rozdeľovanie a disharmóniu, vnášať mier a harmóniu. Musíme sa len naučiť čítať mocné písmo, dané do foriem a pohybov nebeských telies, čítať ako na Zemi na jednotlivých ľudí pôsobia nie rôzni, ale tí istí duchovia, patriaci všetkým ľuďom. Túto skutočnosť možno osvetliť fyzickým obrazom: Kým zostaneme na Zemi, môže bývať jedna skupina ľudí hore alebo dolu, na západe alebo na východe. Potom si ale všimneme pohyby Zeme: ako obracia svoju tvár ku hviezdám, zatiaľ čo mení svoju polohu, či už v krátkych obdobiach alebo v priebehu miliónov rokov, ako sa južná polovica obracia k severnej a pozerá na našu severnú hviezdnu oblohu a ako sa potom severná polovica otáča na juh a pozerá na južnú hviezdnu oblohu. A tak ako Zem v

priebehu dôb ukazuje, takpovediac, svoju tvár všetkým hviezdám, ktoré k nám žiaria z kozmického priestoru, tak by sa ľudstvo pomocou ideálov duchovnej vedy mohlo učiť bez predsudkov hľadiť na všetko, čo sa nám prihovára z kozmického priestoru. Tento antropozofický ideál dosiahneme takýmto pozitívnym pozorovaním skutočností, nie sentimentálnym zdôrazňovaním lásky a mieru! Reálnym spôsobom dosiahneme lásku, mier a vnútornú harmóniu, keď od pozemských záležitostí, ktoré delia ľudí na rasy, národy, náboženstvá, pozdvihneme zrak k hviezdny svetom, kde sa nám prihovárajú duchovia, a to rovnakým jazykom ku všetkým ľudským dušiam, ku každému ľudskému srdcu počas všetkých časov, ba na veky, keď im len správne porozumieme.

V tomto zmysle by som chcel, keďže tento cyklus prednášok končíme, poukázať aj na morálne pôsobenie každého duchovnovedeckého pozorovania, pri ktorom sa usilujeme spoznať skutočnosti ezoteriky. Keď ich spoznáme v pravom ezoternom zmysle, prúdia nakoniec do nášho srdca, takže sa to poznané v nás stáva životnou silou, životnou nádejou a predovšetkým morálnou energiou a tvorí z nás skutočne, možno povedať, občanov nebeských svetov. Potom človek svojím duchovným životom vnáša do pozemských záležitostí nebo a v priebehu kultúrneho procesu spôsobuje to, čo v najvyššom zmysle môžeme označiť za harmóniu, mier. A stále viac a viac si bude aj uvedomovať, že skutočne na počiatku i na konci kultúrneho vývoja pôsobí zjednocujúci duch, duch formy, ktorý jednotne pôsobí cez ľudí, a necháva sa podnecovať svojimi bratmi, ostatnými duchmi formy, ktorí mu preukazujú službu na to, aby celým ľudstvom prenikalo jednotné pôsobenie. A tak sa opravdivou nebeskou vedou vnáša do všetkých ľudí niečo jednotné, a tým sa podporuje intelektuálne a morálne zrenie ľudstva na Zemi. Preto nechceme uvažovať čisto abstraktne, teoreticky, ale každá taká úvaha sa má stať prameňom sily, predovšetkým prameňom morálnej sily v nás a potom nám na to poslúžia aj všetky kapitoly, aj tie, ktoré sú zdanlivo príliš vzdialené, aby sme mohli sledovať bezprostredné ciele a ideály duchovnej vedy.

Týmito slovami, ktoré by mali ducha a úmysel týchto prednášok zhrnúť do jednotného pocitu, by som sa chcel s vami, milí priatelia, rozlúčiť.

Doslov (Mária Steinerová)

Na začiatku uvedené slová platia obzvlášť pre tento prednáškový cyklus, ktorý odkazuje poslucháča do oblastí ľudskému mysleniu najvzdialenejších, najodľahlejších, do okruhu pôsobenia hierarchií, a predsa približujúc ich vžívajúcemu sa chápaniu neustálym poukazovaním na všemožné analógie, ktoré spočívajú v kozme. „Ak chceš spoznať seba, pozri sa von do sveta; ak chceš spoznať svet, pozri sa do svojho srdca.“ Táto cesta múdrosti srdca buduje most, po ktorom nás vedie úcta, premáhajúca strach a zdolávajúca mdlobu v tušivom vžívaní sa do nezmernosti vesmíru až k samému prahu slnečnej sféry. Lež tento prah nás teraz neoslepuje svojím nediferencovaným, bolestne zraňujúcim svetlom. Dobrodejná, blahodarná, tisícnásobne odtienená farebná harmónia nám takto umožňuje odvážiť sa, ponoriť citivo a premýšľavo do množstva lúčov, ktoré nás uchopujú a nesú svojimi živúcimi vlnami. Pretože svoj rozum môžeme pri tom zobrať so sebou: odzrkadľovací aparát nášho myslenia, fyzický mozog, sa otvára v absolútnej slobode tomuto svetu kozmického zrkadlenia, v ktorom dolné zrkadlí vždy horné a vnútorné sa vždy stáva vonkajším.

Vždy znova a znova nám Rudolf Steiner hovorí, ako do pojednaní o daných prednáškových témach zasahujú a v ňom spolupôsobia popri duševnom utváraní poslucháčov tiež ich zvláštne priania a záujmy a súčasné dianie vo svete. Rovnako je to aj v tomto prípade. Je pochopiteľné, že v krajine ako je Fínsko, kde sa ešte dodnes uchovali zvyšky atavistického jasnozrenia, kde sa teda môžeme stretnúť s ľuďmi, ktorí celkom vážne rozprávajú o pomoci škriatkov pri poľnohospodárskej práci, kde ctihodní starci hovoria o svojich zážitkoch z ríše Jumaly, kde celá zem v dobe, keď nie je pokrytá snehom, prekypuje elementárnou sviežosťou, že v takejto krajine chcú ľudia hlbšie vniknúť do toho, čo pôsobí v prírodných ríšach ako kozmické sily, že chcú vedieť, v akom pomere k nebeským telesám je nielen všetko to, čo hovorí zo zelenej pokrývky Zeme, z kvetín a stromov, ale aj tiež čo žiari človeku v ústrety z nezmerného bohatstva tvarov, ktorými sa zaodieva každá snehová hviezdička. A k tomu ešte v bezprostrednej blízkosti strážia kúzelníci Laponci svoje neznáme poznanie a dokážu tu používať mnohé tajuplné sily. V modernom zmysle civilizované Fínsko teda nemôže prehliadať túto zložku, tento prvok, ktorý tak lapidárne prestupuje jeho ľudovým básnictvom. Tomuto všetkému chce tu byť teda v najhlbšom zmysle porozumené. V zemi tisícich jazier sme bližšie éterickým kozmickým prúdom a túžime sa preto viac do nich ponoriť. Rudolfa Steinera zavolali do Fínska tí, ktorí v ňom poznali smerodajného ezoterného učiteľa Západu. Bolo to však zároveň v dobe, v ktorej bolo práve veľa myslí rozrušených tým, čo sa chcelo vplížiť do európskeho duchovno-vedeckého hnutia z indicko-teosofického Adyaru ako náuka pseudokresťanská, falšujúca svoj vlastný obsah a odvracajúca ju od ich najvnutornejších cieľov. Vnucovalo sa tu ľuďom hnutie nazvané

"Hviezda Východu", ktorého propagandisti, keď boli odmietnutí, operovali z dôvodov oportunistických - ako to vždy v takých prípadoch býva - prevracaním pravdy v opak a vytýkaním neznášanlivosti tým, ktorí sa bránili. Na tento významný okamih, ktorý sa uplatnil v duchovnom hnutí na sklonku storočia, sa práve poukazuje v závere posledných dvoch prednášok. Zaznieva do tohto lúčenia sa s priateľmi, ktorí potrebovali tieto objasňujúce slová. Tých mystérií, ktoré súvisia s pôsobnosťou Krista na Zemi, sa Rudolf Steiner dotýka len z najvyššieho hľadiska, keď už bolo všetkými predchádzajúcimi výkladmi prebudené dostatočné porozumenie pre vznešenosť jednotného ducha Slnka. Až potom, keď prebudil v dušiach poslucháčov najvyššiu úctu k veľkým vodcom ľudstva, inšpirovaných planetárnymi duchmi a dotkol sa letmo priebehu zemského dejinného vývoja, stavia pred nich - chrániac sa od všetkej dogmatiky - mystérium na Golgote ako jedenkrát na Zemi sa odohraší, všetko prevyšujúci čin bohov, znamenajúci také dôležité rozhranie, dôležitý medzník ľudstva, ktorý preto nesmie byť umenšovaný vždy znovu a znovu pod rôznymi maskami sa objavujúcimi démonickými pokusmi, ktoré chcú zabrzdiť vývoj a uviesť ho na predchádzajúci stupeň. Veľkosť a vznešenosť duchovného prvku, o ktorý tu ide, umožňuje potom vodiacemu, aby ho práve postavil do onoho nadosobného svetla, ktoré je vzdialené od všetkej dogmatiky, ktoré však môže pobádať k dosiahnutiu istoty srdca tiež ľuďmi skúmajúcimi rozumom.

Keby tu nebol tento priťažujúci moment a u zúčastnených z toho vyplývajúca nutnosť poznania, mohol byť záver tohto cyklu iný. Z vecnej vernosti sme však povinní sa ho pridržať vo forme, v akej musel byť vtedy podaný, aj keď potomstvo nebude už mať k týmto odoznetým udalostiam žiaden vzťah. Úlohou Rudolfa Steinera bolo prekonať ich a predložiť svetu pravdivé poňatie Kristovej bytosti. Duchom s prednáškami spriaznený konečný dojem zachytil básnický génius Christiana Morgensterna. Príliš chorý na to, aby sa mohol odvážiť na cestu ľadovými kryhami severovýchodných zálivov, zanechal nám na pripomenutie po prečítaní opisu tohto helsinského cyklu prednášok tieto nezabudnuteľné verše:

Zur Schönheit führt Dein Werk:
Denn Schönheit strömt
zuletzt durch alle Offenbarung ein,
die es uns gibt.
Aus Menschen-Schmerzlichkeiten
hinauf zu immer höhern Harmonien
entbindest Du das schwindelnde Gefühl,
bis es vereint
mit dem Zusammenklang
unübersehbarer Verkunder GOTTES
und SEINER nie gefassten Herrlichkeit
mitschwingt im Liebeslicht
der Seligkeit...
Aus Schöheit kommt

zur Schönheit führt
Dein Werk.

Ku kráse vedie Tvoje dielo:
lebo krása prúdi
naposledy všetkým zjavením,
ktoré sa nám dáva.
Z ľudských bolestí
nahor ku vždy vyšším harmóniám
uvoľňuješ závratné city,
až spojené do súzvuku
s nespočetnými zvestovateľmi BOHA
a JEHO nikdy nedostihnuteľnej velebnosti
spolu sa blaženosťou chvejú
vo svetle lásky....
Z krásy prichádza,
ku kráse vedie
Tvoje dielo.

Tabuľka hierarchických bytostí

hebrejsky	slovensky	grécky	latinsky	opisne
HAJOTH NAKKODEŠ OFANIM ARALIM	SERAFOVIA CHERUBOVIA TRÓNY		SERAPHINI CHERUBINI TRONI	duchovia lásky duchovia harmónie duchovia múdrosti
HASMALIM SERAFIM MALACHIM	PANSTVA SILY MOCNOSTI	KYRIOTETES DYNOMEIS EXUSIAI	DOMINATIONES VIRTUTES POTESTATES	duchovia vôle duchovia pohybu duchovia formy
ELOHIM BNE ELOHIM CHERUBIM	KNIEŽATA ARCHANIELI ANJELI	ARCHAI ARCHANGELOI ANGELOI	PRINCIPATUS ARCHANGELI ANGELI	duchovia času duchovia národov ochranní duchov. ľudí